

Pētījums

“Par tiesiskās aizsardzības procesa regulējuma efektivitāti”

Iepirkuma identifikācijas Nr. MKD 2018/2

Helmutš Jauja un Artūrs Zandersons pēc
Maksātnešpējas kontroles dienesta pasūtījuma

2018

Saturs

Termini un saīsinājumi	4
Kopsavilkums	6
1. Ievads	14
1.1. Pētījuma izstrādes pamatojums	14
1.1.1. Pētījuma mērķis un uzdevumi	14
1.1.2. Pētījuma uzdevumu izpildē apskatāmie jautājumi.....	14
1.1.3. Pētījuma tvērums un pieeja	16
1.1.4. Izmantotā informācija un ierobežojumi	16
1.1.5. Pateicības ekspertiem, uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām	17
2. Izpēte par TAP piemērošanu Latvijā	19
2.1. TAP (ĀTAP) regulējuma apskats	19
2.1.1. TAP regulējums un procedūra	19
2.1.2. ĀTAP regulējums	21
2.1.3. TAP regulējuma attīstības posmi	21
2.1.4. TAP regulējums citos normatīvajos aktos.....	24
2.1.5. TAP (ĀTAP) regulējuma apskata kopsavilkums	27
2.2. TAP statistikas analīze	29
2.2.1. TAP lietu vispārējie rezultatīvie rādītāji.....	29
2.2.2. ĀTAP lietu vispārējie rezultatīvie rādītāji.....	41
2.2.3. TAP subjektu analīze.....	43
2.2.4. TAP uzraugošo personu kvalifikācijas analīze.....	49
2.2.5. TAP statistikas izpētes kopsavilkums.....	50
2.3. TAP subjektu finanšu analīze	52
2.3.1. Uzņēmuma darbību raksturojošie finanšu rādītāji.....	52
2.3.2. Vispārējā TAP subjektu finanšu rādītāju analīze.....	53
2.3.3. TAP subjektu izlases finanšu datu analīze pirms TAP ierosināšanas	56
2.3.4. TAP subjektu izlases finanšu analīze pēc TAP izpildes	58
2.3.5. TAP plānos ietvertās finanšu informācijas kvalitātes izvērtējums.....	59
2.3.6. TAP subjektu finanšu analīzes kopsavilkums.....	60
2.4. TAP tiesu prakses izpēte	61
2.4.1. Finanšu grūtību iemesli un to pārbaude.....	61
2.4.2. TAP noraidīšanas iemesli	62
2.4.3. Kreditoru iebildumi.....	64
2.4.4. Kreditoru sastāvs un proporcija	66
2.4.5. TAP metodes	67
2.4.6. TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana	69
2.4.7. TAP plāna grozījumi	70
2.4.8. Tiesu lomu TAP procedūrā	71
2.4.9. Tiesu prakses izpētes kopsavilkums	72
2.5. Uzņēmumu intervijas un aptauja	74
2.5.1. Interviju un aptaujas pieeja	74

2.5.2.	Izpētes rezultātu pārskats	75
2.5.3.	Uzņēmumu interviju un aptaujas kopsavilkums.....	120
2.6.	TAP piemērošanas sociālpсихолоģiskie aspekti	121
2.6.1.	TAP vērtējuma indekss	122
2.6.2.	Atšķirīgi fokusi uz ieguvumiem un zaudējumiem	123
2.6.3.	TAP iesaistīto pušu perspektīvas	123
2.6.4.	Konfliktu risināšana	125
2.6.5.	Iespējami paņēmieni TAP dalībnieku uzvedības korigēšanai	126
2.6.6.	Kopsavilkums par TAP piemērošanas sociālpсихолоģiskajiem aspektiem.....	128
3.	Ārvalstu prakses analīze	129
3.1.	Vispārējs ārvalstu regulējuma apskats.....	129
3.2.	Ārvalstu pieredze Latvijai raksturīgajos problēmjaucājumos	132
3.2.1.	Savlaicīgas finansiālo grūtību risināšanas veicināšana	132
3.2.2.	Kompetences nodrošināšana finanšu un restrukturizācijas jautājumos	139
3.2.3.	Parādnieka komercdarbības sekmēšana	144
3.2.4.	Ierobežojumi ļaunprātīgai restrukturizācijas procesa izmantošanai	147
3.3.	Kopsavilkums par ārvalstu praksi un tās izmantošanas iespējām	150
4.	Secinājumi un rekomendācijas	152
4.1.	Secinājumi par Pētījuma uzdevuma izpildē apskatītajiem jautājumiem.....	152
4.1.1.	TAP uzsākšanas laicīgums.....	152
4.1.2.	Uzņēmumu motivācija izmantot TAP	155
4.1.3.	Kreditoru attieksme pret TAP.....	158
4.1.4.	TAP subjektu dzīvotspēja.....	160
4.1.5.	Piemēroto TAP metožu efektivitāte	161
4.2.	Galvenie TAP problēmjaucājumi un rekomendācijas.....	163
4.2.1.	Finanšu kompetences trūkums	164
4.2.2.	TAP novēlota uzsākšana	167
4.2.3.	TAP statusa ietekme uz komercdarbību	169
4.2.4.	TAP negodprātīga izmantošana.....	171
4.2.5.	Citi TAP problēmjaucājumi	173
5.	Izmantoto avotu saraksts.....	180
Pielikumi	183	
	Pielikums Nr. 1. Anotācija Pētījumam.....	183
	Pielikums Nr. 2. Pētījuma metodoloģija.....	186
	Pielikums Nr. 3. Interviju jautājumu struktūra.....	193
	Pielikums Nr. 4. Aptaujas jautājumu struktūra	195

Termini un saīsinājumi

Pētījumā izmantoto terminu un saīsinājumu skaidrojumi:

Termins vai saīsinājums	Skaidrojums
Advokātu padomes pētījums	Latvijas Zvērinātu advokātu padomes 2017.gada pētījums "TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESI 2015-2017. KONSTATĒTĀS PROBLĒMAS UN TO IESPĒJAMIE RISINĀJUMI"
Apgrozījums	Uzņēmuma ieņēmumi no pamata un papildu saimnieciskās darbības bez izmaksu atskaitīšanas
ĀTAP	Ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process
Bruto marža	Uzņēmuma operatīvās jeb bruto peļņas attiecība pret apgrozījumu
CAGR	Aprēķināta saliktā gada pieaugumu likme jeb CAGR (no angļu valodas – compound annual growth rate), kas atspoguļo vidējo procentuālo apgrozījuma pieaugumu gadā
CODIRE Pētījums	2018.gada pētījums "Līgumiski finanšu grūtību risinājumi likuma ēnā: Juridisks vērtējums un apskats par maksātnespējas un pirms maksātnespējas procedūrām" (<i>The Contractualised distress resolution in the shadow of the law: Effective judicial review and oversight of insolvency and pre-insolvency proceedings</i>), ko savstarpēji sadarbojoties veica Florences Universitāte, Humbolta Universitātē Berlīnē un Madrides Universitāte. Pētījumā ir apkopota Itālijas, Vācijas, Spānijas un Lielbritānijas prakse uzņēmumu restrukturizācijā, kā arī sniegtas likumdošanas un labas prakses rekomendācijas.
Direktīvas projekts	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas projekts par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, otro iespēju un pārstrukturēšanas, maksātnespējas un saistību dzēšanas procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem un ar ko groza Direktīvu 2012/30/ES (COM(2016) 723 final 2016/0359(COD))
ELI Pētījums	Eiropas tiesību institūta (European Institute of Law, jeb ELI) 2016.gada pētījums "Biznesa glābšana maksātnespējas likumā" (<i>Business rescue in Insolvency law</i>), kurā ir apkopots apskats par Eiropas savienības dalībvalstu regulējumu un praksi uzņēmumu restrukturizācijas jomā, kā arī sniegtas likumdošanas un labas prakses rekomendācijas
Ierosināts TAP	TAP stadija no brīža, kad tiesa ir ierosinājusi TAP lietu līdz brīdim, kad ir izskatīts TAP pieteikums pēc būtības.
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
Līdsas Universitātes pētījums	Līdsas Universitātes pētījums "Pētījums par jauno pieeju biznesa neveiksmēm un maksātnespējai. Salīdzinoša juridiskā analīze par dalībvalstu regulējumu un praksi" (<i>Study on a new approach to business failure and insolvency Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices</i>), kas veikts 2016.gadā un ietver ES dalībvalstu regulējuma un prakses apkopojumu par maksātnespējas procedūrām, t.sk. tādām, kas ir vērstas uz uzņēmumu restrukturizāciju.
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
Lursoft	SIA "Lursoft IT"
Maksātnespējas likums	2010.gada 26.jūlija Maksātnespējas likums, kas stājās spēkā 2010.gada 1.novembrī un ir spēkā Pētījuma sagatavošanas brīdī.
MKD	Maksātnespējas kontroles dienests
Noraidīts TAP	TAP, kurā tiesa ir noraidījusi parādnieka TAP pieteikumu, neatkarīgi no noraidīšanas iemesla.
Pārtraukts TAP	TAP, kurā tiesa parādnieka pieteikumu ir apmierinājusi, apstiprinot TAP plānu, taču vēlāk TAP ir izbeigts, neizpildot TAP plānu.
Pasludināts TAP	TAP stadija no brīža, kad tiesa ir apmierinājusi TAP pieteikumu, apstiprinot TAP pasākumu plānu, līdz brīdim, kad TAP ir izbeigts.
Pašu kapitāls	Uzņēmuma pamatkapitāls, iepriekšējo periodu uzkrātā peļņa vai zaudējumi, un esošā perioda peļņa vai zaudējumi
Pētījums	Pētījums "Par tiesiskās aizsardzības procesa regulējuma efektivitāti", identifikācijas Nr. MKD 2018/2
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
TAP	Tiesiskās aizsardzības process

Termins vai saīsinājums	Skaidrojums
TAP plāns	Tiesiskas aizsardzības procesa pasākumu plāns
TAP subjekts	Jebkurš uzņēmums, kurš ir iesniedzis tiesā pieteikumu par TAP ierosināšanu, neatkarīgi no procesa rezultāta.
Uzņēmums	Juridiskā persona vai personu apvienība, kuras forma ir paredzēta saimnieciskās darbības veikšanai: piemēram, sabiedrība ar ierobežotu atbildību, akciju sabiedrība, kooperatīvā sabiedrība u.c.
VID	Valsts ieņēmumu dienests
Vidējais	Vidējais jeb vidējā vērtība, kas ir vienāda ar notikumu kopas visu vērtību summas un gadījumu skaita dalījumu.
Mediāna	Mediāna jeb centrālā vērtība, kas apzīmē gadījumu skaitu, kas sadala visu notikumu kopu divās vienlīdzīgās daļās pēc skaita, kur 50% gadījumu nepārsniedz mediānu, bet 50% ir lielāki.

Kopsavilkums

1. Pētījuma pamatinformācija

Šis dokuments ir pētījuma "Par tiesiskās aizsardzības procesa regulējuma efektivitāti", identifikācijas Nr. MKD 2018/2, kura veikšanai Maksātnešpējas kontroles dienests (līguma nr. 1-70/2018/47, līguma datums 06.09.2018) izsludināja atklātu konkursu, gala rezultāts.

Pētījuma mērķis identificēt problēmjautājumus TAP tiesiskajā regulējumā un tā piemērošanas praksē un sagatavot pamatotus priekšlikumus, kas ļautu novērst konstatētās problēmas, un veicinātu TAP piemērošanu.

Pētījuma uzdevumi ir (1) Definēt un analizēt pastāvošos problēmjautājumus TAP regulējumā un TAP piemērošanā praksē Latvijā. (2) Analizēt TAP finansēšanas avotus un veidus. (3) Izpētīt, kā ārvalstīs tiek risinātas pētījuma ietvaros identificētās raksturīgākās TAP piemērošanas problēmas Latvijā. (4) Izdarīt secinājumus par ārvalstu normatīvā regulējuma pārņemšanas iespējām pētījuma ietvaros identificēto raksturīgāko TAP piemērošanas problēmu risināšanai Latvijā. (5) Sniegt pamatotus priekšlikumus efektīvai TAP īstenošanai Latvijā.

Pētījuma uzdevumu izpildē apskatāmie jautājumi ir TAP uzsākšanas laicīgums, uzņēmumu motivācija izmantot TAP, kreditoru attieksme pret TAP, TAP subjektu dzīvotspēja un piemēroto TAP metožu efektivitāte.

2. Izpēte par TAP piemērošanu Latvijā

TAP (ĀTAP) regulējums

TAP procedūras regulējums kopš tā sākotnējās ieviešanas 2008.gadā ir piedzīvojis divus attīstības posmus:

- kopš 2010.gada 1.novembra TAP ir padarīts ievērojami pieejamāks parādniekiem, vienlaikus paredzot arī pasākumus, kas vērsti uz kreditoru tiesību aizsardzību (piemēram, ierobežots TAP plāna izstrādes termiņš, ierobežojums atkārtoti ierosināt TAP pēc pieteikuma noraidīšanas u.tml.);
- kopš 2015.gada 1.janvāra TAP regulējumā veiktie grozījumi ir bijuši pārsvarā vērsti uz to, lai novērstu TAP ļaunprātīgu izmantošanu un pastiprinātu kreditoru lomu TAP.

TAP procedūras regulējums pamatā ir ietverts Maksātnešpējas likumā un Civilprocesa likumā. Bez šiem likumiem TAP kopumā ir minēts vēl 20 likumos un 172 Ministru kabineta noteikumos.

No regulējuma, kas neattiecas uz TAP procedūru, vislielākā ietekme uz TAP subjektu darbību ir regulējumam, kas paredz ierobežojumu TAP subjektiem saņemt valsts atbalstu un ES fondu līdzekļus un Publisko iepirkumu likumam, kurš liedz TAP piedalīties publiskajos iepirkumos uzņēmumiem, kuriem TAP ietvaros tiek restrukturizēti nodokļu parādi.

TAP statistikas analīze

Kopš 2008. gada kopumā ierosināti 1 080 TAP. No ierosinātajiem TAP vidēji 25% gadījumu ir apstiprināts TAP plāns un 4% veiksmīgi izpildīts. No 45 uzņēmumiem, kuriem veiksmīgi tika izpildīts TAP plāns, vismaz 20% šobrīd vairs neturpina saimniecisko darbību.

Ierosināto un pasludināto TAP skaits atsevišķos periodos ir mainījies. To ir ietekmējušas izmaiņas ekonomikā, TAP regulējumā, tiesu un VID praksē.

Izpildīto TAP skaita izmaiņas ir aptuveni proporcionālas ierosināto TAP lietu skaita izmaiņām un Izpildīto TAP proporcija pret ierosinātajiem TAP svārstās 4 - 8% robežās.

Maksātnespējas likuma grozījumi būtiski ir ietekmējuši TAP skaitu atsevišķos posmos, iespējams, TAP pasludināšanas proporciju, taču ne veiksmīgi pabeigto TAP skaitu.

ĀTAP tiek izmantots salīdzinoši daudz retāk nekā TAP, jo tas nenodrošina parādnieka aizsardzību pret kreditoriem ĀTAP lietas izskatīšanas laikā.

ĀTAP lietu skaita samazinājums notika sākot ar 2015.gadu, kad stājās spēkā likuma grozījumi par administratora nomaiņu TAP/ĀTAP pārejā uz maksātnespējas procesu.

TAP lietas tiesā vidēji tiek izskatītas nepilnu četrus mēnešu laikā. Vidējais TAP lietu izskatīšanas faktiskais termiņš kopš 2010.gada ir pieaudzis, tomēr TAP lietas kopumā tiek izskatītas saprātīgos termiņos. TAP plāna izpilde vidēji nepārsniedz 24 mēnešus, kas ir likumā noteiktais maksimālais termiņš, ja tas netiek speciāli pagarināts ar atsevišķu tiesas nolēmumu.

TAP izmanto visdažādāko nozaru uzņēmumi, aptuveni proporcionāli kopējai uzņēmumu proporcijai ekonomikā. Pasludināto TAP statistikā nozaru proporcija saglabājas līdzīga ar ierosināto TAP statistiku, taču veiksmīgo TAP statistikā saistība ar nozari ir mazāka.

70% TAP subjektu ir vecāki par pieciem gadiem. TAP plāna izpildē izteikti vājāki rezultāti ir uzņēmumiem, kuri, uzsākot TAP, ir bijuši jaunāki par trīs gadiem, un nedaudz vājāki tiem uzņēmumiem, kuri vecāki par 20 gadiem.

TAP lielākoties izmanto subjekti, kas atbilst mazo un vidējo uzņēmumu kategorijai un kas veido 90% no visiem Latvijas uzņēmumiem. Gandrīz pusei no TAP subjektiem apgrozījums nepārsniedz 500 tūkst. EUR. Apgrozījuma apmēram nav izšķirošas ietekmes uz uzņēmuma izredzēm saskaņot TAP plānu un veiksmīgi pabeigt TAP.

72% no tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir bijušie vai esošie maksātnespējas procesa administratori. Kopējā juristu proporcija starp tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir vismaz 90%.

TAP subjektu finanšu analīze

Visu (n=1 471) TAP un ĀTAP subjektu finanšu rādītāju izmaiņu tendences piecu gadu periodā pirms TAP ierosināšanas liecina, ka:

- bruto peļņas maržas samazinājumu piedzīvojuši visi uzņēmumi, kopumā uzņēmumu bruto maržas rādītājs bijis zems, norādot, ka uzņēmumiem pirms TAP uzsākšanas tipiski bijusi zema rentabilitāte;
- pašu kapitāla samazinājumu piedzīvojusi lielākā daļa uzņēmumu, kā arī teju pusei no uzņēmumiem pašu kapitāla vērtība bijusi negatīva, kas liecina par ilgstoši uzkrātiem zaudējumiem;
- likviditātes rādītājs samazinājies gandrīz visiem uzņēmumiem pirms TAP ierosināšanas, vairumā gadījumu tas bijis mazāks par 1,0, norādot, ka uzņēmumam drīzumā varētu būt problēmas ar saistību izpildi.

Pēc TAP izpildes pieaudzis uzņēmumu pašu kapitāls un likviditāte, norādot uz uzņēmuma saimnieciskās darbības sabalansētību, kas ir viens no priekšnosacījumiem efektīvai uzņēmuma darbības turpināšanai.

TAP plānos lielākoties nav iekļauta informācija, kas ļautu pilnvērtīgi spriest par uzņēmuma finanšu stāvokli, biznesa restrukturizācijas metodēm un uzņēmuma izredzēm īstenot TAP.

TAP tiesu prakses izpēte

No aplūkotojām 76 TAP lietām, kurās bija norādīti TAP uzsākšanas iemesls, visbiežāk TAP bija uzsākts nodokļu parādu dēļ (44%).

Galvenokārt TAP tika noraidīts lielākoties tāpēc, ka tiesā nebija iesniegts TAP plāns (80% gadījumu).

Kreditoru iebildumi bija saņemti 20% gadījumu. Izplatītākie iebildumi bija par TAP plānā norādīto saistību apmēru (53% gadījumu), TAP plāna īstenošanas neiespējamību (47%), TAP plānā paredzētajām parādu restrukturizācijas metodēm (33%), fiktīviem kreditoriem (20%) un TAP plāna saskaņošanas procedūras pārkāpumiem (20%).

Populārākās parādu restrukturizācijas metodes bija maksājumu termiņa pagarināšana (100% gadījumu), blakus prasījumu dzēšana (70% gadījumu) un pamatparāda samazināšana (26% gadījumu). Salīdzinājumā ar parādu restrukturizācijas metodēm, ievērojami retāk tiesu nolēmumos bija minētas biznesa restrukturizācijas metodes.

Vairumā gadījumu bija pagarināts TAP plāna saskaņošanas termiņš (53% gadījumu).

TAP plāna grozījumi ir veikti salīdzinoši nelielā skaitā (20% gadījumu), taču lietās kurās TAP plāns bija izpildīts, grozījumi bija veikti vairumā gadījumu (66%).

Kopumā tiesu loma TAP lietās ir nosacīti "neitrāla" - netika konstatēts, ka tiesas praksē izteikti simpatizētu parādniekiem vai kreditoriem. Tiesas apstiprina plānu, ja ir izpildīti likumā noteiktie formālie priekšnoteikumi (plānā ir likumā noteiktā informācija, un to ir saskaņojuši kreditori), un to apstiprina arī gadījumos, kad ir izteikti nebūtiski kreditoru iebildumi. TAP ekonomiskajos aspektos tiesas parasti neiedziļinās, izņemot gadījumus, kad uz tiem vērš uzmanību kreditori.

Uzņēmumu un ekspertu aptauja un intervijas

Kopumā TAP subjektu motivācija izmantot TAP un ieguvumi no TAP sakrīt ar TAP regulējuma mērķi un tajā atrodamajiem instrumentiem. Būtiskākie motivatori un ieguvumi ir aizsardzība pret kreditoriem un iespēja ilgākā termiņā restrukturizēt parādus. Būtisks faktors TAP izmantošanā ir arī uzņēmēja reputācijas saglabāšana.

Laika posmos, kad nav sistēmisku krīžu, uzņēmumu finansiālo grūtību iemesli lielākā mērā ir saistīti ar subjektīvajiem apstākļiem (uzņēmuma vadības kļūdām) nekā ar objektīvajiem apstākļiem. Uzņēmuma finansiālās grūtības mēdz būt arī apzinātas un negodprātīgas biznesa prakses rezultāts.

Nodokļu parādi parasti veicina TAP izmantošanu, jo TAP ir efektīvākais veids, kā restrukturizēt nodokļu parādus, un VID aktīvi iesaka izmantot TAP. Savukārt parādi kredītiestādēm attur TAP piemērošanu, jo kredītiestādēm TAP nav parocīgs restrukturizācijas instruments un tās cenšas restrukturizēt klientu parādus individuāli.

Parādnieki TAP bieži vien izmanto pretēji TAP mērķim. Izplatītākā TAP izmantošana pretēji TAP mērķim ir laika novilcināšana un piedziņas darbību apturēšana, izmantojot TAP ierosināšanas stadiju un neveicot pilnvērtīgas darbības TAP īstenošanai. Nereti TAP plānus saskaņo ar pašu parādnieku saistīti kreditori.

Pastāv divas izplatītākās alternatīvas, kas tiek izmantotas TAP vietā – privātas vienošanās ar kreditoriem par parādu restrukturizāciju un biznesa pārceļšana uz jaunu uzņēmumu. Izvēloties starp biznesa pārceļšanu uz citu uzņēmumu un TAP, uzņēmēji lielākoties izvērtē izmaksas, juridiskos riskus un reputācijas riskus.

Pēc uzņēmēju un ekspertu novērojumiem, Latvijā finansiālās grūtībās nonākuši uzņēmumi lielākoties savas finansiālās grūtības nerisina savlaicīgi. Lielākoties savlaicīgi arī netiek piemērots TAP.

Par to, vai TAP izmanto dzīvotspējīgi uzņēmumi, speciālistu viedokļi dalījās, taču kopumā tika atzīts, ka dzīvotspēju lielā mērā nosaka uzņēmuma īpašnieku un vadītāju spēja tikt galā ar grūtībām, nevis ārējie apstākļi.

Kreditoriem TAP bieži asociējas ar parādnieka maksātnespēju un negodprātīgu rīcību. Tomēr kopumā kreditori ir atvērti uz sadarbību un piekrīt parādnieka TAP, ja parādnieks komunicē un piedāvā saprātīgus risinājumus. Mēdz būt grūtības saskaņot TAP plānu ar kreditoriem, kuri ir lieli uzņēmumi vai organizācijas, kā arī ar tādiem kreditoriem, kuru preces vai pakalpojumi ir grūti aizstājami.

TAP lielākoties tiek finansēts no parādnieka līdzekļiem, ieskaitot TAP uzraugošās personas algošanu. Galvenās izmaksas ir konsultācijas TAP plāna sagatavošanai un TAP uzraugošās personas atlīdzība. Lielākoties TAP subjekti TAP izmaksas vērtēja kā samērīgas. Daudzi TAP subjekti apšaubīja lietderību maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai.

Nozares eksperti un uzņēmēji intervijās norādīja uz atsevišķiem TAP regulējuma aspektiem, kurus varētu precizēt vai uzlabot. Taču kopumā tika atzīts, ka esošais TAP regulējums nodrošina efektīvu TAP īstenošanu, ja TAP tiek piemērots savlaicīgi un lietpratīgi.

TAP īstenošanā uzņēmumi lielākoties izmanto juristu konsultācijas un tikai retos gadījumos finanšu konsultācijas. Konsultantu izmantošana parasti nodrošina kvalitatīvāku TAP īstenošanu, jo īpaši, ja ir piesaistīts finanšu konsultants.

Uzņēmēju vidū kopējais zināšanu līmenis par TAP ir viduvējs. Visbiežāk informāciju par TAP uzņēmumi iegūst no konsultantiem. Jo labākas ir uzņēmumu zināšanas par TAP, jo vairāk uzņēmumi to novērtē kā noderīgu līdzekli finanšu grūtību risināšanai.

TAP piemērošanas sociāli psiholoģisko aspektu izpēte

TAP izmantojušie uzņēmēji vērtē TAP izteikti pozitīvāk, nekā tie, kuri ir bijuši kreditora lomā, vai ar TAP nav saskārušies. Tomēr uzņēmēju kopējā emocionālā attieksme pret TAP un TAP funkcionālais vērtējums kopumā ir drīzāk pozitīvs vai neitrāls.

Veidojot jebkāda veida komunikāciju par TAP ir nepieciešams stimulēt TAP dalībniekus domāt par TAP ieguvumiem gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, kā arī izprast otras puses rīcības motīvus un ieguvumus no sadarbības.

Pastāv praksē aprobēti paņēmieni, kā cilvēku rīcība tiek „pavirzīta”, lai panāktu sabiedrībai noderīgu uzvedību. Šādus paņēmienus ir iespējams izmantot arī, lai sekmētu efektīvu TAP īstenošanu. Piemēram, izmantojot, depozīta iemaksas, automatiskās izvēles vai sociālo normu efektu.

3. Ārvalstu prakses analīze

Pēdējās desmitgades laikā daudzās ES valstīs ir pieņemts un papildināts regulējums, lai veicinātu uzņēmumu restrukturizāciju. Ir izstrādāts ES Direktīvas projekts, kas versts uz restrukturizācijas regulējuma attīstīšanu un harmonizēšanu.

Latvijas TAP regulējums kopumā atbilst galvenajām starptautiskajām tendencēm restrukturizācijas regulējuma jomā un tajā ir atrodami lielākā daļa no Direktīvas projekta

paredzētajiem elementiem. Tomēr Direktīvas projekta apstiprināšanas gadījumā būs nepieciešami arī atsevišķi grozījumi Latvijas regulējumā.

Novēlotas restrukturizācijas procedūru uzsākšanas problēmu parasti citas valstis cenšas risināt ar sankciju un stimulu palīdzību. Sankcijas pārsvarā izpaužas uzņēmumu vadītāju atbildības veidā. Savukārt pie stimuliem var pieskaitīt pasākumus, kas konfrontē parādnieku ar informāciju par viņa finanšu grūtībām, padara parādniekam pievilcīgāku pašu restrukturizācijas procedūru vai ļauj restrukturizācijas procedūru ierosināt kreditoriem.

Pētījumā aplūkotajās ārvalstīs normatīvā regulējuma līmenī nav atrodami speciāli noteikumi, kas ievērojami vairāk nekā Latvijas likuma regulējums nodrošinātu, ka restrukturizācijas ietvaros notiek ne tikai parādu restrukturizācija, bet arī lietpratīga biznesa restrukturizācija.

Aplūkotajos ārvalstu likumos netika konstatēti plaši izplatīti un efektīvi pasākumi, kas stimulētu darījumu parterus sadarboties ar restrukturizējamu uzņēmumu.

Papildus kriminālatbildībai par nodarījumiem finanšu sfērā, aplūkotajos ārvalstu likumos galvenie līdzekļi pret ļaunprātīgu restrukturizācijas izmantošanu ir tiesas īstenota kontrole restrukturizācijas uzsākšanas stadijā, kā arī regulāra restrukturizācijas procesa uzraudzība.

4. Secinājumi un rekomendācijas

Tika konstatēti četri galvenie TAP problēmjautājumi, kuriem ir gan būtiska ietekme uz TAP piemērošanas efektivitāti, gan arī sistēmisks raksturs:

Uzņēmējiem mēdz pietrūkt finanšu prasības gan ikdienas darbībā, gan risinot finansiālās grūtības. Uzņēmumu TAP laikā turpina vadīt vadītāji, kuru kļūdas bieži mēdz būt iemesls finanšu grūtībām. TAP ietvaros tiek restrukturizēti parādi, nepietiekami pievēršoties komercdarbības restrukturizācijai. Retos gadījumos TAP īstenošanā tiek iesaistīti finanšu konsultanti un 90% TAP uzraugošo personu praksē ir juristi, kuriem nav padziļinātas kompetences finanšu jautājumos. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Būtu nepieciešams valsts līmenī izstrādāt un īstenot skaidri definētu un efektīvu komunikācijas stratēģiju par uzņēmumu finanšu veselību, tādā veidā pievēršot uzņēmēju uzmanību šim jautājumam, kā arī sniedzot viegli saprotamu un noderīgu informāciju par profilaksi un rīcību finansiālo grūtību gadījumā.
- Dažādu uzņēmēju atbalsta pasākumu ietvaros ir veicamas uzņēmēju apmācības finanšu jautājumos, kā arī par to, kā rīkoties finanšu grūtību gadījumā.
- Lai sniegtu praktisku palīdzību mazo un vidējo uzņēmumu segmentam, būtu apsverama doma ieviest valsts daļēji finansētas finanšu konsultācijas.
- Likumdošanas līmenī var apsvērt domu koriģēt likuma prasības TAP plāna saturam attiecībā uz biznesa restrukturizācijas pasākumiem.

Uzņēmumi novēloti risina finansiālās grūtības, t.sk. novēloti uzsāk TAP, novēloti sāk izstrādāt TAP plānu un saskaņot to ar kreditoriem.

Lai risinātu novēlotu finanšu grūtību risināšanu, būtu nepieciešams izstrādāt un ieviest Direktīvas projektā paredzēto agrīnās brīdināšanas sistēmu, ņemot vērā šādus principus:

- Mehānismam būtu jābūt tādām, lai tas, neradītu nesamērīgu papildus birokrātisko slogu, bet iekļautos uzņēmuma darbības rutīnā un no tehniskā viedokļa to būtu grūti ignorēt.

- Savlaicīga finanšu problēmu identificēšana un risināšana būtu atsevišķa tēma, kas būtu jāintegrē kopējā komunikācijas stratēģijā par uzņēmumu finanšu veselību;
- Par finansiālām grūtībām un to risināšanas iespējām uzņēmumus varētu brīdināt personas ar atbilstošu informācijas pieejamību, kompetenci un kapacitāti. Piemēram zvērināti revidenti, kredītiestādes, VID u.c.
- Pasākumiem, būtu jābūt tādiem, kuri sekmētu pēc iespējas biežāku uzņēmuma finansiālā stāvokļa monitorēšanu biežāk nekā reizi gadā, kad tiek sastādīts gada pārskats.
- Savlaicīgu brīdinājumu mehānismu izstrādē būtu nepieciešams padziļināti pētīt kredītiestāžu un ārpusstiesas parādu piedziņas kompāniju pieredzi.

TAP statuss apgrūtina parādnieku komercdarbību. Piegādātāji lielākoties pieprasa priekšapmaksu, var būt rezervēta attieksme no klientiem un apgrūtinātas iespējas iegūt jaunus pasūtījumus. Šīs problēmas risināšanai varētu apsvērt šādus pasākumus:

- Pārskatīt likumos noteikto un praksē piemēroto ierobežojumu publiskajos iepirkumos piedalīties tādiem TAP subjektiem, kuriem TAP ietvaros tiek restrukturizēti nodokļu parādi.
- Izskatīt iespēju noteikt TAP laikā uzņemtās, bet neizpildītās saistības par maksātnespējas procesa izmaksām, ja TAP pāriet maksātnespējas procesā.
- Izskatīta iespēju kreditoriem atvieglotu zaudējumu norakstīšanas kārtību nodokļu mērķiem, ja parāds zaudēts sadarbībā ar TAP subjektu.
- Apzinoties TAP statusa negatīvo ietekmi uz parādnieka komercdarbību, alternatīvs virziens būtu atvieglot un veicināt uzņēmumu restrukturizācijas pasākumus ārpus TAP.

TAP tiek bieži izmantoti negodprātīgi un pretēji mērķim – lai novilcinātu piedziņu un lai “sagatavotu” uzņēmumu maksātnespējas procesam, t.sk. “pārceltu” uzņēmuma biznesu uz citu uzņēmumu, atsavinātu atsevišķus aktīvus vai koriģētu grāmatvedības dokumentus. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Ir nepieciešams veikt padziļinātu izpēti, lai noteiktu, kāda ir prakse civiltiesiskās un krimināltiesiskās atbildības piemērošanai par TAP negodprātīgu izmantošanu, un kādi ir juridiskie un praktiskie šķēršļi tās piemērošanai.
- Maksātnespējas kontroles dienestam varētu rekomendēt maksātnespējas administratoriem pievērst pastiprinātu uzmanību to maksātnespējīgo uzņēmumu darbības izvērtēšanai, kuri ir neveiksmīgi izmantojuši TAP. Tāpat Maksātnespējas kontroles dienests varētu pastiprināti pārbaudīt administratora darbību šo uzņēmumu maksātnespējas procesos.
- Likumā varētu noteikt pienākumu TAP subjektam kopā ar TAP pieteikumu iesniegt tiesā kreditoru sarakstu un informāciju par uzņēmuma aktīviem.
- Likumā varētu noteikt, ka uz TAP laiku tiek apturēts noilguma termiņa tecējums darījumu apstrīdēšanai maksātnespējas procesā.
- Varētu apsvērt iespēju TAP uzraugošo personu iecelt vienlaikus ar TAP lietas ierosināšanu, paredzot pienākumu TAP uzraugšajai personai aktīvi iesaistīties TAP plāna izstrādē un saskaņošanā.
- Varētu paredzēt iespēju atsavināt uzņēmuma biznesu (uzņēmumu Komerclikuma izpratnē) TAP ietvaros.

Papildus minētajiem četriem būtiskākajiem TAP problēmjaudājumiem, tika konstatēti arī šādi faktori, kuriem ir vai nu sistēmisks raksturs, bet salīdzinoši mazāka ietekme uz TAP efektivitāti, vai arī būtiska ietekme uz TAP efektivitāti, bet nesistemātisks raksturs.

Neveiksmīga vai nepietiekama komunikācija starp parādnieku un kreditoriem mēdz būt iemesls grūtībām iegūt kreditoru piekrišanu TAP plāna saskaņošanai. Lielākoties tas ir saistīts ar parādnieku pasivitāti un nesekmīgu komunikāciju. Taču parādniekiem mēdz būt arī objektīvas grūtības komunikācijā ar kreditoriem, kuri ir lielas organizācijas vai uzņēmumi. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Parādnieku un kreditoru savstarpējā komunikācija būtu veicināma ārpus TAP, piemēram, savlaicīgas brīdināšanas sistēmas ietvaros, informējot uzņēmumus par komunikācijas nozīmi finanšu grūtību risināšanā.
- Būtu ieteicams aicināt VID, kredītiestādes un lielākos uzņēmumus izvērtēt savu iekšējo un ārējo komunikāciju- cik lielā mērā tā veicina sadarbību ar parādniekiem un TAP mērķu sasniegšanu.
- Būtu ieteicams izvērtēt TAP plāna saskaņošanas procedūru ar VID.
- Būtu ieteicams pārskatīt likuma normu, kas paredz obligātu kreditoru finansēta revidenta atzinuma sagatavošanu par kreditoru izteiktajiem iebildumiem par TAP plānu.
- Lai veicināt komunikāciju TAP ietvaros, būtu ieteicams apsvērt TAP uzraugošās personas iecelšanu vienlaikus ar TAP ierosināšanu.

Pastāv faktiskā nevienlīdzība starp TAP kreditoriem, jo nenodrošināto kreditoru vidū mēdz būt neoficiāli prioritārie kreditori, kuru prasījumi tiek segti pilnā apmērā, t.sk. ārpus TAP plāna. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Būtu apsverama juridiskas atbildības ieviešana par kreditoru vienlīdzības principa pārkāpumiem un vienošanos, kas paredz labvēlīgākus noteikumus atsevišķiem kreditoriem ārpus TAP plāna.
- Gadījumi, kad kreditori izmanto savu dominējoši stāvokli savu prasījumu apmierināšanai ārpus TAP būtu izvērtējami kontekstā ar konkurences regulējumu, piesaistot Konkurences padomi.
- Būtu izvērtējama iespēja ar likumu ierobežot tādu līguma noteikumu spēkā esamību, kas ļauj atkāpties no līguma, ja parādniekam tiek uzsākts TAP.

TAP izmaksas mēdz būt būtisks apgrūtinājums daļai mazo uzņēmumu, kā rezultātā ir apdraudēta šo uzņēmumu restrukturizācija. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Varētu apsvērt iespēju, ka pēc TAP ietvaros netiek iecelta TAP uzraugošā persona vai arī TAP uzraugošā persona nepiedalās TAP plāna izpildes uzraudzībā, ja tam piekrīt parādnieks un kreditoru vairākums.
- Mazāku uzņēmumu restrukturizācijas (t.sk. TAP) izmaksas būtu iespējams samazināt arī ar valsts daļēji finansētu konsultantu palīdzību, ciktāl to pieļauj valsts atbalsta regulējums.
- Būtu izvērtējamas iespējas veicināt mazo uzņēmumu restrukturizāciju ārpus TAP.

Likumā noteiktais TAP uzraugošās personas finansēšanas modelis praksē nedarbojas un rada TAP dalībniekiem papildus laika un resursu patēriņu. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Būtu jāveic likuma grozījumi, paredzot, ka atlīdzību TAP uzraugošajai personai maksā parādnieks, ja vien netiek panākta cita vienošanās.

Likumā noteiktais aizliegums TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna izstrādē praksē darbojas daļēji un no TAP efektivitātes viedokļa kopumā rada vairāk sarežģījumu, nekā ieguvumu. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Būtu ieteicams pārskatīt likumā noteikto ierobežojumu TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna sagatavošanā.
- Būtu apsverama iespēju noteikt, ka TAP uzraugošai personai ir pienākums iesaistīties TAP plāna izstrādē un vismaz daļēji uzņemt atbildību par tā īstenošanu.

TAP tiek plaši izmantots nodokļu parādu restrukturizēšanai, t.sk. pēc nodokļu uzrēķiniem, iesaistot tajā pārējos kreditorus. Atšķirībā no privātajiem kreditoriem, nodokļu administrācijai nav instrumentu, kā efektīvi restrukturizēt nodokļu parādus ārpus TAP. Rekomendācijas uzlabojumiem:

- Būtu apsveramas izmaiņas nodokļu likumos, kas ļautu VID īstenot ārpus TAP plašākus nodokļu parādu restrukturizācijas pasākumus, nekā tas ir šobrīd.

1. Ievads

1.1. Pētījuma izstrādes pamatojums

1.1.1. Pētījuma mērķis un uzdevumi

Pētījuma autori

Pētījuma izstrādi veica Helmutš Jauja un Artūrs Zandersons.

Pētījuma mērķis

Identificēt problēmjaudājumus Tiesiskās aizsardzības procesa (turpmāk – TAP) tiesiskajā regulējumā un tā piemērošanas praksē un sagatavot pamatodus priekšlikumus, kas ļautu novērst konstatētās problēmas un veicinātu TAP piemērošanu.

Pētījuma virsuzdevums

Veikt TAP piemērošanas izpēti Latvijā un sagatavot pamatodus priekšlikumus konstatēto problēmjaudājumu risināšanai.

Pētījuma uzdevumi

1. Definēt un analizēt pastāvošos problēmjaudājumus TAP regulējumā un tā piemērošanas praksē Latvijā.
2. Analizēt TAP finansēšanas avodus un veidus.
3. Izpētīt, kā ārvalstīs tiek risinātas pētījuma ietvaros identificētās raksturīgākās TAP piemērošanas problēmas Latvijā.
4. Izdarīt secinājumus par ārvalstu normatīvā regulējuma pārņemšanas iespējām Pētījuma ietvaros identificēto raksturīgāko TAP piemērošanas problēmu risināšanai Latvijā.
5. Sniegt pamatodus priekšlikumus efektīvai TAP īstenošanai Latvijā.

1.1.2. Pētījuma uzdevumu izpildē apskatāmie jautājumi

Pētījuma mērķa, virsuzdevuma un uzdevumu sasniegšanai nepieciešams veikt piecu svarīgāko TAP efektivitāti raksturojošo jautājumu padziļinātu analīzi.

TAP uzsākšanas laicīgums

Lai uzņēmums pilnvērtīgi izmantotu TAP un izvairītos no maksātnešpējas, ir svarīgi uzsākt TAP brīdī, kad uzņēmuma finansiālā situācija vēl nav sasniegusi kritisko robežu, pēc kuras veiksmīgu uzņēmuma saimniecisko darbību nav iespējams atjaunot.

Lai noteiktu TAP uzsākšanas laicīgumu, nepieciešams izvērtēt:

- faktoros un rādītājus, kas ļauj novērtēt TAP uzsākšanas laicīgumu;
- pazīmes, kas signalizē, ka uzņēmumam radušās finansiālas grūtības un ir jāšāk veikt restrukturizācijas pasākumi;
- kad parasti uzņēmuma vadība sāk rīkoties un vai šobrīd TAP tiek uzsākti laicīgi;
- kādi ir uzņēmumu vadības motīvi attiecībā uz TAP uzsākšanas brīdi;

- kādi varētu būt iespējamie mehānismi, kas uzņēmuma vadībai uzliktu pienākumu sekot līdz uzņēmuma saimnieciskās darbības rādītājiem un savlaicīgi reaģēt uz uzņēmuma finansiālajām grūtībām.

Uzņēmumu motivācija izmantot TAP

TAP ir brīvprātīgs uzņēmuma vadības ierosināts process, kas var izdoties tikai tad, ja uzņēmuma vadība ir motivēta TAP īstenot un uzskata TAP par efektīvu līdzekli finansiālo grūtību risināšanai.

Lai noskaidrotu uzņēmumu motivāciju izmantot TAP, nepieciešams izvērtēt:

- kādos gadījumos uzņēmumi izvēlas vai neizvēlas ierosināt TAP;
- vai TAP ir pievilcīgs rīks parādnieka acīs kā instruments;
- kādi ir TAP piemērošanu kavējošie faktori;
- kādas TAP alternatīvas tiek izmantotas;
- kādi uzņēmumi TAP piemēro visbiežāk;
- faktoros, kas veicina TAP izmantošanu atbilstoši tā mērķim.

Kreditoru attieksme pret TAP

Lai īstenotu TAP, uzņēmumam ir nepieciešams saņemt kreditoru vairākuma atbalstu TAP plānam un tajā ietvertajām parādsaistību un uzņēmuma restrukturizācijas metodēm. TAP īstenošanā svarīga ir arī turpmākā sadarbība starp parādnieku un kreditoriem TAP īstenošanas laikā.

Lai noteiktu, kāda kopumā ir kreditoru attieksme pret TAP, nepieciešams izvērtēt:

- kāda ir kreditoru motivācija un apsvērumi, piekrītot vai atsakoties piekrist TAP plāna saskaņošanai;
- kāds Latvijā ir tipiskais kreditoru sastāvs un kā tas ietekmē TAP plāna saskaņošanu un īstenošanu;
- kāda ir lielāko kreditoru – kredītiestāžu un VID – loma TAP īstenošanā;
- cik efektīva ir likumā noteiktā TAP plāna saskaņošanas procedūra un vai tajā ir nepieciešami kādi uzlabojumi;
- vai un kādi papildu kreditoru aizsardzības stiprināšanas pasākumi būtu nepieciešami TAP un vai ir nepieciešami kādi kompensējošie mehānismi kreditoriem, kuru intereses tiek visvairāk aizskartas;
- cik efektīva ir TAP īstenošanas uzraudzība un vai ir nepieciešami kādi uzlabojumi.

TAP subjekta dzīvotspēja

TAP iespējams veiksmīgi realizēt tikai tad, ja uzņēmums, kuram tiek piemērots TAP, ir dzīvotspējīgs, t.i. izmantojot TAP ir iespējams atjaunot uzņēmuma maksātspēju.

Lai noteiktu, vai un cik lielā mērā TAP Latvijā izmanto dzīvotspējīgi uzņēmumi, nepieciešams izvērtēt:

- faktoros, kas norāda, vai uzņēmums ir dzīvotspējīgs un to ir vērts restrukturizēt;
- vai un kā uzņēmumu dzīvotspēja tiek pārbaudīta praksē, piemērojot TAP;

- vai pastāv gadījumi, kad TAP ir piemērots pretēji tā mērķim, tas ir, uzņēmumiem, kuri nav dzīvotspējīgi;
- vai un kāda ietekme uz TAP izdošanos ir uzņēmuma lielumam, vecumam, nozarei u.c. faktoriem.

Piemēroto TAP metožu efektivitāte

Lai realizētu TAP, uzņēmums var piemērot dažādas TAP metodes esošo parādsaistību un uzņēmuma restrukturizācijai. Atbilstošu metožu izvēle un piemērošanas efektivitāte tieši ietekmē TAP izdošanos.

Lai noteiktu TAP metožu efektivitāti, nepieciešams izvērtēt:

- kādas restrukturizācijas metodes ir efektīvas un kā tās būtu jāpiemēro;
- vai šobrīd TAP metodes tiek piemērotas prasmīgi un efektīvi;
- kādi TAP finansēšanas avoti, veidi un mehānismi tiek izmantoti praksē;
- kādi uzlabojumi nepieciešami TAP metožu piemērošanā.

1.1.3. Pētījuma tvēruma un pieeja

- Pētījums ir vērsts uz to, lai, atbildot uz izvirzītajiem jautājumiem, noskaidrotu, cik veiksmīga un attīstīta šobrīd ir TAP piemērošanas prakse, kā arī, kādi ir šo praksi veicinošie un kavējošie faktori.
- Pētījumā netiek visaptveroši apzināti jebkuri TAP regulējuma trūkumi vai piemērošanas juridiskās grūtības, uzmanība tiek koncentrēta uz tiem faktoriem, kuriem varētu būt būtiska nozīme TAP prakses attīstībā.
- Pētījuma rezultāti tiek balstīti uz normatīvo aktu, TAP lietu, publiski pieejamas informācijas, interviju un aptaujas rezultātiem.

1.1.4. Izmantotā informācija un ierobežojumi

- Pētījuma ietvaros analizēto uzņēmumu finanšu u.c. dati un dokumenti lielākoties iegūti no SIA "Lursoft IT" (turpmāk – Lursoft). Uzņēmums ir datu operators, un tā sniegtā informācija tiek iegūta no publiskām datu bāzēm, piemēram, komercreģistra, maksātspējas reģistra u.c., uzņēmumu brīvprātīgi sniegtajiem datiem, piemēram, gada pārskatu informācijas, kā arī Lursoft analītiskajiem datiem, piemēram, uzņēmumu finanšu rādītāju padziļinātās analīzes datiem.
- Autori pieņem, ka Lursoft sniegtie dati ir pareizi un pilnīgi. Pētījuma autori neuzņemas atbildību par šo datu pareizību.
- Pētījuma izstrādē izmantoti Lursoft sniegtie dati uz 2018.gada 10.septembri. Līdz ar to Pētījumā ietvertā informācija, analīze un secinājumi balstīti uz notikumiem līdz šim datumam.
- Dokumenti, kas saistīti ar konkrētu TAP lietvedību tiesā, tika pieprasīti no Tiesu administrācijas, līdz ar to Pētījuma autori neuzņemas atbildību par šo dokumentu un datu pilnīgumu vai pareizību.

- Autori atzīmē, ka pastāv iespēja, ka atsevišķas datu kopas var būt nepilnīgas un var netikt iekļautas Pētījuma izstrādē, līdz ar to Pētījumā minētā statistika var būt atšķirīga no citos avotos minētās statistikas rādītājiem. Pētījuma autori norāda, ka pieņemama atšķirība ir robežās no 2% līdz 5%.
- Aptauja un intervijas ir veiktas pēc brīvprātības principa, līdz ar to Pētījuma autori neuzņemas atbildību par intervijās sniegto atbilžu pareizību un atbilstību patiesībai, taču pirms jebkādas informācijas un secinājumu iekļaušanas ir veikta šo datu triangulācija, t.i., salīdzināta ar informāciju, kas gūta no vismaz diviem citiem avotiem.

1.1.5. Pateicības ekspertiem, uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām

Realizējot Pētījumu, autori sadarbojās ar dažādiem Latvijas un ārvalstu ekspertiem, uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām, kas sniedza atbalstu informācijas ieguvē vai izplatīšanā, kā arī apstrādē un interpretācijā. Autori vēlas izteikt pateicības Pētījuma izstrādē iesaistītajiem sadarbības partneriem.

Pateicība Pētījumā iesaistītajiem ekspertiem

- **Ivars Austers** – Latvijas Universitātes profesors sociālajā psiholoģijā, specializējies pētniecības metožu, sociālās identitātes, vērtību, lemšanas un ekonomiskās uzvedības jautājumos.
- **Helena Kontkanen** – Somijas Maksātnespējas Ombudsmens.
- **Pekka Jaatinen** – pieredzējis Somijas advokāts un maksātnespējas nozares praktiķis, Skandināvijas – Baltijas valstu maksātnespējas ekspertu darba grupas loceklis.
- **Volfangs Cenkers** – Vācijas maksātnespējas tiesību eksperts un pasniedzējs Humbolta Universitātē Berlīnē.
- **Anders Orgaards** – Dānijas Aalborgas Universitātes profesors, specializējies maksātnespējas tiesībās.
- **Pauls Varuls** – Igaunijas advokāts un vecākais partneris advokātu birojā TGS Baltic, bijušais Tartu Universitātes profesors, specializējies maksātnespējas tiesībās.
- **Jans – Gerts Van Boons** – Leidenes Universitātes pētnieks, specializējies maksātnespējas tiesībās.

Pateicības Pētījumā iesaistītajiem uzņēmumiem

- Lursoft IT, SIA

Pateicības Pētījumā iesaistītajām iestādēm un publiskām personām

- Tiesu administrācija

Pateicība Pētījumā iesaistītajām organizācijām

- Latvijas Zvērinātu advokātu padome;
- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera;
- Latvijas Darba devēju konfederācija;
- Ārvalstu investoru padome Latvijā;
- Vidzemes plānošanas reģions;

- Latgales plānošanas reģions;
- Zemgales plānošanas reģions;
- Kurzemes plānošanas reģions.

2. Izpēte par TAP piemērošanu Latvijā

2.1. TAP (ĀTAP) regulējuma apskats

TAP regulējums Pētījumā ir aplūkots vispārīgi, sniedzot ilustratīvu ieskatu normatīvajos aktos, kas nosaka TAP procedūru, kā arī aplūkojot citus normatīvos aktus, kas paredz īpašus noteikumus attiecībā uz TAP subjektiem. To, vai TAP regulējums kopumā ir efektīvs un sasniedz tā galvenos mērķus, veicina vai, tieši pretēji, kavē TAP piemērošanu, pilnvērtīgi ir iespējams pārliecināties, tikai noskaidrojot tā piemērošanas praksi. Attiecīgi šajā sadaļā ir aplūkotas kopējās regulējuma tendences, savukārt regulējuma un tā grozījumu ietekme uz TAP piemērošanas praksi ir analizēta turpmākajās sadaļās, kur aplūkota TAP statistika, tiesu prakse un TAP subjektu kvalitatīvā un kvantitatīvā izpēte, kā arī analizēta iegūtā informācija kontekstā ar Pētījumā noskaidrojamiem jautājumiem.

2.1.1. TAP regulējums un procedūra

TAP ir likumā noteiktu pasākumu kopums jeb procedūra, kas vērsta uz finansiālās grūtībās nonākušu parādnieku maksātspējas atjaunošanu.

TAP galvenokārt regulē Maksātnespējas likums un Civilprocesa likums.

TAP ir iespējams piemērot Maksātnespējas likumā noteiktam personu lokam: juridiskajām personām, personālsabiedrībām, individuālajam komersantam, ārvalstīs reģistrētai personai, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā, un lauksaimniecības produktu ražotājiem.

TAP var tikt uzsākts tikai pēc paša parādnieka iniciatīvas, un parādnieks (parādnieka pārstāvji) turpina pārvaldīt savu mantu un saimniecisko darbību TAP laikā.

TAP sākas ar brīdi, kad pēc parādnieka pieteikuma tiesa ierosina TAP lietu. No šī brīža līdz pat TAP lietas izbeigšanai parādnieks bauda tiesisku aizsardzību:

- kreditoriem tiek ierobežotas iespējas vērst parādu piedziņu pret parādnieku;
- tiek apturēta blakus prasījumu (procentu, līgumsodu) aprēķināšana.

Likumā noteiktais TAP pieteikuma saturs ir deklaratīvs, likuma teksts nepieprasa parādniekam pierādīt tā finansiālās grūtības vai izredzes atjaunot maksātspēju.

2.1.1.1. TAP posmi

Atbilstoši regulējumam, TAP pēc būtības sastāv no diviem posmiem:

- 1) TAP ierosināšanas posms - no brīža, kad tiesa pēc parādnieka pieteikuma ierosina TAP lietu, līdz brīdim, kad tiesa parādnieka pieteikumu par TAP piemērošanu izskata pēc būtības. Atbilstoši likumam šis posms var ilgt 2,5 – 3,5 mēnešus. Ja TAP pieteikums tiek noraidīts, beidzas arī tiesiskā aizsardzība, ko parādnieks bija ieguvis šī posma laikā;

- 2) TAP pasludināšanas posms - šis posms sākas, ja tiesa apmierina TAP pieteikumu un apstiprina parādnieka iesniegto TAP pasākumu plānu. Tas ilgst līdz brīdim, kad tiesa izbeidz TAP vai nu tāpēc, ka TAP pasākumu plāns ir izpildīts, vai arī tāpēc, ka tas netiek pildīts vai arī parādnieks pieļāvis citus pārkāpumus. Ja parādnieks pilda TAP plānu, šis posms var ilgt līdz pat četriem gadiem. Ja parādnieks nepilda plānu vai arī ir pieļauti kādi pārkāpumi, tad pasludināšanas posms var tikt pārtraukts jebkurā brīdī.

2.1.1.2. TAP pasākumu plāns

Divu mēnešu laikā pēc TAP lietas ierosināšanas tiesā parādniekam ir jāizstrādā TAP pasākumu plāns, un tas jāiesniedz tiesā apstiprināšanai. Ar kreditoru piekrišanu plāna sagatavošanas termiņu var pagarināt par vienu mēnesi.

TAP pasākumu plāna saturs ir noteikts Maksātnespējas likumā un tā būtiskākās sastāvdaļas ir:

- informācija par parādnieka saistībām un kreditoriem;
- saistību restrukturizācijas metodes (maksājumu atlikšana, prasījumu samazināšana u.c.) un saistību izpildes grafiks;
- plānotie ieņēmumi un izdevumi, kā arī pasākumi izdevumu samazināšanai (plānam pievieno pārskatu par naudas plūsmas prognozēm TAP laikā);
- iekļātās mantas saraksts, kas nepieciešams parādniekam TAP ietvaros un atlīdzība nodrošinātajam kreditoram par šīs mantas izmantošanu;
- informācija par TAP uzraugošo personu;
- TAP termiņš;
- pamatojums, kāpēc kreditoriem, kuri nav piekrituši TAP plānam, parādnieka TAP ir vismaz tikpat izdevīgs kā parādnieka maksātnespējas process.

Tiesa apstiprina TAP plānu, ja tas ir sastādīts atbilstoši likuma prasībām un to ir saskaņojuši kreditori.

TAP plānam ir nepieciešams kreditoru saskaņojums šādā apmērā:

- nenodrošināto kreditoru grupā vairāk par pusi, ņemot vērā pamatprasījumu summu;
- nodrošināto kreditoru grupā vismaz divas trešdaļas, ņemot vērā pamatprasījuma summu.

Apstiprinot TAP plānu, tiesa nosaka TAP īstenošanas termiņu atbilstoši TAP plāna norādītajam. Maksimālais TAP termiņš ir divi gadi. Ar kreditoru vairākuma piekrišanu to var pagarināt par vēl diviem gadiem.

Pirms TAP plāna apstiprināšanas tiesā par TAP plānu sniedz atzinumu uzraugošā persona, kuru izraugās kreditoru vairākums un ieceļ tiesa. Pēc TAP plāna apstiprināšanas tiesā uzraugošā persona uzrauga TAP norisi. Saskaņā ar likumu, atlīdzību uzraugošajai personai maksā kreditori.

2.1.1.3. TAP izbeigšana

TAP tiek izbeigts, ja ir veiksmīgi izpildīts TAP pasākumu plāns, vai arī tad, ja parādnieks nepilda TAP pasākumu plānu vai pieļauj citus pārkāpumus. Ja TAP ir bijis pasludināts (ar tiesas lēmumu apstiprināts TAP plāns) un tiek izbeigts TAP pasākuma plāna nepildīšanas vai citu pārkāpumu dēļ, vienlaikus ar TAP izbeigšanu, tiek automātiski pasludināts parādnieka maksātnespējas process (pēc būtības uzsākta uzņēmuma likvidācija).

2.1.2. ĀTAP regulējums

Maksātnespējas likums paredz atsevišķu TAP paveidu – Ārpustiesas tiesiskas aizsardzības procesu jeb ĀTAP. Atšķirībā no TAP, ĀTAP pasākumu plāna sagatavošanas un saskaņošanas laikā parādnieks nebauda tiesas aizsardzību.

ĀTAP gadījumā parādnieks kopā ar pieteikumu par ĀTAP iesniedz jau sagatavotu ĀTAP pasākumu plānu, kas ir saskaņots ar likumā noteikto kreditoru vairākumu. No ĀTAP lietas ierosināšanas brīža līdz brīdim, kad tiesa izskata ĀTAP pieteikumu, parādnieks nebauda nekādu tiesisku aizsardzību. Parādnieks iegūst tiesisko aizsardzību tikai pēc tam, kad tiesa apmierina ĀTAP pieteikumu un apstiprina ĀTAP pasākumu plānu (pasludina ĀTAP).

Likums paredz iespēju piemērot TAP uzņēmumam, kuram ir pasludināts maksātnespējas process, ja maksātnespējas procesa laikā tiek izstrādāts un ar kreditoriem saskaņots TAP plāns. Šādā gadījumā tiek piemēroti ĀTAP speciālie noteikumi.

Izņemot minētās atšķirības, uz ĀTAP pilnībā attiecas viss pārējais TAP regulējums, kā piemēram, par TAP pasākuma plāna saturu, par nepieciešamo kreditoru saskaņojumu, uzraugošo personu un procesa ilgumu pēc ĀTAP plāna apstiprināšanas tiesā u.c.

2.1.3. TAP regulējuma attīstības posmi

2.1.3.1. No 2008.gada 1.janvāra līdz 2010.gada 1.novembrim

TAP kā procedūra Latvijā tika ieviesta 2008.gada 1.janvārī, kad stājās spēkā iepriekšējais – 2007.gada 1.novembra – Maksātnespējas likums (zaudējis spēku 2010.gada 1.novembrī).

Sākotnējā TAP procedūra darbojās paralēli maksātnespējas procesam, kurā, bez parādnieka likvidācijas bankrota procedūras ietvaros, pastāvēja iespēja atjaunot parādnieka maksātspēju izlīguma vai sanācijas ceļā, ja tam piekrita kreditoru vairākums.

Sākotnējais TAP regulējums šajā posmā paredzēja daudz stingrākas prasības TAP ierosināšanai un piemērošanai. Piemēram, likums neļāva piemērot TAP uzņēmumiem, kas jaunāki par trim gadiem, ja parādniekam jau bija ierosināts maksātnespējas process, kā arī tad, ja uzņēmumam bija parādi pret saistītajām personām. Lai tiktu ierosināts TAP, parādniekam bija pienākums iesniegt gan izsmeljošu informāciju par finansiālo grūtību cēloņiem un finanšu stāvokli, gan arī jau sagatavotu TAP plāna projektu. TAP plāns bija jāaskaņo ar kreditoriem ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc TAP lietas ierosināšanas. Plānu saskaņoja tikai nenodrošinātie kreditori.

2.1.3.2. No 2010.gada 1.novembra

2010.gada 1.novembrī stājās spēkā pašreizējais Maksātnespējas likums. Salīdzinot ar iepriekšējo, TAP regulējums tika būtiski mainīts, būtiski atvieglojot TAP pieejamību parādniekiem. TAP plāna apstiprināšanā tika iesaistīti arī nodrošinātie kreditori.

Laika posmā līdz 2014.gada 31.decembrim Maksātnespējas likumā un Civilprocesa likumā veiktas nelielas izmaiņas, kas TAP regulējumā būtiski nemainīja sākotnējo likuma redakciju, kas stājās spēkā 2010.gada 1.novembrī.

2.1.3.3. No 2015.gada 1.janvāra

2015.gada 1.janvārī TAP regulējumā stājās spēkā divas būtiskas izmaiņas:

Administrators nomaina TAP pārejā uz maksātnespējas procesu

Sākotnējais 2010.gada 1.novembra regulējums paredzēja, ka gadījumā, ja pasludinātais TAP tiek izbeigts parādnieka TAP plāna nepildīšanas vai citu pārkāpumu dēļ, kā rezultātā automātiski tiek uzsākts parādnieka maksātnespējas process, administrators, kurš veica TAP uzraudzību, turpina pildīt arī parādnieka maksātnespējas procesa administratora pienākumus.

Kopš 2015.gada 1.janvāra, parādniekam pārejot no TAP uz maksātnespējas procesu, TAP administrators tiek nomainīts, ieceļot maksātnespējas procesa administratoru atbilstoši likumā noteiktajam nejaušības principam.

Kreditoru prasījumu īstuma pārbaude

Regulējums papildināts ar normām, kuru mērķis ir pastiprināt TAP pasākumu plāna iekļauto kreditoru prasījumu īstuma pārbaudi un dot kreditoriem vairāk iespēju celt iebildumus pret TAP pasākumu plānu.

2.1.3.4. No 2015.gada 1.marta

Tiesas sprieduma pārsūdzība

Sākotnējais Civilprocesa likuma regulējums neparedzēja iespēju iesniegt apelācijas sūdzību par nolēmumiem TAP lietās. Līdz ar šiem grozījumiem Civilprocesa likumā ir iespējams apelācijas kārtībā pārsūdzēt tiesas spriedumu par TAP pieteikuma noraidīšanu. Līdz apelācijas sūdzības izskatīšanai turpinās TAP ierosināšanas stadija.

2.1.3.5. No 2017.gada 6.janvāra

2017.gada 6. janvārī TAP regulējumā stājās spēkā šādas izmaiņas:

Kreditoru iebildumu izskatīšanai jāpiesaista zvērināts revidents

Maksātnespējas likums līdz 2017.gada 6.janvārim paredzēja, ka TAP plāna saskaņošanas procesā kreditoriem bija tiesības iesniegt savus iebildumus parādniekam par TAP plānu, parādniekam iebildumi bija jāpievieno TAP plānam un, ja parādnieks tos neņēma vērā, TAP administratoram (uzraugošajai personai) par tiem bija arī jāpauž viedoklis savā atzinumā par TAP plānu.

Kopš 2017.gada 6.janvāra TAP saskaņošanas procesā saņemtos un vērā neņemtos iebildumus parādniekam ir pienākums nodot vērtēšanai zvērinātam revidentam, kurš nav TAP uzraugošā persona, savukārt revidenta atzinumu par iebildumiem pievienot TAP plānam. Izmaksas, kas saistītas ar revidenta atzinuma sagatavošanu, sedz kreditori, kas izteikuši iebildumus.

[Kreditoru informēšana par citiem kreditoriem](#)

Sākot ar 2017.gada 6.janvāri pēc TAP lietas ierosināšanas TAP subjektam ir pienākums nosūtīt visiem zināmajiem kreditoriem kreditoru sarakstu ar kontaktinformāciju. Tāpat likumā ir ietvertas parādnieka tiesības sasaukt kreditoru sapulci TAP plāna izstrādes laikā.

2.1.3.6. No 2017.gada 1.jūlija

2017.gada 1.jūlijā TAP regulējumā stājās spēkā šādas būtiskas izmaiņas:

[Atvieglotas prasības TAP uzraugošajai personai](#)

Maksātnespējas likums līdz 2017.gada 1.jūlijam paredzēja, ka par personu, kuru tiesa ieceļ TAP uzraudzībai, varēja būt tikai sertificēts maksātnespējas administrators (persona, kura atbilst noteiktiem kvalifikācijas kritērijiem, ir apmācīta, nokārtojusi atbilstošus eksāmenus un saņēmusi atļauju praktizēt maksātnespējas administratora statusā).

Sākot ar 2017.gada 1.jūliju, par TAP uzraugu iespējams iecelt jebkuru fizisku personu, uz kuru neattiecas likumā noteiktie īpašie ierobežojumi (pārsvarā vērsti uz to, lai ierobežotu interešu konfliktus un pilnvaru negodprātīgas izmantošanas riskus).

[TAP uzraugošajai personai ir aizliegts piedalīties TAP plāna izstrādē](#)

Līdz 2017.gada 1.jūlijam Maksātnespējas likums pieļāva, ka TAP administrators piedalās TAP plāna izstrādē un parādniekam bija par to jāinformē kreditori.

Kopš 2017.gada 1.jūlija TAP uzraugošajai personai ir aizliegts piedalīties TAP plāna izstrādē.

[TAP uzraugošo personu izraugās kreditori](#)

Saskaņā Maksātnespējas likuma redakciju, kas bija spēkā līdz 2017.gada 1.jūlijam, administratoru TAP uzraudzīšanai izraudzījās pats parādnieks, saskaņojot administratora kandidatūru ar kreditoriem.

Kopš 2017.gada 1.jūlija, TAP uzraugošo personu, kura pēc būtības pilda tās pašas funkcijas, ko pirms tam TAP administrators, izraugās kreditori un saskaņo to ar parādnieku.

[Atlīdzību TAP uzraugošajai personai maksā kreditoru vairākums](#)

Saskaņā ar regulējumu, kas bija spēkā līdz 2017.gada 1.jūlijam, administratoram atlīdzību par TAP uzraudzīšanu maksāja parādnieks.

Kopš 2017.gada 1.jūlija likums nosaka, ka atlīdzību TAP uzraugošajai personai maksā kreditoru vairākums, kas ir ieteicis šo personu.

2.1.4. TAP regulējums citos normatīvajos aktos

Bez Maksātspējas likuma un Civilprocesa likuma tiesību normas, kurās ir atsauce uz TAP, ietvertas kopumā vēl vismaz 20 likumos, kā arī 172 Ministru Kabineta noteikumos.

2.1.4.1. TAP regulējums likumos

Nodokļu nomaksa

Seši no likumiem, kuros ir atsauce uz TAP, regulē nodokļu jautājumus:

- **Likums “Par nodokļiem un nodevām”** noteic:
 - kārtību, kādā nodokļu administrācija kā TAP subjekta kreditors saskaņo TAP plānu, ja TAP plānā ir ietvertas nodokļu parādu restrukturizācijas metodes, kas prasa nodokļu administrācijas saskaņojumu;
 - TAP piemērošana aptur nodokļu parādu piedziņu un noilgumu nodokļu parādu piedziņai;
 - TAP piemērošana aptur nodokļu parādu nokavējuma naudas aprēķināšanu;
 - TAP pieteikuma iesniegšana atbrīvo valdes locekļu no likumā noteiktās atbildības par nodokļu maksājumiem;
 - kārtību, kā tiek dzēsti nodokļu prasījumi TAP plāna izpildes gadījumā.
- **Likums “Par valsts ieņēmumu dienestu”** noteic, ka VID amatpersonas, kurām ir tiesības pieņemt lēmumu VID vārdā par nodokļu parādnieka TAP plāna saskaņošanu.
- **Uzņēmumu ienākuma nodokļu likums** noteic, ka kreditori var “norakstīt” prasījumus uzņēmumu ienākuma nodokļa mērķiem, kas dzēsti TAP ietvaros.
- **Nodokļu maksātājiem nokavējuma naudas un soda naudas dzēšanai paredzētā atbalsta likums** noteic, pie kādiem apstākļiem TAP subjekts ir tiesīgs pretendēt uz šajā likumā noteikto atbalstu.
- **Nodokļu atbalsta pasākuma likums** noteic, pie kādiem apstākļiem TAP subjekts ir tiesīgs pretendēt uz šajā likumā noteikto atbalstu.
- **Likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”** noteic, kādā veidā nodokļa maksātājs koriģē savu apliekamo ienākumu, ja nodokļu maksātāja debitoram ir TAP, kurā tiek samazināti prasījumi.

Eiropas Savienības fondu līdzekļu administrēšana

Trīs no likumiem attiecas uz ES fondu līdzekļu administrēšanu:

- **Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda vadības likums;**
- **Eiropas atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likums;**
- **Iekšējās drošības fonda un Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likums.**

Minētie likumi noteic, ka TAP subjektam nav tiesību iesniegt projektu attiecīgā fonda līdzekļu saņemšanai. Šis ierobežojums ir balstīts uz Regulas 651/2014 noteikumiem, kas vispārēji liedz valsts atbalsta, t.sk. ES fondu finansējuma, saņemšanu uzņēmumiem, kuri ir nonākuši finansiālās grūtībās¹.

TAP subjektu juridiskā forma un publicitāte

Trīs no likumiem regulē TAP subjektu juridisko formu un ziņu par TAP ierakstīšanu publiskajos reģistros:

- **Komerclikums** noteic:
 - ziņas par komersanta TAP jāieraksta komercreģistrā;
 - TAP ir viens no risinājumiem, par ko akciju sabiedrības akcionāri var lemt, ja saskaņā ar valdes sniegto informāciju sabiedrībai ir finansiālās grūtības.
- **Eiropas ekonomisko interešu grupu likums** noteic, kādas ziņas par TAP ir jāieraksta Eiropas ekonomisko interešu grupu reģistrā, ja Eiropas ekonomisko interešu grupai tiek uzsākts TAP.
- **Likums “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”** noteic, ka ziņas par TAP Uzņēmumu reģistrs ieraksta maksātnespējas reģistrā.

Atbildība un interešu konflikts

Trīs no likumiem noteic atbildību par pārkāpumiem saistībā ar TAP un rīcības ierobežojumus TAP iesaistītajām personām:

- **Administratīvo pārkāpumu kodekss** noteic administratīvo atbildību par TAP noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi TAP iesaistītā persona.
- **Krimināllikums** noteic kriminālatbildību par šādiem nodarījumiem, kas saistīti ar TAP:
 - par TAP izmantošanu nolūkā izvairīties no saistību izpildes;
 - par šķēršļu likšanu tiesiskās aizsardzības procesā, kas izpaužas kā apzināti nepatiesu ziņu sniegšana tiesai vai tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošajai personai, darījumu nelikumīga veikšana, mantas vai darījumu slēpšana, dokumentu slēpšana, iznīcināšana vai viltošana.
- **Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā** noteic, ka situācijā, kad interešu konfliktā nonāk maksātnespējas administrators, kurš pilda TAP uzraugošās personas pienākumus, piemērojami Maksātnespējas likuma un Civilprocesa likuma noteikumi.

Lietu tiesības

Trīs likumi regulē TAP subjekta mantas sastāvā ietilpstošo lietu statusa īpatnības:

¹ KOMISIJAS REGULAS Nr. 651/2014 (2014. gada 17. jūnijs), ar ko noteiktas atbalsta kategorijas atzīst par saderīgām ar iekšējo tirgu, piemērojot Likuma 107. un 108. Pantu Preambulas 14.punkts, 1.panta ceturtās daļas c) apakšpunkts, 2.panta 18.daļa.

- **Finanšu instrumentu tirgus likums** noteic to, kādā veidā ir nosakāma akciju pārdošanas cena akciju obligātajā atpirkšanas piedāvājumā, ja mērķa sabiedrībai tiek īstenots TAP.
- **Likums “Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”** noteic, ka gadījumā, kad reģistrēta preču zīme ir “iesaistīta komercsabiedrības TAP”, Patentu valde izdara attiecīgu atzīmi reģistrā.
- **Komerčķīlu likums noteic:**
 - TAP subjekts TAP laikā nav tiesīgs reģistrēt komerčķīlu, izņemot gadījumu, ja tas ir paredzēts TAP plānā;
 - komerčķīlas devēja TAP gadījumā komerčķīlas ņēmēja tiesības izlietot ķīlu ierobežo Maksātnešpējas likums.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršana

Divi no likumiem attiecas uz noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanas jomu:

- **Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums** noteic, ka šī likuma subjektiem, izvērtējot savus klientus un darījumu partnerus, ir tiesības pieprasīt un saņemt ziņas no Uzņēmumu reģistra uzturētajiem publiskajiem reģistriem, t.sk. par to, vai klientam ir pasludināts TAP.
- **Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likums** noteic, ka parādnieka TAP nav šķērslis, lai uzsāktu un īstenotu noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas lietvedību.

Publiskie iepirkumi

Būtiska ietekme uz TAP piemērošanu ir **Publisko iepirkumu likumam**. Lai gan šajā likumā nav tiešas norādes uz TAP subjektiem, tas paredz ierobežojumu, ka publiskajos iepirkumos nav tiesību piedalīties uzņēmumiem, kuru nodokļu parādi pārsniedz 150 EUR². Analogisks ierobežojums ir paredzēts vēl trīs likumos, kas regulē specifiskus publiskos iepirkumus: Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumā³, Aizsardzības un drošības jomas iepirkuma likumā⁴ un Publiskās un privātās partnerības likumā.⁵

Iepirkumu uzraudzības birojs sadarbībā ar VID ir izplatījis skaidrojumu, kurā ir noteikts, ka par nodokļu parādu Publisko iepirkumu likuma izpratnē ir atzīstams jebkurš nodokļu parāds, kurš atspoguļots VID Elektroniskajā deklarēšanas sistēmā (EDS). Tas attiecas arī uz nodokļu parādu, kura samaksa ir atlikta un sadalīta termiņos saskaņā ar VID lēmumu.⁶ Skaidrojumā nav tiešas norādes uz nodokļu parādiem, kas tiek restrukturizēti TAP ietvaros, taču skaidrojumā izmantotie argumenti likuma interpretācijai liecina, ka pastāv liela varbūtība, ka publisko

² Publisko iepirkumu likuma 9.panta astotās daļas 2.punkts, 42.panta pirmās daļas 2.punkts.

³ Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likuma 48.panta otrā daļa.

⁴ Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likuma 44.panta ceturtdā daļa.

⁵ Publiskās un privātās partnerības likuma 37.panta otrā daļa

⁶ Iepirkumu uzraudzības biroja skaidrojums par nodokļu parādiem publiskajos iepirkumos ir atrodams šeit:

https://www.iub.gov.lv/sites/default/files/upload/skaidrojums_nodoklu_neesibas_apliecinasanap_20180601.pdf

iepirkumu veicēji un Iepirkumu uzraudzības birojs praksē TAP ietvaros restrukturizētos nodokļu parādus virs 150 EUR uzskata par šķērslī TAP subjektu dalībai publiskajos iepirkumos.

2.1.4.2. TAP regulējums Ministru kabineta noteikumos

Lielā skaita dēļ Pētījumā netika detalizēti aplūkoti visi 172 Ministru kabineta noteikumi, kuros ir minēts TAP, bet tika veikta noteikumu vispārēja caurskatīšana, izceļot noteikumus, kas varētu būtiski ietekmēt TAP piemērošanu.

Likuma deleģējums

Daļa no Ministru kabineta noteikumiem, kuros ir minēts TAP, ir izdoti, pamatojoties uz Maksātnešpējas likuma un iepriekšējā sadaļā minēto likumu deleģējumu, kuri primāri regulē jautājumus, kas ir saistīti ar TAP.⁷

ES finansējums un valsts atbalsts

TAP ir minēts lielā skaitā Ministru kabineta noteikumu, kuros ir regulēti jautājumi par ES finansējuma administrēšanu, kā arī valsts atbalsta pasākumi dažādās nozarēs.⁸ Visos šajos Ministru kabineta noteikumos ir noteikts, ka TAP subjekti nav tiesīgi saņemt attiecīgo finansējumu vai valsts atbalstu.

Sabiedrisko pakalpojumu saņemšana

Ārpus iepriekš minētajām divām lielajām Ministru kabineta noteikumu grupām, tika identificēti tikai vieni Ministru kabineta noteikumi, kuriem varētu būt ietekme uz TAP īstenošanu. Ministru kabineta 07.02.2017. noteikumos Nr. 78 "Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi" ir noteikts, ka dabasgāzes tirgotājam un pārvades operatoram ir tiesības pieprasīt izpildes nodrošinājumu no TAP subjekta, kurš vēlas noslēgt dabas gāzes līgumu. Respektīvi uzņēmumam, kuram tiek īstenots TAP, dabas gāzes līguma noslēgšanai ir nepieciešami lielāki resursi, nekā citiem uzņēmumiem.

2.1.5. TAP (ĀTAP) regulējuma apskata kopsavilkums

- TAP procedūru galvenokārt regulē Maksātnešpējas likums un Civilprocesa likums.
- TAP procedūras regulējums kopš tā sākotnējās ieviešanas 2008.gadā ir piedzīvojis divus attīstības posmus:

⁷ Piemēram, Ministru kabineta 30.10.2018. noteikumi Nr. 661 "Kārtība, kādā maksā nodokļus, nodevas, citus valsts noteiktos maksājumus un ar tiem saistītos maksājumus un novirza tos saistību segšanai" noteic kārtību, kādā veicami maksājumi par TAP plānā iekļautajiem nodokļu parādiem; Ministru kabineta 03.05.2017. noteikumi Nr. 233 "Maksātnešpējas procesa administratoru un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu disciplinārlietu noteikumi" regulē TAP uzraugošo personu disciplināratbildības jautājumus u.tml.

⁸ Piemēram, Ministru kabineta 05.11.2018. noteikumi Nr. 677 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 8.3.1. specifiskā atbalsta mērķa "Attīstīt kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu" 8.3.1.2. pasākuma "Digitālo mācību un metodisko līdzekļu izstrāde", Ministru kabineta 07.08.2018. noteikumi Nr. 496 "Remigrācijas atbalsta pasākuma īstenošanas, novērtēšanas un finansēšanas kārtība", Ministru kabineta 24.07.2018. noteikumi Nr. 446 "Noteikumi par lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības saimnieciskās darbības veicēju aizdevumu programmu" u.c.

- kopš 2010.gada 1.novembra tas ir padarīts ievērojami pieejamāks parādniekiem, vienlaikus paredzot arī pasākumus, kas vērsti uz kreditoru tiesību aizsardzību (piemēram, ierobežots TAP plāna izstrādes termiņš, TAP saskaņošanā iesaistīti nodrošinātie kreditori u.c.)
- kopš 2015.gada 1.janvāra TAP regulējumā veiktie grozījumi ir bijuši pārsvarā vērsti uz to, lai novērstu TAP ļaunprātīgu izmantošanu un pastiprinātu kreditoru lomu TAP.
- Bez Maksātnešpējas likuma un Civilprocesa likuma TAP kopumā ir minēts 20 likumos, kas regulē nodokļu jomu, TAP subjektu juridisko formu un TAP publicitāti, ES fondu līdzekļu administrēšanu, lietu tiesības, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu, valsts amatpersonu interešu konfliktu, kā arī administratīvo un kriminālo atbildību par pārkāpumiem TAP piemērošanā;
- TAP ir minēts arī 172 Ministru kabineta noteikumos. Lielākoties šie likumi ir izdoti, pamatojoties uz iepriekš minēto likumu deleģējumu, vai arī tie regulē ES fondu līdzekļu izlietošanu un valsts atbalstu;
- No regulējuma, kas neregulē TAP procedūru, vislielākā ietekme uz TAP subjektu darbību ir regulējumam, kas paredz ierobežojumu TAP subjektiem saņemt valsts atbalstu un ES fondu līdzekļus, kā arī Publisko iepirkumu likumam, kurš liedz piedalīties publiskajos iepirkumos uzņēmumiem, kuriem TAP ietvaros tiek restrukturizēti nodokļu parādi.

2.2. TAP statistikas analīze

TAP lietu un rezultatīvo rādītāju statistika tika analizēta ar mērķi gūt vispārēju priekšstatu par to, cik bieži un cik sekmīgi tiek piemērots TAP regulējums.

TAP lietu statistikas analīze ietver:

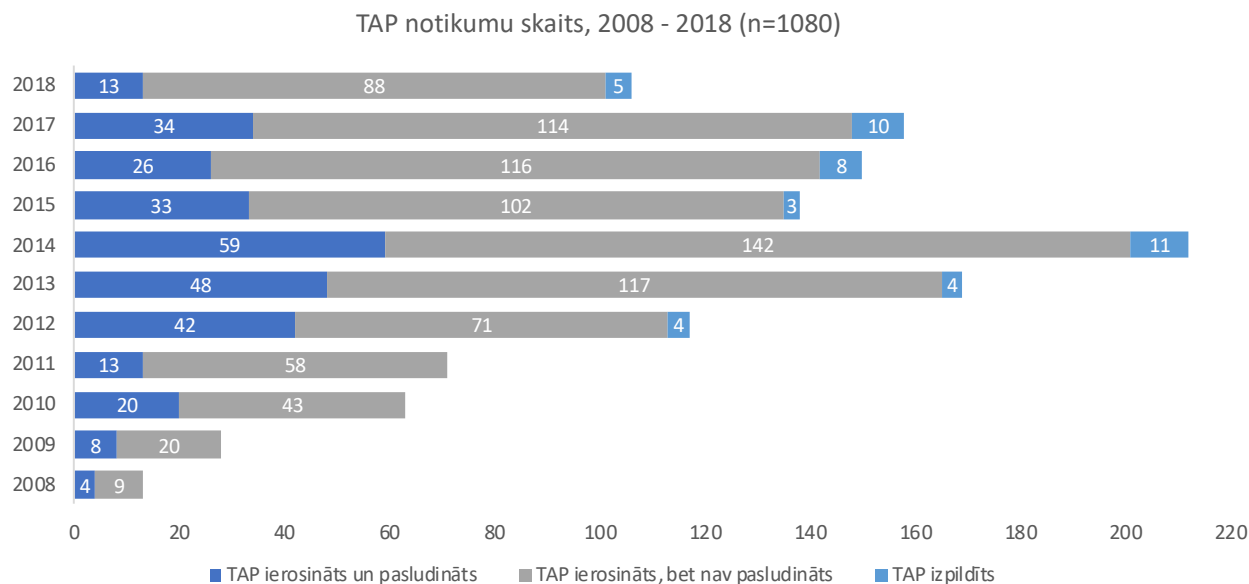
- TAP procesu rezultatīvo rādītāju izmaiņu vērtējumu dažādos laika posmos, lai noskaidrotu faktoros, kas ietekmē ierosināto TAP, pasludināto un izpildīto TAP rezultatīvos rādītājus, t.sk. vai TAP statistikas izmaiņas ir ietekmējuši grozījumi Maksātnespējas likumā;
- izvērtējumu, vai TAP rezultātu ietekmē subjektu darbības nozare, vecums, apgrozījums vai lielums, t.i., kādi uzņēmumi biežāk izmanto TAP un kādi biežāk to veiksmīgi īsteno;
- TAP ierosināšanas stadijas ilgumu līdz TAP pasludināšanai un TAP izpildes ilgumu pēc pasludināšanas, lai izpētītu, kā tiek izmantoti likumā paredzētie instrumenti TAP plāna saskaņošanas un TAP plāna īstenošanas termiņa pagarināšanai un vai šiem instrumentiem ir ietekme uz TAP rezultātu;
- TAP noraidīšanas iemeslus, kas ir norādīti Maksātnespējas reģistra statistikā;
- TAP subjektu statusu pēc veiksmīgas TAP izpildes, lai izvērtētu TAP efektivitāti, t.i., vai un cik veiksmīgi šie uzņēmumi turpina darboties;
- tiesas iecelto TAP uzraugošo personu sastāvu un kvalifikāciju, lai noskaidrotu, vai praksē ir notikušas būtiskas izmaiņas TAP uzraugošo personu sastāvā pēc Maksātnespējas likuma 2017.gada 1.jūlija grozījumiem .

2.2.1. TAP lietu vispārējie rezultatīvie rādītāji

Kopumā laika posmā no 2008. līdz 2018.gadam ierosināti 1 180 TAP, no kuriem TAP pasludināts 300 lietās, bet sekmīgi izpildīti ir 45 TAP.

Gads	TAP ierosināts	TAP pasludināts	TAP izpildīts
2008	13	4	-
2009	28	8	-
2010	63	20	-
2011	71	13	-
2012	113	42	4
2013	165	48	4
2014	201	59	11
2015	135	33	3
2016	142	26	8
2017	148	34	10
2018	101	13	5
Kopā	1180	300	45

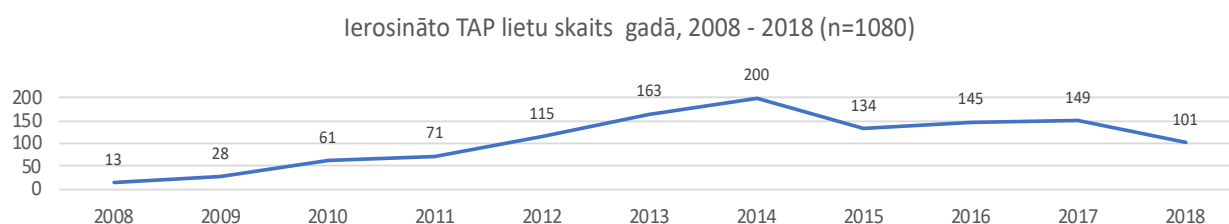
Ierosināto TAP skaits laika gaitā ir ievērojami mainījies, piedzīvojot konstantu pieaugumu līdz 2014.gadam, kam sekoja samazinājums turpmākajos gados. Vidējais pasludināto TAP īpatsvars pret ierosinātajiem ir 25%, kurš ir mainījies laika gaitā, augstāko atzīmi sasniedzot 2012.gadā, kad tas bija 37%, un samazinoties turpmākajos gados.

Kopējais veiksmīgi izpildīto TAP īpatsvars pret ierosinātajiem TAP ir aptuveni 4%, savukārt pret pasludinātajiem – 15%.

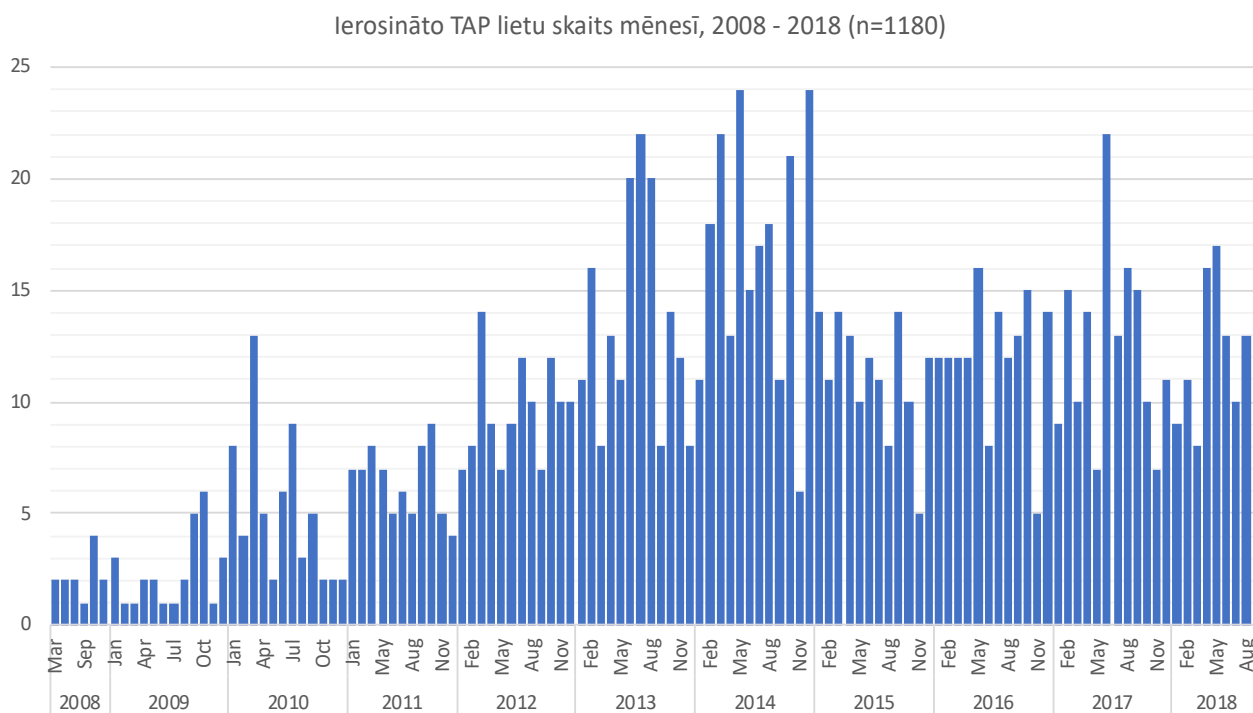
2.2.1.1. Ierosināto TAP skaita dinamika un to ietekmējošie faktori

Kā redzams no TAP lietu vispārējās statistikas, ierosināto TAP lietu skaits laika gaitā ir būtiski mainījies. Aplūkojot iespējamās versijas par to, kas varētu būt TAP lietu ierosināšanas izmaiņu cēloņi, tika konstatētas vairākas likumsakarības.

2007. – 2010.gada regulējums un globālās ekonomiskās krīzes ietekme uz TAP ierosināšanu 2008-2010. gada ekonomiskās krīzes iespaidā daudziem uzņēmumiem radās finansiālas grūtības, kuras bija iespējams risināt, izmantojot TAP. Nelielais TAP pieteikumu skaits 2008.-2010.gadā varētu būt saistīts ar to, ka TAP kā tobrīd “jauna” procedūra nebija pietiekami iepazīta un saprotama praksē. Papildu būtisks iemesls salīdzinoši mazajam skaitam ierosināto

TAP lietu varētu būt arī apstākļi, ka šajā laika posmā likums paredzēja stingrākus TAP lietas ierosināšanas kritērijus, nekā tas ir kopš 2010.gada 1.novembra.

2014.gada Krievijas – Ukrainas krīzes ietekme uz TAP ierosināšanu

TAP pieteikumu skaita straujais pieaugums 2014.gadā daļēji varētu būt saistīts ar to, ka 2014.gadā sākās Krievijas – Ukrainas krīze, kas, pēc ekonomikas ekspertu domām, ietekmēja tādas nozares kā pārtikas rūpniecība, tranzīts, transports un tūrisms.⁹ Ekonomisko apstākļu pasliktināšanās šajās nozarēs apstiprina arī TAP statistika. Piemēram, 2014.gadā TAP pieteikumu iesniedza 15 uzņēmumi, kas saistīti ar transporta nozari. Salīdzinājumam – 2013.gadā šādu uzņēmumu TAP skaits bija seši, savukārt 2015.gadā – četri.

Maksātspējas likuma 2015. gada 1.janvāra grozījumu ietekme uz TAP ierosināšanu

TAP pieteikumu skaita palielinājums 2014.gadā un straujais kritums 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu varētu būt saistīts arī ar likuma izmaiņām. 2015.gada 1.janvārī stājās spēkā likuma grozījumi, kas paredzēja administratora nomaiņu gadījumā, ja TAP tiek izbeigts, pasludinot maksātspējas procesu. TAP pieteikumu skaits 2014.gada nogalē bija izteikti lielāks (2014.gada decembrī – 24 TAP pieteikumi) nekā 2015.gada sākumā (2015.gada janvārī – 13 TAP pieteikumi). Nedz iepriekšējos, nedz nākamajos gados nav novērotas tik krasas TAP pieteikumu skaita izmaiņas gadu mijā.

⁹ Skatīt, piemēram: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/ukrainas-spriedzis-del-prognoze-lenaku-latvijas-ekonomisko-izaugsmi.a79473/>

Tas atbilst nozares ekspertu viedoklim,¹⁰ ka TAP varētu būt izmantots, lai maksātnespējas procesā iegūtu parādniekam vēlamu maksātnespējas procesa administratoru. Vienlaikus tas norāda, ka likuma izmaiņas ir ietekmējušas TAP skaita pieaugumu 2014.gadā, kad daudzi centās “ielēkt pēdējā vagonā”, un TAP pieteikumu kritumu 2015.gadā, kad TAP vairs nebija iespējams izmantot vēlāmā administratora iegūšanai maksātnespējas procesā.

[Maksātnespējas likuma 2017. gada 1.jūlija grozījumu ietekme uz TAP ierosināšanu](#)

Būtiskas Maksātnespējas likuma izmaiņas stājās spēkā arī 2017.gada 1.jūlijā, kad tika liberalizētas TAP uzraugošās personas kvalifikācijas prasības un mainīta uzraugošās personas izraudzīšanās un finansēšanas kārtība. Pēdējā mēnesī pirms likuma grozījumu stāšanās spēkā (2017.gada jūnijā) bija novērojams TAP pieteikumu pieaugums (25 pieteikumi 2017.gada jūnijā pret vidēji 11 pieteikumiem mēnesī 2017.gada pirmajos piecos mēnešos), savukārt pirmajā mēnesī pēc grozījumu spēkā stāšanās (2017.gada jūlijā) sekoja straujš kritums līdz 12 TAP pieteikumiem. Šis TAP pieteikumu skaita izmaiņas saskan ar likuma grozījumu spēkā stāšanās brīdi un, iespējams, ir saistītas ar to, ka parādnieki un ar tiem saistītas personas, nezinot, kā darbosies jaunais regulējums, vēl centās paspēt izmantot spēkā esošo regulējumu.

Turpmākajos 2017.gada mēnešos TAP pieteikumu kopējais skaits bija nedaudz mazāks nekā 2017.gada pirmajā pusē (68 pieteikumi 2017.gada otrajā pusē, salīdzinot ar 80 pieteikumiem 2017.gada pirmajā pusē), tomēr, ja neskaita kraso TAP pieteikumu skaita pieaugumu 2017.gada jūnijā (25), kopumā vidējais pieteikumu skaits mēnesī 2017.gada otrajā pusē praktiski neatšķīrās no vidēja TAP pieteikumu skaita 2017.gada pirmajos piecos mēnešos – vidēji 11 TAP pieteikumi mēnesī. Vidējais TAP pieteikumu skaits 2018.gada pirmajā pusgadā bija 12 pieteikumi mēnesī, kas arī būtiski neatšķiras no statistikas pirms likuma grozījumiem. Tas dod pamatu secinājumam, ka likuma izmaiņas, kas stājās spēkā 2017.gada 1.jūlijā, nav būtiski ietekmējušas TAP pieteikumu skaitu.

[Nodokļu administrācijas veikto auditu ietekme uz TAP ierosināšanu](#)

Blakus citiem apstākļiem, TAP pieteikumu skaita izmaiņas acīmredzami ietekmē nodokļu administrācijas prakse un veiktie nodokļu auditi, kā rezultātā uzņēmumiem palielinās nodokļu saistības. Piemēram, 2015.gadā publiskajā telpā tika ziņots, ka 2014.gada vasarā VID veica kampaņveidīgus nodokļu auditus uzņēmumos, kas sniedz autoservisa pakalpojumus.¹¹ Aplūkojot šo uzņēmumu iesniegto TAP pieteikumu skaitu, ir redzams, ka laika posmā no 2013.gada līdz 2018.gada pirmajiem 6 mēnešiem TAP pieteikumus bija iesnieguši kopumā 14 uzņēmumi, kuru galvenais nodarbošanās veids ir auto apkope un remonts. Ja vidēji šādu uzņēmumu TAP pieteikumi bija viens līdz divi gadā, tad 2015.gadā to skaits pieauga līdz

¹⁰ Skatīt sadaļu 2.5. Uzņēmumu intervijas un aptauja

¹¹ Skatīt piemēram: <https://www.tvnet.lv/5211562/vid-autoservisiem-nodoklu-auditos-papildus-uzrekinajis-vairak-neka-divus-miljonus-eiro>

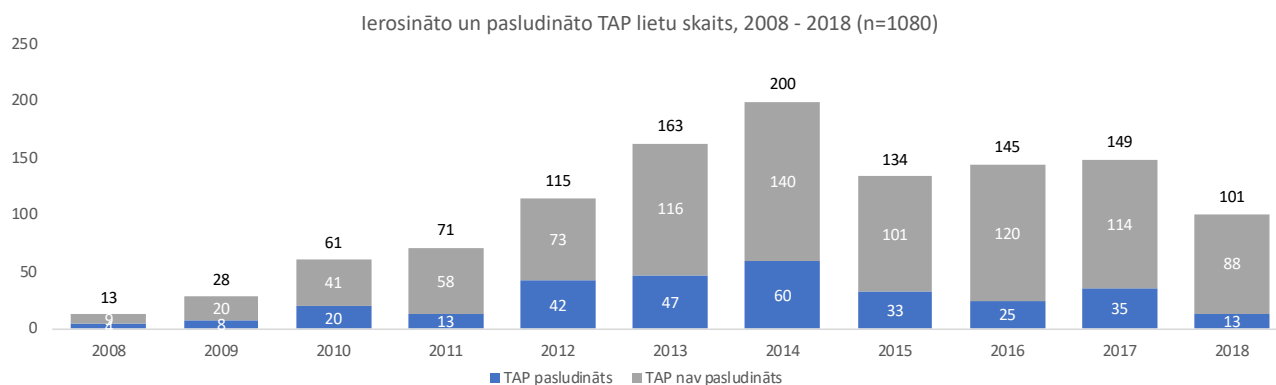
sešiem, t.i., vismaz trīs reizes vairāk nekā vidēji gadā, kas savukārt sakrīt ar VID aktivitātēm attiecīgās nozares uzņēmumu auditēšanā.

Secinājumi par TAP ierosināšanas skaita dinamiku

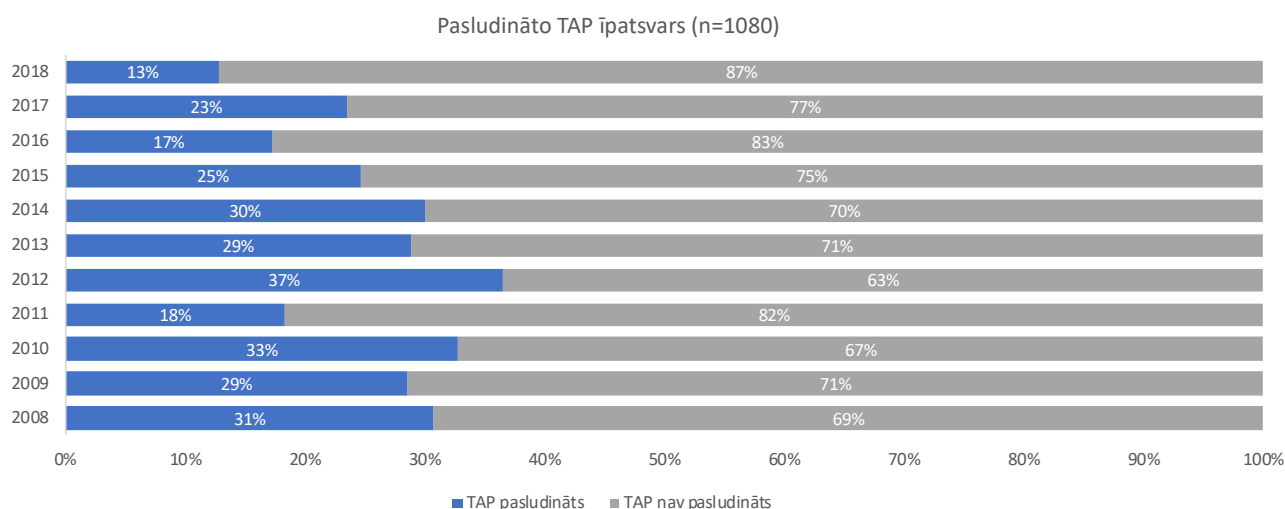
- Statistikas analīze liecina, ka TAP ierosināšanas skaita izmaiņas, galvenokārt, ir ietekmējuši šādi faktori: uzņēmēju informētība par TAP, ekonomisko apstākļu izmaiņas, likuma izmaiņas un VID nodokļu auditi. Visticamāk, pastāv arī citi faktori, kuru ietekme nav tik acīmredzama.
- Atsevišķi aplūkojot TAP regulējuma ietekmi uz TAP lietu skaitu, jāsecina, ka ilgtermiņā vislielākā ietekme ir bijusi Maksātspējas likuma pieņemšanai, kas ir ievērojami atvieglojis prasības TAP ierosināšanai. Tā rezultātā ir būtiski pieaudzis ierosināto TAP skaits.
- TAP skaita samazinājumu 2015. un turpmākajos gados, iespējams, ir radījuši Maksātspējas likuma 2015.gada 1.janvāra grozījumi, kas paredzēja administratora nomaiņu TAP pārējā uz maksātspējas procesu.

2.2.1.2. Pasludināto TAP skaita dinamika un ietekmējošie faktori

No visiem ierosinātajiem TAP, aptuveni 25% gadījumu, tieša ir apmierinājusi TAP pieteikumu un pasludinājusi TAP. Pasludināto TAP īpatsvars augstāko atzīmi sasniedza 2012.gadā, kad tas bija 37%, pakāpeniski samazinoties līdz 17% pasludināto TAP 2016.gadā, savukārt 2017.gadā pasludināto TAP īpatsvars palielinājās līdz 23%, kam atkal ir sekojis kritums 2018.gada pirmajā pusē – līdz visu laiku mazākajam īpatsvaram – 13%.

Salīdzinot ar TAP ierosināšanas skaita izmaiņām, TAP pasludināšanas skaita izmaiņu iemesli ir grūtāk izskaidrojami. Tomēr, aplūkojot izmaiņas TAP regulējumā un tiesu praksē, ir iespējams konstatēt likumsakarības ar pasludināto TAP skaita izmaiņām.

Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās

2011.gadā ir noticis ļoti straujš TAP pieteikumu apmierināšanas īpatsvara kritums (18%) salīdzinājumā ar 2010.gadu (33%), savukārt 2012.gadā sekojis straujš pieaugums (37%). Šīs izmaiņas sakrīt ar Maksātnespējas likuma spēkā stāšanos 2010.gada 1.novembrī. Iespējams, TAP pieteikumu apmierināšanas skaita kritums ir saistīts ar pielāgošanos jaunajam regulējumam, kas bija nepieciešama gan uzņēmējiem un maksātnespējas jomas speciālistiem, gan arī tiesām, kuras sākotnēji ir vērtējušas TAP pieteikumus kritiskāk.

Iespējams apmierināto TAP pieteikumu īpatsvara samazinājums 2011.gadā ir saistīts ar to, ka Maksātnespējas likums ieviesa prasību par nodrošināto kreditoru piekrišanu TAP plāna saskaņošanai un nodrošinātie kreditori sākotnēji ir retāk snieguši savu piekrišanu TAP īstenošanai.

Savukārt TAP pieteikumu skaita palielinājums 2012. un nākošajos gados, šajā kontekstā varētu būt saistīts gan ar nodrošināto kreditoru attieksmes maiņu, gan ar to, ka varētu būt kļuvusi izplatītāka prakse izmantojot fiktīvus kreditorus TAP plāna saskaņošanai un apstiprināšanai tiesā.¹²

¹² Augstākās tiesas Senāta nolēmumos TAP lietās, kurās ir identificēti fiktīvie kreditori, attiecas uz pirmās instances tiesu nolēmumiem, kas pieņemti sākot ar 2012.gadu. Skatīt: TIESU PRAKSES APKOPOJUMS MAKSĀTNESPĒJAS LIETĀS (judikatūras atziņas un aktuālā tiesu prakse: 2015.–2018. gada augusts), 31.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojs/civiltiesibas>

Maksātnespējas likuma 2015. gada 1.janvāra grozījumi

Ja salīdzina pasludināto TAP skaita īpatsvaru ar izmaiņām likumā, tad novērojama kopsakarība ar likuma grozījumiem, kas stājās spēkā 2015.gada 1.janvārī. Proti, 2015.gadā ir bijis samērā ievērojams TAP pasludināšanas skaita samazinājums pret 2014.gadu (30% – 2014.gadā pret 25% – 2015.gadā), un turpmākajos gados tas ir bijis kopumā mazāks nekā līdz 2014.gadam.

Ar 2015.gada 1.janvāra Maksātnespējas likuma grozījumiem tika pēc būtības novērsta iespēja negodprātīgi izmantot TAP, lai iegūtu sekojošajā maksātnespējas procesā vēlamu administratoru. Tāpēc pasludināto TAP skaita kritums varētu būt saistīts ar to, ka personām, kuras negodprātīgi izmantoja TAP, lai paturētu kontroli pār uzņēmuma aktīviem un veiktu mantas nobēdzināšanu vai manipulācijas ar grāmatvedības dokumentiem TAP laikā, kļuva mazāk svarīgi panākt TAP pasludināšanu, t.sk. izmantojot fiktīvus kreditorus un slēpjot kreditoru saistību ar pašu parādnieku. TAP pasludināšana vairāk negarantēja, ka tad, ja TAP būs neveiksmīgs, tiesas ieceltais TAP administrators turpinās vadīt parādnieka maksātnespējas procesu, iespējams, būdams lojāls parādniekam, piemēram, nekritiski vērtējot pirms TAP un TAP laikā veiktus parādnieka darījumus u.tml.

Maksātnespējas likuma 2017. gada 1.jūlija grozījumu ietekme uz TAP pasludināšanu

Laika periods kopš 2017.gada 6.janvāra un 1.jūlija grozījumiem ir salīdzinoši īss, lai pilnvērtīgi izvērtētu šo grozījumu efektu uz TAP statistiku, taču, aplūkojot TAP pasludināšanas proporcijas izmaiņas pēc 2017.gada 6.janvāra un 2017.gada 1.jūlija grozījumiem, ar kuriem tika ieviesti papildu kreditoru tiesību aizsardzības pasākumi un liberalizēts TAP uzraugošās personas institūts, arī ir saskatāma likumsakarība. Proti, pasludināto TAP proporcija kopumā ir samazinājusies. Ja ņem vērā to, ka pēc TAP lietas ierosināšanas lieta tiek izskatīta vidēji pēc trim līdz četriem mēnešiem, tad TAP pieteikumi, kuri tika iesniegti pēc 2017.gada 1.jūlija un kuriem tika piemērots jaunais regulējums, tika izskatīti, sākot ar 2017.gada oktobri – novembri.

Pirmajos deviņos mēnešos 2017.gadā vidēji tika apstiprināti 2,8 TAP pieteikumi. Pēdējos trīs mēnešos (kad sāka izskatīt TAP lietas, kas iesniegtas pēc 2017.gada 1.jūlija), vidējais apstiprināto TAP lietu skaits ir viena TAP lieta mēnesī. Pirmajos sešos 2018.gada mēnešos pasludināti vidēji 1,2 TAP. Šī tendence, iespējams, norāda uz to, ka līdz ar jaunajām likuma izmaiņām, kurās lielāka loma TAP uzraugošās personas apstiprināšanai ir kreditoriem, TAP uzraugošās personas ir kļuvušas kritiskākas pret TAP plāniem, un kopumā TAP subjektiem ir kļuvis sarežģītāk iesniegt tiesā likumam neatbilstošu un pilnvērtīgi ar kreditoriem nesaskaņotu TAP plānu, kā rezultātā tiek iesniegts mazāks skaits TAP plānu¹³ un attiecīgi tie retāk apstiprināti.

¹³ Skatīt Pētījuma sadaļu 2.4. TAP tiesu prakses izpēte

Tiesu prakses izmaiņu ietekme uz TAP pasludināšanu

Viena no TAP ļaunprātīgas izmantošanas izpausmēm, kas ir minēta gan uzņēmumu intervijās, gan arī plaši izskanējusi publiski¹⁴, ir t.s. fiktīvie kreditori, ar kuru palīdzību parādnieki mēdz panākt TAP plāna apstiprināšanu ar vajadzīgo balsu skaitu. 2013.gada beigās tika pieņemts pirmais nozīmīgais Augstākās tiesas Senāta spriedums šajā jautājumā, kurā tika norādīts uz pienākumu tiesai kritiski vērtēt TAP plāna norādīto kreditoru prasījumu īstumu.¹⁵ Tam sekoja vēl citi līdzīgi Augstākās tiesas Senāta spriedumi turpmākajos gados, tādējādi radot stabilu judikatūru šajā jautājumā.¹⁶ Līdz ar to, iespējams, ka TAP pasludināšanas īpatsvaru kopš 2015.gada ietekmēja arī tas, ka tiesas arvien vairāk ir sākušas pievērst uzmanību kreditoru prasījumu īstumam un kritiskāk vērtēt TAP pieteikumus. Uz to, ka fiktīvo kreditoru problēma pēdējos gados ir kļuvusi retāka, savukārt tiesu attieksme – kritiskāka, intervijās norādīja gan nozares eksperti, gan uzņēmumu – it sevišķi kredītiestāžu – pārstāvji.¹⁷

Secinājumi par TAP pasludināšanas skaita dinamiku

- Kopš 2008.gada kopumā ir tikuši apmierināti 25% no TAP pieteikumiem. Laika gaitā ir mainījies pasludināto TAP īpatsvars, augstāko atzīmi ar 37% sasniedzot 2012.gadā un pēc tam samazinoties līdz 13% 2018.gada pirmajā pusē.
- Pasludināto TAP īpatsvara izmaiņas varētu būt saistītas gan ar likuma izmaiņām, kad pasludināto TAP skaits samazinājās 2011.gadā pēc Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās, gan 2015.gadā, kad tika ieviesta administratora nomaiņa TAP pārejā uz maksātnespējas procesu, gan arī 2017.gadā, kad tika ieviests TAP uzraugošās personas institūts.
- Tāpat pasludināto TAP īpatsvara samazinājums pēdējo gadu laikā varētu būt arī saistīts ar to, ka tiesu praksē tiek lielāka uzmanība pievērsta tam, vai TAP plānu saskaņojošo

¹⁴ Piemēram, fiktīvo kreditoru problēmu ir atzinusi Tieslietu ministrija, iniciējot 2015.gada 1.janvāra grozījumus Maksātnespējas likumā: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/270931-likums-ka-muris-starp-taisnigumu-un-netaisnigumu-2015> Fiktīvie kreditori kā sistemātiska problēma ir minēta 2016.gada Ārvalstu investoru padomes Latvijā pētījumā “Ļaunprātīga maksātnespējas procesa riski Latvijā”: https://www.ficil.lv/wp-content/uploads/2018/02/Deloitte_presentation.pdf. Par šo problēmu ir arī atrodami raksti juridiskajā literatūrā. Skatīt, piemēram: Torgāns Kalvis. Trieciens samākslotām tiesiskās aizsardzības shēmām. Jurista Vārds, 16. DECEMBRIS 2014 /NR. 49 (851).

¹⁵ Skatīt 2013.gada 23.oktobra AT Senāta spriedumu lietā Nr. SPC 48/2013 4.3. punkts, kurā pirmo reizi tika norādīts, ka izvērtējot tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu Civilprocesa likuma 341.⁶ panta kārtībā, tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai pareizi noteikts nodrošināto kreditoru sastāvs un vai šo plānu saskaņojušo kreditoru prasījumu pamatā ir reālas saistības. Augstākās tiesas 2014. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. [SPC-27/2014](#) (C27150012), 13. punkts, 2015. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. [SPC-5/2015](#) (C27144014), 15.3. punkts, 2015. gada 28. decembra spriedums lietā Nr. [SPC-17/2015](#) (C30557714), 9.2. punkts, 2016. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. [SPC-1/2016](#) (C30447716), 9. punkts)

¹⁶ Augstākās tiesas 2014. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. [SPC-27/2014](#) (C27150012), 13. punkts, 2015. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. [SPC-5/2015](#) (C27144014), 15.3. punkts, 2015. gada 28. decembra spriedums lietā Nr. [SPC-17/2015](#) (C30557714), 9.2. punkts, 2016. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. [SPC-1/2016](#) (C30447716), 9. punkts).

¹⁷ Sīkāk skatīt Pētījuma 2.4.sadaļu Uzņēmumu intervijas un aptauja.

kreditoru prasījumi ir pamatoti ar reālām saistībām, ierobežojot fiktīvo kreditoru izmantošanu.

2.2.1.3. *Izpildīto TAP skaita dinamika*

Aplūkojot izpildīto TAP skaita dinamiku pa gadiem, galvenā uzmanība būtu pievēršama nevis to pabeigšanas gadam, bet ierosināšanas gadam. Lai gan būtiska nozīme ir dažādiem apstākļiem, kas ietekmē TAP plāna īstenošanu, "pamati" TAP tiek ielikti laikā, kad TAP tiek uzsākts. TAP uzsākšanas brīdis ir tas, kad var spriest, vai tas ir uzsākts savlaicīgi. TAP uzsākšanas laikā tiek izstrādāts, saskaņots un apstiprināts TAP plāns.

Aplūkojot veiksmīgos TAP pēc gadiem, kad tie tika ierosināti, ir saskatāma kopsakarība ar kopējo ierosināto TAP lietu skaitu. Proti, jo vairāk TAP lietu attiecīgajā gadā ir ierosināts, jo lielāks ir šajā gadā pasludināto un vēlāk veiksmīgi izpildīto TAP skaits. Šī tendence ir izteikti novērojama no 2009.gada līdz 2014.gadam.

Notikums	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ierosinātie TAP	28	63	71	113	165	201	135	142	148	101
Attiecīgajā gadā ierosinātie TAP, kas pabeigti ar plāna izpildi	1	2	6	8	7	15 ¹⁸	5		1	
Faktiskā izdošanās proporcija	4%	3%	8%	7%	4%	7%	4%			
Attiecīgajā gadā ierosinātie un vēl nepabeigtie TAP						1	2	7	15	9
Izdošanās proporcija, ja tiek izpildīti visi vēl aktuālie TAP						8%	5%	5%	10%	9%

Likumā noteiktais maksimālais TAP termiņš ir četri gadi, tāpēc statistika par veiksmīgajiem TAP, kuri ir ierosināti sākot ar 2014.gadu vēl var mainīties¹⁹. Pētījuma tapšanas laikā joprojām nav pabeigti 2 no 2015.gadā ierosinātajiem TAP, 7 no 2016.gadā ierosinātajiem, 15 no 2017.gadā ierosinātajiem un 9 TAP, kuri bija ierosināti un pasludināti līdz 2018.gada augustam.

Pat pieņemot, ka visi 2015. gada un 2016.gada TAP tiks pabeigti veiksmīgi, tie turpinās kopējo tendenci, ka veiksmīgo TAP skaits ir aptuveni proporcionāls TAP iesniegumu skaitam TAP ierosināšanas gadā.

Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās

Salīdzinot veiksmīgos TAP, kas ir uzsākti, atbilstoši „vecajam” Maksātnespējas likumam 2009. un 2010.gadā, un veiksmīgos TAP, kas ir uzsākti atbilstoši pašreiz spēkā esošajam

¹⁸ Pētījumā kopējo tendenču analīzei ir izmantoti dati par stāvokli uz 2018.gada 10.septembri, t.sk. par veiksmīgajiem TAP uz šo brīdi. Ņemot vērā to, ka izmaiņas datos strauji mainās (katru dienu var tikt noraidīti TAP pieteikumi, pārtraukti vai pabeigti TAP), Pētījuma tapšanas laikā kopējie statistikas dati netika aktualizēti, taču aplūkojot pasludināto TAP skaitu, ir vērts norādīt, ka Pētījuma izstrādes laikā tika veiksmīgi pabeigti trīs no četriem TAP, kuri bija ierosināti 2014.gadā un uz 2018.gada 10.septembri vēl nebija izbeigti. Atlikušais viens TAP joprojām ir procesā. Tādējādi faktiskais 2014.gadā ierosināto un veiksmīgi pabeigto TAP skaits ir vismaz 15.

¹⁹ Skatīt iepriekšējo atsauci.

Maksātnespējas likumam 2011.gadā un vēlāk, ir novērojama tendence, ka veiksmīgo TAP īpatsvars pret ierosinātajiem ir augstāks pēc 2011.gada.

2009. un 2010. gadā veiksmīgi bija attiecīgi 3% un 4% no ierosinātajiem TAP. Savukārt 2011. un 2012.gadā īpatsvars ir gandrīz dubultojies: attiecīgi 8% un 7%. Tomēr 2013.gadā tas atkal ir nokrities līdz 4%, savukārt 2014.gada palielinājies līdz 7%. Veiksmīgo TAP īpatsvara svārstības ir vērojamas arī turpmākajos gados un, ja saglabāsies līdzšinējā dinamika, pēdējo trīs gadu laikā ierosināto TAP veiksmes procents visticamāk būs 5 – 8% robežās. No vienas puses šie rādītāji varētu dot pamatu secinājumam, ka pašreiz spēkā esošā Maksātnespējas likuma TAP regulējums kopumā ir efektīvāks par iepriekšējo Maksātnespējas likuma redakciju, jo ir augstāki TAP izdošanās rādītāji. Tomēr „vecais” TAP regulējums ir bijis spēkā pārāk īsu laika periodu, lai to pilnvērtīgi salīdzinātu periodu pēc pašreizējā Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās un izdarītu viennozīmīgus secinājumus.

[Maksātnespējas likuma 2015. gada 1.janvāra grozījumu ietekme uz TAP izpildi](#)

2015.gada 1.janvāra Maksātnespējas likuma grozījumi, kuru rezultātā, iespējams, samazinājās kopējais TAP pieteikumu skaits 2015.gadā, nav ietekmējuši kopējo tendenci, ka veiksmīgo TAP skaits ir aptuveni proporcionāls TAP pieteikumu skaitam. Ņemot vērā, ka pēc Maksātnespējas likuma grozījumiem samazinājās TAP pieteikumu skaits, attiecīgi samazinājās arī veiksmīgo TAP skaits.

Taču vienlaikus ir redzams, ka ir samazinājies veiksmīgo TAP īpatsvars starp 2015. un 2016.gadā ierosinātajiem. Nav iespējams viennozīmīgi pateikt, vai tas ir saistīts ar likuma grozījumiem, jo līdzīgs samazinājums, piemēram, bija arī 2013.gadā, kad nekādu būtisku izmaiņu regulējumā nebija.

Tas, ka Maksātnespējas likuma grozījumi tomēr nav būtiski ietekmējuši izdevušos TAP proporciju, varētu būt likumsakarīgi, jo grozījumu mērķis bija vērsts uz TAP negodprātīgas izmantošanas novēršanu, nevis to, lai tiešā veidā veicinātu tādu TAP izdošanos, kuri tiek izmantoti tam paredzētajam mērķim.

[Maksātnespējas likuma 2017. gada 1.jūnija grozījumu ietekme uz TAP izpildi](#)

Ir pagājis salīdzinoši īss laiks sprīdis kopš 2017.gada 1.jūnija un 1.jūlija grozījumiem, lai pilnvērtīgi spriestu par šo grozījumu ietekmi uz TAP īstenošanu jeb kvalitāti, taču pirmie rezultāti neuzrāda nekādas novirzes no tendences, ka izpildītie TAP ir proporcionāli ierosinātajiem TAP attiecīgajā gadā.

[Tiesu prakses izmaiņu ietekme uz TAP izpildi](#)

Izteiktākās izmaiņas tiesu praksē pēdējo gadu laikā ir saistītas ar pastiprinātu uzmanību TAP plānos ietvertu saistību patiesumam²⁰. Veiksmīgo TAP īpatsvara samazinājums sākot no 2015.gada sakrīt ar tiesu prakses izmaiņām. Tas varētu dot pamatu hipotēzei, ka iepriekšējos

²⁰ Skatīt 2.2.1.1. un 2.2.1.2. sadaļu.

gados daļa no izpildītajiem TAP varētu būt panākti izmantojot fiktīvus kreditorus un ar citām metodēm, pret kurām tiesas pēdējos gados ir kļuvušas kritiskākas. Tomēr pierādījumi, kas apliecinātu šo hipotēzi Pētījumā netika iegūti, tāpēc jāsecina, ka acīmredzamas saiknes starp TAP izdošanās īpatsvaru un tiesu prakses izmaiņām, visticamāk nav.

Tas, ka tiesu praksei nevarētu būt izšķiroša ietekme uz veiksmīgu TAP īpatsvaru starp ierosinātajiem TAP, ir likumsakarīgi, jo tiesu loma ir apstiprināt tiesiski saskaņotu TAP plānu, nevis to izstrādāt un nodrošināt tā īstenošanu.

Secinājumi par izpildīto TAP skaita dinamiku

- Izpildīto TAP skaita izmaiņas ir aptuveni proporcionālas ierosināto TAP lietu skaita izmaiņām. Respektīvi, jo vairāk TAP lietas attiecīgajā gadā tiek ierosinātas, jo vairāk pēc tam šajā gadā ierosinātie TAP tiek veiksmīgi pabeigti vēlāk, un otrādi.
- Izpildīto TAP proporcija pret ierosinātajiem TAP ir atšķirīga dažādos laika periodos un svārstās 4 – 8% robežās. Šo svārstību ietekmējošie faktori nav acīmredzami un nav saskatāma nedz regulējuma, nedz tiesu prakses izteikta ietekme uz izpildīto TAP proporciju pret ierosinātajiem TAP attiecīgajā gadā.

2.2.1.4. TAP noraidīšanas iemeslu analīze

Lai gan likums neparedz, ka maksātnespējas reģistrā būtu ierakstāmas ziņas par to, kāds ir bijis TAP noraidīšanas iemesls, šādas ziņas tiek apkopotas maksātnespējas reģistra statistikā. Saskaņā ar šīs statistikas datiem, TAP noraidīts vismaz 768 gadījumos.

Skaidrojot noraidīšanas iemeslu, ir izmantoti dažādi formulējumi, piemēram: “Noraidīts TAP pieteikums”, “TAP plānu nav atbalstījis kreditoru vairākums” vai arī “Likumam neatbilstošs TAP plāns” u.c. nesniedzot detalizētu skaidrojumu.

Maksātnespējas reģistra statistikas salīdzināšana ar analizētajiem tiesu nolēmumiem ļauj izdarīt secinājumu, ka maksātnespējas reģistra statistikā norādītie formulējumi par TAP noraidīšanas pamatu ir lietoti nekonekventi un pēc būtības viena un tā pati situācija var būt aprakstīta dažādos veidos. Piemēram, ja parādnieks nemaz neiesniedz TAP plānu, maksātnespējas reģistrā šādos gadījumos kā TAP izbeigšanas pamatojums var tikt lietots gan formulējums “TAP plānu nav atbalstījis likumā noteiktais kreditoru vairākums”, gan “noraidīts TAP pieteikums”. Pētījuma ietvaros nebija iespēju pārliicināties par to, kā šie formulējumi saskan ar faktiskajiem apstākļiem. Tāpēc jāsecina, ka šī statistika nedod pilnvērtīgu priekšstatu par TAP noraidīšanas iemesliem. Statistika Pētījumā tika izmantota tikai indikatīvi. Tā apliecina, ka vairumā gadījumu (aptuveni 95%) TAP plāns vai nu nav iesniegts vispār, vai arī kreditori to nav saskaņojuši, bet mazākā skaitā gadījumu tiesa ir noraidījusi TAP tāpēc, ka ir atradusi kādus trūkumus pašā TAP plānā (aptuveni 5%).

TAP pieteikuma noraidīšanas iemesls	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Kopā
Noraidīts TAP pieteikums	1	13	16	12	17	25	24	23	19	22	15	187
Noraidīts - neatbalsta kreditoru vairākums	4	0	5	18	27	76	77	83	93	92	66	541
Noraidīts – neatbilstošs TAP plāns				7	4	5	8	9	4	1	2	40
Kopā – Noraidīts TAP pieteikums	5	13	21	37	48	106	109	115	116	115	83	768

Secinājumi par TAP noraidīšanas iemesliem

- Maksātspējas reģistra statistika par TAP noraidīšanas iemesliem nav izmantojama pilnvērtīgai analīzei, jo TAP noraidīšanas iemeslu formulējumi ir lietoti nekoncekventi. Taču indikatīvi šī statistika liecina, ka lielākajā daļā gadījumu TAP noraidīšanas iemesls ir bijis apstākļi, ka TAP plānu nav saskaņojuši kreditori un/vai TAP plāns nav nemaz iesniegts tiesā. Atsevišķos gadījumos TAP plāns nav atbildis citām likuma prasībām.

2.2.1.5. TAP ilgums

Likumā noteiktais TAP plāna saskaņošanas termiņš ir divi mēneši, ar iespēju to pagarināt par vēl vienu mēnesi, ja tam piekrīt kreditori. Savukārt TAP plāna maksimālais izpildes termiņš ir divi gadi, ar iespēju to pagarināt uz vēl diviem gadiem, ja tam piekrīt kreditori.

Veicot TAP procesa izpildes ilguma analīzi, tiek vērtēti divi statistikas rādītāji:

- vidējais jeb vidējā vērtība, kas ir vienāda ar notikumu kopas visu vērtību summas un gadījumu skaita dalījumu;
- mediāna jeb centrālā vērtība, kas apzīmē gadījumu skaitu, kas sadala visu notikumu kopu divās vienlīdzīgās daļās pēc skaita, kur 50% gadījumu nepārsniedz mediānu, bet 50% ir lielāki.

TAP ilgums ierosināšanas stadijā

Saskaņā ar maksātspējas reģistra datiem, praksē vidējais ilgums no TAP ierosināšanas līdz pasludināšanai dažādos periodos svārstās no 2,3 līdz 3,9 mēnešiem. Savukārt mediānas rādītājs – robežās no 1,9 līdz 3,7 mēnešiem.

Analizējot TAP ierosināšanas stadijas ilgumu dažādos laika periodos, ir jāņem vērā, ka līdz 2010.gada 1.novembrim likumā noteiktais TAP plāna saskaņošanas periods bija 30 dienas. Tāpēc ir viegli izskaidrot, kāpēc līdz 2010.gada 1.novembrim laika periods no TAP ierosināšanas līdz TAP lietas izskatīšanai pēc būtības ir bijis ievērojami īsāks nekā pēc 2010.gada 1.novembra.

Pēc 2010. gada mediānas rādītājs pārsniedz divus mēnešus, kas ir likumā noteiktais termiņš TAP plāna saskaņošanai. Tas liecina, ka daudzos gadījumos ir bijis nepieciešams pagarinājums TAP plāna izstrādei un saskaņošanai, ko apstiprina arī atsevišķu TAP lietu izpēte. Taču

atsevišķu TAP lietu izpēte liecināja, ka, arī nepagarinot TAP plāna saskaņošanas termiņu, tiesa nolēmumu TAP lietā parasti pieņem pēc tam, kad ir pagājuši divi mēneši no lietas ierosināšanas. Tāpēc pēc kopējās statistikas nav iespējams precīzi noteikt, cik gadījumos ir bijusi TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana un cik gadījumos tiesa ir skatījusi TAP pieteikumu ievērojama laika posmā pēc TAP plāna saskaņošanas termiņa beigām.

Ir novērojama tendence, ka vidējais TAP lietu izskatīšanas faktiskais termiņš kopš 2010.gada pamazām ir kļuvis garāks, tomēr kopumā TAP ierosināšanas termiņa rādītāji liecina, ka TAP lietas kopumā tiek izskatītas saprātīgos termiņos.

Periods	Rādītājs	TAP ierosināts – TAP pasludināts, mēn.	TAP pasludināts – TAP izpildīts, mēn.
Pirms 01/11/2010	Vidējais	2,3	21,8
	Mediāna	1,9	20,3
01/11/2010-31/12/2014	Vidējais	3,3	23,1
	Mediāna	3,5	25,2
01/01/2015-30/06/2017	Vidējais	3,9	18,7
	Mediāna	3,6	25,4
01/07/2017-	Vidējais	3,9	nav datu
	Mediāna	3,7	nav datu

TAP plāna izpildes termiņš

Vidējais ilgums no TAP pasludināšanas līdz izpildei svārstās no 18,7 līdz pat 23,9 mēnešiem, bet mediānas – no 20,3 līdz 25,4 mēnešiem, ļaujot secināt, ka tipiski TAP plāna izpilde tiek realizēta likumā noteikto 24 mēnešu ietvaros.

Secinājumi par TAP ilgumu

- Lai gan TAP lietas izskatīšanas periodam kopš Maksātspējas likuma stāšanās spēkā ir tendence nedaudz pieaugt, vidēji TAP ierosināšanas stadija nepārsniedz 4 mēnešus, kas kopumā ir vērtējams kā saprātīgs termiņš.
- TAP plāna izpilde vidēji notiek likumā noteikto 2 gadu ietvaros.

2.2.2. ĀTAP lietu vispārējie rezultātīvie rādītāji

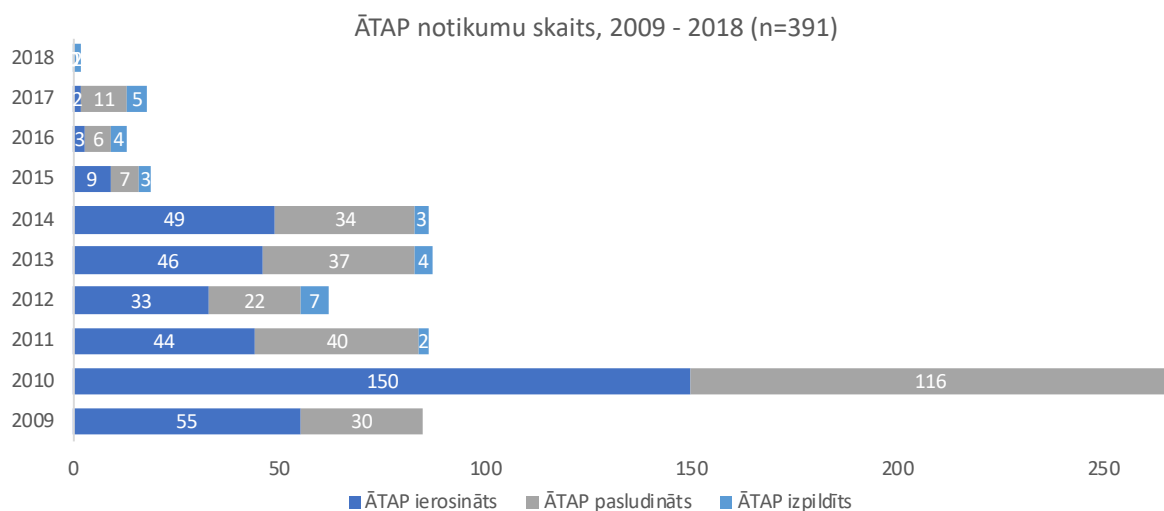
ĀTAP, kā TAP paveids, praksē ir izmantots salīdzinoši retāk. Laika posmā no 2009. līdz 2018.gadam ierosināts 391 ĀTAP, no kuriem ĀTAP pasludināts 303 gadījumos, bet sekmīgi izpildīti ir 30 ĀTAP. Būtiskā atšķirība starp TAP un ĀTAP lietu skaitu visticamāk ir saistīta ar to, ka ĀTAP gadījumā parādnieks neiegūst aizsardzību pret kreditoriem ĀTAP lietas izskatīšanas laikā, kā tas ir TAP gadījumā. Tāpēc uzņēmumi izvēlās TAP, lai iegūtu lielāku aizsardzību, nekā piedāvā ĀTAP.

Gads	ĀTAP ierosināts	ĀTAP pasludināts	ĀTAP izpildīts
2009	55	30	
2010	150	116	

Gads	ĀTAP ierosināts	ĀTAP pasludināts	ĀTAP izpildīts
2011	44	40	2
2012	33	22	7
2013	46	37	4
2014	49	34	3
2015	9	7	3
2016	3	6	4
2017	2	11	5
2018	0	0	2
Kopā	391	303	30

Ierosināto ĀTAP skaits laika gaitā ir ievērojami mainījies, augstāko ierosināto un pasludināto ĀTAP skaitu sasniedzot 2010.gadā. Kopējā pasludināto ĀTAP īpatsvars ir 78%. Šis rādītājs ir ievērojami augstāks par pasludināto TAP vidējo īpatsvaru (25%). Taču šāda atšķirība ir arī likumsakarīga, jo ĀTAP gadījumā, vienlaikus ar pieteikumu par ĀTAP īstenošanu, ir jāiesniedz ĀTAP plāns, kurš jau ir saskaņots ar kreditoriem. ĀTAP lietas ierosināšana pieteicējam nenodrošina tiesisko aizsardzību. Aizsardzību pieteicējs iegūst tikai pēc ĀTAP pieteikuma apmierināšanas. Tāpēc likumam neatbilstoša pieteikuma iesniegšana bez saskaņota ĀTAP plāna pieteicējam nerada nekādas priekšrocības un netiek speciāli praktizēta.

Kopējā veiksmīgi izpildīto ĀTAP īpatsvars pret ierosinātajiem ĀTAP ir aptuveni 7%, savukārt pret pasludinātajiem – 9%. Ja aplūko izpildīto ĀTAP īpatsvaru pret ierosinātajiem ĀTAP, tad kopš 2015.gada ir strauji krities ierosināto ĀTAP skaits, taču izpildīto ĀTAP skaits absolūtos skaitļos nav būtiski mainījies. Tas norāda uz to, ka ĀTAP plāna izpildes īpatsvars kopš 2015.gada ir būtiski palielinājies.

Maksātspējas likuma 2015. gada 1.janvāra grozījumu ietekme uz ĀTAP

Kā redzams, būtiskas ĀTAP statistikas izmaiņas ir notikušas 2015.gadā, kad stājās spēkā likuma grozījumi, kas mainīja administratora iecelšanas kārtību gadījumā, ja TAP vai ĀTAP tiek

izbeigts, vienlaikus pasludinot parādnieka maksātnespēju. Ja pirms tam administrators pienākumus maksātnespējas procesā turpināja TAP vai ĀTAP administrators, tad līdz ar Maksātnespējas likuma izmaiņām pārejā no TAP/ĀTAP uz maksātnespējas procesu administrators tika mainīts.

Straujais ĀTAP skaita kritums 2015.gadā apliecina ekspertu novērojumus, ka lielā daļā gadījumu ĀTAP ir tikuši izmantoti kā līdzeklis, lai parādnieks varētu iegūt maksātnespējas procesā sev vēlamo administratoru²¹. Šo versiju apstiprina arī veiksmīgo ĀTAP proporcija pret ierosinātajiem un pasludinātajiem ĀTAP. Kopš 2015.gada tā ir strauji pieaugusi, t.i. sākot ar 2015.gadu proporcionāli daudz vairāk ĀTAP tiek veiksmīgi izpildīti, nekā līdz 2015.gadam.

Secinājumi par ĀTAP statistiku

- ĀTAP tiek izmantots salīdzinoši daudz retāk nekā TAP, jo ĀTAP nenodrošina parādnieka aizsardzību pret kreditoriem ĀTAP lietas izskatīšanas laikā.
- Straujš ĀTAP lietu skaita kritums notika sākot ar 2015.gadu, kad stājās spēkā likuma grozījumi par administratora nomaiņu TAP/ĀTAP pārejā uz maksātnespējas procesu. Vienlaikus kopš 2015.gada ievērojami pieauga veiksmīgo ĀTAP īpatsvars starp pasludinātajiem ĀTAP. Tas skaidri apstiprina versiju, ka līdz 2015.gadam ĀTAP tika plaši izmantots, kā līdzeklis uzņēmuma nonākšanai maksātnespējas procesā ar parādnieka izraudzītu administratoru.

2.2.3. TAP subjektu analīze

2.2.3.1. TAP subjektu darbības nozare

Informācija par TAP subjektu darbības nozari liecina, ka uzņēmumi, kas izmantojuši TAP, pārstāv plašu nozaru klāstu, tomēr lielākā daļa uzņēmumu, kas ierosinājuši TAP, darbojas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības (21%), apstrādes rūpniecības (17%), būvniecības (17%) vai nekustamo īpašumu (12%) jomā.²²

Uzņēmuma galvenā darbības nozare (pēc NACE)	TAP ierosināts	TAP pasludināts	TAP izpildīts
VAIRUMTIRDZNICĪBA UN MAZUMTIRDZNICĪBA; REMONTS	218	54	6
APSTRĀDES RŪPNIECĪBA	181	62	6
BŪVNICĪBA	175	52	5
OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU	132	28	7
TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA	80	28	5
IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI	59	18	3
LAUKSAIMNIECĪBA, MEŽSAIMNIECĪBA UN ZIVSAIMNIECĪBA	47	16	4

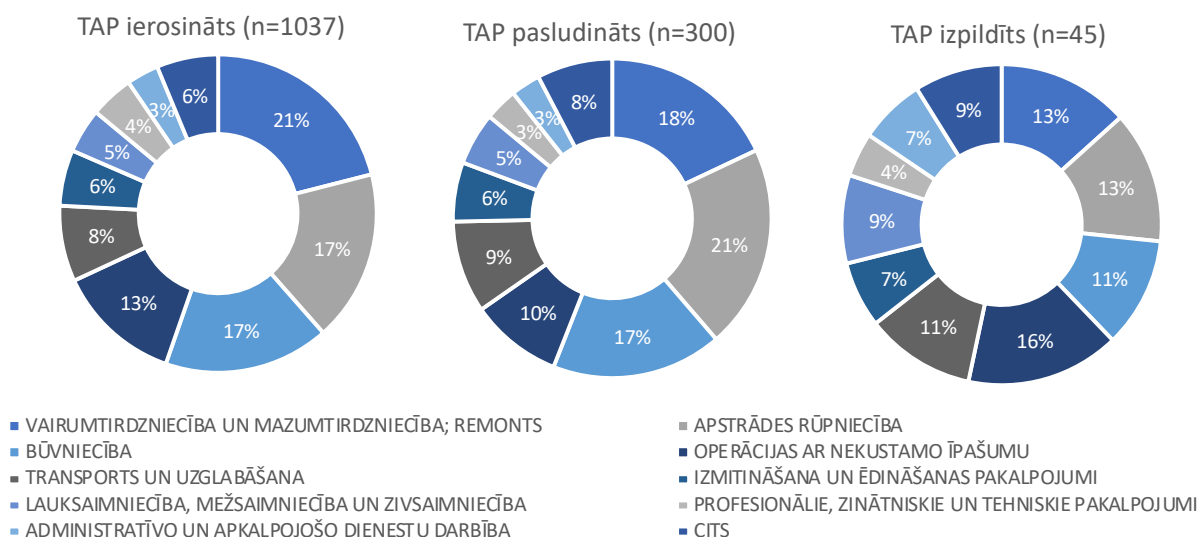
²¹ Skatīt sadaļu 2.4. Uzņēmumu intervijas un aptauja.

²² Jānorāda, ka informācija par TAP subjektu darbības nozari ir indikatīva, jo praksē mēdz būt gadījumi, kad uzņēmumi norāda vienlaikus vairākus darbības veidus, no kuriem iespējams kādā darbojas vairāk, citā mazāk, vai nemaz. To, kurš ir galvenais darbības veids, nav iespējams noteikt veicot kvantitatīvo datu analīzi.

Uzņēmuma galvenā darbības nozare (pēc NACE)	TAP ierosināts	TAP pasludināts	TAP izpildīts
PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI	46	10	2
ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA	34	9	3
ELEKTROENERĢIJA, GĀZE, SILTUMAPGĀDE UN KONDICIONĒŠANA	13	4	
INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI	12	5	
FINANŠU UN APDROŠINĀŠANAS DARBĪBAS	11	3	2
MĀKSLA, IZKLAIDE UN ATPŪTA	9	6	
IEGUVES RŪPNIECĪBA UN KARJERU IZSTRĀDE	7	3	1
CITI PAKALPOJUMI	6	1	
ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA	4		
VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE	2	1	1
IZGLĪTĪBA	1		

Salīdzinot TAP subjektu pārstāvētās nozares ar kopējo uzņēmumu skaitu attiecīgajās nozarēs, ir novērojama likumsakarība, ka visvairāk TAP subjektu pārstāv tās nozares, kurās kopumā ir vairāk uzņēmumu. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju par uzņēmumu (ar apgrozījumu virs 145 000 EUR) skaitu pēc nozarēm 2015. gadā²³, "TOP 7" nozares ir šādas: 1) tirdzniecība (3 078 uzņēmumi); 2) būvniecība (3 085); 3) transports (3 047); 4) lauksaimniecība un mežsaimniecība (2 906); 5) nekustamo īpašumu darījumi un apsaimniekošana (1 495); 6) rūpniecība (1 261); 7) tūrisms un viesmīlība (1 027). Tieši visu šo nozaru uzņēmumi arī visbiežāk ir izmantojuši TAP.

²³ Informācija atrodama firmas.lv sastādītajā Latvijas biznesa gada pārskatā par 2015.gadu: <https://www.firmas.lv/lbgpp/2016/articles/virsnozares> Šajā pārskatā norādīto nozaru uzņēmumu atlase, iespējams, pilnībā nesakrīt ar Pētījumā izmantotajiem nozares atlases kritērijiem, taču pārskats ietver Latvijas ekonomikai nozīmīgākos uzņēmumus, sadalījumā pa nozarēm, kurām ir vislielākā ietekme uz Latvijas ekonomiku, tāpēc tas tika izmantots Pētījumā, lai pārbaudītu vispārējās tendences. Tāpat uzņēmumu sadalījums pa nozarēm laika gaitā mainās atkarībā no ekonomiskiem un citiem faktoriem, taču dziļāka analīze šo izmaiņu dinamikā Pētījumā nav veikta, izmantojot kā pamatu vispārējam salīdzinājumam 2015.gadu, kas ir vidusposms Pētījumā aplūktajam periodam 2010-2018.gads.

Ņemot vērā novērojumu²⁴, ka liela daļa TAP subjektu izmanto TAP, lai risinātu nodokļu parādu problēmas²⁵, likumsakarīgi, ka TAP subjektu "TOP 7" sadalījums pēc nozarēm daļēji sakrīt arī ar nozaru sarakstu, kurās ir visvairāk nodokļu parādnieku. Biežāko nodokļu parādnieku vidū ir vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmumi, būvniecības uzņēmumi un transporta uzņēmumi, kuri arī visbiežāk ierosinājuši TAP.²⁶

Aplūkojot TAP subjektu dalījumu pēc nozarēm pasludināto TAP statistikā, jāsecina, ka tā būtiski nemainās, salīdzinot ar TAP ierosināšanas statistiku. Proti, nav izteiktas nozares, kurās TAP tiek pasludināts biežāk vai retāk kā citās.

Izpildīto TAP dalījumam pēc nozarēm ir mazāka kopsakarība ar ierosināto un pasludināto TAP dalījumu pa nozarēm. Izpildīto TAP dalījumam par nozarēm ir arī mazāks kopsakars ar attiecīgās nozares uzņēmumu kopējo skatu. Tas varētu dot pamatu diviem savstarpēji pretrunīgiem secinājumiem: vai nu pastāv apstākļi, kas atsevišķu nozaru uzņēmumiem rada labvēlīgākus vai nelabvēlīgākus priekšnoteikumus TAP īstenošanai, vai arī TAP plāna veiksmīga īstenošana ir atkarīga nevis no nozares, kurā uzņēmums darbojas, bet no uzņēmuma īpašnieku un vadītāju spējām un citiem faktoriem.

Secinājumi par TAP subjektu darbības nozares analīzi

- TAP izmanto visdažādāko nozaru uzņēmumi, aptuveni proporcionāli kopējai šīs nozares uzņēmumu proporcijai ekonomikā.

²⁴ Skatīt sadaļu 2.4.Uzņēmumu intervijas un aptaujas un sadaļu 2.5.Tiesu prakses izpēte.

²⁵ Skatīt sadaļu par tiesu praksi un sadaļu par intervijām un aptaujām.

²⁶ Lursoft pārskats par nodokļu parādnieku sadalījumu pa nozarēm uz 2018.gada februāri:

<http://blog.lursoft.lv/2018/02/27/kuram-nozarem-ir-lielakie-nodoklu-paradi/>

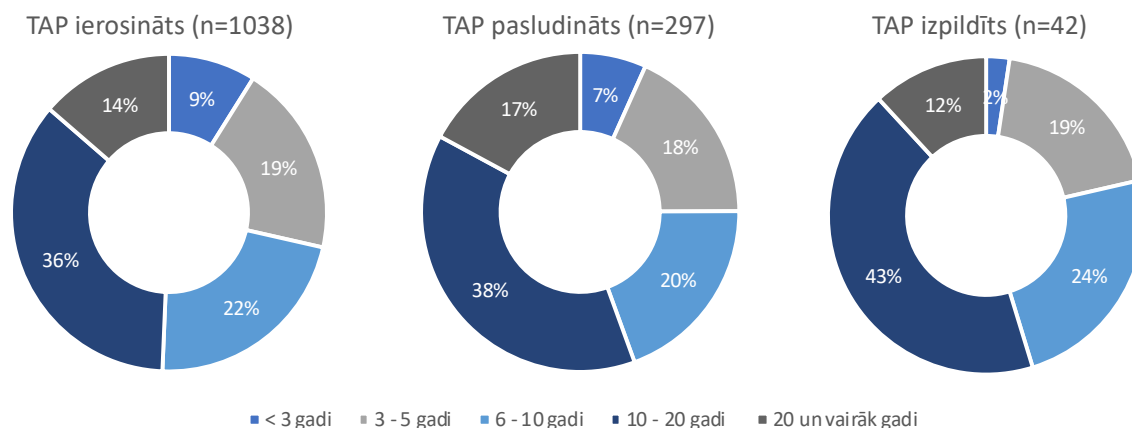
- Pasludināto TAP statistikā nozaru proporcija saglabājas līdzīga ar ierosināto TAP statistiku, taču veiksmīgo TAP statistikā saistībai ar kopējo uzņēmumu skaitu attiecīgajā nozarē ir mazāka.

2.2.3.2. TAP subjektu vecums

Vairāk nekā 70% uzņēmumu darbības ilgums pirms TAP ierosināšanas pārsniedz piecus gadus. Attiecīgi lielākā daļa no TAP subjektiem darbojušies vismaz 10 – 20 gadus (36%), 6 – 10 (22%) vai 20 un vairāk gadus (14%). Tas, iespējams, netieši norāda, ka gadījumos, kad uzņēmums darbojies ilgstoši, īpašniekiem un vadībai ir svarīgāk saglabāt uzņēmumu arī turpmāk.

Uzņēmuma vecums līdz TAP ierosināšanai	TAP ierosināts, skaits	TAP pasludināts, skaits	TAP izpildīts, skaits
< 3 gadi	93	20	1
3 - 5 gadi	203	54	8
6 - 10 gadi	230	58	10
10 - 20 gadi	370	114	18
20 un vairāk gadi	142	51	5

Salīdzinot uzņēmumu vecumu starp TAP subjektiem, kam ir ierosināts, pasludināts un veiksmīgi izpildīts TAP, jāsecina, ka kopējā proporcija gandrīz pilnībā saglabājas, izņemot TAP īstenošanas statistiku. Tā liecina, ka ievērojami mazākas izredzes īstenot TAP ir uzņēmumiem, kuri ir jaunāki par 3 gadiem, un nedaudz mazākas tiem, kuri ir vecāki par 20 gadiem.

Par šo tendenci nav iespējams izdarīt viennozīmīgus secinājumus, jo statistiku varētu būt ietekmējuši dažādi faktori. Tomēr viens no iespējamajiem skaidrojumiem varētu būtu šāds – jaunu uzņēmumu īpašniekiem un vadītājiem varētu būt mazāka motivācija īstenot TAP. Savukārt uzņēmumiem, kuri ir vecāki par 20 gadiem, iespējams, ir grūtāk īstenot pārmaiņas.

Secinājumi par TAP subjektu vecuma analīzi

- Starp TAP subjektiem 70% uzņēmumu ir tādi, kuri ir vecāki par pieciem gadiem. TAP plāna izpildē izteikti vājāki rezultāti ir uzņēmumiem, kuri, uzsākot TAP, ir bijuši jaunāki par trīs gadiem, un nedaudz vājāki tiem uzņēmumiem, kuri ir bijuši vecāki par 20 gadiem.

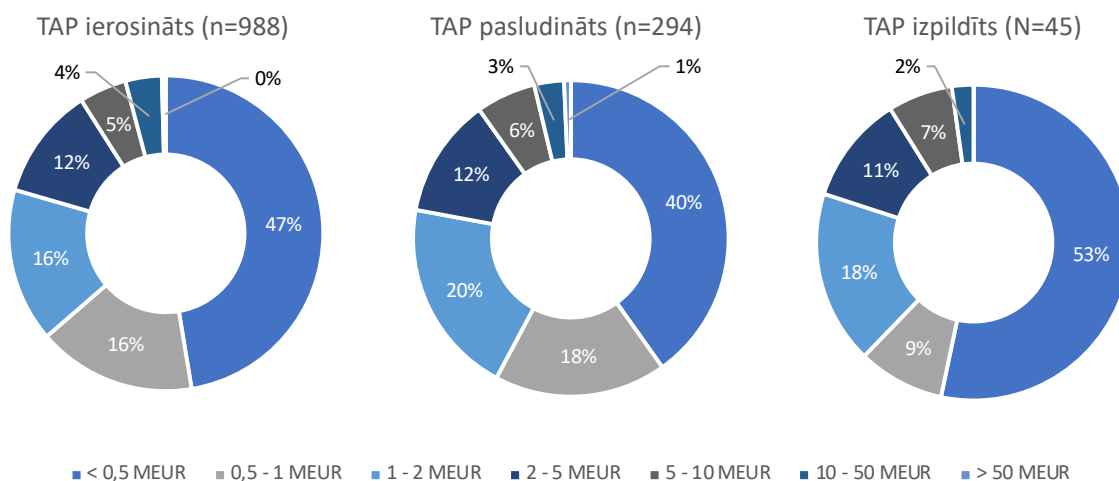
- Iespējams vecāku uzņēmumu īpašniekiem un vadītājiem varētu būt lielāka motivācija izmantot TAP, taču varētu būt arī grūtības veikt nepieciešamās pārmaiņas uzņēmumā.

2.2.3.3. TAP subjektu apgrozījums

Lielākajai daļai TAP subjektu vidējais apgrozījums to darbības laikā nepārsniedz 2 milj. EUR (79%) un 2 – 5 milj. EUR (12%).

Vidējais apgrozījums, MEUR	TAP ierosināts, skaits	TAP pasludināts, skaits	TAP izpildīts, skaits
< 0,5 MEUR	468	118	24
0,5 - 1 MEUR	161	52	4
1 - 2 MEUR	156	59	8
2 - 5 MEUR	114	36	5
5 - 10 MEUR	48	18	3
10 - 50 MEUR	37	9	1
> 50 MEUR	4	2	0

TAP subjektu sadalījums pēc apgrozījuma aptuveni atbilst arī kopējai Latvijas uzņēmumu sadalījumam pēc to apgrozījuma. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas datiem²⁷ 2015.gadā 99% no uzņēmumiem atbilda ES pieņemtajai mazo un vidējo uzņēmumu kategorijai – 90% uzņēmumu apgrozījums nepārsniedza 2 milj. EUR, 9% uzņēmumu apgrozījums bija līdz 10 milj. EUR un 1% uzņēmumu apgrozījums bija līdz 50 milj. EUR.

Īpaši jāatzīmē, ka starp TAP subjektiem, kuru apgrozījums nepārsniedz 2 milj. EUR, 47% ir tādi uzņēmumi, kuru apgrozījums ir mazāks par 500 tūkst. EUR. Tātad TAP praksē bieži tiek piemērots salīdzinoši nelieliem uzņēmumiem.

²⁷ https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/uznemejdarbibas_vidē/

TAP subjektu apgrozījumu proporcija saglabājas līdzīga starp kopējo uzņēmumu skaitu, kuriem ierosināts TAP, starp uzņēmumiem, kuriem pasludināts TAP, kā starp uzņēmumiem, kuriem TAP veiksmīgi izpildīts. Ar TAP plāna izpildi nedaudz labāk ir veicies uzņēmumiem, kuru apgrozījums ir līdz 500 tūkst. EUR, un nedaudz sliktāk tiem, kuru apgrozījums bijis 1 – 2 milj. EUR robežās. Tomēr TAP subjektu apgrozījuma analīze ļauj secināt, ka TAP subjekta apgrozījuma apmēram nav izšķirošas nozīmes, nedz lai iegūtu TAP plāna saskaņojumu no kreditoriem, nedz lai TAP plānu veiksmīgi izpildītu.

Secinājumi par TAP subjektu apgrozījuma analīzi

- TAP lielākoties izmanto subjekti, kas atbilst mazo un vidējo uzņēmumu kategorijai un kas veido 90% no visiem Latvijas uzņēmumiem.
- Gandrīz pusei no TAP subjektiem apgrozījums nepārsniedz 500 tūkst. EUR.
- Apgrozījuma apmēram nav izšķirošas ietekmes uz uzņēmuma izredzēm saskaņot TAP plānu un veiksmīgi pabeigt TAP.

2.2.3.4. TAP subjektu statuss pēc TAP plāna izpildes

Kopumā no 300 pasludinātajiem TAP līdz šim brīdim sekmīgi pabeigti 45 TAP, no kuriem lielākā daļa pabeigta 2014.gadā.

Salīdzinot maksātnespējas reģistra datus ar informāciju no citiem avotiem, piemēram, uzņēmēju intervijām, komercreģistra datiem un publiski pieejamo informāciju, ir jāsecina, ka ne visos gadījumos, kad TAP ir veiksmīgi pabeigts, uzņēmums turpina pilnvērtīgu komercdarbību.

Piemēram, viens no statistiski veiksmīgajiem TAP ir SIA “Peldes īpašumi”, lai gan publiski pieejamā informācija liecina, ka TAP ir ticis izmantots, nevis lai atjaunotu uzņēmuma maksātspēju, bet gan stratēģisku apsvērumu dēļ – lai pasargātu no atbildības uzņēmuma maksātnespējas procesa administratoru.²⁸

Trīs no uzņēmumiem, kuriem bija izpildīts TAP, šobrīd jau ir likvidēti, diviem no uzņēmumiem ir uzsākts maksātnespējas process, divi uzņēmumi ir izslēgti no PVN maksātāju reģistra, savukārt diviem uzņēmumiem VID ir apturējis darbību. Tas nozīmē, ka vismaz 8 no 45 jeb 20%

²⁸ Sākotnēji šim uzņēmumam bija pasludināts maksātnespējas process un TAP tika uzsākts pēc tam, kad Maksātnespējas administrācija (šobrīd Maksātnespējas kontroles dienests) konstatēja būtiskus pārkāpumus maksātnespējas administratora rīcībā, kas liecināja par pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu. TAP iespējams tika izmantots, lai pasargāt administrāciju no atbildības, savukārt TAP plānu apstiprinājušie kreditori iespējams bija saistīti ar parādnieku un administratoru. Par šo lietu skatīt Augstākās tiesas Civillietu Departamenta 2016.gada 18.augusta lēmumu lieta SPC 3/2016. Par iespējami prettiesiskām darbībām SIA “Peldes īpašumi” lietā ir atrodamas arī vairākas publikācijas, piemēram: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/spruda-lieta-par-kisezera-zemes-feru-apsudz-ari-bijuso-tieslietu-ministrijas-amatpersonu-lusi.a271009/>; <https://nra.lv/skandalozu/213139-peltes-ipasumi-lieta-starp-aizdomas-turetajiem-spruds-un-vina-dzivesbiedre.htm>; <http://www.la.lv/verienigais-kisezera-zemes-darijums-lusa-darijumu-apmaksajs-spruda>

no uzņēmumiem, kuriem veiksmīgi tika pabeigts TAP, šobrīd vairs neturpina saimniecisko darbību.

Secinājumi par TAP subjektu statusu pēc TAP plāna izpildes

- Ne visi veiksmīgi izpildītie TAP ir bijuši saistīti ar nodomu atjaunot finansiālās grūtībās nonākuša uzņēmuma maksātspēju un ne visu izpildīto TAP gadījumā uzņēmumi turpina darboties.
- No uzņēmumiem, kuriem tika veiksmīgi pabeigts TAP, vismaz 20% vairs neveic saimniecisko darbību.

2.2.4. TAP uzraugošo personu kvalifikācijas analīze

Kopš 2017.gada 1.jūlija ar likuma grozījumiem TAP uzraugošās personas funkcijas var pildīt ne tikai maksātspējas administratori, bet arī citas personas. Kopš šī datuma kopumā tiesa ir iecēlusi 29 TAP uzraugošās personas, kuras attiecīgi ir devušas atzinumu par TAP plānu un uzraudzījušas TAP plāna izpildi pēc TAP pasludināšanas.

19 jeb 65% no ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir ar maksātspējas administratora statusu, divas personas (3%) ir bijušie maksātspējas administratori, savukārt astoņas personas (32%) nav nedz esošie, nedz bijušie administratori.

No astoņām TAP uzraugošajām personām, kurām nav un nekad nav bijis administratora statusa, pieci (65%) ir juristi (advokāti). Par pārējo trīs uzraugošo personu kvalifikāciju ziņas netika iegūtas. Pieminēšanas vērts ir apstāklis, ka viena no uzraugošajām personām ar jurista kvalifikāciju bija publiski norādīta kā TAP subjekta darbinieks – jurists kredītspeciālists, kas varētu radīt šaubas par šīs personas objektivitāti.

Minētā statistika norāda uz to, ka, neskatoties uz likumā paredzēto iespēju pildīt TAP uzraugošās personas funkcijas jebkurai personai, kuru ir izraudzījušies kreditori, praksē vairumā gadījumu uzraugošās personas ir joprojām aktīvie vai bijušie maksātspējas administratori (72%).

Savukārt ņemot vērā to, ka maksātspējas administratoriem ir jurista kvalifikācija un TAP uzraugošās personas, kuras nav administratori, vairumā gadījumu ir arī juristi, var secināt, ka vismaz 90% gadījumu TAP uzraugošās personas ir ar jurista kvalifikāciju.

Secinājumi par TAP uzraugošo personu kvalifikāciju

- 72% no tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir bijušie vai esošie maksātspējas procesa administratori.
- Kopējā juristu proporcija starp tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir vismaz 90%.

2.2.5. TAP statistikas izpētes kopsavilkums

- Kopš 2008. gada kopumā ierosināti 1 080 TAP. No ierosinātajiem TAP vidēji 25% gadījumu ir apstiprināts TAP plāns un vidēji 4% gadījumu TAP ir veiksmīgi izpildīts. No 45 uzņēmumiem, kuriem veiksmīgi tika izpildīts TAP plāns, vismaz 20% šobrīd vairs neturpina saimniecisko darbību.
- Gadā ierosināto TAP skaits pieauga līdz 2014.gadam, līdz sāka piedzīvot samazinājumu turpmākajos gados. Tika konstatēta šādu apstākļu ietekme uz TAP ierosināšanas skaita izmaiņām: informētība par TAP, ekonomisko apstākļu izmaiņas, likuma izmaiņas, nodokļu administrācijas nodokļu auditi. Visticamāk, pastāv arī citi faktori, kuru ietekme nav tik acīmredzama.
- Pa gadiem ir mainījies arī pasludināto TAP īpatsvars, augstāko atzīmi sasniedzot 2013.gadā un pēc tam samazinoties. TAP pasludināšanas proporcijas izmaiņas (samazinājumu) varētu būt ietekmējušas likuma izmaiņas un izmaiņas tiesu praksē, kas ierobežoja TAP ļaunprātīgu izmantošanu.
- Maksātnespējas reģistra statistika par TAP noraidīšanas iemesliem nav izmantojama pilnvērtīgai analīzei, jo TAP noraidīšanas iemeslu formulējumi ir lietoti nekonsekventi. Taču indikatīvi šī statistika liecina, ka lielākajā daļā gadījumu TAP noraidīšanas iemesls ir bijis apstākļi, ka TAP plānu nav saskaņojuši kreditori un/vai TAP plāns nav nemaz iesniegts tiesā. Atsevišķos gadījumos TAP plāns nav atbildis citām likuma prasībām.
- Izpildīto TAP skaita izmaiņas ir aptuveni proporcionālas ierosināto TAP lietu skaita izmaiņām. Jo vairāk TAP lietas attiecīgajā gadā tiek ierosinātas, jo vairāk pēc tam šajā gadā ierosinātie TAP tiek veiksmīgi pabeigti vēlāk, un otrādi. Izpildīto TAP proporcija pret ierosinātajiem TAP ir atšķirīga dažādos laika periodos un svārstās 4 - 8% robežās. Šo svārstību ietekmējošie faktori nav acīmredzami un nav saskatāma nedz regulējuma, nedz tiesu prakses izteikta ietekme uz tām.
- Ne visi veiksmīgi izpildītie TAP ir bijuši saistīti ar nodomu atjaunot finansiālās grūtībās nonākuša uzņēmuma maksātspēju un ne visu izpildīto TAP gadījumā uzņēmumi turpina darboties.
- Atsevišķi vērtējot Maksātnespējas likuma grozījumu ietekmi uz TAP rezultatīvo radītāju statistiku, jāsecina, ka tie, visticamāk, būtiski ir ietekmējuši TAP skaitu atsevišķos posmos, iespējams, ietekmējuši arī TAP pasludināšanas proporciju, taču nav ietekmējuši veiksmīgi pabeigto TAP skaitu.
- ĀTAP tiek izmantots salīdzinoši daudz retāk nekā TAP, jo ĀTAP nenodrošina parādnieka aizsardzību pret kreditoriem ĀTAP lietas izskatīšanas laikā. Straujš ĀTAP lietu skaita kritums notika sākot ar 2015.gadu, kad stājās spēkā likuma grozījumi par administratora nomaiņu TAP/ĀTAP pārejā uz maksātnespējas procesu. Vienlaikus kopš 2015.gada ievērojami pieauga veiksmīgo ĀTAP īpatsvars starp pasludinātajiem ĀTAP. Tas apstiprina versiju, ka līdz 2015.gadam ĀTAP tika plaši izmantots, kā līdzeklis uzņēmuma nonākšanai maksātnespējas procesā ar parādnieka izraudzītu administratoru.

- TAP lietas tiesā vidēji tiek izskatītas nepilnu četru mēnešu laikā. Ir novērojama tendence, ka vidējais TAP lietu izskatīšanas faktiskais termiņš kopš 2010.gada ir pieaudzis, tomēr TAP lietas kopumā tiek izskatītas saprātīgos termiņos. TAP plāna izpilde vidēji nepārsniedz 24 mēnešus, kas ir likumā noteiktais maksimālais termiņš, ja tas netiek speciāli pagarināts ar atsevišķu tiesas nolēmumu.
- TAP izmanto visdažādāko nozaru uzņēmumi, aptuveni proporcionāli kopējai šīs nozares uzņēmumu proporcijai ekonomikā. Pasludināto TAP statistikā nozaru proporcija saglabājas līdzīga ar ierosināto TAP statistiku, taču veiksmīgo TAP statistikā saistībai ar kopējo uzņēmumu skaitu attiecīgajā nozarē ir mazāka.
- Starp TAP subjektiem 70% uzņēmumu ir tādi, kuri ir vecāki par pieciem gadiem. TAP plāna izpildē izteikti vājāki rezultāti ir uzņēmumiem, kuri, uzsākot TAP, ir bijuši jaunāki par trīs gadiem, un nedaudz vājāki tiem uzņēmumiem, kuri ir bijuši vecāki par 20 gadiem. Iespējams, vecāku uzņēmumu īpašniekiem un vadītājiem varētu būt lielāka motivācija izmantot TAP, taču varētu būt arī grūtības veikt nepieciešamās pārmaiņas uzņēmumā.
- TAP lielākoties izmanto subjekti, kas atbilst mazo un vidējo uzņēmumu kategorijai un kas veido 90% no visiem Latvijas uzņēmumiem. Gandrīz pusei no TAP subjektiem apgrozījums nepārsniedz 500 tūkst. EUR. Apgrozījuma apmēram nav izšķirošas ietekmes uz uzņēmuma izredzēm saskaņot TAP plānu un veiksmīgi pabeigt TAP.
- 72% no tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir bijušie vai esošie maksātnespējas procesa administratori. Kopējā juristu proporcija starp tiesas ieceltajām TAP uzraugošajām personām ir vismaz 90%.

2.3. TAP subjektu finanšu analīze

TAP subjektu svarīgāko finanšu rādītāju izmaiņas pirms TAP ierosināšanas, kā arī pēc TAP izpildes ļauj izvērtēt finanšu problēmu cēloņus, pazīmes, kā arī TAP ietekmi uz uzņēmuma finanšu problēmu risināšanu. TAP subjektu finanšu analīzes ietvaros tika veikta svarīgāko uzņēmuma darbību raksturojošo finanšu rādītāju analīze atšķirīgos laika periodos un atšķirīgai uzņēmumu izlasei.

Analīzes ietvaros tika veikta vispārīgā TAP un ĀTAP subjektu finanšu rādītāju analīze, kuras uzdevums ir noteikt kopsakarības uzņēmumu finanšu rādītāju izmaiņās pirms TAP vai ĀTAP ierosināšanas (n=1 471).

Padziļināti apskatīti finanšu rādītāji brīvi izraudzītai uzņēmumu izlasei, iekļaujot 26 uzņēmumus, kuriem TAP ierosināts, pasludināts vai pabeigts, lai salīdzinātu kopsakarības starp finanšu rādītājiem un TAP izpildi.

Un, visbeidzot, 23 TAP subjektu finanšu analīze pēc TAP izpildes, lai noteiktu, vai uzņēmumi bijuši dzīvotspējīgi, uzsākot TAP un spējuši veiksmīgi atjaunot maksātspēju.

2.3.1. Uzņēmuma darbību raksturojošie finanšu rādītāji

Par gaidāmajām finansiālajām grūtībām var liecināt izmaiņas uzņēmumu saimniecisko darbību raksturojošajos finanšu rādītājos. Visbiežāk izmantotie saimniecisko darbību raksturojošie finanšu rādītāji ir:

Apgrozījums

Kā viens no galvenajiem uzņēmuma darbības rādītājiem ir apgrozījums jeb uzņēmuma ieņēmumi no saimnieciskās darbības. Apgrozījuma samazināšanās var novest uzņēmumu pie finansiālām grūtībām, nespējot norēķināties ar kreditoriem, ja tas nav samērots ar izmaksām.

Bruto marža

Bruto marža jeb bruto peļņa attiecībā pret apgrozījumu norāda, cik liels ir uzņēmuma izdevumu īpatsvars pret apgrozījumu. Bruto marža norāda, vai uzņēmums spēj nosegt savus saimnieciskās darbības izdevumus, tas ir, vai uzņēmums ir rentabls. Lai gan dažādiem uzņēmumiem dažādās nozarēs šis rādītājs var būt atšķirīgs, bruto maržas pasliktināšanās parasti liecina, ka uzņēmumam pieaug izmaksu slogs vai arī samazinās apgrozījums pret esošajām izmaksām. Bruto maržas tuvošanās nullei vai negatīvam skaitlim liecina par nesabalansētu (izmaksas pārsniedz ieņēmumus) uzņēmuma saimniecisko darbību.

Pašu kapitāls

Pašu kapitāls norāda, cik liela īpašuma daļa no ekonomiskā viedokļa "pieder" uzņēmuma īpašniekiem un cik liela – kreditoriem. To veido pamatkapitāls, iepriekšējo periodu uzkrātā peļņa vai zaudējumi, un esošā perioda peļņa vai zaudējumi. Vienkāršoti var teikt, ka pašu kapitāls atspoguļo uzņēmuma aktīvu un saistību attiecību. Pašu kapitāla samazinājums vai negatīvs pašu kapitāls ir pirmais faktors, kas liecina par uzņēmuma finanšu problēmām. Lai

turpinātu darbību, uzņēmumam var būt nepieciešami papildu finanšu līdzekļi, kuru piesaisti nereti apgrūtina tieši novērotais pašu kapitāla samazinājums.

Likviditāte

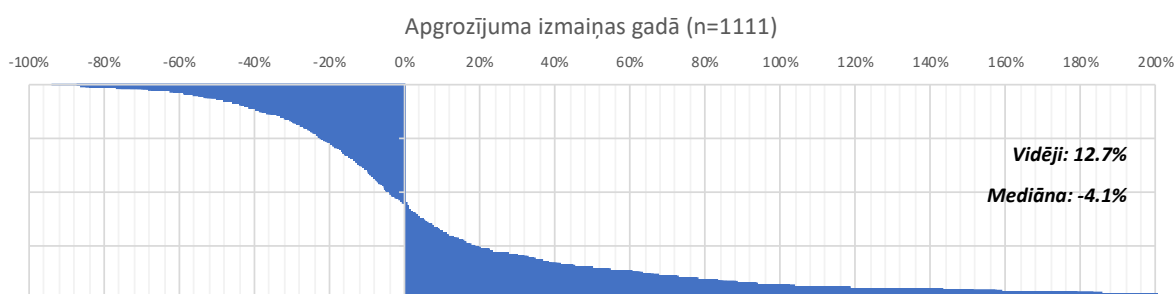
Likviditātes rādītājs jeb uzņēmuma apgrozāmo līdzekļu attiecība pret īstermiņa parādiem liecina par uzņēmuma spēju atmaksāt savas īstermiņa saistības. Šis rādītājs norāda, cik lielu daļu īstermiņa parādu uzņēmums spētu atmaksāt ārkārtas situācijā, izmantojot tā rīcībā esošos apgrozāmos līdzekļus. Normālos apstākļos likviditātes rādītājs pārsniedz koeficientu 1,0, tas ir, apgrozāmo līdzekļu apmērs pārsniedz īstermiņa saistību apmēru. Ja likviditātes rādītājs ir mazāks, uzņēmumam var rasties problēmas norēķināties ar kreditoriem.

2.3.2. Vispārējā TAP subjektu finanšu rādītāju analīze

Vispārējā TAP un ĀTAP subjektu (turpmāk – TAP subjektu) analīze tika veikta, iekļaujot pieejamos finanšu rādītāju datus un to vidējās izmaiņas piecu gadu periodā pirms TAP/ ĀTAP ierosināšanas, nosakot svarīgāko finanšu rādītāju izmaiņas un tendences. Vispārējā analīze ļauj identificēt kopsakarības starp uzņēmuma finanšu problēmām un konkrētu finanšu rādītāju izmaiņām, kas ļautu paredzēt tuvojošās finanšu problēmas. Šajā analīzē iekļauti TAP un ĀTAP (kopā 1 471) subjekti, par kuriem pieejami konkrēto saimnieciskās darbības rādītāju raksturojoši dati.

Apgrozījums

TAP subjektiem tika aprēķināta to apgrozījuma saliktā gada pieaugumu likme jeb CAGR (no angļu valodas – compound annual growth rate), kas atspoguļo vidējo procentuālo apgrozījuma pieaugumu gadā.

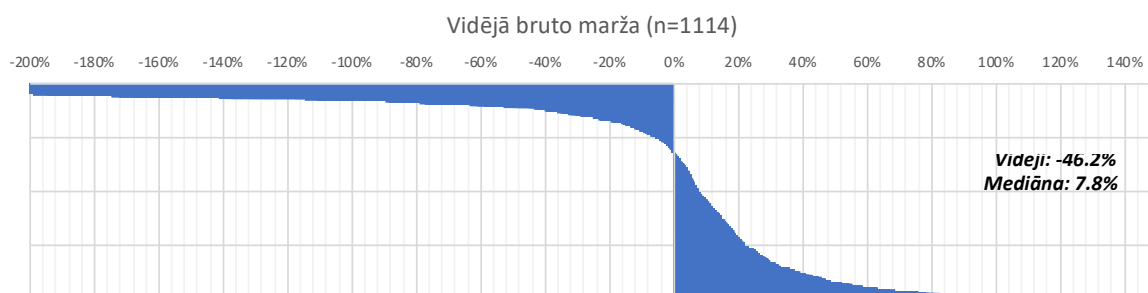
Analīze liecina, ka teju 55% TAP subjektu vidējais apgrozījums pirms procesa ierosināšanas ir samazinājies, bet 45% palielinājies. Vidēji TAP subjektu apgrozījums pieaudzis par 12,7% gadā, taču TAP subjektu kopas apgrozījumu mediānā vērtība bija negatīva -4,1%.

Turklāt, vidējo apgrozījuma rādītāju ietekmējis salīdzinoši liels ekstrēmo gadījumu skaits, kad CAGR ir pārsniedzis 100%, tas ir, katru gadu subjekta apgrozījums pieaudzis vairāk kā divas reizes. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka teju 14% no uzņēmumiem ir dibināti piecus vai mazāk gadus pirms TAP, un, visticamāk, šajos pirmajos darbības gados piedzīvoja ļoti strauju izaugsmi. Ņemot vērā, ka vidējais IKP pieaugums Latvijā atbilstošos periodos bija 0,2% gadā, secināms, ka apgrozījuma izmaiņas var norādīt uz iespējamām uzņēmuma finansiālajām

grūtībām, taču šis nav viennozīmīgs rādītājs, lai izdarītu secinājumus par uzņēmuma finansiālajām grūtībām.

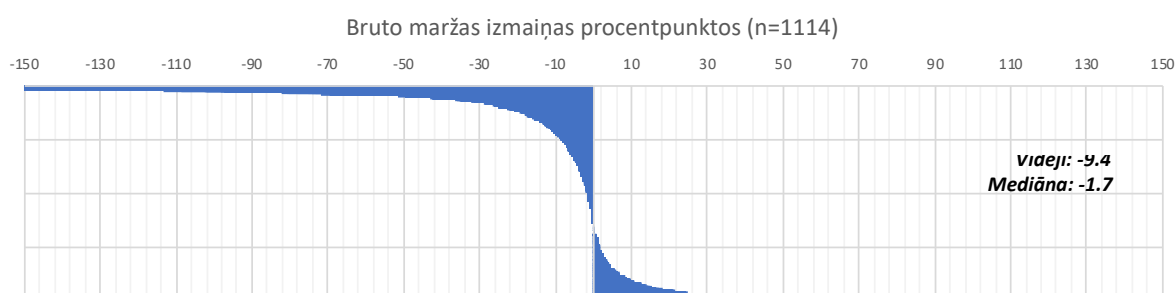
Bruto peļņas marža

TAP subjektu vidējās bruto maržas analīze liecina, ka 31% uzņēmumu pirms TAP ierosināšanas bruto marža bijusi negatīva, kas nozīmē, ka šie uzņēmumi, visticamāk, strādājuši ar ievērojamiem zaudējumiem, nespējot nodrošināt pozitīvu pamata saimnieciskās darbības rentabilitāti.

Vidējā visu uzņēmumu bruto marža bija negatīva -46,2% apmērā, bet mediānā 7,8%, kas liecina, ka lielākā daļa TAP subjektu jau pirms TAP ierosināšanas kopumā darbojās ar pozitīvu, bet salīdzinoši zemu saimnieciskās darbības rentabilitāti, un, iespējams, tā bija iemesls, kādēļ uzņēmumiem radās finansiālās grūtības pieaugot ražošanas izmaksām vai samazinoties apgrozījumam.

Lai veiktu bruto maržas izmaiņu analīzi, tika aprēķinātas TAP subjektu vidējās bruto maržas izmaiņas gadā procentpunktos. Piemēram, ja uzņēmumam piecu gadu laikā bruto marža samazinājās no 50% līdz 30%, tad tā vidējās bruto maržas izmaiņas gadā procentpunktos būtu -5,0.

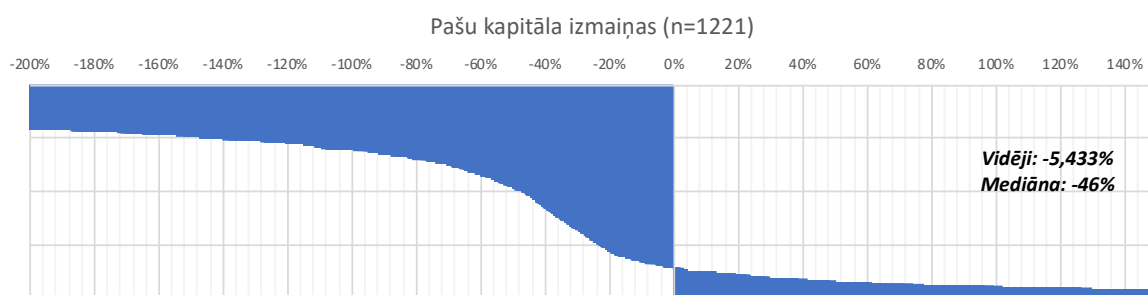

Izmaiņu analīze liecina, ka TAP subjektu bruto marža samazinājās 64% subjektu vidēji par -9,4 procentpunktiem gadā pirms procesa ierosināšanas. Lai gan šo vidējo rezultātu būtiski ietekmē daļa ekstrēmu gadījumu, kur bruto marža katru gadu samazinās par vairāk kā 100 procentpunktiem, arī mediānā vērtība ir negatīva ar -1,7 procentpunktu samazinājumu. Tas liecina par pamatdarbības ieņēmumu attiecības samazinājumu pret izmaksām, kas ilgstošā periodā var padarīt uzņēmuma pamatdarbību nerentablu.

Negatīva bruto peļņas marža vai tās ievērojams samazinājums var tieši norādīt uz neefektīvu saimniecisko darbību liecināt par sagaidāmajām finansiālajām grūtībām nākotnē.

Pašu kapitāls

Analīze liecina, ka 85% TAP subjektu pašu kapitāls pirms TAP ierosināšanas samazinājās. Turklāt tas samazinājās par būtisku apjomu – vidēji par vairāk kā piecām reizēm gadā (5,433%). Tomēr jāatzīmē, ka vidējo rezultātu būtiski ietekmēja ekstrēmi subjekti, piemēram, kuru sākotnējais pašu kapitāls bija tikai 1 EUR, tādēļ zaudējumi pat 5 EUR apmērā uzrādītu būtisku kritumu (-500%).

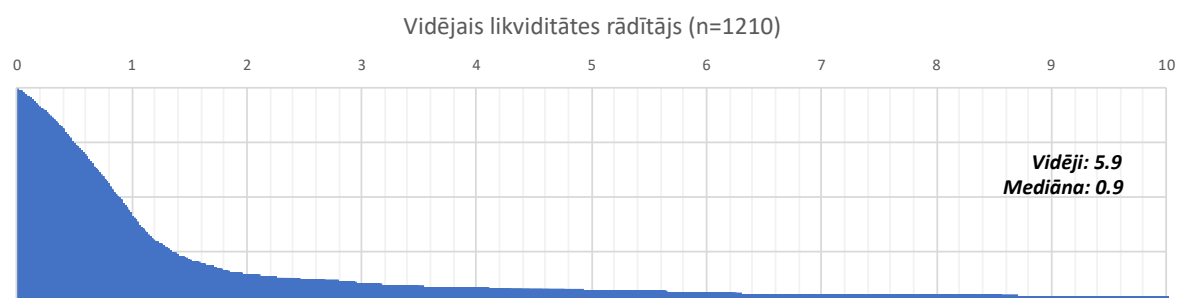

Neskatoties uz to, arī mediānā vērtība bija negatīva -46%, kas liecina, ka kopumā pašu kapitāla izmaiņu tendence bija negatīva lielākajai daļai uzņēmumu. Būtiski arī, ka gandrīz pusei gadījumu (45%) vidējais pašu kapitāls pirms TAP ilgstoši bija negatīvs, kas nozīmē, ka šiem subjektiem finansiālo grūtību pazīmes bija redzamas ilgi pirms TAP ierosināšanas. Tipiski uzņēmuma pašu kapitāla samazinājums var rasties ilgstošu zaudējumu, aktīvu vērtību samazinājuma vai uzkrāto saistību (parādsaistību) pieauguma rezultātā.

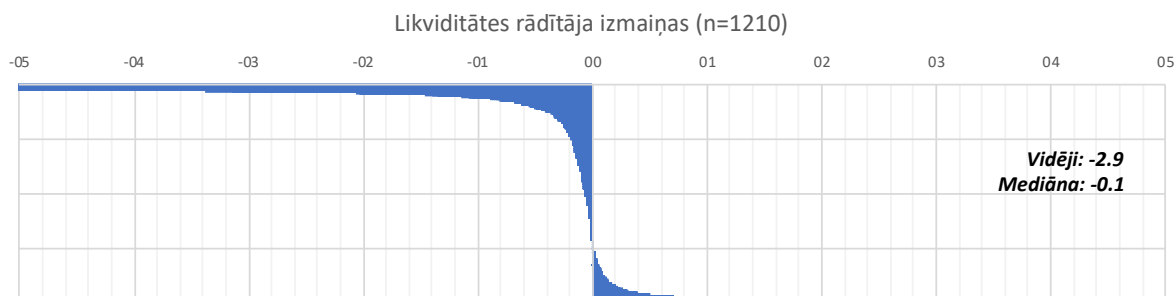
Līdz ar to pašu kapitāla samazinājums liecina, ka uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultāti kopumā nav pozitīvi un drīzumā var rasties finansiālās grūtības.

Likviditātes rādītājs

Kopumā pirms TAP ierosināšanas tikai 42% subjektu vidējais likviditātes rādītājs pārsniedza 1,0. Ekstrēmu gadījumu ietekmē visu subjektu vidējais likviditātes rādītājs pirms procesa ierosināšanas bija 5,9, taču mediānā vērtība 0,9, kas liecina ka lielākajai daļai uzņēmumu būtu grūtības norēķināties ar īstermiņa saistībām.

No visiem analizētajiem finanšu rādītājiem likviditātes izmaiņas vistiešāk norāda, ka TAP subjektu finansiālais stāvoklis pasliktinājās pirms TAP ierosināšanas. Proti, tikai 17% uzņēmumu vidējās likviditātes rādītāja izmaiņas gadā bija pozitīvas. Kopumā likviditātes rādītājs vidējais samazinājums bija par -2,9 procentpunktiem gadā, bet mediānas par -0,1.

Nepietiekams likviditātes rādītājs liecina, ka uzņēmuma rīcībā nav pietiekoši daudz apgrozāmo līdzekļu, lai norēķinātos ar īstermiņa saistībām, kas var norādīt gan uz nesabalansētu naudas plūsmu, gan ilgstošām strukturālām vai finansiālajām problēmām.

Līdz ar to secināms, ka nepietiekams likviditātes rādītājs vai tā ilgstošs samazinājums var liecināt par uzņēmuma finansiālajām grūtībām, ierobežot iespējas norēķināties ar saistībām un kļūt par iemeslu TAP vai ĀTAP uzsākšanai.

Secinājumi TAP subjektu vispārējo finanšu datu analīzi

- Apgrozījuma izmaiņas var norādīt uz iespējamām uzņēmuma finansiālajām grūtībām, taču šis nav viennozīmīgs rādītājs.
- Negatīva bruto peļņas marža vai tās ievērojams samazinājums var tieši norādīt uz neefektīvu saimniecisko darbību liecināt par sagaidāmajām finansiālajām grūtībām nākotnē.
- Pašu kapitāla samazinājums liecina, ka uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultāti kopumā nav pozitīvi un drīzumā var rasties finansiālās grūtības.
- Nepietiekams likviditātes rādītājs vai tā ilgstošs samazinājums var liecināt par uzņēmuma finansiālajām grūtībām.

2.3.3. TAP subjektu izlases finanšu datu analīze pirms TAP ierosināšanas

Lai pārbaudītu TAP subjektu vispārīgās finanšu analīzes rezultātus, tika veikta padziļināta uzņēmumu izlases finanšu rādītāju pārbaude. Tika analizētas uzņēmumu finanšu rādītāju izmaiņas trīs līdz piecu gadu periodā pirms TAP ierosināšanas un uzņēmumu finanšu rādītāji dažādos TAP procesa posmos.

Atlasīto subjektu kopa sastāvēja no šādiem subjektiem, kuriem bija pieejami dati par trīs līdz piecu gadu periodu pirms TAP ierosināšanas:

- 9 subjekti, kuriem tika ierosināts TAP, bet tas netika pasludināts;
- 12 subjekti, kuriem TAP tika pasludināts, bet netika izpildīts;

- 5 subjekti, kuriem TAP tika izpildīts.

Rādītājs / TAP stadija	Rādītājs	Subjektu skaits	Apgrozījuma izmaiņas	Bruto maržas izmaiņas	Pašu kapitāla izmaiņas	Likviditātes izmaiņas
TAP ierosināts	Vidējais	8	7%	-4,18	-65%	-0,03
	Mediāna	8	1%	-0,42	-31%	-0,02
TAP pasludināts	Vidējais	12	9%	-4,49	-62%	-0,10
	Mediāna	12	-11%	-0,55	-38%	-0,06
TAP pabeigts	Vidējais	5	-1%	-4,91	-19%	-9,99
	Mediāna	5	4%	-0,72	-20%	-0,13

Uzņēmumu analīze apliecina, ka apgrozījuma izmaiņas nav viennozīmīgi vērtējamās attiecībā uz uzņēmuma finansiālo problēmu noteikšanu vai TAP izpildi un vērtējamās vienlaikus ar citiem rādītājiem.

Subjektu bruto maržas izmaiņu tendence ir negatīva, taču vidējo un mediānas rādītāju salīdzinājums uzņēmumiem dažādos TAP posmos ir vienlīdzīgs neļauj izdarīt viennozīmīgus secinājumus.

Uzņēmumiem, kuriem TAP tika izpildīts, vērojams vislielākais kritums attiecībā uz likviditātes rādītāju pirms TAP ierosināšanas. Kopumā gan vidējie, gan mediānas rādītāji šiem uzņēmumiem ir ievērojami augstāki, kas ļauj secināt, ka iespējams uzņēmumiem, kuri sekmīgi īstenojuši TAP bijušas tikai īslaicīgas likviditātes problēmas, nevis dziļākas saimnieciskās darbības rentabilitātes vai strukturālas problēmas.

TAP subjektiem, kuriem TAP tika ierosināts, bet ne pasludināts, vērojams vislielākais kritums pašu kapitālā līdz TAP ierosināšanai. Šie rezultāti saglabājas, izvērtējot gan datu kopas vidējo, gan mediānas vērtību. Subjektiem kas sekmīgi TAP izpildījuši pašu kapitāla samazinājums bijis ievērojami mazāks. Līdz ar to šo uzņēmumu pašu kapitāla rādītājs bijis pietiekams, lai turpinātu un stabilizētu saimniecisko darbību, kā arī norēķinātos ar saistībām. Iespējams, ka pašu kapitāla apjoms ir viens no svarīgākajiem rādītājiem, kuru TAP plāna saskaņošanas laikā vērtē arī kreditori, izvērtējot uzņēmuma dzīvotspēju un TAP ierosināšanas laicīgumu.

Secinājumi par TAP subjektu izlases finanšu rādītājiem pirms TAP ierosināšanas

- Padziļinātā TAP subjektu izlases finanšu datu analīze liecina, ka uzņēmuma apgrozījuma un bruto maržas izmaiņām varētu nebūt izšķirošas ietekmes uz TAP izdošanās iespējamību.
- Lielāka iespēja, ka TAP būs veiksmīgs ir gadījumos, kad TAP iemesls ir īslaicīgas finanšu plūsmas problēmas, taču salīdzinoši stabils pašu kapitāls.
- Savukārt mazākas iespējas, ka TAP izdosies ir tad, ja uzņēmumam ir strauji samazinājies pašu kapitāls.

2.3.4. TAP subjektu izlases finanšu analīze pēc TAP izpildes

Lai noslēgtu TAP subjektu finanšu analīzi, nepieciešams noteikt, vai uzņēmumam pēc TAP izpildes ir vērojama finanšu rādītāju uzlabošanās. Ņemot vērā to, ka finanšu rādītāju pasliktināšanās bija iemesls TAP uzsākšanai, rodas pieņēmums, ka, pabeidzot TAP, šiem rādītājiem vajadzētu uzlaboties.

Lai to noteiktu, tika atlasīti visi 45 subjekti, kuriem ir izpildīts TAP. No šiem subjektiem tika atlasīti tie, kuriem ir pieejami finanšu rādītāju dati par vienu līdz trim pilniem gadiem pēc TAP pabeigšanas. Kopumā analīzē tika iekļauti 23 dažādi subjekti. Būtiski, ka četriem no subjektiem, kuri netika iekļauti analīzē, finanšu rādītāju dati nebija pieejami, jo tie tika likvidēti pēc TAP pabeigšanas.

Rādītājs	Skaitis	Apgrozījuma izmaiņas*	Bruto maržas izmaiņas*	Pašu kapitāla izmaiņas	Likviditātes izmaiņas
Vidējais rādītājs	23	56%	36,9	146%	-0,2
Mediānas rādītājs	23	-29%	-0,3	14%	0,1

*Analīze balstīta uz 18 subjektiem datu ierobežotības dēļ

Analīze liecina, ka vidēji subjektu apgrozījums pēc TAP pabeigšanas pieaug, taču datu kopas vidējo rādītāju ietekmē atsevišķu subjektu salīdzinoši augstais pieaugums. Izvērtējot mediānas rādītāju, secināms, ka, iespējams, īstermiņā pēc TAP pabeigšanas uzņēmumiem nav gaidāma strauja apgrozījuma izaugsme.

Līdzīgi ir ar bruto maržas izmaiņām, kas vidēji pieaug par gandrīz 37 procentpunktiem pēc TAP pabeigšanas. Taču mediānas rādītāja izmaiņas par -0,3 liecina, ka bruto marža, tāpat kā apgrozījums, subjektiem īstermiņā pēc TAP pabeigšanas nepalielinātos.

Viennozīmīgs finanšu rādītāju uzlabojums vērojams subjektu pašu kapitāla izmaiņās – gan vidējā, gan mediānas rādītāja izmaiņas analizētajiem subjektiem uzlabojās īsā periodā pēc TAP pabeigšanas. Likumsakarīgi, ka tieši pašu kapitāla izmaiņas ir indikācija tam, vai uzņēmums veiksmīgi spēs pabeigt TAP, kā noteikts iepriekš analīzē.

Secinājumi par TAP subjektu finanšu rādītājiem pēc TAP izpildes

- TAP subjektu vidējās likviditātes rādītāja izmaiņas liecina, ka pēc TAP pabeigšanas uzņēmumiem tipiski īstermiņā pasliktinās likviditāte, kas saistīta ar parādsaistību nokārtošanu. Taču būtiski, ka vidējo rādītāju ietekmē arī atsevišķu subjektu salīdzinoši lielās izmaiņas.
- Datu kopas mediānas rādītājs liecina, ka lielākajai daļai uzņēmumu likviditāte var arī palielināties pēc TAP izpildes, kas liecina par finansiālās stabilitātes atjaunošanos TAP rezultātā.

2.3.5. TAP plānos ietvertās finanšu informācijas kvalitātes izvērtējums

TAP lietu izpētes ietvaros tika veikta 12 TAP plānu finanšu informācijas kvalitātes analīze, ietverot uzņēmumus, kuriem pasludināts TAP, bet plāns nav izpildīts (astoņi uzņēmumi), un uzņēmumus, kuru plāns veiksmīgi izpildīts (četri uzņēmumi).

Zemāk apkopoti TAP plānos norādītās informācijas trūkumi:

- Tikai atsevišķos gadījumos (2 no 12) detalizēti norādīts, kā uzņēmums plāno iegūt TAP plāna izpildei nepieciešamos finanšu līdzekļus. Šajos gadījumos norādītas specifiskas darbības (investora piesaiste) vai aktīvu atsavināšana.
- TAP plānos nav iekļauti detalizēti skaidrojumi par uzņēmuma reorganizācijas, saimnieciskās darbības izmaiņu, darbinieku vai aktīvu izmaiņu plāniem, kas ļautu gūt pārliecību par TAP plānos iekļautajiem aprēķiniem, kā arī uzraudzīt to izpildes gaitu.
- Tāpat bez papildu skaidrojumiem nav iespējams viennozīmīgi novērtēt TAP plānā iekļauto naudas plūsmas aprēķinu pamatojumu un atbilstību. Kā arī nav iespējams veikt salīdzinājumu pret vēsturiskajiem rādītājiem, jo TAP plānā netiek iekļautas prognozes par pilnu gadu, bet tās tiek iedalītas mēnešos vai ceturkšņos.
- TAP plānā nav iekļautas uzņēmuma darbības prognozes laika periodam pēc TAP plāna izpildes salīdzinājumā ar rādītājiem pirms TAP ierosināšanas. Šādu prognožu iekļaušana TAP plānā ļautu gūt pārliecību par uzņēmuma ilgtermiņa darbības prognozēm.
- TAP plānā iekļautā informācija un tās struktūra ir atšķirīga no uzņēmuma gada pārskatā iekļaujamās informācijas un uzņēmuma darbības pamatelementu atspoguļojuma pārskatiem (bilance, peļņas vai zaudējumu aprēķins, naudas plūsma utt.). Līdz ar to ir ierobežotas iespējas veikt salīdzinājumu ar uzņēmuma vēsturiskajiem darbības rādītājiem un gūt pārliecību par TAP plānā iekļautās informācijas pamatojumu plašākā kontekstā.
- TAP plānā nav iekļautas uzņēmuma svarīgāko finanšu rādītāju izmaiņu prognozes, piemēram, likviditāte, pašu kapitāla izmaiņas u.c., kas ļautu gūt pārliecību par uzņēmuma ilgspēju, saimnieciskās darbības sabalansētību, kā arī spēju nākotnē uzņemties jaunas saistības.

Saskaņā ar augstāk minēto, lai atvieglotu TAP plānu izstrādi un saskaņošanu, būtu nepieciešams veikt grozījumus Maksātnespējas likumā, precizējot plānā iekļaujamās informācijas struktūru, apjomu un pamatojumu. Tāpat, rekomendējams TAP plāna saturu un struktūru pielīdzināt kādam no vispārpieņemtajiem uzņēmuma biznesa plāna standartiem, iekļaujot svarīgākos biznesa plāna elementus, piemēram, skaidrojumu uzņēmuma veiktajām reorganizācijas darbībām, detalizētu darbības un aktivitāšu plānu, uzņēmuma darbības pamatelementu apkopojumu, kā arī svarīgāko finanšu u.c. rādītāju izmaiņas un prognozes.

2.3.6. TAP subjektu finanšu analīzes kopsavilkums

- Biežāk izmantotie uzņēmuma saimniecisko darbību raksturojošie finanšu rādītāji ir: apgrozījums jeb ieņēmumi no saimnieciskās darbības; bruto marža jeb bruto peļņas (pirms nodokļu un nolietojuma atskaitījumiem) attiecība pret ieņēmumiem; pašu kapitāls jeb uzņēmuma īpašnieku uzkrātā uzņēmumu aktīvu daļa; likviditāte jeb apgrozāmo līdzekļu attiecība pret īstermiņa saistībām.
- Vispārīgi izvērtējot visu (n=1 471) TAP un ĀTAP subjektu (par kuriem ir pieejami dati) finanšu rādītāju izmaiņu tendences piecu gadu periodā pirms TAP ierosināšanas, secināms, ka:
 - apgrozījuma izmaiņas piedzīvojuši teju visi uzņēmumi un nav vērojama tieša saistība ar TAP ierosināšanu un apgrozījuma izmaiņām;
 - bruto peļņas maržas samazinājumu piedzīvojuši visi uzņēmumi, kopumā uzņēmumu bruto maržas rādītājs bijis zems, kā arī vairumā gadījumu tā bijusi negatīva, norādot, ka uzņēmumiem pirms TAP uzsākšanas tipiski bijusi zema rentabilitāte. Līdz ar to bruto maržas samazinājums var norādīt uz uzņēmuma finansiālajām grūtībām;
 - pašu kapitāla samazinājumu piedzīvojusi lielākā daļa uzņēmumu, kā arī teju pusei no uzņēmumiem pašu kapitāla vērtība bijusi negatīva, kas liecina par ilgstoši uzkrātiem zaudējumiem. Pašu kapitāla samazinājums liecina par uzkrāto saistību pieaugumu un tieši norāda uz iespējamo finansiālo grūtību tuvošanos;
 - arī likviditātes rādītājs samazinājies gandrīz visiem uzņēmumiem pirms TAP ierosināšanas, vairumā gadījumu tas bijis mazāks par 1,0. Līdz ar to likviditātes samazinājums norāda, ka uzņēmumam drīzumā varētu būt problēmas ar saistību izpildi.
- Uzņēmuma pašu kapitāla izmaiņu apjoms, varētu būt viens no galvenajiem faktoriem un priekšnoteikumiem uzņēmuma dzīvotspējai un finansiālās stabilitātes atjaunošanai.
- Uzņēmumi pēc TAP izpildes nav piedzīvojuši strauju finanšu rādītāju uzlabojumu, taču, atskaitot atsevišķus gadījumus, kopumā pieaudzis gan to pašu kapitāls, gan likviditāte, norādot uz uzņēmuma saimnieciskās darbības sabalansētību, kas ir viens no priekšnosacījumiem efektīvai uzņēmuma darbības turpināšanai.
- TAP plānos nav iekļauta informācija par:
 - uzņēmuma reorganizācijas, saimnieciskās darbības izmaiņu, darbinieku vai aktīvu izmaiņu plāniem;
 - skaidrojumi par TAP plānā iekļauto naudas plūsmas aprēķinu pamatojumu un atbilstību;
 - uzņēmuma darbības prognozes laika periodam pēc TAP plāna izpildes salīdzinājumā ar rādītājiem pirms TAP ierosināšanas;
 - uzņēmuma gada pārskatā iekļaujamā informācija (bilance, peļņas vai zaudējumu aprēķins, naudas plūsma utt.);
 - svarīgāko finanšu rādītāju izmaiņu prognozes, piemēram, likviditāte, pašu kapitāla izmaiņas u.c.

2.4. TAP tiesu prakses izpēte

Tiesu prakses analīze aptver rajona tiesu nolēmumus 76 TAP lietās. Analīzes mērķis bija iegūt kvantitatīvos datus par TAP subjektu finansiālo grūtību iemesliem, kreditoru sastāvu, kreditoru iebildumiem par TAP plānu, TAP plāna izstrādes termiņa pagarināšanu un TAP plāna grozījumiem. Tāpat tika analizēti kvalitatīvie dati par TAP subjektu finansiālo grūtību iemesliem, TAP plāna noraidīšanas iemesliem, kreditoru iebildumiem un TAP plāna grozījumiem, kā arī šo datu savstarpējām kopsakarībām. Analīzes ietvaros arī tendenču līmenī tika vērtēta tiesu prakses ietekme uz TAP piemērošanu.

Pēc TAP lietu izpētes, papildus tika veiktas divas intervijas ar tiesnešiem, lai salīdzinātu vai iegūtie dati tendenču veidā atbilst arī tiesnešu pieredzei un novērojumiem.

No aplūkotajām TAP lietām 1 bija ierosināta 2011.gadā, 1 – 2013.gadā, 4 – 2014.gadā, pārējās 70 – sākot ar 2015.gadu: 9 TAP lietas – 2015.gadā, 19 TAP lietas – 2016.gadā, 25 TAP lietas – 2017.gadā, un 17 TAP lietas – 2018.gadā.

No visām aplūkotajām TAP lietām 42 gadījumos tiesa bija noraidījusi TAP pieteikumu, bet 34 – apmierinājusi, apstiprinot TAP plānu. Sešās lietās no tām, kurās TAP bija pasludināts, TAP plāns bija arī veiksmīgi izpildīts.

2.4.1. Finanšu grūtību iemesli un to pārbaude

Likums vispārīgi noteic, ka TAP ir procedūra, kuras mērķis ir atjaunot parādnieka spēju nokārtot savas saistības, ja parādnieks nonācis finansiālās grūtībās vai uzskata, ka tajās nonāks²⁹, taču neizvirza parādniekam pienākumu pierādīt savas finansiālās grūtības. Tāpat tiesai ar likumu nav tieši noteikts pienākums to pārbaudīt un vērtēt pie TAP lietas ierosināšanas un TAP plāna izvērtēšanas.³⁰

49 TAP lietās jeb 64% gadījumu tiesu nolēmumos nebija atrodama norāde uz to, kāds ir bijis iemesls parādnieka finansiālām grūtībām un TAP pieteikuma iesniegšanai.

35 no šīm lietām TAP pieteikums vēlāk bija noraidīts, bet 14 lietās tiesa bija apstiprinājusi TAP plānu, spriedumā neaplūkojot parādnieka finansiālo grūtību iemeslus.

Atsauce uz finansiālo grūtību iemesliem bija 27 lietās jeb 36% no aplūkotajām TAP lietām. Tiesu nolēmumos atspoguļotie parādnieku finansiālo grūtību iemesli bija šādi:

²⁹ Maksātspējas likuma 3.panta pirmā daļa

³⁰ Parādnieka TAP pieteikuma saturu noteic Civilprocesa likuma 241.²pants. Šajā pantā nav tieši noteikts, ka parādniekam ir jāpamato un jāpierāda savas finanšu grūtības. Taču panta otrās daļas 2.punkts noteic, ka parādniekam ir jāpievieno dokumenti, kuri apliecina apstākļus, uz kuriem pamatots pieteikums. Spriežot pēc aplūkotajiem tiesu nolēmumiem, šī norma tiesu praksē tiek tulkota divējādi: gan tādejādi, ka pievienojamajiem dokumentiem ir jāpamato ziņas, ko likums prasa norādīt pašā TAP pieteikumā, gan arī tādejādi, ka pievienojamajiem dokumentiem jāpierāda pieteicēja finanšu grūtības, jo TAP pieteikuma iesmesls pats par sevi ir finanšu grūtību esamība.

- **nodokļu parādi** (12 lietās jeb 44% no visiem gadījumiem, kad bija pieejama informācija par finansiālām grūtībām, to iemesls bija saistīts ar nodokļu parādiem, t.sk. 3 lietās bija minēts nodokļu uzrēķins);
- **Krievijas sankciju ietekme uz tirgus situāciju** (piecas lietas jeb 19% no visām. To bija norādījuši transporta, pārtikas un kokmateriālu tirdzniecības uzņēmumi)
- **debitoru parādu pieaugums** (piecas lietas jeb 15%);
- **uzņēmuma īpašnieku konflikts;**
- **ievērojama un agresīva konkurence transporta nozarē;**
- **produkcijas pieprasījuma samazinājums ES tirgū** (metālapstrādes uzņēmums);
- **Brexit ietekme uz britu mārciņas kursu un tirdzniecības iespējām Lielbritānijā** (kokmateriālu tirdzniecības uzņēmums);
- **būvniecības apjomu kritums** (būvniecības uzņēmums);
- **kreditoru individuālās darbības un vēlēšanās uzspiest neizdevīgus līgumu noteikumus;**
- **laikapstākļu ietekme uz komercdarbību** (tūrisma un atpūtas uzņēmums);
- **pieprasījuma sezonālitate un puses ganāmpulka nāve.**

Četrās no aplūkotajām lietām (5% no kopējā gadījumu skaita) tiesa bija atstājusi bez izskatīšanas TAP pieteikumu, pieprasot pierādījumus par finansiālo grūtību esamību, norādot, ka pieteikumā nepieciešams sniegt ziņas par kreditoru sastāvu un neizpildītajām saistībām. Turklāt vienā no šiem gadījumiem tiesa arī bija norādījusi, ka parādniekam, iesniedzot TAP pieteikumu, ir vismaz pirmsšķietami jāpamato spēja atrisināt savas finansiālās grūtības. Visos pārējos apskatītajos gadījumos tiesa finansiālo grūtību esamību neapšaubīja.

To, ka pirms TAP lietas ierosināšanas tiesneši mēdz pieprasīt informāciju par TAP subjekta finansiālo stāvokli, t.sk. par kreditoru sastāvu, apstiprināja arī intervētie tiesneši. Piemēram, kreditoru saraksta pieprasīšana tika skaidrota ar to, lai preventīvi novērstu iespējamās parādnieka manipulācijas ar kreditoru sastāvu TAP plāna saskaņošanas laikā.

Secinājumi par finansiālo grūtību iemesliem

- No aplūkotajām TAP lietām, kurās bija norādīti TAP uzsākšanas iemesls, visbiežāk TAP bija uzsākts nodokļu parādu dēļ (44%). Izplatīti iemesli bija arī Krievijas-Ukrainas krīzes ietekme un debitoru parādu pieaugums.
- Lai gan likumā tas tieši nav noteikts, tiesas praksē pirms TAP lietas ierosināšanas mēdz pieprasīt informāciju un pierādījumus par TAP subjekta finansiālajām grūtībām un kreditoru sastāvu.

2.4.2. TAP noraidīšanas iemesli

No aplūkotajām 42 TAP lietām, kurās tiesa bija noraidījusi TAP pieteikumu, 32 (80%) lietās tiesā nemaz nebija iesniegts TAP plāns, tostarp 3 lietās bija atsaukts TAP pieteikums.

Pārējās astoņās (20%) lietās TAP plāns tika iesniegts, taču tiesa atzina, ka tas nav saskaņots ar nepieciešamo kreditoru skaitu.

Četros gadījumos, kad tiesa bija noraidījusi TAP pieteikumu, tiesa bija detalizēti analizējusi TAP plānu un lietas apstākļus, atzīstot, ka bez kreditoru saskaņojuma neesamības pastāv arī citi būtiski apstākļi, kas liedz apstiprināt TAP plānu. Visos minētajos gadījumos bija saņemti arī kreditoru iebildumi. Divas no šīm TAP lietām bija ierosinātas 2018.gadā, viena – 2016.gadā un viena – 2014.gadā. Šajos tiesu nolēmumos bija minēti šādi apsvērumi TAP pieteikuma noraidīšanai:

- Nevar uzskatīt, ka lietā iesniegts objektīvs un neatkarīgs viedoklis par parādnieka iesniegtajiem dokumentiem, jo administrators parādnieka izstrādāto tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu pēc būtības nav izvērtējis.
- Nav pierādījumu par to, kad par TAP plānu ir tapis zināms vairumam kreditoru, vai ir ievērota likumā paredzētā paziņošanas kārtība.
- Kreditoriem ir tikusi liegta iespēja iesniegt iebildumus parādniekam.
- Parādnieks nav norādījis visus kreditorus.
- Nav konstatējams pamatojums tam, ka tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu nesaskaņojušo kreditoru ieguvums, īstenojot tiesiskās aizsardzības procesu, ir vismaz tikpat liels kā gadījumā, ja minētā plāna apstiprināšanas brīdī parādniekam tiktu pasludināts maksātnespējas process.
- Parādnieka izstrādātajā plānā trūkst ekonomiska pamatojuma, lai varētu uzskatīt, ka parādnieks varēs sekmīgi atjaunot saimniecisko darbību, gūt peļņu un norēķināties ar kreditoriem. TAP pasākumu plāns nav atzīstams par reālu plānu, kā parādniekam sākt strādāt ar peļņu.
- Parādnieks nav ievērojis Maksātnespējas likuma 6.panta 8.punktā noteikto labticības principu.
- Parādnieks nav ievērojis termiņus, kādos izstrādājams un saskaņojams plāns.
- TAP ir uzsākts novēloti un tam trūkst ekonomiska pamatojuma.
- TAP plānā nav ievērots kreditoru vienlīdzības princips.
- TAP plānā nav ievērots likumā noteiktais maksimālais TAP plāna termiņš.

Gadījumos, kad TAP plāns netika iesniegts, parādniekam, visticamāk, nebija izdevies iegūt kreditoru saskaņojumu (ja parādnieks vispār mēģināja tādu iegūt). Tāpēc var secināt, ka, iespējams, galvenais TAP noraidīšanas iemesls ir tas, ka kreditori nav piekrituši TAP īstenošanai. To, kāpēc kreditori nepiekrita, var spriest tikai pēc kreditoru iebildumiem, kuri ir atspoguļoti tiesu nolēmumos un analizēti nākošajā sadaļā.

Aplūkotie tiesu nolēmumi un intervijas ar tiesnešiem norāda uz iespējamu tendenci, ka gadījumos, kad TAP plāns ir saskaņots ar kreditoriem, tiesa pārsvarā padziļināti analizē TAP plānus, un tos noraida tikai tad, ja ir saņemti citu kreditoru iebildumi (t.sk. par TAP plānu saskaņojušo kreditoru īstumu) vai arī, ja TAP subjekts ir būtiski pārkāpis TAP plāna

saskaņošanas procedūru. Intervētie tiesneši skaidroja, ka procedūras pārkāpumi parasti izraisa šaubas par parādnieka godprātību un norāda uz iespējamām manipulācijām.

Secinājumi TAP noraidīšanas iemesliem

- Aplūkotajās TAP lietās TAP tika noraidīts lielākoties tāpēc, ka tiesā nebija iesniegts TAP plāns (80% gadījumu). Pārējos gadījumos TAP plāns bija iesniegts, bet nebija saskaņots ar kreditoriem, vai arī tiesa saskatīja papildus trūkumus TAP plānā: procedūras pārkāpumus un TAP satura neatbilstību.
- Tiesas pārsvarā mēdz padziļināti analizēt TAP plāna saturu tikai tad, ja ir saņemti kreditoru iebildumi, vai TAP subjekts ir būtiski pārkāpis TAP plāna saskaņošanas procedūru. Pārējos gadījumos, kad ir panākta vienošanās par TAP starp parādnieku un kreditoru vairākumu, tiesas mēdz īpaši neiejaukties TAP dalībnieku gribas īstenošanā un apstiprina TAP plānus.

2.4.3. Kreditoru iebildumi

No 76 aplūkotajām TAP lietām, 15 lietās jeb 20% gadījumu bija iesniegti kreditoru iebildumi. To, ka kreditoru iebildumi TAP lietās netiek saņemti pārāk bieži, apstiprināja arī tiesneši intervijās. Pārsvarā iebildumi tiek saņemti tad, ja tiesā tiek iesniegts TAP plāns, kas savukārt bieži vien nenotiek, kā tas tika aprakstīts iepriekšējā sadaļā.

5 lietās, kad bija iesniegti kreditoru iebildumi, tiesa noraidīja TAP pieteikumu, pārējās 10 lietās TAP plāns tika apstiprināts – tātad kreditoru iebildumi noveda pie TAP plāna noraidīšanas 33% gadījumu, bet 77% gadījumu tas nebija šķērslis TAP plāna apstiprināšanai.

Vienā no lietām, kad TAP tika apstiprināts, neskatoties uz kreditoru iebildumiem, TAP plāns bija arī veiksmīgi izpildīts, bet vienā lietā Augstākās tiesas Civillietu departaments tiesas spriedumu par TAP plāna apstiprināšanu atcēla. No pārējiem astoņiem TAP, kuri tika apstiprināti, neskatoties uz kreditoru iebildumiem, šobrīd jau ir izbeigti septiņi, bet viens vēl turpinās.

Piecos no sešiem gadījumiem jeb 83% gadījumu, kad TAP plāns pēc apstiprināšanas tika veiksmīgi izpildīts, kreditoru iebildumi nebija saņemti.

Trīs gadījumos parādnieks bija pilnībā vai daļēji ņēmis vērā iebildumus vai iebildumi bija atsaukti (visos šajos gadījumos tiesa arī apstiprināja TAP plānu).

Visbiežāk iebildumus bija sniedzis VID (kopā 8 gadījumos no 15 jeb 53%), būdams gan nenodrošinātā, gan nodrošinātā kreditora statusā.

Septiņos gadījumos iebildumus bija snieguši viens vai vairāki privāti uzņēmumi kā nenodrošinātie kreditori, trīs gadījumos – līzīga uzņēmumi, divos gadījumos – valsts uzņēmums kā nenodrošinātais kreditors.

Būtiskākie kreditoru norādītie iebildumi bija šādi:

- TAP plānā nav pareizi norādītas saistības (astoņi gadījumi, 53% no visiem gadījumiem);
- TAP plāns nav reāli izpildāms un tajā nav pamatojuma ieņēmumu prognozēm (septiņi gadījumi, jeb 47% no visiem gadījumiem). Trijos no šiem gadījumiem tiesa noraidīja TAP pieteikumu, bet četros tomēr apstiprināja TAP plānu. No četriem TAP, kuros tiesa apstiprināja TAP plānu, neskatoties uz kreditoru šaubām par tā izpildes iespējām, vienā gadījumā TAP plāns tomēr tika izpildīts, savukārt pārējos trīs gadījumos TAP tika izbeigts sakarā ar TAP plāna neizpildīšanu, t.i., kreditoru šaubas par plāna izpildi izrādījās pamatotas $\frac{3}{4}$ no gadījumiem.;
- iebildumi par parādu restrukturizācijas metodēm, piemēram, blakus prasījumu dzēšanu, pamatparāda samazināšanas apmēru (pieci gadījumi – 33%);
- kāds no TAP plānā norādītajiem kreditoriem ir fiktīvs vai saistīts ar parādnieku (trīs gadījumi – 20%);
- nav atsūtīts saskaņošanai TAP plāns (trīs gadījumi, jeb 20%. Divos gadījumos tiesa šos iebildumus neņēma vērā, jo bija pagarināts TAP plāna izstrādāšanas termiņš un plāns bija nosūtīts pagarinātajā termiņā);
- TAP tiek izmantots, lai atbrīvotos no nodrošinājuma līdzekļa un izšķērdētu uzņēmuma mantu (iebildumu iesniedzējs bija viens no uzņēmuma īpašniekiem, ar kuru notika tiesvedība par dividenžu izmaksu, tiesa iebildumus neņēma vērā);
- iebildumi par administratora kandidatūru – aizdomas par interešu konfliktu (viens gadījums);
- nodrošinātais kreditors atrodas privilēģētākā stāvoklī (viens gadījums, kurā tiesa atzina, ka nenodrošināto un nodrošināto kreditoru grupām var būt atšķirīgi noteikumi).

Viena no analizētajām TAP lietām, kurā bija iesniegti kreditoru iebildumi, bija ierosināta pēc 2017.gada 6.janvāra, kad stājās spēkā likuma grozījumi, kas paredz revidenta atzinuma sagatavošanu par saņemtajiem kreditoru iebildumiem. Neskatoties uz šo likuma prasību, lietā revidenta atzinums iesniegts netika, bet par kreditora iebildumiem savus paskaidrojumus sniedza pats parādnieks un atzinumu deva uzraugošā persona – bijušais maksātnespējas administrators. Tiesa šo TAP plānu apstiprināja, taču vēlāk TAP tika izbeigts sakarā ar TAP plāna neizpildi.

No aplūkotās statistikas par kreditoru iebildumiem var izdarīt vispārēju pieņēmumu, ka, ja TAP lietā ir saņemti kreditoru iebildumi, tad tas var arī nekavēt TAP plāna apstiprināšanu, taču kreditoru iebildumu gadījumā ir lielāka iespējamība, ka TAP plāns netiks izpildīts.

Secinājumi par kreditoru iebildumiem

- Aplūkotajās TAP lietās kreditoru iebildumi bija saņemti 20% gadījumu.
- Izplatītākie kreditoru iebildumi bija par TAP plānā norādīto saistību apmēru (53% gadījumu), TAP plāna īstenošanas neiespējamību (47%), TAP plānā paredzētajām parādu restrukturizācijas metodēm (33%), fiktīviem kreditoriem (20%) un TAP plāna saskaņošanas procedūras pārkāpumiem (20%).

- Ja TAP lietā ir saņemti kreditoru iebildumi, tad tas var arī nekavēt TAP plāna apstiprināšanu (77% gadījumu, kad bija iebildumi plāns tomēr tika apstiprināts), taču kreditoru iebildumu gadījumā ir lielāka iespējamība, ka TAP plāns netiks izpildīts (no aplūkotajiem veiksmīgi pabeigtajiem TAP 83% bija bez kreditoru iebildumiem).

2.4.4. Kreditoru sastāvs un proporcija

Ziņas par kreditoru sastāvu bija norādītas 50 analizētajās TAP lietās, taču šo ziņu kvalitāte atšķirās, piemēram, ne visos nolēmumos bija norādīti konkrēti kreditori, to skaits un proporcija, kā arī parādu summas.

- VID kā kreditors bija 39 lietās jeb 78% gadījumu. Turklāt 9 no šīm lietām VID bija kā nodrošinātais kreditors.
- Nodrošinātie kreditori bija 30 TAP jeb 60% gadījumu, savukārt nenodrošinātie kreditori bija 47 TAP jeb 94% gadījumu.
- TAP lietas, kurās bija tikai nenodrošinātie kreditori (nebija nodrošināto), bija 20 jeb 40%.
- TAP lietas, kurās bija tikai nodrošinātie kreditori (nebija nenodrošināto), bija 3 jeb 6%.
- 12 lietās jeb 40% gadījumu no visām lietām, kurās bija nodrošinātie kreditori, to skaits bija vairāk par 1, pārsvarā gadījumu nodrošinātie kreditori bija 2 (8 lietās), 2 lietās tie bija 3, 1 lietā – 4.
- No visiem TAP, kuros bija nenodrošinātie kreditori un bija iespējams noteikt to skaitu, 6 lietās jeb 13% gadījumu to skaits bija 10 un vairāk.
- No visām TAP lietām, kurās bija gan nodrošinātie, gan nenodrošinātie kreditori un kurās bija iespējams noteikt kreditoru prasījumu proporciju, 8 lietās jeb 40% gadījumu prasījumu apmēra proporcija bija lielāka nodrošinātajiem kreditoriem, savukārt 12 lietās jeb 60% gadījumu – nenodrošinātajiem kreditoriem.

Zīmīgi, ka no visām analizētajām TAP lietām četri TAP subjekti bija saistīti ar būvniecības nozari un nevienam no šiem TAP subjektiem kreditoru vidū nebija VID ar nodokļu prasījumiem, lai gan būvniecības nozares uzņēmumi ir vieni no līderiem nodokļu parādnieku sadalījumā pa nozarēm³¹. Iespējams, tas ir saistīts ar to, ka būvniecības nozarē lielu pasūtījumu daļu veido publiskie pasūtījumi, kurus saskaņā ar likumu ir iespējams saņemt tikai tad, ja pretendents nav nodokļu parādu, kas pārsniegtu 150 EUR. Attiecīgi šie TAP subjekti bija plānojuši turpināt saimniecisko darbību un piedalīties publiskajos iepirkumos TAP laikā. Savukārt būvniecības uzņēmumi, kuriem pēc statistikas ir nodokļu parādi, piedalās būvniecības procesā kā apakšuzņēmēji, uz kuriem neattiecas publisko iepirkumu ierobežojumi.

³¹ Saskaņā ar Lursoft sniegtajām ziņām par 2018.gadu, uzņēmumi, kuru darbības nozare ir “specializētie būvdarbi” bija trešajā vietā starp nozarēm, kurās ir visvairāk nodokļu parādnieku.

<http://blog.lursoft.lv/2018/02/27/kuram-nozare-ir-lielakie-nodoklu-paradi/>

Atsevišķi tika aplūkots kreditoru sastāvs tajās TAP lietās, kurās tiesa bija apstiprinājusi kreditoru saskaņoto TAP plānu un TAP lietās, kurās TAP plāns bija izpildīts. Tādā veidā tika pārbaudīts, vai pastāv kopsakarības starp kreditoru sastāvu un iespējām saskaņot un izpildīt TAP plānu.

No 34 lietām, kurās tiesa bija apstiprinājusi TAP plānu, 50% gadījumu parādniekam bija gan nodrošinātie, gan nenodrošinātie kreditori, 44% gadījumu – tikai nenodrošinātie, bet 6% gadījumu tikai nodrošinātie. Vismaz 62% gadījumu starp kreditoriem bija arī VID (kā nodrošinātais vai nenodrošinātais kreditors), taču ir liela iespējamība, ka faktiski VID, kā kreditors bija vairāk lietās, jo ne visos tiesu nolēmumos bija detalizēti aprakstīts kreditoru sastāvs.

Starp aplūkotajām lietām, kuras bija beigušās ar sekmīgu TAP plāna izpildi, 50% gadījumu starp kreditoriem bija gan nodrošinātie un nenodrošinātie un 50% gadījumu tikai nenodrošinātie. Vismaz 80% gadījumos kreditors bija arī VID.

Salīdzinot šos datus ar datiem par kreditoru sastāvu visās aplūkotajās TAP lietās, var secināt, ka, iespējams, nedaudz lielāka iespēja saskaņot TAP plānu ir tad, ja parādniekam ir tikai nenodrošinātie kreditori. Taču kopumā nepastāv izteiktu kopsakarību starp kreditoru sastāva un proporcijas īpatnībām un TAP plāna saskaņošanu, apstiprināšanu un izpildi. T.i. netika konstatēts, ka kāds specifisks kreditoru sastāvs vai proporcija būtiski pasliktinātu, vai būtiski uzlabotu izredzes TAP plānu saskaņošanai un izpildei. TAP plānu praksē mēdz saskaņot gan nenodrošinātie, gan nodrošinātie kreditori, t.sk. VID.

Secinājumi par kreditoru sastāvu un proporciju

- Bieži TAP lietās kreditors ir VID (78% gadījumu). Vairumā gadījumu parādniekam bija gan nodrošinātie, gan nenodrošinātie kreditori (aptuveni 60% gadījumu), taču samērā daudz ir lietu, kad TAP subjektam nav nodrošināto kreditoru (40%). Tāpat ir salīdzinoši daudz lietu, kad ir vairāki nodrošinātie kreditori (40%).
- Lietās, kur bija gan nodrošinātie, gan nenodrošinātie kreditori, nebija izteiktas dominances nevienai no grupām attiecībā uz prasījuma apmēra proporciju.
- Iespējams, nedaudz lielāka iespēja saskaņot TAP plānu ir tad, ja parādniekam ir tikai nenodrošinātie kreditori. Tomēr kopumā netika konstatēts, ka kāds specifisks kreditoru sastāvs vai proporcija būtiski pasliktinātu, vai būtiski uzlabotu izredzes TAP plānu saskaņošanai un izpildei.

2.4.5. TAP metodes

No analizētajiem TAP tiesu nolēmumiem informāciju par TAP ietvaros paredzētajām restrukturizācijas metodēm varēja iegūt tikai tajās lietās, kurās parādnieks bija iesniedzis TAP plānu un tiesa nolēmumā bija vismaz daļēji pieminējusi tā saturu. Atsevišķās lietās TAP plāns bija iesniegts, bet, ņemot vērā, ka tas nebija saskaņots ar nepieciešamo kreditoru skaitu, tiesa sīkāk nepievērsās plāna saturu aprakstam.

Kopumā TAP metodes bija minētas 39 no aplūkotajiem TAP nolēmumiem. Populārākās TAP metodes, kas vērstas uz parādu restrukturizāciju, bija šādas:

- maksājumu atlikšana un sadalīšana termiņos izmantota visās 39 aplūkotajās TAP lietās (100% gadījumu);
- blakus prasījumu pilnīga vai daļēja dzēšana minēta 27 jeb 70% gadījumos. Lielākoties blakus prasījumus bija paredzēts dzēst 100% apmērā, atsevišķos gadījumos 40% – 65% apmērā;
- pamatparāda samazināšana bija paredzēta 10 jeb 26% gadījumu. Pamatparāda dzēšanas apmērs bija no 20% līdz 90%;
- parādu aizstāšana ar pamatkapitāla daļām minēta četros jeb 10% gadījumu. Taču šī metode bija pieminēta pieļāvuma formā, ka tiks izmantota, ja to pieprasīs kreditori. Vienā no lietām kreditors kategoriski iebilda pret šo metodi, apšaubot gan potenciāli iegūstamo daļu vērtību, gan arī norādot, ka TAP neveiksmes gadījumā šīs daļas nebūs iespējams norakstīt kā zaudēto prasījumu nodokļu mērķiem. Šajā lietā TAP netika pasludināts.

Bez parādu restrukturizācijas metodēm TAP nolēmumos ir atsauces arī uz TAP ietvaros paredzētām metodēm, kuras varētu klasificēt kā biznesa restrukturizācijas metodes, jo tās ir vērstas uz to, lai iegūtu līdzekļus parādu segšanai. Šīs metodes ir minētas salīdzinoši retāk nekā parādu restrukturizācijas metodes, un tās bija šādas:

- mantas atsavināšana minēta septiņos jeb 18% gadījumos;
- investora piesaiste minēta trijos jeb 8% gadījumos;
- pamatkapitāla palielināšana (nenorādot, kas un ko ieguldīs pamatkapitālā) minēta trijos jeb 8% gadījumos;
- mantas apgrūtināšana ar lietu tiesībām minēta divos jeb 5% gadījumos;
- saistību refinansēšana minēta divos jeb 5% gadījumos.

Secinājumi par TAP metodēm

- Aplūkotajās TAP lietās populārākās parādu restrukturizācijas metodes bija maksājumu termiņa pagarināšana (100% gadījumu), blakus prasījumu dzēšana (70% gadījumu), pamatparāda samazināšana (26% gadījumu).
- Salīdzinājumā ar parādu restrukturizācijas metodēm, ievērojami retāk tiesu nolēmumos bija minētas biznesa restrukturizācijas metodes. Biežāk izmantotās bija mantas atsavināšana (18% gadījumu), investoru piesaiste (8% gadījumu) un pamatkapitāla palielināšana (8% gadījumu).

2.4.6. TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana

Maksātnešpējas likums noteic, ka pēc TAP lietas ierosināšanas parādniekam TAP plāns ir jāsapagatavo divu mēnešu laikā. Šo termiņu tiesa var pagarināt vēl par vienu mēnesi, ja tam piekrīt likumā noteiktais kreditoru skaits (tāds pats kā TAP plāna apstiprināšanai – vairāk par pusi no nenodrošinātajiem kreditoriem un vismaz 2/3 no nodrošinātajiem kreditoriem)³².

Analizētajās TAP lietās TAP plāna sagatavošanas termiņš bija pagarināts 40 lietās jeb 53% gadījumos.

No visām TAP lietām, kurās tika pagarināts TAP izstrādes termiņš, 15 lietās jeb 38% gadījumos TAP pieteikums tika vēlāk noraidīts, savukārt 25 lietās jeb 62 % gadījumos – apmierināts.

No visām 42 aplūkotajām lietām, kurās tiesa noraidīja TAP pieteikumu, TAP plāna izstrādes termiņš bija pagarināts 15 lietās jeb 36% gadījumos.

Savukārt no visām 34 aplūkotajām lietām, kurās tiesa pasludināja TAP, TAP plāna izstrādes termiņš bija pagarināts 25 lietās jeb 73% gadījumos.

No sešām TAP lietām, kurās TAP plāns bija veiksmīgi izpildīts, TAP plāna izstrādes termiņš bija pagarināts trīs lietās jeb 50% gadījumos.

TAP izstrādes termiņa pagarināšanas statistika liecina par vairākām tendencēm.

Pirmkārt, ņemot vērā to, ka TAP plāna izstrādes termiņa pagarinājumam ir nepieciešama kreditoru piekrišana un kreditori to ir devuši 53% no visiem aplūkotajiem gadījumiem, tas norāda uz to, ka kopumā šajos gadījumos kreditori ir pieļāvuši TAP iespēju un bijuši gatavi sadarboties. Ja visiem 40 gadījumiem, kad tika pagarināts TAP izstrādes termiņš, pieskaita tās lietas, kad TAP izstrādes termiņš netika pagarināts, bet kreditori bija piekrituši TAP plānam (deviņas lietas), var teikt, ka 49 lietās no 76 jeb 64% gadījumos kreditori ir bijuši gatavi sadarboties un izskatījuši TAP iespēju. Vairākās no aplūkotajām TAP lietām, kreditoru sastāvs gan liecināja par to, ka, iespējams, daļa no tiem ir saistīti ar pašu parādnieku, kā arī vairākos tiesu nolēmumos bija paustas aizdomas par fiktīviem kreditoriem, respektīvi, iespējams, TAP plāna izstrādes termiņa pagarinājums bija panākts ar prettiesiskām metodēm. Taču tas būtiski nemaina kopējo tendenci, kas liecina par kreditoru gatavību sadarboties.

Otrkārt, ja TAP lietā kreditori piekrīt pagarināt TAP plāna izstrādes termiņu, pastāv lielāka iespēja, ka TAP plāns tiks apstiprināts, nekā iespēja, ka netiks apstiprināts, jo 62% gadījumos pagarinājums rezultējas ar TAP plāna apstiprināšanu, savukārt no visiem gadījumiem, kad TAP plāns bija apstiprināts, tā izstrādes termiņš bija pagarināts 73% gadījumos. Taču piekrišana TAP plāna izstrādes termiņa pagarināšanai negarantē, ka TAP plāns tiks apstiprināts (nosacīti statistiskā iespēja, ka vēlāk TAP plānu apstiprinās, ir 62% pret 38%);

³² Maksātnešpējas likuma 40.panta pirmā daļa.

Treškārt, TAP plāna izstrādes termiņa pagarināšana palielina iespēju, ka TAP plāns tiks saskaņots ar kreditoriem, taču TAP plāna izstrādes termiņa pagarināšana ne vienmēr ir priekšnoteikums un rādītājs, ka TAP plāns tiks veiksmīgi izpildīts. 60% no aplūkotajiem veiksmīgajiem TAP gadījumiem TAP plāna izstrādes termiņš nebija pagarināts. Tas arī netieši liecina par to, ka likumā noteiktais TAP plāna saskaņošanas termiņš kopumā ir samērīgs un nav būtisks šķērslis veiksmīgai TAP īstenošanai.

Secinājumi par TAP saskaņošanas termiņa pagarināšanu

- No aplūkotajām TAP lietām vairumā gadījumu bija pagarināts TAP plāna saskaņošanas termiņš (53% gadījumu).
- TAP saskaņošanas termiņa pagarināšanas gadījumu skaits kopumā liecina par kreditoru gatavību sadarboties, taču TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana negarantē TAP plāna saskaņošanu (statistiski TAP plāns vēlāk tika saskaņots 62% gadījumu, bet 38% – netika).
- TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana ne vienmēr ir priekšnoteikums un rādītājs, ka TAP plāns tiks veiksmīgi izpildīts. 60% no aplūkotajiem veiksmīgajiem TAP gadījumiem TAP plāna saskaņošanas termiņš nebija pagarināts, kas netieši liecina par to, ka likumā noteiktais TAP plāna saskaņošanas termiņš kopumā ir samērīgs un nav būtisks šķērslis veiksmīgai TAP īstenošanai.

2.4.7. TAP plāna grozījumi

Pēc tam, kad TAP plāns ir apstiprināts tiesā, likums pieļauj tā grozīšanu, saņemot vēlreiz attiecīgā kreditoru skaita saskaņojumu un tiesas apstiprinājumu.

No 34 apskatītajām lietām, kad tiesa bija apstiprinājusi sākotnējo TAP plānu, tas vēlāk tika grozīts 7 lietās jeb 20% gadījumu – 4 gadījumos tiesa grozījumus apstiprināja, bet 3 – noraidīja.

Pārsvarā TAP plāna grozījumi bija saistīti ar TAP termiņa pagarināšanu uz vēl diviem gadiem (piecās no septiņām lietām jeb 71%). Vienā gadījumā tika labota matemātiska kļūda attiecībā uz viena kreditora prasījumu. Savukārt vienā gadījumā tiesa bija apstiprinājusi TAP plāna grozījumus, neizklāstot lēmumā to saturu.

No sešām TAP lietām, kuras bija beigušās ar veiksmīgu TAP plāna izpildi, TAP plāna grozījumi bija veikti četrās lietās jeb 66% gadījumu, t.sk. divās lietās tika pagarināts TAP termiņš par diviem gadiem, vienā lietā - par trim mēnešiem. Lai gan aplūkoto gadījumu skaits bija salīdzinoši neliels, šie dati varētu norādīt uz tendenci, ka TAP plāna grozīšana, t.sk. TAP termiņa pagarināšana var būt būtisks priekšnoteikums TAP plāna veiksmīgai izpildei. Savukārt likumā noteiktā iespēja pagarināt TAP plāna izpildes termiņu, praksē tiek izmantota un palīdz TAP plāna veiksmīgai izpildei.

Secinājumi par TAP plāna grozījumiem

- Kopumā no visām aplūkotajām TAP lietām, TAP plāna grozījumi ir veikti salīdzinoši nelielā skaitā (20% gadījumu), taču lietās kurās TAP plāns bija izpildīts, grozījumi bija veikti vairumā gadījumu (66%).
- Lai gan aplūkoto gadījumu skaits bija salīdzinoši neliels, iegūtie dati varētu norādīt uz tendenci, ka TAP plāna grozīšana, t.sk. TAP termiņa pagarināšana var būt būtisks priekšnoteikums TAP plāna veiksmīgai izpildei, savukārt likumā noteiktā iespēja pagarināt TAP plāna izpildes termiņu, praksē tiek izmantota un palīdz TAP plāna veiksmīgai izpildei.

2.4.8. Tiesu lomu TAP procedūrā

Lai gan analizētie tiesu nolēmumi ir tikai neliela daļa no visiem tiesu nolēmumiem, kuri ir pieņemti TAP lietās, kopš ir spēkā Maksātnespējas likums, tie sniedz ilustratīvu ieskatu par tendencēm tiesu praksē pēdējos gados.

Abstrahējoties no tiesu nolēmumu juridiskās analīzes, var secināt, ka kopumā tiesu loma TAP lietās ir nosacīti "neitrāla". Pastāv atsevišķi gadījumi, kad tiesas ir pastiprināti vērtējušas TAP plānu un TAP subjekta dzīvotspēju, izvirzījušas TAP subjektam likuma tekstā neminētas prasības par finansiālo grūtību pierādīšanu u.tml. Tāpat pastāv atsevišķi gadījumi, kad tiesas pirmsšķietami bezkritiski akceptējušas plānu, pret kuru ir bijuši būtiski kreditoru iebildumi. Tomēr nedz vieni, nedz otri gadījumi aplūkotajās TAP lietās nedominē.

Vairumā gadījumu tiesas apstiprina plānu, ja ir izpildīti likumā noteiktie formālie priekšnoteikumi (plānā ir likumā noteiktā informācija, un to ir saskaņojuši kreditori), un to apstiprina arī gadījumos, kad ir izteikti nebūtiski kreditoru iebildumi. Tiesas lielākoties neiedziļinās TAP plāna ekonomiskajā pamatojumā, izņemot gadījumus, kad TAP plāna izpildes iespējas apšaubā kreditori.

Līdz ar to nav pamata nedz apgalvot, ka tiesas kopumā izteikti "simpatizētu" parādniekiem un bezkritiski akceptētu jebkuru TAP plānu, nedz arī apgalvot, ka tiesas kopumā būtu sevišķi "bargas" pret parādniekiem, noraidot TAP plānu pie vismazākā iegansta.

Secinājumi par tiesas lomu TAP procedūrā

- Kopumā tiesu loma TAP lietās ir nosacīti "neitrāla"- netika konstatēts, ka tiesas praksē izteikti simpatizētu parādniekiem vai kreditoriem.
- Tiesas apstiprina plānu, ja ir izpildīti likumā noteiktie formālie priekšnoteikumi (plānā ir likumā noteiktā informācija, un to ir saskaņojuši kreditori), un to apstiprina arī gadījumos, kad ir izteikti nebūtiski kreditoru iebildumi.
- TAP ekonomiskajos aspektos tiesas parasti neiedziļinās, izņemot gadījumus, kad uz tiem vērš uzmanību kreditori

2.4.9. Tiesu prakses izpētes kopsavilkums

- No aplūkotajām TAP lietām, kurās bija norādīti TAP uzsākšanas iemesls, visbiežāk TAP bija uzsākts nodokļu parādu dēļ (44%). Izplatīti iemesli bija arī Krievijas-Ukrainas krīzes ietekme un debitoru parādu pieaugums. Lai gan likumā tas tieši nav noteikts, tiesas praksē pirms TAP lietas ierosināšanas mēdz pieprasīt informāciju un pierādījumus par TAP subjekta finansiālajām grūtībām un kreditoru sastāvu.
- Aplūkotajās TAP lietās TAP tika noraidīts lielākoties tāpēc, ka tiesā nebija iesniegts TAP plāns (80% gadījumu). Pārējos gadījumos TAP plāns bija iesniegts, bet nebija saskaņots ar kreditoriem, vai arī tiesa saskatīja papildus trūkumus TAP plānā: procedūras pārkāpumus un TAP satura neatbilstību.
- Tiesas pārsvarā mēdz padziļināti analizēt TAP plāna saturu tikai tad, ja ir saņemti kreditoru iebildumi, vai TAP subjekts ir būtiski pārkāpis TAP plāna saskaņošanas procedūru. Pārējos gadījumos, kad ir panākta vienošanās par TAP starp parādnieku un kreditoru vairākumu, tiesas mēdz īpaši neiejaukties TAP dalībnieku gribas īstenošanā un apstiprina TAP plānus.
- Aplūkotajās TAP lietās kreditoru iebildumi bija saņemti 20% gadījumu. Izplatītākie kreditoru iebildumi bija par TAP plānā norādīto saistību apmēru (53% gadījumu), TAP plāna īstenošanas neiespējamību (47%), TAP plānā paredzētajām parādu restrukturizācijas metodēm (33%), fiktīviem kreditoriem (20%) un TAP plāna saskaņošanas procedūras pārkāpumiem (20%).
- Ja TAP lietā ir saņemti kreditoru iebildumi, tad tas var arī nekavēt TAP plāna apstiprināšanu (77% gadījumu, kad bija iebildumi plāns tomēr tika apstiprināts), taču kreditoru iebildumu gadījumā ir lielāka iespējamība, ka TAP plāns netiks izpildīts (no aplūkotajiem veiksmīgi pabeigtajiem TAP 83% bija bez kreditoru iebildumiem).
- Aplūkotajās TAP lietās populārākās parādu restrukturizācijas metodes bija maksājumu termiņa pagarināšana (100% gadījumu), blakus prasījumu dzēšana (70% gadījumu), pamatparāda samazināšana (26% gadījumu).
- Salīdzinājumā ar parādu restrukturizācijas metodēm, ievērojami retāk tiesu nolēmumos bija minētas biznesa restrukturizācijas metodes. Biežāk izmantotās bija mantas atsavināšana (18% gadījumu), investoru piesaiste (8% gadījumu) un pamatkapitāla palielināšana (8% gadījumu).
- No aplūkotajām TAP lietām vairumā gadījumu bija pagarināts TAP plāna saskaņošanas termiņš (53% gadījumu). TAP saskaņošanas termiņa pagarināšanas gadījumu skaits kopumā liecina par kreditoru gatavību sadarboties, taču TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana negarantē TAP plāna saskaņošanu (statistiski TAP plāns vēlāk tika saskaņots 62% gadījumu, bet 38% gadījumu- netika).
- TAP plāna saskaņošanas termiņa pagarināšana ne vienmēr ir priekšnoteikums un rādītājs, ka TAP plāns tiks veiksmīgi izpildīts. 60% no aplūkotajiem veiksmīgajiem TAP gadījumiem TAP plāna izstrādes termiņš nebija pagarināts, kas netieši liecina par to, ka likumā

noteiktais TAP plāna saskaņošanas termiņš kopumā ir samērīgs un nav būtisks šķērslis veiksmīgai TAP īstenošanai.

- Kopumā no visām aplūkotajām TAP lietām, TAP plāna grozījumi ir veikti salīdzinoši nelielā skaitā (20% gadījumu), taču lietās kurās TAP plāns bija izpildīts, grozījumi bija veikti vairumā gadījumu (66%). Lai gan aplūkoto gadījumu skaits bija salīdzinoši neliels, iegūtie dati varētu norādīt uz tendenci, ka TAP plāna grozīšana, t.sk. TAP termiņa pagarināšana var būt būtisks priekšnoteikums TAP plāna veiksmīgai izpildei, savukārt likumā noteiktā iespēja pagarināt TAP plāna izpildes termiņu, praksē tiek izmantota un palīdz TAP plāna veiksmīgai izpildei.
- Kopumā tiesu loma TAP lietās ir nosacīti “neitrāla” – netika konstatēts, ka tiesas praksē izteikti simpatizētu parādniekiem vai kreditoriem. Tiesas apstiprina plānu, ja ir izpildīti likumā noteiktie formālie priekšnoteikumi (plānā ir likumā noteiktā informācija, un to ir saskaņojuši kreditori), un to apstiprina arī gadījumos, kad ir izteikti nebūtiski kreditoru iebildumi. TAP ekonomiskajos aspektos tiesas parasti neiedziļinās, izņemot gadījumus, kad uz tiem vērš uzmanību kreditori.

2.5. Uzņēmumu intervijas un aptauja

2.5.1. Interviju un aptaujas pieeja

Pētījuma ietvaros tika veiktas 35 intervijas ar svarīgākajiem TAP iesaistīto pušu pārstāvjiem: ar uzņēmumu pārstāvjiem, kuru uzņēmumi ir bijuši kreditori TAP; ar uzņēmējiem, kuru uzņēmumi ir izmantojuši TAP; kā arī ar TAP uzraugošajām personām.

Tāpat tika veikta tiešsaistes aptauja, kurā atbildes sniedza 114 dažādu reģionu, nozaru un lieluma uzņēmumu pārstāvji. Starp aptaujas dalībniekiem bija gan tādi uzņēmumi, kuri ir bijuši TAP subjekta lomā, gan tādi, kas ir bijuši kreditori TAP, kā arī uzņēmumi, kuri ar TAP tieši nebija saskārušies.

Izpētes gaitā tika iegūta informācija par:

- tipiskākajiem uzņēmumu finansiālo grūtību cēloņiem;
- to, kādi ir uzņēmēju paradumi un motivācija, risinot finansiālās grūtības, kā arī atgūstot parādus;
- parādnieku motivāciju izmantot TAP, kā arī par alternatīvām, kas tiek izmantotas TAP vietā;
- kreditoru attieksmi pret TAP un motivāciju sadarboties ar parādniekiem;
- grūtībām, ar kurām saskaras uzņēmumi, kas izmanto TAP;
- izplatītākajām TAP izmantotajām restrukturizācijas metodēm;
- uzņēmēju attieksmi pret TAP regulējumu;
- TAP izmaksām;
- konsultantu iesaisti TAP plāna izstrādē un izpildē;
- uzņēmēju informētību par TAP kopumā.

Intervijas tika noturētas pārsvarā ar uzņēmumu īpašniekiem vai vadītājiem, kuri ir lēmumu pieņēmēji gan uzņēmuma darbībā, gan ar TAP saistītajos jautājumos. Arī tiešsaistes aptaujā uzņēmumu pārstāvji, kuri atbildēja uz jautājumiem, 72% gadījumu bija uzņēmuma īpašnieki vai vadītāji.

Pētījuma ietvaros veikto interviju un aptaujas dati tika salīdzināti ar Advokātu padomes 2017.gada pētījumu "Tiesiskās aizsardzības procesi 2015 – 2017. Konstatētās problēmas un to iespējamie risinājumi"³³. Advokātu padomes pētījuma ietvaros tika veikta aptauja starp uzņēmumu pārstāvjiem, kuru uzņēmumi ir izmantojuši TAP laika posmā no 2015. līdz 2017.gadam. Tāpat šī pētījuma ietvaros bija veikta aptauja starp maksātnespējas nozares

³³ E.Ostrovskā. Tiesiskās aizsardzības procesi 2015–2017: Problēmas un iespējamie risinājumi. Jurista Vārds: 19. JŪNIJS 2018 /NR. 25 (1031).

speciālistiem – advokātiem, kuriem ir arī maksātnespējas administratora statuss, kuri ir konsultējuši uzņēmumus TAP jautājumos, vai kuri ir bijuši administratori TAP.

2.5.2. Izpētes rezultātu pārskats

2.5.2.1. *Finansiālo grūtību iemesli*

TAP ir domāts uzņēmumiem, kuriem ir finansiālās grūtības. Jautājums par to, kādi, pēc uzņēmēju domām, ir biežākie TAP subjektu finansiālo grūtību iemesli, tika uzdots, lai pārbaudītu, vai pastāv kādas likumsakarības starp finansiālo grūtību iemesliem un uzņēmēju motivāciju izmantot TAP, kā arī TAP īstenošanas efektivitāti. Tāpat tika noskaidrots, vai pastāv kādas Latvijai vai atsevišķām nozarēm raksturīgas īpatnības finansiālo grūtību iemesliem.

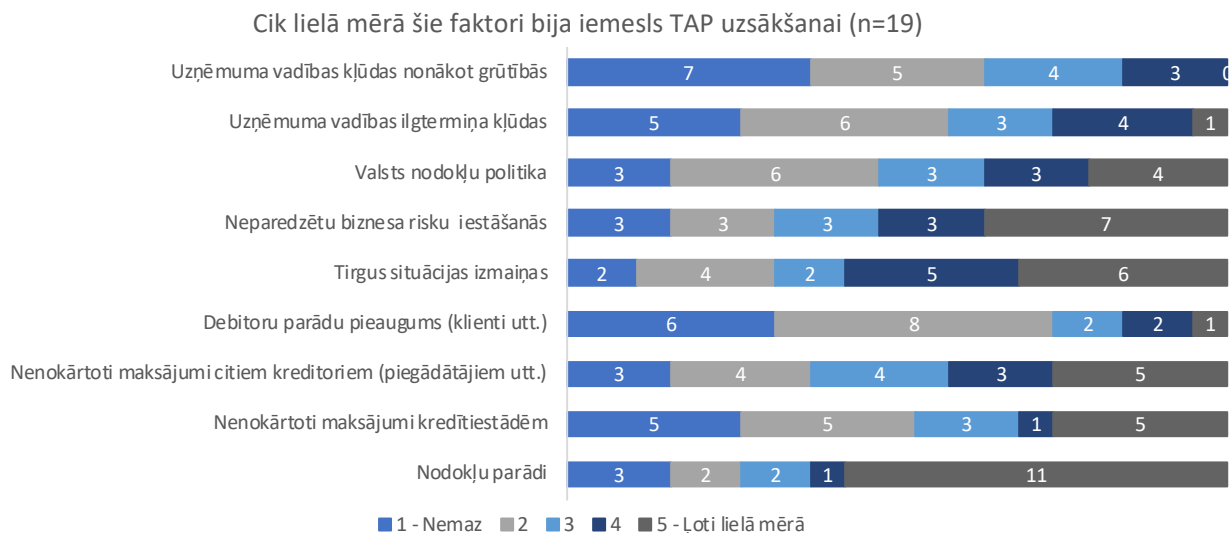
“Subjektīvie” un “Objektīvie” apstākļi

Apstākļus un iemeslus, kuru dēļ uzņēmumiem var būt radušās finansiālās grūtības, var nosacīti iedalīt divās grupās:

- **subjektīvie apstākļi** ir uzņēmuma īpašnieku un vadības rīcība, lēmumi, darba stils, zināšanas un kompetence;
- **objektīvie apstākļi** ir dažādi ārējie apstākļi, kuri nav pilnīgā uzņēmēju kontrolē, piemēram, izmaiņas tirgū, nelabvēlīgi laika apstākļi u.c.

No intervētajiem **TAP subjektu** pārstāvjiem nedaudz vairāk par pusi norādīja, ka uzņēmuma galvenie finansiālo grūtību iemesli ir bijuši dažādi ārējie apstākļi, piemēram, 2008.gada ekonomiskā krīze, kuras rezultātā kritās apgrozījums un uzkrājās nodokļu parādi, 2014.gada Krievijas – Ukrainas krīze un sankcijas, nelabvēlīgi laika apstākļi u.c. Tāpat pie objektīvajiem apstākļiem vairāki uzņēmēji norādīja uz, viņuprāt, nepamatotiem nodokļu uzrēķiniem, ko veicis VID. Tomēr daļa arī atzina, ka ir bijušas subjektīvas kļūdas pašu darbībā. Tipiskākā kļūda, uz ko norādīja vairāki intervētie TAP subjektu pārstāvji, bija tas, ka, mainoties tirgus situācijai, uzņēmums nebija spējis savlaicīgi pārorientēties, turpinot tērēt apgrozījumam neatbilstoši lielus līdzekļus (piemēram, uzturēt neatbilstoši lielu darbinieku skaitu, uzturēt aktīvus, kas nebija vajadzīgi komercdarbībai u.tml.). Tāpat vairāki atzina par kļūdainu kavēšanos risināt nodokļu parādu problēmas.

Interviju rezultāti sakrīta ar tiešsaistes aptaujas rezultātiem, kurā TAP subjektu pārstāvji finansiālās grūtībās vairāk vainoja ārējos apstākļus, piemēram, neparedzētu biznesa risku iestāšanos vai tirgus situācijas izmaiņas, nevis savas kļūdas.

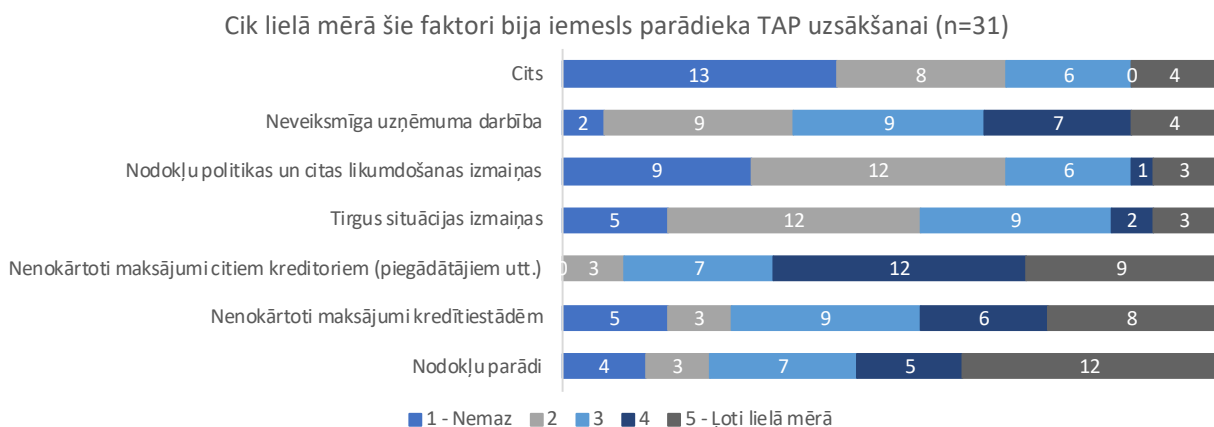
Interviju respondenti, kuri ir bijuši **kreditoru lomā TAP**, atzina, ka mēdz būt objektīvi iemesli parādnieku finansiālajām grūtībām, piemēram, laika apstākļi, nozīmīgu resursu (elektrības, degvielas) cenu izmaiņas, nodokļu politikas izmaiņas (atsevišķi kredītiestāžu finanšu speciālisti uzskatīja, ka Latvijā veiktā nodokļu reforma ir negatīvi ietekmējusi mazo uzņēmumu komercdarbību).

Taču vairumā gadījumu kreditori norādīja uz to, ka parādnieku finansiālo grūtību iemesls lielākoties ir paša parādnieka kļūdas – neprasmīga saimnieciskā darbība un nepietiekamas zināšanas finanšu jomā. It īpaši mazo un vidējo uzņēmumu segmentā, kurā bieži vien uzņēmumu vienpersoniski vada vienīgais uzņēmuma īpašnieks. Uz mazo un vidējo uzņēmumu vadītāju kompetences trūkumiem un kļūdām īpaši norādīja intervēto kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti, kuriem kā kreditoru pārstāvjiem bija vislielākā pieredze saskarsmē ar TAP subjektiem. Kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti minēja izplatītākās mazo un vidējo uzņēmumu vadītāju un īpašnieku kļūdas:

- nepareizi saplānota naudas plūsma un grūtības ar finanšu vadību, piemēram, uzņēmumu vada īpašnieks vai vadītājs, kurš orientējas biznesā, taču nepārvalda finanšu vadības jautājumus (kā norādīja speciālisti, šāds uzņēmuma darbības veids ļauj darboties, kamēr uzņēmums ir salīdzinoši neliels, taču kļūst par problēmu, kad uzņēmums ir izaudzis lielāks. Esot gadījumi, kad problēmas ar finanšu vadību ir arī salīdzinoši lieliem uzņēmumiem);
- vienpersoniska uzņēmuma vadīšana bez deleģēšanas – ja kaut kas atgadās ar uzņēmuma vadītāju, iestājas krīze;
- nav kontroles pār naudas plūsmu, netiek analizēta pieredze un finanšu plūsmas izmaiņu gadījumā netiek veiktas korekcijas;
- nepietiekama iekšējā komunikācija uzņēmumā (piemēram, grāmatvedis neinformē, ka jāveic saistību apmaksā);

- neprasmīga debitoru parādu vadība – tiek uzkrāti lieli debitoru parādi, piemēram, savlaicīgi neiekasējot maksājumus un turpinot sadarbību ar tādiem parādniekiem, kuri nemaksā;
- pārāk lielu saistību uzņemšanās, paļaujoties uz pārāk optimistisku biznesa plānu vai paļaujoties uz ES vai valsts līdzfinansējumu;
- ienākumiem neatbilstošas izmaksas (kā norādīja viens no kredītiestāžu speciālistiem, tad *mazajiem un vidējiem uzņēmumiem mēdz būt tendence pelnīt kā mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, bet tērēt kā lielajiem uzņēmumiem*);
- nelietderīgas izmaksas, kas apmierina uzņēmuma īpašnieku vajadzības, bet nav lietderīgas uzņēmuma darbībai (kā norādīja viens no kredītiestāžu speciālistiem – *tās esot uzņēmumu īpašnieku grūtības nošķirt savu kabatu no uzņēmuma kabatas*);
- nepietiekama biznesa risku diversifikācija, piemēram, pārāk liela atkarība no viena sadarbības partnera, darījuma vai reģiona;
- nedisciplinētība nodokļu maksāšanā;
- nekompetence nodokļu jautājumos, neapzinoties slēgto darījumu nodokļu sekas;
- vēlēšanās iegūt apgrozāmos līdzekļus uz citu kreditoru rēķina – pēc iespējas novilcināt maksājumu veikšanu, maksāt tikai tādiem kreditoriem, kuri ir uzstājīgāki;
- nepietiekama fleksibilitāte biznesā – nespēja mainīt biznesa modeli, ja ir notikušas izmaiņas tirgū un iepriekšējais modelis vairs nespēj konkurēt;
- pārāk liela riska apetīte;
- rezervju un uzkrājumu neveidošana, tā vietā izmaksājot peļņu īpašniekiem.

Tiešsaistes aptaujas dalībnieki, kuriem bija pieredze ar TAP kreditora lomā, nebija tik izteikti kritiski pret TAP subjektiem un pieļāva, ka parādnieku finansiālās grūtības vienlīdz lielā mērā ir izraisījušas gan neveiksmes uzņēmuma darbībā, gan ārējie apstākļi.

Tomēr jebkurā gadījumā kreditori – tiešsaistes aptaujas dalībnieki – sliecās domāt, ka finansiālo grūtību cēloņi biežāk ir parādnieka kļūdas, nekā to atzina paši parādnieki.

Arī intervētie **nozares eksperti**, kuriem bija pieredze TAP administratora/uzraugošās personas lomā, vairāk sliecās uzskatīt, ka biežākie finansiālo grūtību cēloņi ir nevis objektīvi, bet

subjektīvi apstākļi, proti, uzņēmuma vadības neveiksmīga vai kļūdaina rīcība. Nozares eksperti minēja šādus tipiskākos iemeslus finansiālajām grūtībām:

- neprasmīga saimniekošana un “padomju laika” vai “90.gadu domāšana” – komercdarbība notiek bez prasmīgas finanšu vadības, izmantojot intuīciju, netiek investēts iekārtās, mārketingā u.tml.;
- augsta riska apetīte;
- darījumu veikšanas kultūra un centieni iedzīvoties uz citu rēķina, tipiski – būvniecībā;
- “neelastīga VID attieksme” un VID uzrēķini, kā arī nodokļu politika kopumā (augsti darba spēka nodokļi);
- nemaksājošo debitoru parādu pieaugums un “domino efekts”, it īpaši būvniecībā;
- Kontroles sistēmu trūkums un iekšējā krāpšana uzņēmumā;
- Risku vadības trūkums.

Salīdzinot Pētījuma ietvaros iegūtos datus ar Advokātu pētījuma datiem, jāsecina, ka tie sakrīt daļēji. Saskaņā ar Advokātu pētījuma datiem, 78% no nozares ekspertiem ir norādījuši, ka TAP izmantošanas (tātad finansiālo grūtību iemesls) ir bijis uzņēmuma vadības kļūdas, kas sakrīt arī ar Pētījuma datiem. Savukārt atšķirībā no Pētījumā aptaujātajiem TAP subjektiem, Advokātu padomes aptaujātie TAP subjekti ir bijuši daudz paškritiskāki, 77% gadījumu atzīstot, ka iemesls ir bijis pašu kļūdas.

Specifiskie finansiālo grūtību iemesli

Papildus iepriekš aprakstītajiem tipiskākajiem uzņēmumu finanšu grūtību cēloņiem, kuri ir saistīti ar objektīviem ekonomikas apstākļiem un neveiksmīgu saimniecisko darbību, intervijās tika identificēti šādi specifiski finansiālo grūtību iemesli:

- **Apzināta un sistemātiska biznesa pārcelšana.** Vairākās intervijās tika norādīts uz izplatītu praksi periodiski “pārcelt” uzņēmuma aktīvus un saimniecisko darbību no viena uzņēmuma uz citu, atstājot parādus un citas nenokārtotas saistības iepriekšējā uzņēmumā. Respektīvi, atsevišķa uzņēmēju grupa savas komercprakses ietvaros sistemātiski uzņemas saistības, apzinoties, ka tās nespēs pildīt, vai pat bez nodoma tās izpildīt. Pēc intervēto uzņēmumu pārstāvju domām un novērojumiem, šajos gadījumos TAP ir tikuši izmantoti, lai TAP ierosināšanas perioda aizsardzības aizsegā realizētu nodomu pārcelt uzņēmuma aktīvus uz citu uzņēmumu un veiktu manipulācijas ar grāmatvedības dokumentiem.
- **Negodīga komercprakse būvniecībā.** Dažādu nozaru pārstāvji vairākās intervijās norādīja būvniecības nozarē piekopto praksi, kad lielle būvniecības uzņēmumi iegūst iepirkumos pasūtījumus par tirgus situācijai neadekvāti zemām cenām ar aprēķinu, ka projekta ietvaros, izmantojot dažādus iegāstus, netiks samaksāts daļai no pieaicinātajiem apakšuzņēmējiem. Rezultātā finansiālās grūtības rodas “pa ķēdīti” gan apakšuzņēmējiem, kuriem netiek samaksāts, gan arī to piegādātājiem.

- **Uzņēmuma īpašnieku strīdi.** Tika apzināti atsevišķi gadījumi, kad finansiālās grūtības uzņēmumā radās uzņēmuma īpašnieku savstarpējo strīdu dēļ.

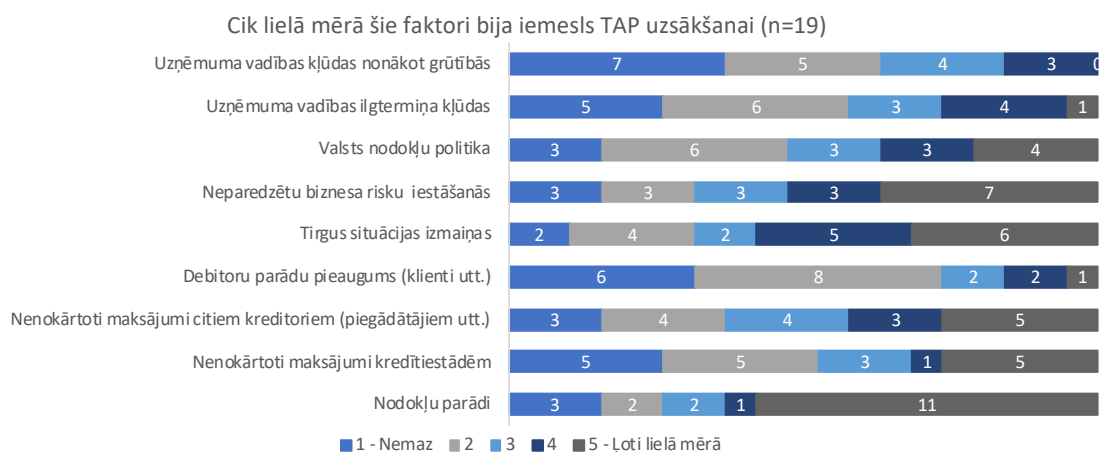
Secinājumi par finansiālo grūtību iemesliem

- Laika posmos, kad nav novērojamas sistēmiskas krīzes, uzņēmumu finansiālo grūtību iemesli lielākā mērā ir saistīti ar subjektīviem apstākļiem nekā ar objektīviem apstākļiem.
- Uzņēmumus finansiālās grūtībās bieži vien noved uzņēmuma īpašnieku un vadītāju ilgtermiņa un īstermiņa kļūdas. Dažkārt uzņēmumus finanšu grūtībās noved uzņēmuma īpašnieku savstarpējie strīdi.
- Finansiālās grūtības mēdz būt arī apzinātas biznesa prakses rezultāts, kad uzņēmuma vadītāji uzņemas daļu no saistībām bez nodoma tās segt un periodiski pārceļ uzņēmuma aktīvus un saimniecisko darbību uz citu uzņēmumu. Būvniecības nozarē un nozarēs, kas ar to saistītas, finanšu grūtības uzņēmumiem mēdz rasties būvniecības ģenerāluzņēmēju negodīgas komercprakses dēļ.

2.5.2.2. Finansiālo grūtību izpausmes

Termiņā nesegtas saistības ir finansiālo grūtību redzamākā izpausme. Jautājums par to, kuru saistību neizpilde visbiežāk noved pie TAP izmantošanas, tika uzdots, lai pārbaudītu, vai pastāv kādas likumsakarības starp finansiālo grūtību izpausmēm un uzņēmēju motivāciju izmantot TAP, kā arī TAP īstenošanas efektivitāti.

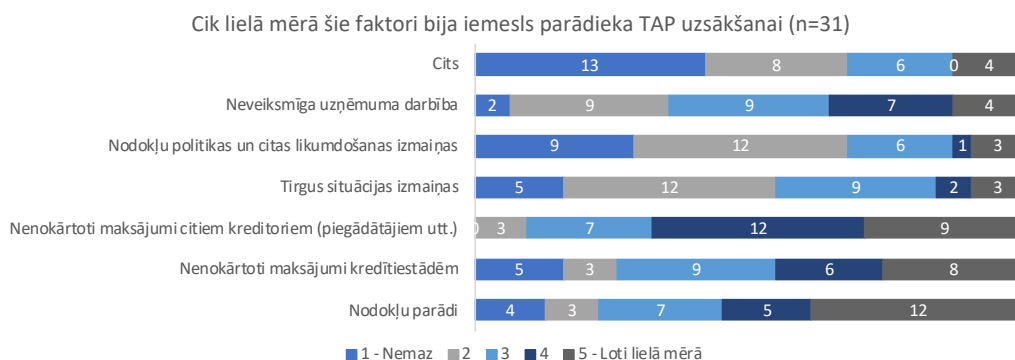
Tiešsaistes aptaujā **TAP subjekti** visbiežāk norādīja, ka nodokļu parādi lielā vai ļoti lielā mērā ir bijis iemesls izmantot TAP – kopumā 63%. Ievērojami retāk kā TAP izmantošanas būtisku iemeslu TAP subjekti nosauca parādus piegādātājiem (nenodrošinātajiem kreditoriem) – 42%, un vēl retāk parādus pret kredītiestādēm – 32%.

Intervijās aptuveni 60% no TAP subjektiem, kuri bija izmantojuši TAP vai ĀTAP finansiālo grūtību dēļ, norādīja, ka TAP tika izmantots galvenokārt nodokļu parādu dēļ.

Tiešsaistes aptaujā visvairāk **kreditoru** (67%) izteica pieņēmumu, ka TAP tiek izmantots lielā vai ļoti lielā mērā dēļ parādiem pret piegādātājiem (nenodrošinātajiem kreditoriem), 54% no

kreditoriem uzskatīja, ka TAP ierosināšanu lielā vai ļoti lielā mērā ir izraisījuši arī nodokļu parādi, un 45% kreditoru ir uzskatījuši, ka būtisks iemesls izmantot TAP ir bijuši parādi pret kredītiestādēm.

Atšķirību starp tendencēm parādnieku un kreditoru atbildēs varētu skaidrot ar to, ka kreditoriem objektīvi ir mazāk informācijas par parādnieka finanšu stāvokli un finansiālo grūtību cēloņiem, kas varētu novest pie tā, ka kreditori nepilnīgi izprot parādnieka finanšu situāciju un motīvus izmantot TAP.

Advokātu padomes pētījuma rezultāti šķietami atšķiras no Pētījumā iegūtajiem datiem, jo nodokļu parādus kā iemeslu TAP izmantošanai minēja tikai 27% no aptaujātajiem TAP subjektiem un 22% no nozares speciālistiem. Taču uz jautājumu, vai TAP subjektam ir bijuši nodokļu parādi, apstiprinoši atbildēja 90% TAP subjektu un 95% nozares speciālistu. Parādi kredītiestādēm kā iemeslu TAP uzsākšanai bija minējuši 15% Advokātu padomes pētījumā aptaujātie TAP subjekti un 17% nozares speciālisti.

Atšķirībām starp Pētījuma datiem un Advokātu padomes pētījuma rezultātiem nav viennozīmīga izskaidrojuma, un tās var būt saistītas arī ar respondentu atlases un aptaujas veikšanas īpatnībām.

Nodokļu parādi

Kā liecina intervijas un aptauja, nodokļu parādi ir visbiežāk sastopamās saistības TAP subjektu parādu struktūrā un nodokļu parādu dēļ visbiežāk tiek piemērots TAP.

Tas, kuri parādi ir bijuši galvenais iemesls TAP uzsākšanai parādnieku skatījumā, daļēji parāda to, kurus maksājumus uzņēmumi uzskata par svarīgākajiem savas komercdarbības veikšanai. Piemēram, vairāki no intervētajiem uzņēmējiem atzina, ka, *nonākot finansiālajās grūtībās, bijusi jāizdara izvēle starp to vai maksāt kredītiestādei kredīta maksājumus, vai segt nodokļu parādus*. Izvēle kritusi par labu kredītiestādei, kā rezultātā tika uzkrāts nodokļu parāds, kura dēļ bija nepieciešams izmantot TAP. Lai gan vairākās intervijās uzņēmēji arī norādīja, ka *publiski pieejamā informācija par nodokļu parādiem praksē tiek izmantota, lai izvērtētu darījumu partnera kredītspēju, un nodokļu parādu esamība rada šaubas darījumu partneros*. Tāpēc ir uzņēmumi, kuri cenšas neuzkrāt nodokļu parādus, lai tas neradītu iespaidu par finansiālām grūtībām un nedisciplinētību saistību izpildē.

Bez maksājumu prioritātes apsvērumiem, tam, ka nodokļu parādi ir visizplatītākais iemesls TAP uzsākšanai, ir arī citi skaidrojumi. Vairākiem no intervētajiem TAP subjektiem nodokļu parāds bija radies VID uzrēķina dēļ, kuru paši TAP subjekti uzskatīja par nepamatotu. Šos gadījumus daļēji varētu attiecināt uz maksājumu prioritizēšanas izpausmi, ja pieņem, ka VID uzrēķins ir bijis tiesisks un pamatots. TAP subjekts, iespējams, ir veicis darbības, lai samazinātu nodokļu maksājumus, taču, ja VID uzrēķins nav bijis pamatots, tas būtu uzskatāms par nelabvēlīgu ārējo apstākli.

Intervijās tika arī norādīts, ka nodokļu parāds bija galvenais iemesls TAP tikai tādēļ, ka VID bija mazāk elastīgs kreditors attiecībā uz parādu restrukturizāciju, salīdzinot ar pārējiem kreditoriem. Privātie kreditori bija gatavi sadalīt savu prasījumu maksājumus garākos termiņos privātas vienošanās ceļā, bet ilgtermiņa nodokļu parāda sadalīšana termiņos un nokavējuma naudas apturēšana bija iespējama tikai TAP ietvaros, jo ārpus TAP likums nepiešķir VID šādas tiesības.

Parādi kredītiestādēm

Fakts, ka maksājumi kredītiestādēm salīdzinoši retāk tika minēti kā galvenais iemesls TAP izmantošanai, varētu būt saistīts ar vairākiem apstākļiem.

Pirmkārt, kredītiestādes, iespējams, tiek uztvertas par pietiekami svarīgu kreditoru, kuram uzņēmumi cenšas veikt maksājumus, pat būdami finansiālās grūtībās, kā to apliecina atsevišķi intervētie TAP subjektu pārstāvji. Pretējā gadījumā uzņēmumi riskē zaudēt gan iespēju iegūt finansējumu komercdarbībai, gan arī zaudēt ieķīlātos aktīvus, kas ir nepieciešami komercdarbības veikšanai.

Otrs apstāklis varētu būt tas, ka kredītiestādes savu korporatīvo klientu finansiālo grūtību gadījumā aktīvi sadarbojas ar klientu, lai veiktu restrukturizācijas, kas ietver ne tikai parādu restrukturizāciju privātas vienošanās ceļā, bet dažkārt arī palīdzību biznesa restrukturizācijā, kā to norādīja intervētie kredītiestāžu pārstāvji. Respektīvi, uzņēmumu problēmas ar kredītu maksājumiem tiek biežāk un, iespējams, efektīvāk risinātas ārpus TAP, vienojoties ar kredītiestādi.

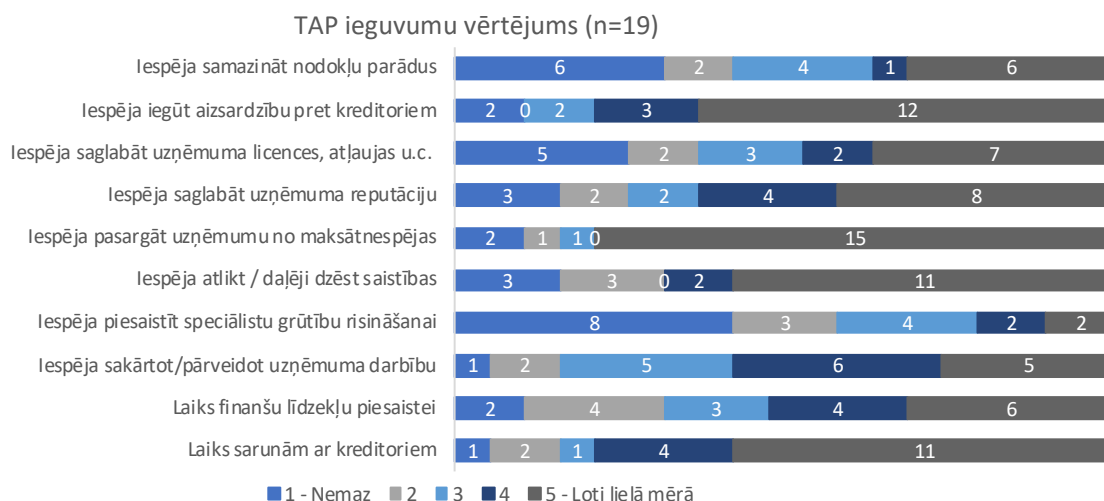
Treškārt, kā rāda TAP tiesu nolēmumu analīze³⁴, samērā bieži uzņēmumiem, kuri izmanto TAP, kreditoru vidū kredītiestāžu nav. Iespējams, ka tas attiecas arī uz daļu no TAP subjektiem, kuri norādīja, ka maksājumi kredītiestādēm nav bijis iemesls TAP uzsākšanai. Secinājumi par finansiālo grūtību izpausmēm

- Aplūkoto TAP subjektu parādu struktūra liecina, ka nodokļu parādi visbiežāk ir iemesls TAP izmantošanai un savā ziņā veicina TAP izmantošanu. Savukārt parādi kredītiestādēm drīzāk attur no TAP izmantošanas.

³⁴Skatīt Pētījuma sadaļu 2.5. Tiesu prakses izpēte

2.5.2.3. Parādnieku motivācija izmantot TAP un ieguvumi no TAP

Parādnieku apsvērumi un motivācija TAP izmantošanā lielā mērā atklāj, cik efektīvi praksē darbojas TAP regulējums un kā tas sasniedz likumdevēja iecerētos mērķus. Tāpat TAP efektivitāti raksturo parādnieku apsvērumi, vai risināt finansiālās grūtības, izmantojot TAP vai citus līdzekļus. TAP efektivitāti raksturo arī tas, kādi, pēc parādnieku domām, ir bijuši galvenie ieguvumi no TAP.

Jāuzsver, ka interviju un aptaujas rezultāti parādīja, ka parādnieku sākotnējā motivācija izmantot TAP ne vienmēr sakrita ar to, kā parādnieki raksturoja ieguvumus no TAP pēc tam, kad bija to izmantojuši.

Respondenti norādīja šādus galvenos apsvērumus, kāpēc izvēlējušies TAP finansiālo grūtību risināšanā un kādi ir bijuši ieguvumi no TAP izmantošanas:

Iespēja iegūt “atelpu” un aizsardzību no kreditoru piedziņas darbībām

Intervijās tika norādīts, ka TAP ierosināšana palīdz “sabalansēt” kreditoru problēmu, ja uzņēmumam ir daudz kreditoru, un novērst situāciju, kad, veicot pārrunas ar kreditoriem par saistību nokārtošanu, kāds atsevišķs kreditors veic individuālas piedziņas darbības vai iesniedz maksātnespējas pieteikumu. Šis aspekts bija norādīts gan kā iemesls uzsākt TAP, gan arī ieguvums no TAP.

Tika augstu novērtēts arī tas, ka TAP ierosināšanas stadija ļauj samazināt psiholoģisko spiedienu uz uzņēmuma vadību, lai meklētu risinājumus finanšu krīzei, jo šajā laikā nav jāvelta resursi tam, lai pasargātu parādnieka mantu no kreditoru piedziņas. Respektīvi, intervētie TAP subjekti atzinīgi novērtēja TAP ierosināšanas stadijas sniegto aizsardzību.

To, ka aizsardzība pret kreditoriem bija ļoti būtisks ieguvums no TAP, norādīja gandrīz 80% no TAP subjektiem tiešsaistes aptaujā.

Laiks sarunām ar kreditoriem

Lai gan intervētie TAP subjekti īpaši neakcentēja to, ka TAP izmantošanā būtisks motīvs būtu bijis laika iegūšana sarunām ar kreditoriem, aptaujā 80% to novērtēja kā lielu vai ļoti lielu ieguvumu no TAP izmantošanas.

Iespēja ilgtermiņā vienoties ar kreditoriem par parādu restrukturizāciju

Lai gan bieži parādnieki mēģina vienoties ar kreditoriem individuāli par samaksas termiņa pagarinājumu, TAP tika minēts kā pasākums, kas to ļauj darīt ilgtermiņā, turklāt kompleksi.

Kā atzina atsevišķi TAP subjekti, TAP ierosināšana bija sava veida komunikācijas veids ar kreditoriem, uzskatāmi parādot finansiālās grūtības, kas turpinājumā ļāva konstruktīvāk risināt parādu restrukturizācijas jautājumus. Kamēr uzņēmumam nav ierosināts TAP un formāli nav nekādu ārēju finansiālo grūtību pazīmju (ja neskaita maksājumu kavējumus), kreditori ir vairāk tendēti uz īstermiņa risinājumiem (piemēram, ir gatavi piekrist pagaidīt mēnesi, nevis runāt par termiņu sadalīšanu uz diviem vai pat četriem gadiem, nerunājot par parādu daļēju dzēšanu). Ārpus TAP parādnieki ir spiesti kreditoriem sniegt papildus skaidrojumus par maksājumu kavēšanās iemesliem, pamatot iemeslus izvēlētajiem ilgtermiņa parādu restrukturizācijas pasākumiem u.tml.

Kā praktisku, ilustratīvu piemēru var minēt kāda uzņēmuma īpašnieka paskaidrojumu par TAP ieguvumiem. *Uzņēmuma privātie kreditori kopumā izturējās saprotoši pret uzņēmumu, jo finansiālās grūtības bija radušās objektīvu iemeslu dēļ, un bija gatavi pagaidīt parāda nomaksu. Lai atgūtos, uzņēmumam bija ļoti svarīgi sadalīt parādu maksājumus pēc iespējas ilgākā laika periodā. Kāda kreditora - liela ārvalstu uzņēmuma – pārstāvis Latvijā sarunās bija atzinis, ka parādnieka TAP statuss viņam ir ļāvis daudz vieglāk paskaidrot savai vadībai to, kāpēc uzņēmumam būtu jāpiekrīt sadalīt parāda maksājumus uz ilgstošu periodu.*

Lai gan puses ir brīvas izvēlēties visdažādākos parādu restrukturizācijas veidus privātu vienošanos ceļā, TAP regulējums piedāvā sava veida platformu un ilgtermiņa laika "rāmi" parādu restrukturizācijai, ko var izmantot, iesaistot visus parādnieka kreditorus.

Gandrīz 70% no aptaujātajiem TAP subjektiem norādīja, ka iespēja atlikt un daļēji dzēst maksājumus bija būtisks ieguvums no TAP.

Iespēja atrisināt nodokļu parādu problēmas

Lai gan TAP pats par sevi ir instruments, lai risinātu kavēto maksājumu problēmu, īpaši uzkrītoši ir tas, ka lielākā daļa (aptuveni 60%) intervēto TAP subjektu atzina, ka nodokļu parādu problēmu risināšana bija galvenā motivācija, lai izmantotu TAP, jo tas bija vienīgais veids, kā atrisināt nodokļu parādu problēmas. Respektīvi, to nebija iespējams izdarīt ārpus TAP, piemēram, vienojoties ar VID. 37% aptaujāto TAP subjektu norādīja, ka nodokļu prasījumu dzēšana bija nozīmīgs ieguvums no TAP.

Tas, ka tieši TAP kā procedūra bieži tiek izmantots, lai risinātu nodokļu parādu problēmas, saistīts ar vairākiem aspektiem.

Pirmkārt, daļā gadījumu nodokļu parāds bija radies nodokļu uzrēķina rezultātā, tādējādi radot strauju saistību pieaugumu, ko parādnieki nebija spējīgi segt no esošās naudas plūsmas.

Otrkārt, likums paredz, ka VID ir daudz plašākas tiesības restrukturizēt nodokļu parādus TAP ietvaros nekā vispārējā kārtībā – piemērot pilnīgu vai daļēju nokavējuma un soda naudas dzēšanu un pat daļēju kavēto nodokļu parādu dzēšanu.

Treškārt, TAP laikā netiek skaitīta nokavējuma nauda par TAP ietvaros restrukturizējamajiem parādiem, atšķirībā no vienošanās par kavēto nodokļu maksājumu nomaksu ārpus TAP.

Ceturtkārt, ja kavētu nodokļu maksājumu dēļ ir uzsākta nodokļu parāda piedziņa, tad TAP ir viens no likumā noteiktajiem pamatiem, kad VID ir tiesīgs apturēt nodokļu piedziņas pasākumus.

Iespēja saglabāt labu reputāciju

Vairāki intervētie uzņēmēji norādīja, ka viens no iemesliem par labu TAP izmantošanai ir bijusi vēlēšanās saglabāt labu reputāciju gan uzņēmuma darbinieku, gan kreditoru, gan sabiedrības priekšā. Neskatoties uz to, ka kopumā TAP tēls ir cietis sistemātisku gadījumu dēļ, kad TAP ir izmantots ļaunprātīgi, daļai uzņēmēju tas tomēr asociējas ar cienījamu veidu, kā risināt finansiālās grūtības. To, ka reputācijas saglabāšana bija nozīmīgs ieguvums no TAP izmantošanas, norādīja 63% no aptaujātajiem TAP subjektiem.

Iespēja saglabāt licences, atļaujas un uzņēmuma pārmantojamību

Vairāki TAP subjektu pārstāvji norādīja, ka TAP tika izmantots, lai saglabātu saņemtās speciālās uzņēmējdarbības licences (piemēram, pārtikas ražošanā), iepriekš noslēgtos līgumus, un kopumā saglabātu uzņēmuma tēlu, kas nebūtu iespējams, vai arī būtu saistīts ar papildus izmaksām, ja uzņēmuma darbība būtu izbeigta un saimnieciskā darbība turpināta jaunā uzņēmumā.

Stimuls veikt pārmaiņas uzņēmumā

Kā atzina viens no intervētajiem uzņēmumu pārstāvjiem, tad ārpus TAP uzņēmums, būdams finansiālās grūtībās, veic saimniecisko darbību un uzmanību finanšu grūtībām pievērš fragmentēti. TAP uzsākšana psiholoģiski pārslēdz galveno uzmanību uz finansiālo grūtību risināšanu, jo TAP ir ierobežots laika periods, turklāt tā neizdošanās gadījumā draud arī maksātnespējas process. Lai gan intervētie TAP subjekti to nenorādīja kā motīvu TAP uzsākšanai, tomēr vairāki atzina, ka TAP ir palīdzējis fokusēt uzmanību uz finansiālo grūtību cēloņiem un tos aktīvi risināt. TAP ir savā ziņā mobilizējis uzņēmumu. Vairāki uzņēmumu pārstāvji atzina, ka TAP laikā ir veikti būtiski pārkārtojumi, piemēram, identificētas un samazinātas nelietderīgās izmaksas. TAP "ir iemācījis" darboties efektīvāk. To, ka būtisks ieguvums no TAP bija uzņēmuma darbības sakārtošana, norādīja gandrīz 60% no aptaujātajiem TAP subjektiem.

Biznesa dzīvotspējas apliecinājums

Viens no intervētajiem uzņēmējiem uzskatīja, ka veiksmīga TAP izmantošana ir savā ziņā pierādījums uzņēmuma un biznesa dzīvotspējai, ko var izmantot kā argumentu turpmākajā sadarbībā ar finanšu pakalpojumu sniedzējiem un citiem uzņēmumiem.

Saistīto uzņēmumu parādu “norakstīšana”

Intervijās tika identificēts specifisks motīvs TAP izmantošanai – lai norakstītu parādus pret saistītajiem uzņēmumiem. Iemesls šādam motīvam ir nodokļu likumu īpatnības. Uzņēmumiem rodas nelabvēlīgas nodokļu sekas (pēc būtības tiek palielināti maksājami nodokļi), ja uzņēmumam ir neatgūstami debitoru parādi, kurus tas “noraksta” zaudējumos, pirms ir izmantotas visas likumā par pietiekošām atzītās iespējas to atgūt. Likums neatzīst par parāda atgūšanas pasākumu jebkāda privātas vienošanās, ja to ietvaros puses vienojas par parāda daļēju dzēšanu, likuma izpratnē kreditors nepamatoti atsakās no parāda iekasēšanas. Taču, ja tas tiek darīts TAP ietvaros, daļēja parāda dzēšana tiek atzīta par attaisnojamu un nerada negatīvas nodokļu sekas.³⁵

Mēdz būt gadījumi, kad būtiskākie uzņēmuma kreditori ir saistīti ar pašu parādnieku. Ja šādā gadījumā uzņēmuma īpašnieki vēlas labprātīgi likvidēt uzņēmumu, tas ir iespējams tikai tad, ja saistītie uzņēmumi atsakās no saviem prasījumiem, kas, iepriekš minēto iemeslu dēļ, rada nelabvēlīgas nodokļu sekas. Tāpēc TAP tiek izmantots kā līdzeklis, lai šo problēmu risinātu.

Nozares speciālistu viedoklis par TAP subjektu motivāciju

Intervētie nozares speciālisti, kuriem bija pieredze TAP administratora/uzraugošās personas statusā, norādīja uz šādiem parādnieku motīviem izmantot TAP:

- “novilkt laiku” situācijā, kad tā ir kļuvusi kritiska un draud maksātnespēja;
- lai saglabātu “vārdu” un licences;
- TAP iesaka konsultanti;
- ir atsevišķi kreditori, kas *sabotē* restrukturizācijas sarunas ar piedziņas darbībām un maksātnespējas pieteikuma draudiem;
- ir daudz kreditoru;
- iesaka “kredītiestādes”³⁶;
- finansiālās grūtības ir sasniegušas tādu apmēru, ka vairs nav iespējams paspēt vienoties ar visiem kreditoriem atsevišķi;
- lai paņemtu pauzi un “savāktos”;
- lai iegūtu laiku sarunām ar kreditoriem;
- lai saglabātu uzņēmumu, kuram ir lieli aktīvi, kurus nevar viegli pārceļt uz citu uzņēmumu.

³⁵ Skatīt Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma 9.panta trešās daļas 9.punktu

³⁶ Dažu kredītiestāžu pārstāvji intervijās apstiprināja, ka atsevišķās reizēs ir ieteikuši TAP, taču tas notiekot reti.

Nozares ekspertu novērojumi un minējumi par parādnieku motivāciju izmantot TAP lielā mērā sakrīt ar pašu parādnieku sniegtajiem skaidrojumiem intervijās ar vienīgo atšķirību, ka nozares eksperti savos izteicienos bija daudz "tiešāki", nekā TAP subjektu pārstāvji.

Nozares ekspertiem tika arī uzdots jautājums par to, kādās situācijās viņi, konsultējot klientus, kuriem ir finansiālās grūtības, iesaka TAP, jeb citiem vārdiem sakot: kā viņi klientiem skaidro TAP izmantošanas ieguvumus. Tika norādīts, ka ļoti bieži klienti vērsās pēc palīdzības tik novēloti, ka TAP, galvenokārt, ir līdzeklis, lai apturētu situācijas eskalēšanos un dotu laiku situācijas izvērtēšanai. Tipiskas esot situācijas, kad klienti vērsās pēc konsultācijas tad, kad kreditori jau ir sākuši piedziņas darbības un parādnieks ir saņēmis brīdinājumu par maksātnespējas pieteikuma iesniegšanu, vai pat jau ir ierosināta maksātnespējas procesa lieta pret parādnieku.

Eksperti norādīja, ka *TAP ierosināšana ir arī "lakmusa papīrs" tam, cik lielas ir uzņēmuma iespējas izdzīvot, jo pēc TAP ierosināšanas ir iespējams redzēt, kāda ir kreditoru un piegādātāju attieksme pret parādnieku.* Ja kreditori ir gatavi sadarboties, bet piegādātāji būtiski nemaina sadarbības nosacījumus, tad ir pamats cerēt, ka TAP varētu izdoties. Un otrādāk.

Eksperti arī norādīja, ka iesaka TAP tad, ja klientiem ir svarīgi saglabāt biznesu esošā uzņēmuma ietvaros, piemēram, būtisku aktīvu dēļ, kurus nevar pārcelt uz jaunu uzņēmumu, kā arī atļauju, licenču un reputācijas dēļ.

Kreditoru viedoklis par TAP subjektu motivāciju un ieguvumiem

Intervētie **nenodrošinātie kreditori**, kuriem bijusi lielāka pieredze ar darījumu partneru TAP, uzskatīja, ka izplatītākais TAP subjektu motīvs ir laika novilcināšana pirms maksātnespējas iestāšanās, lai pa šo laiku varētu "sakārtot" uzņēmumu maksātnespējas procesam, proti, atsavināt aktīvus, sagrozīt vai noslēpt grāmatvedības dokumentus. Kreditori pieļāva, ka retos gadījumos TAP varētu tikt izmantots, lai godprātīgi risinātu objektīvi radušās finanšu grūtības (piemēram, ja TAP izmanto lauksaimnieki dēļ nelabvēlīgiem laika apstākļiem), taču bija pārliecināti, ka lielākajā daļā gadījumu TAP tiek izmantots kā pārejas līdzeklis uz maksātnespējas procesu.

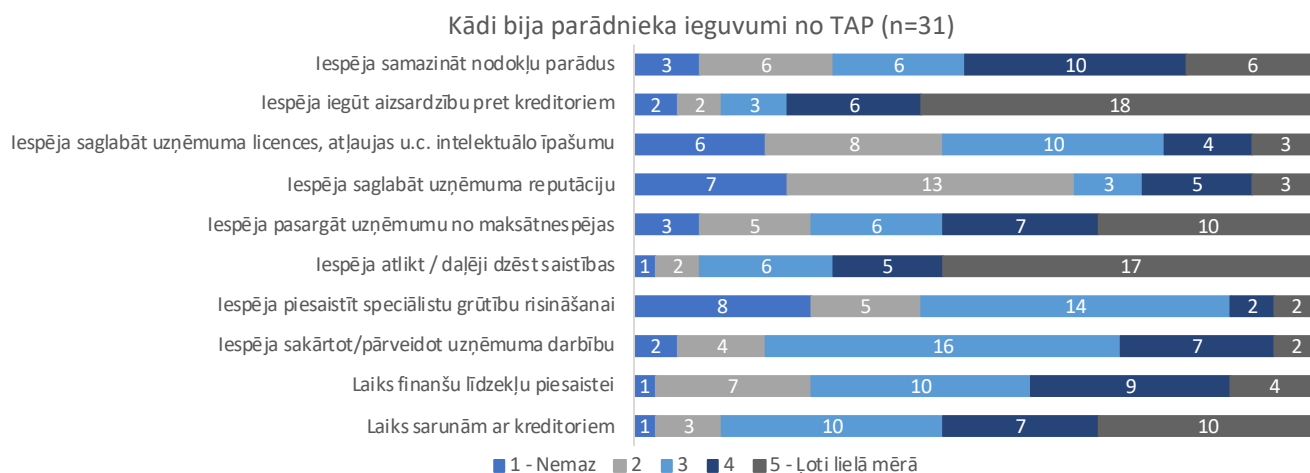
Arī **VID** pārstāvji norādīja, ka, pēc viņu novērojumiem, izplatīts parādnieku motīvs TAP izmantošanā ir piedziņas darbību apturēšana un laika novilcināšana pirms neizbēgama maksātnespējas procesa. Vienlaikus VID pārstāvji apstiprināja, ka uzņēmumi bieži izmanto TAP, lai risinātu nodokļu parādu problēmu – apturētu nodokļu parādu piedziņu, vienotos par nodokļu parāda samaksu TAP laikā un daļēju nodokļu parādu dzēšanu.

Pēc intervēto **nodrošināto kreditoru pārstāvju** domām, visizplatītākais TAP izmantošanas motīvs ir piedziņas darbību apturēšana un laika novilcināšanu pirms maksātnespējas, piemēram, lai paspētu vēl atsavināt aktīvus un sagrozīt vai noslēpt grāmatvedības dokumentus.

Lai gan precīzu statistiku nodrošināto kreditoru pārstāvji nevarēja nosaukt, tika norādīts, ka TAP izmantošana laika novilcināšanai viņu praksē ir krietni vairāk nekā pusē no visiem gadījumiem.

Nodrošināto kreditoru pārstāvji bija arī novērojuši, ka TAP tiek izmantots tad, ja parādniekam ir daudz kreditoru, kas saskan ar pašu TAP subjektu skaidrojumu par TAP izmantošanas motīviem.

Tiešsaistes aptaujā kreditori, kuru parādnieki bija izmantojuši TAP, visvairāk norādīja uz diviem parādnieku ieguvumiem no TAP – iespēju iegūt aizsardzību no kreditoriem un iespēju atlikt un daļēji dzēst saistības. No vienas puses, šīs divas TAP funkcijas ir visnozīmīgākās, ko ārpus TAP ir neiespējami vai sarežģīti īstenot, no otras puses, kreditoru atbildes arī varētu liecināt, ka tieši ierobežojums veikt piedziņu un kreditoru prasījumu restrukturizācija arī ir visacīmredzamākā izpausme, kā kreditori sajūt TAP sekas attiecībā uz sevi. Tāpēc uzskata, ka tie ir parādnieka lielākie ieguvumi no TAP. Atšķirībā, piemēram, no tādiem parādnieku ieguvumiem kā uzņēmuma darbības sakārtošana vai finanšu līdzekļu piesaiste, kurus kreditori, visticamāk, tiešā veidā neizjūt un viņiem nav arī pilnīgas informācijas par šādiem pasākumiem.

Kreditori bija izteikti skeptiski par to, vai ieguvums no TAP ir bijusi iespēja piesaistīt speciālistus finansiālo grūtību risināšanā. Kas var norādīt gan uz to, ka šādi speciālisti nav piesaistīti, gan arī to, ka, pēc kreditoru domām, TAP procedūras pamatfunkcija nav speciālistu piesaiste.

Interesanti, ka salīdzinoši skeptiski kreditori bija arī par to, vai ieguvums no TAP ir bijusi reputācijas saglabāšana. Paši parādnieki reputācijas saglabāšanu kā TAP ieguvumu vērtēja ievērojami augstāk. Tas varētu liecināt gan par to, ka, pēc kreditoru domām, parādnieku reputācija nav bijusi svarīgs motīvs TAP izmantošanā (pretēji tam, ko domā paši parādnieki), gan arī par to, ka kreditori TAP izmantošanu nesaista ar reputāciju, t.i., parādnieku reputācija kreditoru acīs TAP izmantošanas rezultātā nav mainījusies.

Secinājumi par parādnieku motivāciju izmantot TAP un ieguvumiem no TAP

- Kopumā intervēto un aptaujāto TAP subjektu motivācija izmantot TAP un ieguvumi no TAP sakrīt ar TAP regulējuma mērķi un tajā atrodamajiem instrumentiem. Būtiskākie motivatori un ieguvumi ir aizsardzība pret kreditoriem un iespēja ilgākā termiņā restrukturizēt parādus. Tāpat svarīga ir arī reputācijas saglabāšana. Par ieguvumu no TAP respondenti uzskata iespēju koncentrēties uz uzņēmuma darbības pārkārtošanu.
- Pēc nozares ekspertu novērojumiem, TAP bieži vien tiek uzsākts, lai apturētu situācijas eskalēšanos pēc tam, kad uzņēmums jau ilgstoši ir atradies finanšu grūtībās un konfliktā ar kreditoriem. TAP ierosināšanas stadija tiek izmantota, lai iegūtu laiku situācijas izvērtēšanai.
- Pēc nozares speciālistu un kreditoru domām, TAP subjektu motīvs izmantot TAP bieži vien ir nodoms izvairīties no piedziņas un novilcinātu laiku, nevis atjaunot uzņēmuma maksātspēju.

2.5.2.4. TAP negodprātīgas izmantošanas izpausmes

Uzņēmēju un ekspertu interviju laikā Pētījuma autori mēģināja noskaidrot, kādas ir tipiskākās TAP negodprātīgas izmantošanas izpausmes. Jāatzīst, ka TAP “negodprātīga” izmantošana nav viennozīmīgs jēdziens un viedokļi par atsevišķu izpausmju tiesiskumu vai ētiskumu var dalīties. Tāpēc Pētījuma autori šajā sadaļā ir ietvēruši TAP izmantošanas izpausmes, kuras Pētījuma autoru subjektīvā skatījumā varētu neatbilst likumdevēja noteiktajiem TAP mērķiem.

Laika novilcināšana

Starp intervētajiem **TAP subjektiem** daļa bija tādi, kuriem nebija izdevies īstenot TAP, taču, spriežot pēc viņu sniegtās informācijas, visi bija centušies sastādīt TAP plānu un to īstenot. Tomēr intervētie **kreditori un nozares speciālisti** laika vilcināšanu atzina par visizplatītāko parādnieku motīvu TAP izmantošanai. Kā tipiska situācija tika minēta TAP ierosināšana brīdī, kad ir uzsāktas piedziņas darbības, ar mērķi tās apturēt.

TAP uzsākšana neapšaubāmi liecina par parādnieka novēlotu reakciju uz finansiālo grūtību risināšanu un neveiksmīgu komunikāciju ar kreditoriem vai pat šīs komunikācijas neesamību. Taču šāda rīcība pati par sevi nebūtu uzskatāma par negodprātīgu, ja parādnieks, uzsākot TAP, veic aktīvas darbības, lai īstenotu TAP. Viens no būtiskākajiem rādītājiem tam, vai uzņēmumam, kas ir ierosinājis TAP, ir nodoms TAP īstenot, ir TAP plāna izstrāde un prezentēšana kreditoriem. No intervijās gūtās informācijas kopumā ir grūti spriest par to, cik lielā mērā parādnieki, kuri pēc TAP ierosināšanas ir aktīvi mēģinājuši izstrādāt un saskaņot TAP plānus, taču intervētie kreditori norādīja, ka ir bieži saskārušies ar gadījumiem, kad pēc TAP lietas ierosināšanas parādnieks TAP plānu vispār nepiedāvā vai arī to piedāvā pēdējā brīdī un tādā kvalitātē, ka to nav iespējams akceptēt.

Nozares speciālisti norādīja, ka laika vilcināšanai tiek izmantota arī likumā noteiktā iespēja iesniegt apelācijas sūdzību par tiesas nolēmumu, ar kuru ir noraidīts TAP pieteikums.

Kā iespējamus iemeslus laika novilcināšanai atsevišķi kreditori un nozares speciālisti minēja parādnieka nodomu panākt noilgumu atsevišķu darījumu apstrīdēšanai maksātnespējas procesa laikā vai arī panākt noilgumu termiņam, kurā tiek uzraudzīta ES finanšu līdzekļu izlietošana, ja parādnieks tādus ir saņēmis.

Aizsegs aktīvu pārceļšanai un grāmatvedības dokumentu sagrozīšanai

Intervētie **kreditori un nozares speciālisti** norādīja, ka mēdz būt gadījumi, kad TAP ierosināšanas stadijas aizsegā tiek atsavināti uzņēmuma aktīvi un sagrozīti grāmatvedības dokumenti, sagatavojot uzņēmumu maksātnespējas procesam.

Vienlaikus gan atsevišķi nodrošināto kreditoru pārstāvji, gan nozares eksperti atzina, ka šādi gadījumi kopumā ir kļuvuši retāki un tādā veidā rīkoties šobrīd ir kļūvis ievērojami grūtāk. Daļēji tas tika skaidrots ar izmaiņām likumā, kas vairs nepieļauj TAP administratora darbības turpināšanu maksātnespējas procesā – attiecīgi jebkuras manipulatīvas darbības TAP laikā var tikt pēc tam pamanītas parādnieka maksātnespējas procesā.

Fiktīvi kreditori

Gan **intervētie kreditori, gan nozares eksperti** norādīja, ka praksē ir bijuši gadījumi, kad TAP subjekti rada fiktīvus kreditorus. Ar fiktīvu kreditoru palīdzību parādnieki mēdz pagarināt TAP plāna izstrādes laiku un panākt TAP pasludināšanu, kas ļauj saglabāt kontroli pār aktīviem situācijā, kad ir konflikts ar kreditoriem. Tāpat ar fiktīvu kreditoru palīdzību tiek piemērotas tādas TAP parādu restrukturizācijas metodes, kuras kreditoru vairākums neakceptētu, piemēram, prasījumu dzēšanu ievērojamā apmērā.

Fiktīvu kreditoru izmantošana pati par sevi ir prettiesiska un negodprātīga rīcība, taču, kā atzina atsevišķu kreditoru pārstāvji, ne vienmēr tas ir saistīts ar vēlmi izvairīties no saistību izpildes. Fiktīvu kreditoru izmantošana var būt arī saistīta ar parādnieka vēlmi turpināt saimniecisko darbību un nokārtot saistības, taču parādniekam nav pārlicēbas, ka TAP plānam piekritīs kreditori, vai arī kreditori kādu apsvērumu dēļ patiešām nepiekrīt. Atsevišķi nodrošināto kreditoru pārstāvji intervijās atzina, ka mēdz būt gadījumi, kad parādnieks sākotnēji ir iekļāvis TAP plānā fiktīvus kreditorus pēc savas vai konsultantu iniciatīvas, taču pēc kreditoru norādījuma, ka tas izslēdz sadarbību ar parādnieku, no saviem nodomiem atsakās. Atsevišķu nodrošināto kreditoru pārstāvji arī atzina, ka atsevišķi parādnieki, kuri bija izmantojuši fiktīvos kreditorus, vēlāk savas saistības nokārtoja. Respektīvi, fiktīvie kreditori mēdz tikt izmantoti kā taktisks līdzeklis konflikta risināšanā starp parādnieku un kreditoriem, taču tas ne vienmēr ir saistīts ar parādnieka vēlēšanos izvairīties no saistību izpildes.

Gan nozares eksperti, gan kredītiestāžu pārstāvji norādīja, ka fiktīvo kreditoru problēmai ir tendence samazināties. Kā viens no iespējamiem iemesliem tika minēts apstāklis, ka, attīstoties tiesu praksei, tiesas ir kopumā kļuvušas kompetentākas šādu gadījumu identificēšanā un kritiskāk vērtē kreditoru prasījumus, ja ir šaubas par to pamatotību.

Saistīto kreditoru izmantošana

Likums aizliedz TAP plāna saskaņošanā piedalīties kreditoriem, kuri ir saistīti ar pašu parādnieku, taču šis ierobežojums attiecas tikai uz tiešajiem parādnieka dalībniekiem – fiziskām personām, ja tām ir izšķiroša ietekme uzņēmumā, un jebkuru citu personu, kura ietilpst vienā koncernā ar dalībniekiem (piemēram, mātes vai meitas uzņēmums).³⁷

No intervijām ar vairākiem TAP subjektiem varēja noprast, ka TAP plāna saskaņošanā būtisku lomu spēlēja kreditori, kuri kaut kādā veidā bija saistīti ar pašu parādnieku. Piemēram, kreditori bija TAP subjekta īpašnieku radinieki, vai kreditorus pastarpināti kontrolēja personas, kuras bija TAP subjekta patiesā labuma guvēji.

Pētījuma ietvaros šie gadījumi netika padziļināti analizēti faktoloģiski un no juridiskā viedokļa, lai noteiktu, vai nav veiktas kādas manipulācijas, lai panāktu, ka saistītie kreditori neklasificējas likumā noteiktajiem ierobežojumiem un vai šāds kreditoru saskaņojums ir bijis pretējs likuma prasībām. Tomēr ir jānorāda, ka šāda parādība jebkurā gadījumā ir diskutabla no ētiskā viedokļa, jo ar parādnieku saistītie kreditori varētu būt “interesu konfliktā”, lemjot par parādnieka TAP, un šāda situācija varētu radīt nevienlīdzību ar pārējiem kreditoriem.

Secinājumi par TAP negodīgas izmantošanas izpausmēm

- Kopumā izplatītākā TAP izmantošana pretēji TAP mērķim ir laika novilcināšana un piedziņas darbību apturēšana, izmantojot TAP ierosināšanas stadiju un neveicot pilnvērtīgas darbības TAP īstenošanai. Dažkārt tas tiek darīts, lai nobēdzinātu aktīvus un sagrozītu grāmatvedības dokumentus vai panāktu noilguma iestāšanos darījumu apstrīdēšanai.
- TAP plāna saskaņošanai tiek izmantoti fiktīvi kreditori, taču šādu gadījumu skaitam ir tendence samazināties.
- Nereti TAP plānus saskaņo ar pašu parādnieku saistīti kreditori.

2.5.2.5. Parādnieku motivācija izmantot ĀTAP

ĀTAP ir TAP paveids, un tā regulējums ir ļoti līdzīgs TAP regulējumam. Taču galvenā ĀTAP atšķirība ir tā, ka ĀTAP gadījumā tiesā, vienlaikus ar pieteikumu par ĀTAP piemērošanu, ir jāiesniedz jau izstrādāts un ar kreditoriem saskaņots TAP plāns. ĀTAP gadījumā nav TAP ierosināšanas stadijas, kuras ietvaros parādniekam tiktu nodrošināta aizsardzība pret kreditoriem. Toties nav arī likumā noteikta termiņa, kādā ĀTAP plāns būtu jāpagatavo un jāsaskaņo ar kreditoriem.

³⁷ Saskaņā ar Maksātspējas likuma 42.panta sesto daļu, kreditora tiesības attiecībā uz tiesiskās aizsardzības pasākumu plāna saskaņošanu nav tiesīgas īstenot:

- 1) personas, kuras ietilpst vienā koncernā ar parādnieku;
- 2) fiziskās personas, kurām kā dalībniekiem ir izšķiroša ietekme uz parādnieku – kapitālsabiedrību;
- 3) personas, kuras ir ieguvušas prasījuma tiesības pret parādnieku no šīs daļas 1. un 2.punktā minētajām personām pēdējo divu gadu laikā pirms tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna saskaņošanas.

ĀTAP statistika uzskatāmi norāda, ka ĀTAP tiek izmantots izteikti retāk nekā TAP³⁸. Galvenais iemesls šādai statistikas atšķirībai, visticamāk, ir apstākļi, ka ĀTAP, atšķirībā no TAP, neparedz iespēju saņemt aizsardzību, pirms ir izstrādāts un ar kreditoriem saskaņots TAP plāns. Attiecīgi tas ir mazāk pievilcīgs parādnieku acīs.

Tomēr ĀTAP tiek regulāri izmantoti, un Pētījumā tika skaidrots, kādi ir parādnieku apsvērumi un motivācija izmantot ĀTAP.

Līdzeklis vēlamā administratora iegūšanai maksātnespējas procesā

Atbilstoši **nozares ekspertu** skaidrojumam līdz 2015.gada 1.janvārim ĀTAP pārsvarā tika izmantots negodprātīgi – lai ar šīs procedūras palīdzību maksātnespējīgs parādnieks iegūtu maksātnespējas procesā sev vēlamu maksātnespējas administratoru. Līdz 2015.gada 1.janvāra Maksātnespējas likuma grozījumiem likums noteica, ka gadījumā, ja pasludināts ĀTAP tiek izbeigts ar ĀTAP plāna neizpildīšanu, tiek automātiski pasludināts maksātnespējas process, kurā administratora amatā ieceļ ĀTAP administratora pienākumus pildījušo personu. Savukārt, ja uzņēmumam pasludina maksātnespējas procesu vispārējā kārtībā, maksātnespējas administrators tiek iecelts pēc nejaušības principa, respektīvi, parādnieks nevar ietekmēt to, kas būs maksātnespējas procesa administrators.

Izmantojot ĀTAP regulējumu, finansiālās grūtībās esoši uzņēmumi izraudzījās vēlamu administratoru, kuru norādīja ĀTAP plānā, saskaņoja to ar kreditoriem un pieteica ĀTAP tiesā. Pēc ĀTAP plāna apstiprināšanas īsākā vai garākā laika posmā administrators konstatēja, ka parādnieks nespēj pildīt ĀTAP plānu, un lūdza tiesu pasludināt maksātnespējas procesu. Jāpiebilst, ka ĀTAP plāna saskaņošanā nereti notika manipulācijas ar kreditoru sastāvu – lai panāktu nepieciešamo balsu vairākumu, tika gan radīti fiktīvi kreditori, gan ĀTAP plānā neiekļauti reāli kreditori, radot šķietamību, ka pastāv strīds par to prasījumiem.

Līdzeklis maksātnespējas procesa izbeigšanai

Lai gan pēc 2015.gada 1.janvāra Maksātnespējas likuma grozījumiem strauji saruka ĀTAP skaits, ĀTAP kā procedūra joprojām tiek izmantota, tāpēc Pētījumā tika intervēti uzņēmumi, kuri bija izmantojuši ĀTAP, lai noskaidrotu šo uzņēmumu motīvus.

Izrādījās, ka lielākajā daļā no aplūkotojiem ĀTAP gadījumiem, **TAP subjekti** bija izmantojuši ĀTAP kā līdzekli, lai izbeigtu maksātnespējas procesu un atjaunotu uzņēmuma darbību. Proti, šiem uzņēmumiem vispirms bija pasludināts maksātnespējas process pēc kreditora pieteikuma, taču uzņēmumu īpašnieki vēlējās turpināt uzņēmuma darbību, un vienīgais veids, kā izbeigt maksātnespējas procesu šādā situācijā, bija ĀTAP.

Pieminēšanas vērts ir fakts, ka tika apzināti vismaz divi gadījumi, kad maksātnespējas process pēc kreditora pieteikuma bija pasludināts maksātnespējīgam uzņēmumam tāpēc, ka uzņēmums nebija saņēmis vai pievērsis uzmanību tiesas pavēstei par maksātnespējas procesa lietas

³⁸ Skatīt Pētījuma sadaļu 2.2.TAP lietu un statistikas analīze.

ierosināšanu un uzaicinājumu uz tiesas sēdi. Arī šajos gadījumos ĀTAP bija līdzeklis, kā uzņēmumi varēja izbeigt maksātnespējas procesu.

Secinājumi par parādnieku motivāciju izmantot ĀTAP

- Līdz 2015.gada 1.janvārim ĀTAP galvenokārt tika izmantots negodprātīgi, lai parādnieks iegūtu sev vēlamu administratoru maksātnespējas procesā.
- Pēc 2015.gada 1.janvāra ĀTAP bieži tiek izmantots kā līdzeklis, lai atjaunotu maksātnespējas procesā nonākušu uzņēmumu darbību.

2.5.2.6. TAP alternatīvas

TAP ir tikai viens no līdzekļiem, kā uzņēmumi risina finansiālās grūtības, tāpēc Pētījumā tika skaidrots, kādas alternatīvas uzņēmumi izmanto un kādi faktori ietekmē uzņēmēju lēmumu, izvēloties TAP vai citas alternatīvas.

TAP galvenokārt nodrošina iespēju restrukturizēt parādus un turpināt saimniecisko darbību. Atbilstoši **uzņēmumu un nozares ekspertu** intervijām, praksē lielākoties parādnieki izskata divus alternatīvus variantus, kā šos mērķus sasniegt:

- dažāda veida privātas vienošanās par parādu restrukturizāciju;
- biznesa pārceļšana un turpināšana citā uzņēmumā.

Kā alternatīva TAP un minētajiem pasākumiem, protams, ir jāmin arī “nekā nedarīšanas” taktika, kad parādnieki, būdami finansiālās grūtībās, neveic nekādas darbības, lai to risinātu, ļaujot problēmām eskalēties. Kā norādīja kreditoru pārstāvji, tādas situācijas arī nav retums. Tomēr Pētījumā tika koncentrēta uzmanība uz tām alternatīvām, kas ietver parādnieku aktīvu rīcību, lai situāciju risinātu.

Privātas vienošanās

Spriežot pēc intervijām ar **TAP subjektiem, kreditoriem un nozares ekspertiem**, TAP netiek aplūkots kā primārais finansiālo grūtību risināšanas variants, bet sākotnēji parasti notiek mēģinājumi panākt vienošanos par parādu restrukturizāciju ar atsevišķiem kreditoriem. Lielākoties šādas vienošanās paredz maksājumu termiņu pagarināšanu.

Vienošanos saturs un forma parasti ir atkarīgi arī no kreditoriem, ar kuriem tās tiek slēgtas. Vienošanos ir formālākas un juridiski rūpīgāk noformētas, tad, ja tās tiek slēgtas ar kredītiestādēm par kredīta saistību restrukturizāciju un ar VID par nodokļu parādu restrukturizāciju (termiņu pagarināšanu). VID gadījumā šādas vienošanās stingri reglamentē likums. Savukārt vienošanās ar nenodrošinātajiem kreditoriem (piegādātājiem) ir mazāk formālas un nereti tiek slēgtas mutiski. Jāpiebilst, ka arī vienošanās par preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu mazo un vidējo uzņēmumu segmentā bieži vien ir bez formāla rakstiska līguma, bet noslēgtas, piemēram, e-pasta sarakstē.

Kā ilustratīvu piemēru tam, kādas vienošanās tiek slēgtas ar nenodrošinātajiem kreditoriem, var minēt kāda TAP subjekta pārstāvja stāstīto. *Konstatējot, ka uzņēmumam ir (pēc*

uzņēmuma domām) īslaicīgas grūtības ar naudas plūsmu, uzņēmums mutiski vienojās, ka veiks apmaksu par faktiski saņemtu pakalpojumu vēlāk nekā sākotnēji norunāts, turklāt pakalpojuma sniedzējs nogaidīs ar rēķina izrakstīšanu, lai pakalpojumu sniedzējam nerastos pienākums maksāt PVN, pirms ir saņemta samaksa par pakalpojumu.

No vienas puses, vienošanos slēgšana ar kreditoriem par saistību izpildi ir pozitīvs solis un liecina par parādnieka labo gribu risināt finansiālās grūtības. No otras puses, kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti un nozares eksperti norādīja, ka nereti šīs vienošanās ar nenodrošinātajiem kreditoriem netiek pildītas, jo parādnieks nenovērš cēloņus naudas plūsmas problēmai. Turklāt, ja vienošanās ir slēgtas ar daudziem atsevišķiem kreditoriem, paredzot dažādus restrukturizācijas nosacījumus, tas kļūst nepārskatāmi un apgrūtina parādu restrukturizācijas procesu.

Kā ilustratīvu piemēru var minēt kādas kredītiestādes restrukturizācijas speciālistu stāstīto par kāda parādnieka TAP plāna izvērtēšanu. Parādnieks bija ierosinājis TAP plānu un iesniedzis to izvērtēšanai. Vērtējot uzņēmuma dzīvotspēju un TAP plāna saturu, restrukturizācijas speciālisti bija pievērsuši uzmanību tam, ka parādnieka iesniegtā informācija par plānoto naudas plūsmu, saistību apmēru un kreditoru sastāvu bija pretrunīga. Pēc papildu informācijas iegūšanas no parādnieka, izrādījās, ka parādniekam pastāvēja dažādas grāmatvedības dokumentos neatspoguļotas vienošanās ar kreditoriem par parādu restrukturizāciju. Pat ja vienošanās patiešām pastāvēja, pēc restrukturizācijas speciālistu domām, šāda pieeja apgrūtināja kopējo parādnieka restrukturizācijas pārskatāmību un iespēju objektīvi izvērtēt parādnieka TAP izredzes.

Nozares speciālisti bija novērojuši, ka dažkārt atsevišķas vienošanās ne tikai paredz atšķirīgus nosacījumus parādu restrukturizācijā dažādiem kreditoriem, bet parādnieki arī dažādiem kreditoriem bija snieguši atšķirīgu informāciju par situāciju.

Privātas vienošanās ar kreditoriem lielākoties tiek slēgtas atsevišķi ar katru kreditoru. Pētījuma gaitā tika apzināti tikai atsevišķi gadījumi, kad vienošanās par parādu restrukturizāciju tika slēgta ar vairākiem kreditoriem vienlaikus. Pārsvārā šāda prakse bija izmantota tad, ja kāds no kreditoriem bija kredītiestāde.

Intervijās ar TAP subjektiem tika identificēti pat tādi gadījumi, kad privātas vienošanās ar atsevišķiem kreditoriem bija noslēgtas un pastāvēja paralēli TAP plānam.

Piemēram, vienā no TAP lietām ar kreditoru vairākuma balsojumu bija saskaņots TAP plāns, kas paredzēja, ka tiek pilnībā dzēsti nenodrošināto kreditoru blakus prasījumi un daļēji arī pamatprasījumi. Starp nenodrošinātajiem kreditoriem bija gan VID, gan arī nozīmīgs TAP subjekta sadarbības partneris. TAP subjekta pārstāvis atzina, ka neatkarīgi no TAP plāna ar sadarbības partneri pastāv atsevišķa vienošanās, kas paredz, ka šī kreditora pamatprasījums tiks apmaksāts pilnā apmērā, ja uzņēmums spēs turpināt saimniecisko darbību.

Kreditoru pārstāvjiem un nozares ekspertiem tika uzdots jautājums par to, cik bieži finansiālās grūtībās nonākuši uzņēmumi izmanto dažāda veida vienošanās par parādu restrukturizāciju, nepiemērojot TAP. Nemot konkrētus skaitļus, kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti norādīja, ka, salīdzinot ar visiem uzņēmumu kredītu parādu restrukturizācijas gadījumiem, TAP tiek piemērots salīdzinoši reti. Respektīvi, lielākajā daļā gadījumu restrukturizācija notiek, kredītiestādei vienojoties ar uzņēmumu. Uz līdzīgu tendenci norādīja arī VID pārstāvji, kuri atzina, ka nodokļu parādu restrukturizācija vienošanās veidā ir izteikti biežāk nekā TAP.

VID pārstāvji arī sniedza detalizētāku informāciju par nodokļu parādu restrukturizāciju ārpus TAP, kura liecina, ka nodokļu parādi ievērojami biežāk tiek restrukturizēti ārpus TAP, nekā ar TAP palīdzību. Tabulā ir redzama statistika par trīs dažādiem nodokļu parādu restrukturizācijas pasākumiem: a) nodokļu samaksas pagarinājumu, b) lēmumu par nokavēto nodokļu parādu labprātīgu izpildi, kas ietver iespēju nomaksāt parādus ilgākā periodā, ka arī c) nodokļu atbalsta pasākumu, kas tika īstenots, lai atvieglotu uzņēmumiem ekonomiskās krīzes rezultātā radīto nodokļu parādu slogu, t.sk. dzešot nokavējuma un soda naudas. Ilustratīvi tabulā ir pievienots attiecīgajā gadā ierosināto TAP lietu skaits.

Gads	Nodokļu samaksas pagarināšana	Lēmums par labprātīgu izpildi	Nodokļu atbalsta pasākumi	Ierosinātie TAP
2015	5 842	2 410	-	135
2016	7 485	2 650	-	142
2017	16 766	1 569	13 011	148

Biznesa turpināšana citā uzņēmumā³⁹

Kā atzina intervētie uzņēmēji un nozares eksperti, finansiālo grūtību gadījumā uzņēmuma īpašnieki parasti apsver alternatīvas vai nu turpināt biznesu esošajā uzņēmumā, vai arī pārcelt to uz citu uzņēmumu un turpināt tajā. Tas ir saistīts ar to, ka lielākā daļa uzņēmumu Latvijā ir SIA vai AS, kurām ir ierobežota atbildība, t.i., uzņēmuma īpašnieki neatbild par uzņēmuma saistībām. Pārceļot biznesu uz citu uzņēmumu, pastāv iespēja faktiski atbrīvoties no vecajiem parādiem, kuri paliek “vecajam” uzņēmumam un sākt “jaunu dzīvi” jaunajā uzņēmumā.⁴⁰

³⁹ Petījuma ietvaros termins “uzņēmums” tiek lietots sarunvalodas izpratnē, nevis Komerclikuma izpratnē, kur ar terminu “uzņēmums” tiek saprasta saimnieciski organizatoriska vienība (aktīvi, saistības un citi mantiski labumi), ko komersants izmanto komercdarbības veikšanā (Komerclikuma 18.pants). “Uzņēmums” Komerclikuma izpratnē Pētījumā tiek apzīmēts ar terminu “business”.

⁴⁰ Skaidrības labad jānorāda, ka no juridiskā viedokļa biznesa pārceļšana uz citu uzņēmumu noteiktos gadījumos “jaunajam” uzņēmumam var radīt pienākumu atbildēt par “vecā uzņēmuma” saistībām (Komerclikuma 20.pants). Tomēr pagaidām Latvijas tiesību sistēmā nav daudz tādu gadījumu, kad tas būtu noticis. Tāpēc Pētījumā aprakstot biznesa pārceļšanas sekas Pētījuma autori norāda uz to, kādas ir tipiskās juridiski ekonomiskās sekas šādai rīcībai praksē (un kā šīs sekas tipiski redz uzņēmēji, kuri veic biznesa pārceļšanu), nevis kādām šīm sekām vajadzētu būt, ja strikti piemērotu Komerclikuma normas.

Kā varēja noprast no intervijām, uzņēmēju izvēli starp biznesa turpināšanu "vecajā" uzņēmumā un biznesa pārcelšanu uz "jaunu" uzņēmumu, nosaka ieguvumu un risku analīze. Būtiskākie faktori, kas nosaka izvēli, ir šādi:

- **Izmaksas.** Lielākais ieguvums no biznesa pārcelšanas uz jaunu uzņēmumu parasti ir atbrīvošanās no vecā uzņēmuma parādiem. Taču bieži vien vecajam uzņēmumam faktiski tiek atstāta tikai daļa no parādiem. Daļa parādu tiek pārņemti uz jauno uzņēmumu kopā ar vecā uzņēmuma kreditoriem un sadarbības partneriem. Vistipiskākā situācija ir tad, kad vecajā uzņēmumā paliek nodokļu parādi. Jaunais uzņēmums mēdz nepārņemt arī tādus parādus, kuru neapmaksāšana, pēc uzņēmuma īpašnieku domām, netraucēs turpināt pilnvērtīgu darbību jaunajā uzņēmumā, kā piemēram, parādi mazāk nozīmīgiem vai viegli aizstājamiem piegādātājiem. Ņemot vērā, ka finansiālais ieguvums no biznesa pārcelšanas ir faktiska parādu samazināšana, tiek vērtēts tas, cik lielas ir izmaksas, lai biznesu pārceltu. Izmaksas ir atkarīgas no uzņēmuma lieluma, nozares, biznesa un aktīvu struktūras. Piemēram, ja uzņēmumam ir ievērojami aktīvi, to pārcelšanai var būt nepieciešami ievērojami resursi, gan juridiski noformējot aktīvu pārcelšanu, gan veicot valsts noteiktos pārreģistrācijas maksājumus (piemēram, valsts nodeva par nekustamo īpašumu pārreģistrāciju u.tml.). Tāpat ievērojamas izmaksas un resursu patēriņš var būt saistīts ar jaunu licenču vai atļauju iegūšanu, ja tas nepieciešamas biznesam. Attiecīgi, ja uzņēmuma pārcelšanas finansiālais ieguvums (parādu samazinājums) ir ievērojami lielāks, nekā izmaksas, kas būtu saistītas ar biznesa pārcelšanu, tad tas ir būtisks arguments, lai to darītu. Un otrādi.

Kā ilustratīvu piemēru var minēt kāda neliela pārtikas ražošanas uzņēmuma TAP. Kā intervijā atzina uzņēmuma pārstāvis, tad pirms TAP tika apsvērta doma pārcelt uzņēmuma biznesu uz citu uzņēmumu, taču viens no iemesliem, kāpēc tas netika darīts, bija izmaksas, kas būtu saistītas ar jaunas atļaujas saņemšanu no Pārtikas un veterinārā dienesta. Kopš brīža, kad uzņēmums šo atļauju savulaik saņēma, tika mainīti šādu atļauju saņemšanas nosacījumi. Ja business tiktu pārcelts uz jaunu uzņēmumu, tam būtu jāpieprasa atļauja no jauna, taču lai izpildītu jaunās prasības atļaujas saņemšanai, būtu jāiegulda būtiski resursi telpu remontam. Uzņēmumam bija izdevīgāk mēģināt nomaksāt esošos parādus.

- **Reputācija un uzņēmuma nemateriālā vērtība.** Vairāki intervētie TAP subjekti norādīja, ka biznesa pārcelšanu uz jaunu uzņēmumu nav apsvēruši reputācijas dēļ. Viņuprāt, šāda rīcība liecina par negodprātību biznesa lietās, TAP subjekti nevēlējās, lai par viņiem rastos šāds iespaids. Kā iemesls nepārcelt biznesu uz citu uzņēmumu tika minēta arī uzņēmuma nemateriālā vērtība un atpazīstamība, kas izveidojusies laika gaitā.
- **Juridiskie riski.** No uzņēmēju intervijām varēja noprast, ka, lemjot par uzņēmuma glābšanu vai biznesa pārcelšanu, tiek vērtēti arī juridiskie riski gadījumā, ja business tiek pārcelts. Ņemot vērā, ka tika intervēti uzņēmumu īpašnieki un vadītāji bez juridiskām

zināšanām, viņi, protams, nespēja detalizēti izskaidrot juridiskos riskus, taču varēja noprast, ka riski galvenokārt tika vērtēti divos aspektos – lai neiestātos personiskā atbildība par darbībām, ko varētu kvalificēt kā izvairīšanos no saistību izpildes un lai jaunā uzņēmuma darbība netiktu traucēta dēļ potenciālām tiesvedībām, kas būtu saistītas ar biznesa pāreju. Jāpiebilst, ka nozares speciālisti intervijās atzina, ka ir tendence samazināties gadījumiem, kad notiek atklāta biznesa pārceļšana no faktiski maksātspējīga uzņēmuma uz jaunu. No tā varētu secināt, ka ir attīstījusies tiesu prakse, apstrīdot šādus gadījumus, kā arī ir palielinājušās uzņēmēju zināšanas par juridiskajiem riskiem, kas saistīti ar šādu biznesa pārceļšanu.

Secinājumi par TAP alternatīvām

- Pastāv divas izplatītākās alternatīvas, kas tiek izmantotas TAP vietā – privātas (individuālas) vienošanās ar kreditoriem par parādu restrukturizāciju, un biznesa pārceļšana uz jaunu uzņēmumu.
- Privātas (individuālas) vienošanās par parādu restrukturizāciju tiek izmantotas daudz biežāk nekā TAP.
- Izvēloties starp biznesa pārceļšanu uz citu uzņēmumu un TAP, uzņēmēji lielākoties vērtē izmaksas, juridiskos riskus un reputācijas riskus.

2.5.2.7. TAP uzsākšanas savlaicīgums un TAP subjektu dzīvotspēja

TAP uzsākšanas savlaicīgums daļēji ir atkarīgs no tā, cik savlaicīgi kopumā uzņēmumi risina savas finansiālās problēmas. Uzņēmumu un ekspertu intervijās, ka arī aptaujā tika skaidrots, cik savlaicīgi uzņēmumi kopumā risina savas finansiālās grūtības un cik savlaicīgi piemēro TAP, kādā situācijā būtu jāsāk risināt finansiālās grūtības, lai tas būtu savlaicīgi. Tāpat tika skaidrots, vai kopumā TAP tiek piemērots dzīvotspējīgiem uzņēmumiem.

Kad būtu jāuzsāk finanšu grūtību risināšana

No intervēto **uzņēmumu pārstāvju un nozares ekspertu** teiktā var secināt, ka finansiālās grūtības ir nepieciešams sākt risināt tad, kad tās tiek identificētas. Šādā gadījumā ir vislielākās izredzes tās atrisināt, un šādu pieeju var uzskatīt par savlaicīgu.

Kopumā par labu un vēlamu praksi tika atzīta regulāra sekošana līdzīgu finanšu rādītājiem, pievēršot uzmanību gadījumiem, kad krītas apgrozījums, pieaug saistības pret kreditoriem, pieaug norēķināšanās laiks u.tml. Gadījumos, kad uzņēmums ir saņēmis aizdevumu no kredītiestādes, aizdevuma līgumā parasti ir noteiktas finanšu kovenantes, piemēram, attiecībā uz parādsaistību apjomu pret pašu kapitālu, ieņēmumiem pirms nodokļu maksājumiem un amortizācijas, likviditāti, rentabilitāti u.c., kuras uzņēmumam ir jāizpilda. Nobīdes no šīm finanšu kovenantēm parasti liecina par uzņēmumu finansiālajām grūtībām un, pēc kredītiestāžu restrukturizācijas speciālistu domām, šādā gadījumā ir jāsāk domāt par nobīžu cēloņiem un iespējamiem pasākumiem, lai situāciju labotu.

Par labu praksi tika atzīta arī komunikācija ar kreditoriem un vienošanās par parādu restrukturizāciju, pirms ir iestājies maksājuma termiņš, ja jau iepriekš ir skaidrs, ka saistības

nebūs iespējams segt termiņā, vai pastāv būtisks risks, ka termiņa kavējums varētu būt ilgstošs. Ja samaksas termiņi jau ir kavēti, vēlams uzsākt parādu restrukturizāciju pēc iespējas ātrāk, nepieļaujot ilgstošu kavējumu vai pat piedziņas darbību uzsākšanu.

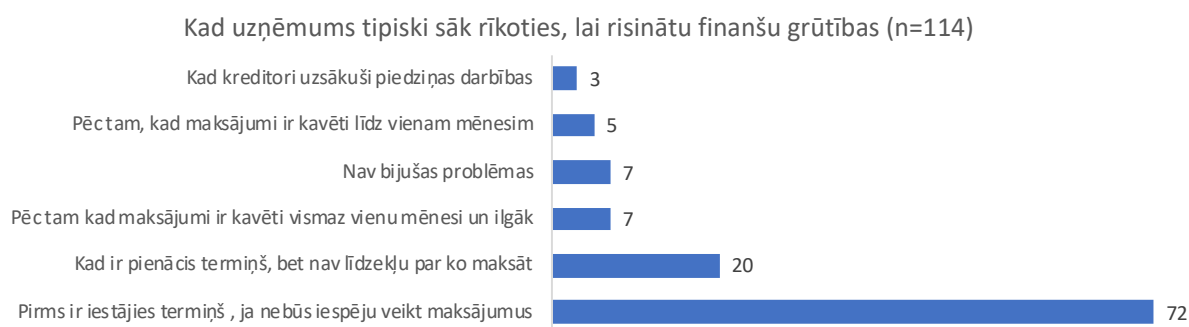
Vai uzņēmumi savlaicīgi risina finansiālās grūtības un uzsāk TAP

Visi intervētie **uzņēmumi, kuriem bija pieredze ar TAP kā kreditoriem**, norādīja, ka lielākā daļa viņu parādnieku, kuriem bija finansiālās grūtības, to risināšanu uzsāka novēloti. Tas izpaudās tādējādi, ka uzņēmumam bija jau krasī pasliktinājies finanšu stāvoklis un bieži vien arī kreditori jau bija sākuši piedziņas darbības.

Līdzīgi kā ar finansiālo grūtību cēloņiem, intervētie **TAP subjekti** bija mazāk paškritiski arī jautājumā par finansiālo grūtību risināšanas un TAP uzsākšanas savlaicīgumu. Aptuveni trešā daļa no intervētajiem parādniekiem tieši vai netieši atzina, ka TAP nav uzsākts savlaicīgi.

No TAP subjektu skaidrojumiem varēja secināt, ka TAP parasti tiek uzskatīts par galējo līdzekli, ko izmantot, ja visas citas iespējas ir izmēģinātas. Piemēram, bieži vien parādnieki mēģināja privāti vienoties ar atsevišķiem kreditoriem par samaksas termiņa pagarināšanu (nereti šīs vienošanās neizpildot), kā arī cerēja uz naudas plūsmas uzlabojumiem (kā piemēram, nozīmīga debitoru parāda atgūšana vai jauna projekta iegūšana). Kā iemesls kavēties ar TAP uzsākšanu tika minēts apsvērumus, ka plānos ietilpa nozīmīga biznesa projekta uzsākšana un TAP statuss varētu atbaidīt potenciālos sadarbības partnerus. Tāpat iemesls novēlotai TAP piemērošanai ir bijusi arī neinformētība par TAP dotajām iespējām, piemēram, iespēju TAP ietvaros restrukturizēt nodokļu parādus.

Tiešsaistes aptaujā uzņēmējiem tika uzdots jautājums par to, kad parasti uzņēmums sāk rīkoties, lai risinātu finansiālās grūtības, ja tādas ir bijušas, vai arī kad to darītu, ja šādas grūtības rastos. Gandrīz 70% no uzņēmējiem norādīja, ka finansiālās grūtības risina vai risinātu, pirms ir iestājies parādu samaksas termiņš. Savukārt 30% to bija darījuši vai darītu tikai tad, kad jau termiņš ir iestājies, kad tas tiek kavēts vai pat jau sāka parāda piedziņa, kas neatbilst speciālistu izpratnei par labo praksi.

Aptaujas rezultāti neļauj izdarīt visaptverošus un viennozīmīgus secinājumus, taču, ņemot vērā intervēto nozares speciālistu pieredzi, apliecinā, ka būtiskai Latvijas uzņēmēju daļai ir tendence finansiālās grūtības risināt novēloti.

TAP subjektu dzīvotspēja

Intervijās tika noskaidrots **kreditoru un nozares speciālistu** viedoklis par to, vai kopumā TAP izmanto dzīvotspējīgi uzņēmumi. Viskompetentāk par šo jautājumu varēja spriest kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti, kuriem bija pieejama vispilnīgākā informācija par uzņēmumu finanšu stāvokli, kā arī piemita nepieciešamā kompetence, lai šo informāciju izvērtētu.

Viedokļi atšķirās attiecībā uz to, cik bieži uzņēmumi ir dzīvotspējīgi un cik bieži – nav. Izskanēja gan viedoklis, ka vairumā gadījumu uzņēmumi ir dzīvotspējīgi, gan viedoklis, ka tie ir dzīvotspējīgi tikai retos gadījumos. Tika arī norādīts, ka dzīvotspēju ne vienmēr ir iespējams droši noteikt, neskatoties uz to, ka ir pieejama plaša finanšu informācija. Taču kopumā tika norādīts uz tendenci, ka bieži vien uzņēmuma dzīvotspēja finanšu grūtību brīdī ir atkarīga ne tik daudz no biznesa, cik no uzņēmuma īpašnieku un vadības motivācijas, kompetences un apņēmības. Kādas kredītiestādes speciālisti, runājot līdzībās, norādīja, ka *uzņēmumu ir iespējams glābt tad, ja uzņēmuma īpašnieks ir gatavs luksusa klases automašīnu nomainīt pret tautas klases automašīnu.*

Secinājumi par TAP uzsākšanas savlaicīgumu un TAP subjektu dzīvotspēju

- Finansiālo grūtību risināšana ir vēlama tad, kad tiek identificētas finansiālo grūtību pazīmes, kā arī pirms ir ilgstoši kavēti maksājumi.
- Pēc kreditoru un ekspertu domām, finansiālās grūtībās nonākuši uzņēmumi lielākoties savas finansiālās grūtības nerisina savlaicīgi. Lielākoties savlaicīgi arī netiek piemērots TAP.
- Par to, vai TAP izmanto dzīvotspējīgi uzņēmumi, speciālistu viedokļi dalās, taču kopumā tiek atzīts, ka dzīvotspēju lielā mērā nosaka uzņēmuma īpašnieku un vadītāju spēja tikt galā ar grūtībām, nevis ārējie apstākļi.

2.5.2.8. Kreditoru attieksme pret TAP

Jebkurus parādu restrukturizācijas pasākumus, t.sk. TAP ietvaros, ir iespējams veikt tikai ar kreditoru piekrišanu. Bez kreditoru vairākuma piekrišanas nav iespējams īstenot TAP. Tāpēc intervijās un aptaujā tika skaidrots, kāda kopumā ir kreditoru attieksme pret TAP, kādi faktori kreditoriem ir svarīgi, lai tie piekristu parādnieka TAP un kādi faktori noved pie noraidošas kreditoru attieksmes. TAP tēls

Analizējot kreditoru attieksmi pret TAP, ir jānošķir kreditoru attieksme pret TAP kā procedūru, kas domāta parādnieka finansiālo grūtību risināšanai, no konkrētām TAP lietām, ar kurām šiem uzņēmumiem bijusi pieredze.

Lielākā daļa intervēto kreditoru neatkarīgi no statusa norādīja, ka objektīvi TAP kā procedūra ir “normāls” līdzeklis parādnieka finansiālo grūtību risināšanai, ja parādnieks ir godprātīgs un ir objektīva nepieciešamība izmantot TAP.

Vienlaikus lielākā daļa kreditoru norādīja, ka praksē TAP tēls ir sabojāts, jo tas lielākoties tiek izmantots negodprātīgi, kā rezultātā bieži vien TAP izmantošana izraisa asociācijas ar

nenovēršamu parādnieka maksātnespēju un iespējamu negodprātīgu rīcību. Pārsvarā šis iespaids bija balstīts uz to, ka uzņēmumu pieredzē ir vai nu maz, vai arī vispār nav gadījumu, kad parādnieks veiksmīgi būtu īstenojis TAP. Kā neuzticības iemesls tika minēts arī neuzticēšanās maksātnespējas nozarei kopumā.

Kreditoru motīvi TAP plāna saskaņošanai

Intervijas parādīja, ka kreditoru attieksme pret parādnieku TAP daļēji ir atkarīga no kreditoru statusa.

Intervētie nodrošinātie kreditori – respondenti norādīja, ka no viņu interešu viedokļa TAP nav vēlamākais parādnieka finansiālo grūtību risināšanas līdzeklis, jo TAP piemērošanas gadījumā kredītiestādēm ir jāveido uzkrājumi TAP ietvaros restrukturizētajām saistībām, kas rada papildu “spiedienu” uz kredītiestāžu kapitālu. Vēlamākais risinājums būtu privāti restrukturizācijas pasākumi. Tomēr tika atzīts, ka kopumā TAP mēdz būt labāks risinājums par parādu piedziņu. Tāpēc kredītiestādes mēdz saskaņot parādnieku TAP plānu, ja pastāv saprātīga iespēja, ka tas varētu tikt pilnībā vai daļēji īstenots.

Saskaņojot TAP plānu, kredītiestādes pārsvarā vērtē TAP subjekta dzīvotspēju un TAP plāna ekonomisko pamatojumu. Taču no intervijām varēja spriest, ka visās kredītiestādēs un pat vienas kredītiestādes ietvaros nepastāv vienoti vērtēšanas kritēriji. Respektīvi, analogiskā situācijā dažādas kredītiestādes var pieņemt atšķirīgus lēmumu par TAP plāna saskaņošanu. Un atšķirīgi lēmumi analogiskā situācijā var būt pat vienas kredītiestādes ietvaros.

Lemjot par TAP plāna saskaņošanu, kredītiestādes parasti salīdzina izmaksas, juridiskos riskus un resursu patēriņu ar potenciālo piedziņu. Kā norādīja vairāku kredītiestāžu piedziņas un restrukturizācijas speciālisti, pēdējos gados kredītiestādēm ir tendence vairāk meklēt risinājumus sarunu ceļā un izmantot piedziņu tikai kā galējo līdzekli. Šo tendenci apstiprināja arī intervētie nozares speciālisti.

Neskatoties uz to, ka no kredītiestāžu interešu viedokļa TAP nav pats vēlamākais parādnieku finansiālo grūtību risinājums, atsevišķu kredītiestāžu pārstāvji atzina, ka ir bijuši gadījumi, kad viņi ir ieteikuši parādniekam izmantot TAP. Pārsvarā tie bijuši gadījumi, kad parādniekam ir daudz kreditoru un daļa no tiem ir uzsākusi piedziņas darbības, kuras var apdraudēt parādu restrukturizācijas vienošanos starp kredītiestādi un parādnieku.

Intervēto **nenodrošināto kreditoru** attieksme pret parādnieku TAP bija atkarīga no kreditoru svarīguma parādnieka komercdarbībai. Lai gan likums noteic, ka, ievērojot katra kreditora statusa īpatnības, pret kreditoriem ir īstenojama vienlīdzīga attieksme, intervijās atklājās, ka praksē ne vienmēr attieksme pret visiem kreditoriem ir vienlīdzīga. Bieži nenodrošināto kreditoru vidū faktiski pastāv **neoficiāli prioritārie kreditori**, kuru prasījumi tiek segti pilnā apmērā, t.sk. ārpus TAP plāna. Tas tiek darīts gan pēc parādnieka iniciatīvas, lai saglabātu labas attiecības un sadarbību turpmāk, gan pēc kreditora pieprasījuma, kas kalpo kā priekšnoteikums turpmākai sadarbībai, jo īpaši tad, ja piegādātāju ir grūti vai neiespējami aizstāt.

Kreditori, kuru sniegtie pakalpojumi vai piegādātās preces ir salīdzināmi viegli aizstājami parādnieka komercdarbībā, parasti ir starp **“mazākuma” kreditoriem** un pret parādnieka TAP mēdz izturēties negatīvāk, pieņemot, ka TAP ir tikai pāreja uz parādnieka maksātnespēju un parāds būs jānoraksta. Ar šiem kreditoriem nereti parādnieki nekomunicē, vien formāli nosūta TAP plāna projektu. Saņemot saskaņošanai TAP plānu, šie kreditori bieži neveic nekādas darbības, uzskatot, ka to balss neko neizšķir. Taču mēdz arī saskaņot TAP plānu, neskatoties uz savu nelabvēlīgo attieksmi un aizdomām par parādnieka TAP, jo uzskata, ka tādā veidā viņiem saglabājas teorētiskas cerības saņemt vismaz daļu no sava prasījuma. Gadījumā, ja ar parādnieku saistītās personas pēc neveiksmīga TAP turpina komercdarbību ar citu uzņēmumu un vērsas pie šiem kreditoriem pēc pakalpojumiem vai precēm, kreditori mēdz pieprasīt iepriekšējā parāda dzēšanu, lai atsāktu sadarbību.

Privilēģētie nenodrošinātie kreditori, kuru pakalpojumi vai piegādātās preces ir stratēģiski svarīgas vai grūti aizstājamas parādnieka komercdarbībā, kopumā mēdz justies aizsargātāki gadījumā, ja parādnieks uzsāk TAP, jo parādnieks parasti ar kreditoriem komunicē, lai nodrošinātu sadarbības turpināšanu, un cenšas panākt kreditoriem pieņemamu risinājumu. Šie kreditori mēdz panākt savu prasījumu pilnīgu segšanu pat tad, ja TAP plāns paredz citu kreditoru prasījumu daļēju dzēšanu. Tas var notikt dažādos veidos, piemēram, apmaksājot visu kavēto parādu pirms TAP ierosināšanas vai ar saistīto personu un uzņēmumu starpniecību ilgākā laika periodā.

Kopumā intervijas liecināja, ka nenodrošinātajiem kreditoriem ir tendence piekrist TAP plāniem, ja pastāv vismaz teorētiska iespēja, ka tādā veidā viņi varētu atgūt daļu no sava parāda. Nenodrošinātie kreditori, saskaņojot TAP plānu, parasti pievērš uzmanību tam, ko tas paredz attiecībā uz viņu prasījumu (kad un kā tiks maksāts, vai un cik lielā apmērā tiek samazināts prasījums). No intervijām varēja spriest, ka TAP subjekta dzīvotspēju un TAP plāna ekonomisko pamatojumu nenodrošinātie kreditori parasti nevērtē.

VID pārstāvji intervijā norādīja, ka, lemjot par TAP plāna saskaņošanu, izvērtē gan TAP plānā paredzētās nodokļu parādu restrukturizācijas metodes, gan arī TAP plāna ekonomisko pamatojumu, t.i., cik liela ir varbūtība, ka TAP plāns izdosies. VID pārstāvji arī norādīja, ka VID aktīvi iesaka nodokļu parādniekiem izmantot TAP, jo ar TAP palīdzību var visefektīvāk restrukturizēt nodokļu parādus, apturēt nokavējuma naudas aprēķinu un nodokļu parādu piedziņu.

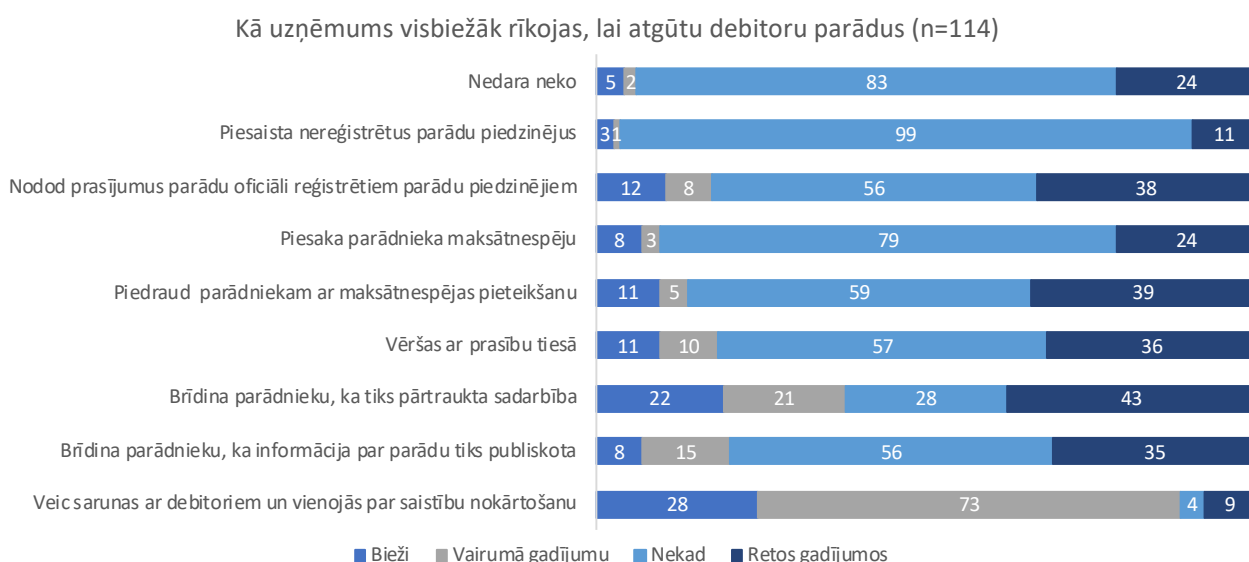
Runājot par kreditoru, it īpaši nenodrošināto kreditoru, attieksmi pret TAP, jānorāda vēl viena tendence. Kā varēja noprast no intervijām, TAP ierosināšana savā ziņā mainīja kreditoru attieksmi pret parāda piedziņas perspektīvām. Pirms TAP ierosināšanas kreditori, sastopoties ar parādnieka nemaksāšanu, parasti apzinājās, ka, iespējams, to pamatā ir parādnieka finansiālās grūtības, tomēr bieži bija uzstājīgi un mazāk atvērti uz ilgtermiņa risinājumiem. Savukārt TAP ierosināšana kreditoru acīs bija nepārprotams signāls parādnieka finansiālajām grūtībām, kas norādīja uz to, ka parāda atgūšana varētu būt būtiski apdraudēta. Tas savukārt

lika daļai kreditoru būt atvērtākiem pret parādu restrukturizācijas risinājumiem, jo tie skaidrāk apzinājās, ka pastāv divas alternatīvas: atgūt „kaut ko” vai „neko”.

Kreditoru lēmumu par TAP plāna saskaņošanu ietekmē arī kreditora prasījuma apmērs, salīdzinot ar paša kreditora apgrozījumu. Ja summas bija nelielas, kreditori parasti vai nu vispār neiesaistījās TAP plāna saskaņošanā, vai arī formāli saskaņoja TAP plānu, netērējot resursus sarunām par izdevīgākiem nosacījumiem u.tml. Savukārt, ja prasījuma summas bija lielākas, kreditori parasti aktīvāk iesaistījās TAP plāna saskaņošanas procesā, vai nu pieprasot izdevīgākus noteikumus, vai arī aktīvi iebilstot pret TAP plānu.

Kā kritērijs TAP plāna apstiprināšanai kreditoru intervijās izskanēja arī parādnieka komunikācija ar kreditoriem. Proti, ir lielāka iespēja, ka kreditors apstiprinās TAP plānu, ja parādnieks ar kreditoru komunicē un dara to savlaicīgi.

Skaidrojot kreditoru motīvus un uzvedību, saskaroties ar TAP, Pētījuma autori mēģināja noskaidrot, kādi kopumā ir uzņēmēju paradumi atgūt parādus – cik lielā mērā tie ir balstīti uz sarunām un sadarbību un cik lielā mērā uz piespiedu darbībām.

Pārliecinoši lielākā daļa no aptaujātajiem uzņēmējiem (85%) norādīja, ka visbiežāk parādus atgūst sarunu un vienošanās ceļā. Kā otrs izplatītākais līdzeklis tika norādīta sadarbības pārtraukšana vai draudi pārtraukt sadarbību (38% gadījumu). Jebkādas piedziņas darbības, iesaistot valsts institūcijas, tika minētas mazāk par 20% gadījumu. Aptaujas rezultāti apstiprināja arī intervijās iegūto informāciju, kur lielākā daļa uzņēmēju norādīja, ka visefektīvāk ir risināt parādu atgūšanu sarunu ceļā. Ņemot vērā to, ka TAP pamatā ir vienošanās starp parādnieku un kreditoriem, var izdarīt secinājumu, ka uzņēmumi Latvijā kā kreditori kopumā ir atvērti sarunām, t.sk. TAP plāna saskaņošanai.

Kreditoru motīvi TAP plāna nesaskaņošanā

No intervijām ar kreditoriem varēja konstatēt šādus galvenos faktorus, kāpēc kreditori nepiekrīta TAP plāna saskaņošanai:

- **Neapmierinošas parādu restrukturizācijas metodes.** Nenodrošinātie kreditori, piemēram, var nepiekrīst, ja plāns paredz pamatparāda dzēšanu ievērojamā apmērā, savukārt, nodrošinātie kreditori mēdz nepiekrīst arī blakus prasījumu dzēšanai. Kreditorus mēdz neapmierināt arī maksājumu veikšana TAP termiņa pēdējā mēnesī.
- **TAP plānam nav ekonomiska pamata.** Citiem vārdiem sakot, nav pamata ticēt, ka tas izdosies. Visbiežāk šis faktors ir iemesls tam, kāpēc TAP plānu nesaskaņotu kredītiestādes. Taču TAP subjekta dzīvotspējai un TAP plāna ekonomiskajam pamatojumam mēdz pievērst uzmanību arī VID un, iespējams, arī atsevišķi citi nenodrošinātie kreditori, taču intervēto nenodrošināto kreditoru pārstāvji šo faktoru nebija izvērtējuši.
- **TAP subjekta negodprātīga rīcība un solījumu nepildīšana.** Vairāku kredītiestāžu pārstāvji norādīja, ka TAP plānu parasti nesaskaņo parādniekiem, kuri ir rīkojušies negodprātīgi pret kredītiestādi, vai arī TAP plānu ir paredzēts izpildīt ar likumiski un ētiski apšaubāmu darījumu palīdzību. *Piemēram, vienā gadījumā TAP plāns netika apstiprināts tāpēc, ka parādnieka business bija balstīts uz manipulācijām, lai, izmantojot Latvijas jurisdikciju, apietu Krievijas sankcijas pret Ukrainu un izplatītu Ukrainā ražotu produkciju Krievijā.* Kā liecināja nozares speciālisti, kreditori mēdz nesaskaņot TAP plānu tāpēc, ka parādnieks iepriekš ir vairākkārt nepildījis savus solījumus veikt parādu apmaksu un ir sabojājis attiecības ar kreditoriem.
- **Nekomunicēšana ar kreditoriem.** Kreditori mēdz nesaskaņot TAP plānu, ja tas tiek atsūtīts tikai formālai saskaņošanai un nav komunikācijas starp parādnieku un kreditoru.
- **Novēlota TAP plāna iesniegšana un sarunu sākšana.** Kā norādīja gan kredītiestāžu pārstāvji, gan VID, nereti parādnieki, uzsāk komunikāciju par TAP plānu nevis pirms TAP ierosināšanas vai uzreiz pēc TAP ierosināšanas, bet gan tuvojoties TAP plāna saskaņošanas termiņa beigām. Piemēram, atsūta TAP plānu dažas dienas pirms TAP plāna saskaņošanas termiņa beigām, turklāt tādā kvalitātē, kas neļauj pilnvērtīgi to izvērtēt. Rezultātā kreditori fiziski nav spējīgi TAP plānu kvalitatīvi izskatīt un pieņemt izsvērtu lēmumu.

Faktori, kas veicina TAP plāna saskaņošanu ar kreditoriem

Ņemot vērā kreditoru motīvus TAP plānu saskaņošanā un atteikuma iemeslus, var identificēt faktorus, kuri sekmē TAP plāna saskaņošanu ar kreditoriem:

- **parādnieks aktīvi komunicē ar kreditoriem par TAP;**
- **komunikācija ar kreditoriem ir uzsākta pirms TAP ierosināšanas vai pēc iespējas ātrāk pēc tās;**

- TAP plāns ir kvalitatīvi sastādīts, un parādnieks spēj pamatot uzņēmuma dzīvotspēju;
- TAP plāns paredz saprātīgas un situācijai atbilstošas parādu restrukturizācijas metodes;
- parādnieks iepriekš nav būtiski pārkāpis savus solījumus vai rīkojies negodprātīgi pret kreditoriem.

Parādnieku pieredze ar kreditoru attieksmi

Intervēto TAP subjektu pieredze, saskaņojot TAP plānu, bija dažāda. Varēja noprast, ka attieksmi lielā mērā ietekmēja gan TAP subjekta un kreditoru attiecības un tas, cik būtisks TAP subjekts kā sadarbības partneris bija kreditoram, gan arī TAP subjekta rīcība TAP plāna saskaņošanas laikā.

Tie, kam bija izdevies TAP plānu saskaņot, uzsvēra, ka ļoti būtiski ir bijis komunicēt ar kreditoriem un skaidrot situāciju. Lielākoties kreditori esot izturējušies saprotoši.

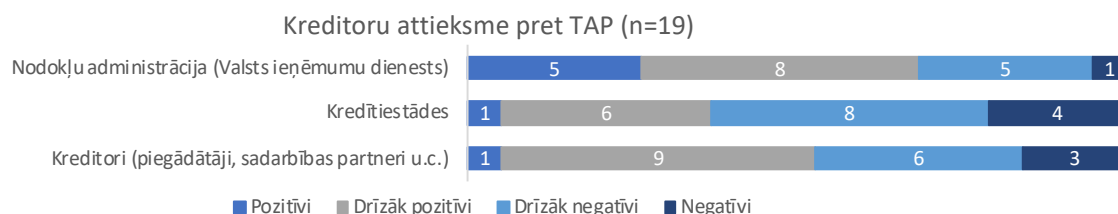
Raksturojot kreditoru attieksmi pēc to statusa, TAP subjektu viedoklis bija šāds:

Nodrošinātie kreditori (kredītiestādes) kopumā netika izcelti kā ļoti pretimnākoši, taču arī ne izteikti noraidoši. Tomēr atsevišķi TAP subjekti īpaši norādīja, ka kredītiestādes pret viņiem bija izturējušās nelabvēlīgi. Tas galvenokārt izpaudās kā neelastība parādu restrukturizācijā. Piemēram, kredītiestāde nebija piekritusi samazināt blakus prasījumus.

Nenodrošināto kreditoru attieksme bija saprotoša, ja TAP subjekti bija komunicējuši ar kreditoriem un bija pirms tam uzturējuši labas attiecības. Viens no uzņēmējiem, kura uzņēmums bija īstenojis TAP, atzina, ka viņam bijusi goda lieta izrunāt TAP ar visiem kreditoriem un esot bijis pat pārsteigts, ka pilnīgi visi ir saskaņojuši plānu. Vairākas negatīvas atsauksmes bija par kreditoriem, kuriem ir dominējošs stāvoklis tirgū un kuri sniedz grūti aizstājamus pakalpojumus. Atsevišķi šādi kreditori TAP plāna saskaņošanas vietā bija izvirzījuši ultimātu pilnībā apmaksāt TAP plānā iekļauto parādu, pretējā gadījumā draudot pārtraukt pakalpojuma sniegšanu. TAP subjekti bija spiesti šīs prasības izpildīt, pretējā gadījumā TAP plānu nebūtu iespējams īstenot.

VID saņēma vispretrunīgākās atsauksmes. Vairāki TAP subjekti īpaši izcēla VID darbinieku sadarbību TAP plāna saskaņošanā. Atsevišķi TAP subjekti norādīja, ka VID saskaņojumu TAP plānam ir iespējams iegūt, ja izpilda visas formālās prasības, ko paredz likums. Savukārt atsevišķi TAP subjekti uzskatīja, ka VID saskaņojumu ir grūti iegūt un ka VID attieksme ir formāla un neelastīga.

Jautājums par to, kāda bija TAP subjektu pieredze saskarsmē ar kreditoriem, tika uzdots arī Pētījuma **tiešsaistes aptaujā**.

Aptaujā vispozitīvākās atsauksmes saņēma VID, kura attieksmi 70% no aptaujas dalībniekiem novērtēja kā pozitīvu vai drīzāk pozitīvu. Pārējo nenodrošināto kreditoru attieksme kā pozitīva vai drīzāk pozitīva tika novērtēta apmēram 50% gadījumu. Savukārt kredītiestāžu pozitīvu vai drīzāk pozitīvu attieksmi aptaujas dalībnieki bija jutuši visretāk – tikai 36% gadījumu. Pētījuma aptaujas rezultāti kopumā atbilst arī informācijai, ko TAP subjekti sniedza intervijās.

Arī **Advokātu padomes pētījumā** tika uzdoti jautājumi par kreditoru attieksmi TAP saskaņošanas procesā. 83% no aptaujātajiem TAP subjektiem bija saskārušies ar grūtībām saskaņot TAP plānu ar kreditoriem, un 79% nozares speciālistu norādīja, ka ir saskārušies ar to, ka parādniekiem ir grūtības saņemt kreditoru saskaņojumu TAP plānam.

Vērtējot atsevišķu grupu kreditoru attieksmi, 55% no Advokātu pētījuma aptaujas respondentiem bija norādījuši, ka ir saņēmuši kredītiestādes saskaņojumu TAP plānam, bet 45% gadījumu tika saņemts atteikums. Nozares ekspertu pieredze bija pozitīvāka, jo 73% no ekspertiem bija atzinuši, ka to pieredzē kredītiestādes bija devušas saskaņojumu TAP plānam un tikai 17% to bija atteikušas.

Vērtējot sadarbību ar VID, Advokātu padomes pētījuma respondentu atbildes bija šādas: 57% TAP subjektu bija saņēmuši atteikumu no VID, 7% gadījumu TAP plāns bija saskaņots, bet 37% gadījumu saskaņojums nebija vajadzīgs. Atbildot par savu pieredzi ar VID, 39% nozares speciālistu norādīja, ka VID bija saskaņojis TAP plānu, 28% norādīja, ka saskaņojums bija atteikts, bet 33% gadījumu – ka saskaņojums nebija nepieciešams.

Salīdzinot Pētījumā iegūtos datus par uzņēmēju pieredzi ar Advokātu padomes datiem, jāsecina, ka tie pirmsšķietami atšķiras. Taču atšķirības lielā mērā varētu izskaidrot ar atšķirīgi uzdotajiem jautājumiem, respondentu atlasī un pētījuma metodoloģiju.

Piemēram, jautājumā par sadarbību ar kredītiestādēm Pētījuma aptaujas respondenti tika lūgti novērtēt sadarbību, nevis atbildēt, vai ir saņemts saskaņojums, kā tas tika prasīts Advokātu padomes pētījumā. Iespējams, daļa no Pētījuma aptaujas respondentiem, kuri novērtēja sadarbību ar kredītiestādi drīzāk negatīvi, saskaņojumu tomēr bija saņēmuši, taču ne ar tādiem nosacījumiem, kā bija sākotnēji cerējuši. Salīdzinot abu aptauju rezultātus ar informāciju, ko intervijās sniedza paši kredītiestāžu pārstāvji, var samērā skaidri saskatīt to,

ka kredītiestādēm “nav siltu jūtu” pret TAP (un to arī jūt parādnieki), taču tās mēdz samērā bieži piekrist TAP kā mazākajam ļaunumam (salīdzinājumā ar piedziņas procesu).

Atšķirības respondentu atbildēs par VID attieksmi abās aptaujās ir daudz krasākas. Ja 70% Pētījuma aptaujas respondenti atzina, ka sadarbība ar VID ir bijusi pozitīva, var pieņemt, ka, visticamāk, viņi ir saņēmuši VID saskaņojumu TAP plānam. Turklāt, kā rādīja intervijas, tad saskaņojumu TAP plānam bija ieguvuši arī tādi uzņēmēji, kuri bija kopumā ļoti neapmierināti ar VID nodokļu uzrēķina dēļ un nebija arī apmierināti ar procesu, kādā bija ieguvuši TAP plāna saskaņojumu VID. Iespējams, šo uzņēmēju atbildes aptaujā par sadarbību ar VID būtu “drīzāk negatīvi”. Tas nozīmē, ka Pētījumā veikto aptauju un interviju respondentiem VID ir saskaņojis TAP plānus pat vairāk nekā 70% gadījumu. Advokātu padomes pētījuma datus, kas uzrāda tikai 7% VID saskaņošanas gadījumus starp respondentiem, visticamāk, var skaidrot ar atšķirībām datu vākšanas metodoloģijā un respondentu atlasē. Taču Pētījuma autoriem, diemžēl nav sīkākas informācijas par Advokātu padomes pētījuma aptauju, lai to analizētu.

Pētījuma ietvaros no VID pārstāvjiem tika iegūti precīzi dati par VID pieņemtajiem lēmumiem attiecībā uz TAP saskaņošanu. Tabulā ir ietverts kopējais iesniegumu skaits, ko VID ir saņēmis 2014.- 2018.gadā, to gadījumu skaits, kad VID ir saskaņojis TAP plānu un to gadījumu skaits, kuros VID ir atteicis plāna saskaņošanu.

Atbilstoši VID pārstāvju skaidrojumam, ne visi iesniegumi par TAP plāna saskaņošanu tiek izskatīti pēc būtības, jo lielā daļā gadījumu tie ir iesniegti novēloti⁴¹ vai arī nesatur likumā noteikto informāciju, kuru iesniedzēji nespēj iesniegt arī pēc šīs informācijas pieprasīšanas. Attiecīgi, procesuāli VID atteikums pēc būtības saskaņot TAP plānu tiek pieņemts salīdzinoši reti, biežāk TAP nesaskaņošana notiek, neizskatot iesniegumu pēc būtības. VID pārstāvji gan norādīja, ka pat gadījumā, ja TAP subjekts novēloti lūdz TAP plāna saskaņojumu, VID mēdz atjaunot nokavēto procesuālo termiņu, ja TAP subjekts ir vērsts uz sadarbību un ir saprātīgs pamats cerēt, ka TAP varētu izdoties.

Gads	Iesniegumi par TAP plāna saskaņošanu	VID piekrišana	VID atteikums	Saskaņotie TAP plāni, īpatsvars procentos
2014	155	24	4	15%
2015	109	20	0	18%
2016	84	22	0	26%
2017	91	25	0	27%
2018	61	15	0	25%

Pētījuma ietvaros netika veikta detalizēta izpēte par gadījumiem, kad VID nebija saskaņojis TAP plānu, lai spriestu par to, cik pamatoti ir bijuši VID atteikumi (vai VID ir pieņēmis formālu lēmumu neskatīt pēc būtības iesniegumu arī situācijās, kad bija saprātīgs pamats domāt, ka TAP ir īstenojams). Taču intervijas ar VID pārstāvjiem un TAP subjektiem dod pamatu

⁴¹ Likuma par “Nodokļiem un nodevām” 24.¹panta pirmā daļa noetic, ka iesniegums ar lūgumu saskaņot TAP plānu, jāiesniedz 10 dienu laikā no brīža, kad ir ierosināta TAP lieta. Saskaņā ar VID pārstāvju sniegto informāciju, 2017.gadā šajā termiņā bija iesniegti 6% iesniegumu, bet 2018.gadā- 10% iesniegumu.

secinājumam, ka VID kopumā ir atsaucīgs un uz sadarbību vērstš kreditors, kurš saskaņo TAP plānus, izņemot situācijas, kad tipiski mēdz nepiekrīst arī citi kreditori (skatīt iepriekš). Vienlaikus sadarbībā ar VID mēdz rasties grūtības organizatorisku iemeslu dēļ, kas ir aprakstīti tālāk.

Lielo kreditoru problēma

Interviju laikā tika identificēta viena kopīga iezīme TAP subjektu pieredzē ar visiem **kreditoriem, kuri ir lielas organizācijas vai uzņēmumi**. Parasti lielās organizācijās un uzņēmumos ir sazarota struktūra un stingri nodalītas kompetences, tāpat regulēta un dzīvī īstenota dažādu lēmumu pieņemšanas procedūra, kā arī iekšējā un ārējā komunikācija. Vairāki TAP subjekti bija saskārušies ar situāciju, kad ikdienas sadarbībā, piemēram, jautājumos par pakalpojumu saņemšanu, tie komunicēja ar konkrētiem uzņēmuma vai iestādes pārstāvjiem, kuri, iestājoties uzņēmuma finanšu krīzes situācijai, vairs nebija lēmumu pieņēmēji par parādu restrukturizāciju un TAP īstenošanu. Taču vienlaikus TAP subjektiem nebija skaidrs, kas ir tie uzņēmuma vai iestādes pārstāvji, kas varētu kompetenti šo jautājumu risināt, kā rezultātā TAP subjekts vai nu vispār nespēja pilnvērtīgi komunicēt ar uzņēmumu vai iestādi, lai risinātu TAP jautājumu, vai arī uzsāka komunikāciju novēloti – pēc tam, kad bija patērējis ilgu laiku, lai noskaidrotu, ar kuriem uzņēmuma vai iestādes pārstāvjiem būtu jākomunicē. Iespējams, tas ir saistīts arī ar to, ka pašā iestādē vai uzņēmumā nav skaidru vadlīniju par to, kā tiek risinātas šādas situācijas, kā notiek komunikācija un attiecīgā jautājuma pārņemšana starp struktūrvienībām vai atbildīgajiem darbiniekiem.

Ar šādu situāciju visbiežāk TAP subjekti bija saskārušies attiecībās ar VID. Vairāki uzņēmēji norādīja, ka viņiem TAP plāna saskaņošanas laikā nebija skaidrs, ar kuriem VID pārstāvjiem būtu jākomunicē par TAP plāna saskaņošanu, kā rezultātā viņi bija pārliecināti, ka VID saskaņojumu ir iespējams iegūt tikai tad, ja uzņēmumam “ir kontakti” VID atbildīgajās struktūrās. Tika minēti arī piemēri, kad VID inspektori, ar kuriem uzņēmēji kontaktējās par parādu restrukturizācijas iespējām, vienkārši ieteica sniegt maksātspējas pieteikumu. Respektīvi, neskatoties uz to, ka VID darbinieki, kuri ir atbildīgi par restrukturizācijas jautājumiem, aktīvi aicina izmantot TAP un, pēc daudzu uzņēmēju vārdiem, ir atsaucīgi, citi VID darbinieki, ar kuriem saskārās uzņēmēji, pauž pilnīgi pretēju nostāju.

Ar līdzīgām situācijām TAP subjekti bija saskārušies arī komunikācijā ar kredītiestādēm. Turklāt no intervijām ar kredītiestāžu pārstāvjiem varēja noprast, ka ne visu kredītiestāžu procedūras, kā arī iekšējā un ārējā komunikācija ļauj finansiālās grūtībās nonākušam uzņēmumam nonākt pie kredītiestādes speciālistiem, kas ir kompetenti risināt restrukturizācijas jautājumus. Īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad parādnieki ir mazāki uzņēmumi, kuri nav lieli klienti kredītiestādes izpratnē un kuriem nav īpašu apkalpošanu programmas.

Viens no intervētajiem uzņēmējiem norādīja arī uz situāciju, kad ar liela uzņēmuma (nenodrošinātā kreditora) vadību tika panākta mutiska vienošanās par piekrišanu TAP plāna grozījumiem, taču bija ļoti sarežģīti iegūt uzņēmuma rakstisku saskaņojumu birokrātisku

iemeslu dēļ. Uzņēmuma iekšējās procedūras bija tik smagnējas, ka uzņēmums nespēja saprātīgā laikā reaģēt uz TAP plāna grozījumu saskaņojuma lūgumu.

Secinājumi par kreditoru attieksmi pret TAP

- Kreditoriem TAP lielākoties asociējas ar parādnieka maksātnespēju un negodprātīgu rīcību. Tomēr kopumā kreditori ir atvērti uz sadarbību un piekrīt parādnieka TAP, ja parādnieks savlaicīgi komunicē, ir godprātīgs un piedāvā saprātīgus risinājumus.
- Mēdz būt grūtības saskaņot TAP plānu ar kreditoriem, kuri ir lieli uzņēmumi vai organizācijas, kā arī ar tādiem kreditoriem, kuru preces vai pakalpojumi ir grūti aizstājami.

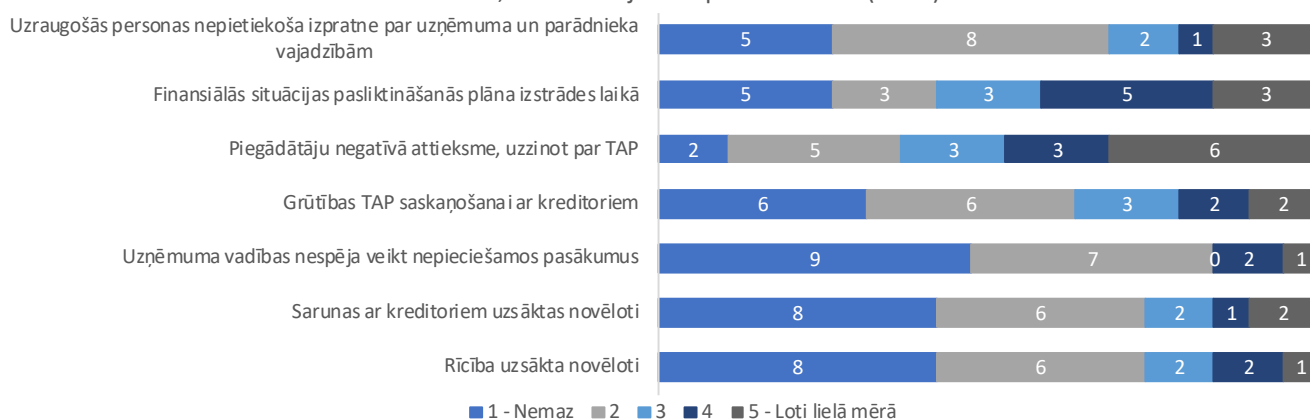
2.5.2.9. Apstākļi, kas traucē TAP īstenošanu

Ņemot vērā, ka statistiski tikai 15% no visiem saskaņotajiem TAP plāniem tiek veiksmīgi izpildīti, intervijās un aptaujā tika skaidrots, kādi faktori praksē traucē TAP īstenošanu.

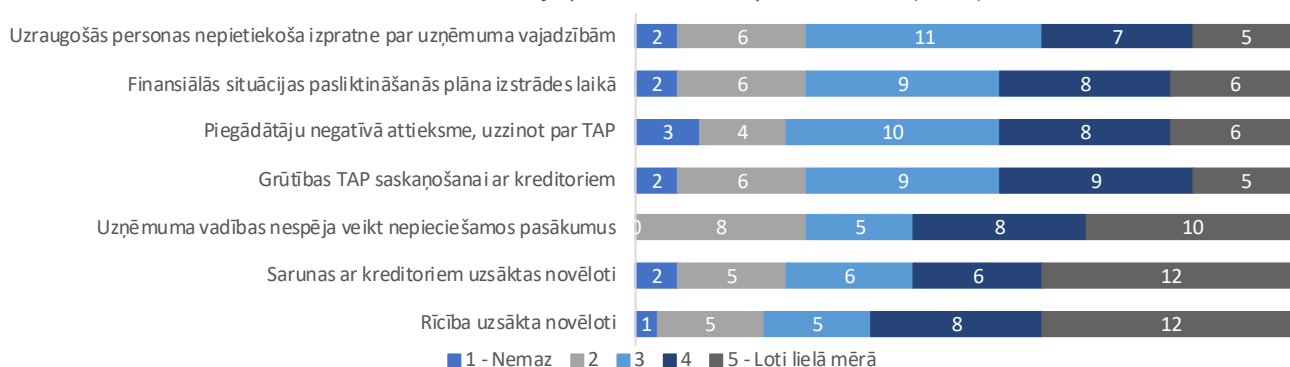
Novēlota TAP uzsākšana

Lai gan tikai mazākā daļa no intervētajiem un aptaujātajiem TAP subjektiem atzina, ka TAP īstenošanu apgrūtināja novēlota TAP uzsākšana, to kā būtisku apstākli minēja kreditori un nozares eksperti gan intervijās, gan arī tiešsaistes aptaujā.

Faktori, kas traucēja TAP piemērošanai (n=19)

Faktori, kas traucēja parādnieka TAP piemērošanā (n=31)

Uzņēmuma vadības nespēja veikt izmaiņas

Lielākā daļa no kreditoriem un nozares ekspertiem uzskatīja, ka TAP īstenošanu bieži traucē uzņēmuma vadības nespēja atrisināt finansiālo grūtību cēloņus. Nozares speciālisti bija novērojuši, ka dažkārt uzņēmumu vadītājiem ir maldīgs priekšstats par to, ka TAP uzsākšana pati par sevi palīdzēs atrisināt finansiālās grūtības un viņi nav psiholoģiski gatavi tam, ka TAP laikā ir jāpieliek lielas pūles, lai uzņēmums izdzīvotu. Tāpat tika norādīts uz to, ka izplatīta parādība ir uzņēmumu vadītāju pārāk optimistiskās prognozes par uzņēmuma finanšu radītājiem TAP laikā. Speciālisti norādīja, ka naudas plūsma TAP laikā ir jāplāno tieši pretēji – maksimāli konservatīvi.

Piegādātāju un sadarbības partneru attieksme

Gandrīz visi intervētie TAP subjekti un nozares eksperti norādīja, ka, uzsākot TAP, būtiski mainās sadarbības partneru un piegādātāju attieksme. Jebkuras preces un pakalpojumus ir iespējams saņemt tikai ar pēcapmaksu, un sadarbības partneri kopumā izturas daudz piesardzīgāk pret uzņēmumu, kuram ir TAP. Arī tiešsaistes aptaujā visvairāk TAP subjektu norādīja, ka piegādātāju negatīvā attieksme bija vistraucējošākais faktors TAP īstenošanai. Tāpat arī uzņēmumi, kuru sadarbības partneri un klienti bija izmantojuši TAP, lielākoties atzina, ka ir mainījuši sadarbības nosacījumus, kas pārsvarā ir izpaudies priekšapmaksas pieprasīšanā.

Kā negatīvas sadarbības partneru attieksmes izpausmi var uzskatīt arī likumā noteikto ierobežojumu TAP subjektu piedalīties publiskajos iepirkumos. Kā problēmu to norādīja daži no intervētajiem TAP subjektiem un arī daži nozares eksperti. Praksē gan pastāv arī metodes, kā šo ierobežojumu apiet, piemēram, izmantojot dalībai publiskajos iepirkumos saistītus uzņēmumus. Tomēr šāda ierobežojumu apiešana prasa papildu resursu patēriņu un samazina īpašnieku motivāciju izmantot TAP tā uzņēmuma glābšanai, kuram šis ierobežojums formāli tiek piemērots.

Secinājumi par apstākļiem, kas traucē TAP piemērošanai

- Būtiskākie faktori, kas traucē TAP īstenošanu, ir novēlota TAP uzsākšana, uzņēmuma vadības nespēja atrisināt finansiālo grūtību cēloņus, kā arī piegādātāju un klientu negatīvā attieksme pret TAP subjektiem.

2.5.2.10. TAP metodes

TAP metodes var iedalīt divās daļās:

a) parādu restrukturizācijas metodes, kas vērstas uz to, lai atrisinātu jautājumu kad, kādā veidā un kādā apjomā tiks samaksātas parādsaistības, un

b) biznesa restrukturizācijas metodes, kas vērstas uz to, lai nodrošinātu līdzekļus parādsaistību segšanai.

Intervijās ar uzņēmumiem un ekspertiem tika skaidrots gan kādas TAP metodes tiek piemērotas, gan arī tas, kāds ir šo metožu izmantošanas pamatojums un kāda ir parādnieku un kreditoru attieksme pret atsevišķām TAP metodēm.

Parādu restrukturizācijas metodes

Uzņēmēji un eksperti norādīja, ka pašas populārākās parādu restrukturizācijas metodes ir parādsaistību maksājumu atlikšana, blakus prasījumu dzēšana un pamatparāda daļēja dzēšana. Likumā paredzētā iespēja apmainīt prasījumus pret TAP subjekta kapitāla daļām, praksē tiek izmantota reti, un mēģinājumi piemērot šo metodi pārsvarā beidzas neveiksmīgi.

Mēdz būt gadījumi, kad parādu restrukturizācijas metodes tiek koriģētas TAP laikā. Piemēram, sākotnējais TAP plāns paredz tikai maksājumu atlikšanu, taču TAP plāna izpildes gaitā rodas grūtības veikt plānā paredzētos maksājumus, un tiek koriģēts maksājumu grafiks un/vai daļēji dzēsti prasījumi.

Skaidrojot to, kāpēc vienā vai otrā gadījumā tiek izmantotas attiecīgās metodes, varēja noprast, ka par parādu atlikšanu starp parādniekiem un kreditoriem parasti nerodas īpašas domstarpības it īpaši tad, ja plāns paredz veikt regulārus maksājumus, jau sākot ar TAP plāna apstiprināšanu. Taču jautājums par prasījumu dzēšanu ir sensitīvs (jo īpaši, ja tiek daļēji dzēsti pamatprasījumi).

Intervijas liecināja, ka visretāk jebkādam prasījumu dzēšanai piekrīt **kredītiestādes**. Lai gan kāds kredītiestādes piedziņas speciālists atzina, ka, iespējams, atsevišķos gadījumos, kad kredītiestādei bijusi izvēles iespēja starp prasījuma samazināšanu un piedziņu, bet kredītiestāde bija izvēlējusies otro variantu, gala rezultāts, iespējams, būtu tomēr bijis labāks, ja kredītiestāde būtu piekritusi daļējam prasījuma dzēšanai. Kā viens no iemesliem, kāpēc kredītiestādes nepiekrīt prasījumu dzēšanai, tika minēta neuzticība klientam. Kredītiestāžu pārstāvjiem mēdz nebūt pārliecības, ka klients stāsta taisnību un patiešām nav spējīgs segt savus parādus pilnībā.

Atsevišķu kredītiestāžu praksē gan esot bijuši parādu restrukturizācijas gadījumi, kad kredītiestāde piekrīt samazināt prasījumu ar nosacījumu, ka klients atrisina savas finansiālās grūtības. Pretējā gadījumā kredītiestāde saglabā prasījumu par pilnu summu. Šobrīd šāda veida vienošanās neesot iespējamās grāmatvedības standartu izmaiņu dēļ.⁴²

Nenodrošinātie kreditori mēdz biežāk piekrist prasījumu dzēšanai, taču, kā varēja noprast, kopumā šāda piekrišana tika uztverta kā piespiedu izvēle starp “nesaņemt neko vai saņemt vismaz kaut ko”. Vienlaikus tika novērota tendence, ka kreditori mēdz izmantot jebkuru iespēju savus prasījumus tomēr atgūt, pat ja TAP plānā tie ir daļēji dzēsti un/vai TAP plānu parādnieks neizpilda. Parasti tas notiek tad, ja šo kreditoru preces vai pakalpojumi ir

⁴² Pētījuma ietvaros netika pārbaudīts vai un kādā veidā normatīvie akti, kas regulē grāmatvedību, liedz šādas vienošanās.

nepieciešami ar TAP subjektu saistītajiem uzņēmumiem. Sadarbība tiek sākta vai turpināta tikai tad, kad uzņēmumu īpašnieks samaksā “vecos” parādus par TAP subjektu.

Paši **TAP subjekti** parādu restrukturizācijas metožu piemērošanu lielā mērā saistīja ar kreditoru sastāvu un attiecībām ar kreditoriem. Vairāki uzņēmēji skaidroja, ka ir izvēlējušies tikai parādu atlikšanas metodi, jo uzskatīja, ka tādā veidā viņi saglabās labākas attiecības ar kreditoriem ilgtermiņā. Viņiem bija svarīgi samaksāt visus parādus. Viens no uzņēmējiem atklāja, ka ārpus TAP plāna ir apņēmies samaksāt visus parādus būtiskam piegādātājam, neskatoties uz to, ka TAP plānā bija paredzēta 50% pamatprasījuma dzēšana visiem nenodrošinātajiem kreditoriem.

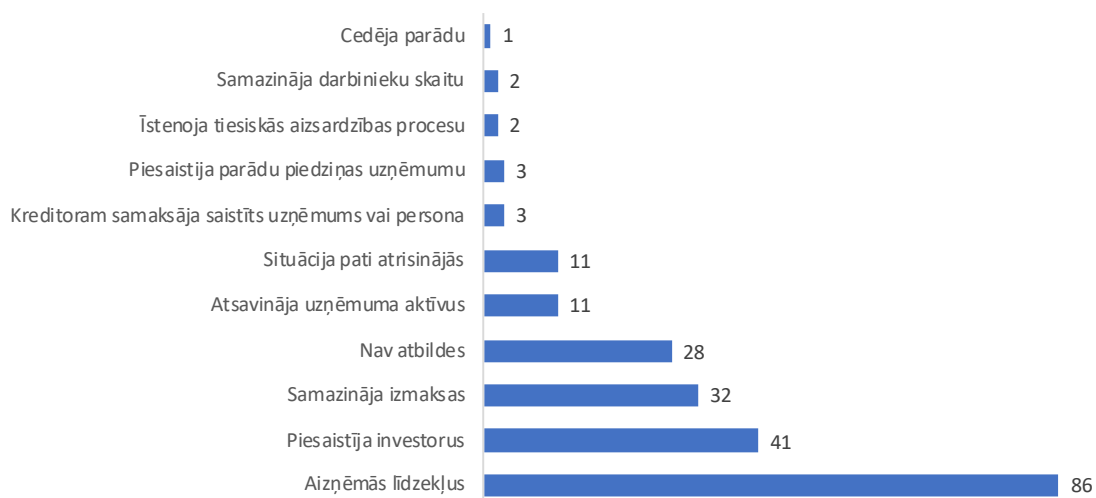
Biznesa restrukturizācijas metodes

Uzņēmēji un eksperti norādīja uz šādām izplatītākajām biznesa restrukturizācijas metodēm, kas attiecas uz biznesa restrukturizāciju: investora piesaiste, aktīvu atsavināšana, izmaksu samazināšana.

Kopumā intervētie eksperti un kreditoru (īpaši kredītiestāžu) pārstāvji, norādīja, ka TAP ietvaros parādnieki vairumā gadījumu koncentrējas uz parādu restrukturizāciju, nepievēršot pienācīgu uzmanību uzņēmuma komercdarbības restrukturizēšanai, precīzāk, tam, ko mainīt līdzšinējā darbībā, lai nodrošinātu naudas plūsmu parādu apmaksai. Kredītiestāžu pārstāvji uzsvēra, ka parasti neuzticību izraisa tie TAP plāni, kuros tiek piedāvāts tikai atlikt saistību izpildi, neko nemainot uzņēmuma darbībā.

Pētījuma tiešsaistes aptaujā tika uzdots jautājums par to, kādus paņēmienus parasti izmanto uzņēmēji finansiālo grūtību risināšanai. Lielākā daļa uzņēmēju norādīja, ka biežākais paņēmiens kā atrisināt finansiālās grūtības ir naudas aizņemšanās un investora piesaiste. Uz to norādīja attiecīgi 75% un 36% respondentu. Izmaksu samazināšana kā līdzeklis finansiālo grūtību risināšanā tika minēts tikai 28% respondentu atbildēs.

Kā uzņēmums tipiski rīkojas, lai nokārtotu saistības (n=114, vairākas atbildes)

Protams, atbildes ir snieguši uzņēmumi, kuru situācija, visticamāk, ir bijusi atšķirīga. Tomēr aptaujas rezultāti netieši apstiprina nozares ekspertu viedokli, ka uzņēmumi bieži mēģina

risināt finansiālās grūtības, nemainot uzņēmuma darbību un nenovēršot finansiālo grūtību cēloni, un tas atspoguļojas arī TAP plānos, kuros ir uzsvars uz parādu restrukturizāciju, nevis biznesa restrukturizāciju.

Secinājumi par TAP metodēm

- Intervijas liecina, ka izplatītākās TAP parādu restrukturizācijas metodes ir maksājumu atlikšana, blakus prasījumu dzēšana un dažkārt tiek piemērota arī pamatparāda dzēšana.
- Izplatītākās TAP biznesa restrukturizācijas metodes ir aktīvu atsavināšana, izmaksu samazināšana un investora piesaiste.
- Lielāks uzsvars TAP plānos parasti ir uz parādu restrukturizācijas metodēm, nevis biznesa restrukturizāciju.

2.5.2.11. TAP finansējums un izmaksas

Par TAP izmaksām var runāt plašākā un šaurākā nozīmē. Plašākā nozīmē TAP izmaksas ir saistītas ar kopējo TAP subjekta darbības nodrošināšanu, t.sk. kreditoru prasījumu segšanu. Šaurākā izpratnē TAP izmaksas ir tieši saistītas ar TAP procedūras nodrošināšanu, neattiecinot tās uz TAP subjekta saimniecisko darbību.

Runājot par finansējumu **TAP izmaksām plašākā nozīmē**, intervijas liecināja, ka TAP tiek finansēts lielākoties no parādnieka līdzekļiem. Tika apzināti atsevišķi gadījumi, kad parādnieks bija saņēmis papildu finansējumu no kredītiestādes, taču tādi gadījumi drīzāk ir izņēmums. Lai gan parādnieki TAP plānos mēdz norādīt, ka tiks piesaistīts investors, ne vienmēr tas izdodas. Taču ir atsevišķi gadījumi, kad tas ir noticis. Arī **TAP izmaksas šaurākā nozīmē** pārsvarā tiek finansētas no TAP subjekta līdzekļiem.

Būtiskākās TAP subjektu izmaksas, kas saistītas ar TAP procedūras nodrošināšanu, jeb TAP izmaksas šaurākā nozīmē, ir izmaksas, kas saistītas ar TAP plāna sagatavošanu un konsultācijām par jautājumiem, kas saistīti ar TAP, kā arī atlīdzība TAP administratoram/uzraugošajai personai.

Lai gan likums kopš 2017.gada 1.jūlija paredz to, ka kreditori izraugās un finansē TAP uzraugošo personu, praksē šī norma nedarbojas. Vairumā gadījumu uzraugošo personu kandidātus svarīgākajiem kreditoriem (kredītiestādēm un VID) piedāvā pats parādnieks un kreditoru iebildumu gadījumā tos nomaina vai izvēlas kādu no kreditoru norādītajiem. Savukārt gadījumi, kad uzraugošo personu finansētu kreditori, vispār netika konstatēti. Visi intervētie kreditoru pārstāvji (ieskaitot kredītiestādes) norādīja, ka praksē faktiski uzraugošai personai atlīdzību maksā pats parādnieks, kas tiek panākts ar dažādu juridisku konstrukciju palīdzību. Piemēram, ja kredītiestāde formāli maksā uzraugošajai personai atlīdzību, tad par attiecīgo summu tiek palielināti parādnieka maksājumi kredītiestādei TAP ietvaros.

Pēc intervēto TAP subjektu un nozares ekspertu sniegtās informācijas, TAP uzraugošās personas atlīdzība svārstās no minimālās algas mēnesī līdz 1 000 – 1 500 EUR mēnesī. Atlīdzība mēdz būt atkarīga no tā, cik aktīvu lomu TAP uzraugošā persona pilda procesā. Ja loma ir

formālāka, atlīdzība ir zemāka, ja TAP uzraugošā persona aktīvāk iesaistās TAP procesā, piemēram, konsultējot TAP subjektu, atlīdzība ir augstāka.

Pēc TAP subjektu un nozares speciālistu sniegtās informācijas, TAP plāna sagatavošana maksā vidēji no 500 līdz 3 000 – 5 000 EUR. Atkarībā no tā, kāds ir darba apjoms un piesaistīto konsultantu kvalifikācija. Atsevišķi TAP subjekti norādīja, ka bija iztērējuši par konsultācijām un TAP plāna sagatavošanu vairākus desmitus tūkstošus EUR. Taču varēja noprast, ka šajos gadījumos bija nepieciešams ne tikai sagatavot TAP plānu, bet arī aktīvi risināt dažādus juridiskus jautājumus attiecībā ar kreditoriem.

Intervijās TAP subjektiem tika vaicāts, kā viņi vērtē kopējās TAP izmaksas (vai tās bija salīdzinoši lielas, mazas vai samērīgas). Lielākoties uzņēmēji norādīja, ka izmaksas bija samērīgas. Taču vairāki uzņēmēji puda neizpratni par nepieciešamību maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai, jo nebija jutuši nekādu lietderību no šīs personas dalības TAP. Attiecīgi uzņēmēji atlīdzību TAP uzraugošajai personai uzskatīja par nelietderīgām izmaksām, kuras labāk būtu bijis novirzīt saimnieciskajai darbībai vai kreditoru prasījumu segšanai. Viens no TAP subjektiem, kura apgrozījums TAP laikā nepārsniedza 200 tūkst. EUR, norādīja, ka izmaksas TAP uzraugošās personas algošanai nopietni apdraudēja TAP īstenošanu, jo bija būtiska daļa no uzņēmuma ikmēneša apgrozījuma.

Tiešsaistes aptaujā TAP subjektiem tika vaicāts kā viņi vērtē savu pieredzi ar TAP izmaksām. 16% atbildēja, ka pieredze ir bijusi pozitīva. 63%, ka pieredze bija drīzāk pozitīva, savukārt 21%, ka pieredze ir bijusi negatīva. Šīs atbildes norāda uz to, ka lielākajai daļai TAP subjektu TAP izmaksas ir bijušas samērīgas, taču atsevišķiem TAP subjektiem tās ir bijušas pārlielu lielas un iespējams, apgrūtinājušas TAP īstenošanu.

Secinājumi par TAP finansējumu un izmaksām

- TAP lielākoties tiek finansēts no parādnieka līdzekļiem, ieskaitot TAP uzraugošās personas algošanu.
- Galvenās izmaksas, kas ir saistītas ar TAP procedūras īstenošanu, ir konsultāciju apmaksā TAP plāna sagatavošanai un TAP uzraugošās personas atlīdzība.
- Lielākoties TAP subjekti TAP izmaksas vērtēja kā samērīgas, taču atsevišķos gadījumos tās ir bijušas nesamērīgi lielas.
- Vairākkārt TAP subjekti apšaubīja lietderību maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai.

2.5.2.12. Uzņēmēju un ekspertu viedoklis par TAP regulējumu

Intervijās uzņēmējiem un nozares ekspertiem tika vaicāts viņu viedoklis par TAP regulējumu. Vai tas ir saprotams un loģisks? Kā tas kopumā ietekmē TAP piemērošanu, un vai pastāv kādas normas, kas traucē efektīvu TAP piemērošanu?

Intervijās lielākā daļa uzņēmēju un nozares ekspertu norādīja, ka **TAP regulējums kopumā ir pieņemams un tajā nav tādu normu, kas būtiski kavētu vai traucētu efektīvu TAP īstenošanu.** Vairāki nozares eksperti uzsvēra, ka problēmas vairāk ir saistītas ar regulējuma

piemērošanu, nevis tā saturu. Vienlaikus tika minēti dažādi regulējuma aspekti, kuri praksē mēdz sagādāt grūtības vai nedarbojas, kā arī tādi aspekti, kurus respondenti uzskatīja par nepieciešamiem mainīt.

TAP uzraugošās personas algošana no kreditoru līdzekļiem

Gan TAP subjekti, gan kreditoru pārstāvji norādīja, ka praksē nedarbojas likuma norma, kas paredz pienākumu kreditoriem maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai. Lai gan netika identificēts neviens gadījums, kad šis apstāklis būtu bijis izšķirošs šķērslis TAP īstenošanai, varēja noprast, ka šīs normas apiešanai puses ir spiestas tērēt papildu laiku un resursus situācijā, kad laiks un resursi ir ierobežoti.

Visi respondenti, kuri norādīja uz šo problēmu (t.sk. kredītiestāžu pārstāvji), uzskatīja, ka ir jāgroza likums un jāparedz, ka atlīdzību TAP uzraugošajai personai maksā parādnieks, ja vien netiek panākta cita vienošanās.

Aizliegums TAP plānu gatavot TAP uzraugošajai personai

Vairāki TAP subjekti pārstāvji pauda neizpratni par aizliegumu TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna sastādīšanā. Nozares eksperti norādīja, ka šo normu praksē cenšas ievērot, taču, kā varēja noprast, nereti tas notiek formāli. Piemēram, TAP plāna sagatavotājs un TAP uzraugošā persona ir dažādas personas, taču praktizē vienā birojā.

Nozares eksperti arī norādīja, ka šis ierobežojums ir neloģisks no praktiskā viedokļa, jo, lai TAP uzraugošā persona varētu dot pozitīvu slēdzienu par TAP plānu, tam ir jāatbilst gan elementārām likuma prasībām, gan TAP uzraugošās personas izvirzītajiem plāna kvalitātes kritērijiem. Tāpēc, ja TAP plānu gatavo pats parādnieks vai tā pieaicināts konsultants, TAP uzraugošā persona mēdz būt spiesta sniegt norādījumus par to, kādam būtu jābūt TAP plānam, lai tas atbilstu šiem kritērijiem. Tas savukārt nonivelē starpību starp TAP plāna gatavošanu un atzinuma došanu par TAP plānu.

Kreditoru prasījumu fiksēšanas brīdis TAP plānā

Lai gan tā netika atzīta kā nepārvarama problēma, tika norādīts uz neskaidrībām ar kreditoru sastāva fiksēšanas brīdi. Likumā tiešā tekstā nav noteikts, uz kuru brīdi ir jāfiksē TAP plāna iekļauto kreditoru prasījumi, jo pēc TAP ierosināšanas tie var mainīties.

TAP plāna saskaņošanas garums

Gan atsevišķi TAP subjekti, gan nozares speciālisti uzskatīja, ka likumā noteiktais TAP plāna saskaņošanas termiņš ir par īsu. Tomēr šāds viedoklis bija mazākumā. Vairums TAP subjekti un nozares speciālistu uzskatīja, ka termiņš kopumā ir pietiekams, uzsverot, ka termiņā ir iespējams visu paspēt, ja priekšdarbi TAP īstenošanai (pirmkārt, TAP plāna projekta sagatavošana) ir veikti pirms TAP ierosināšanas. Savukārt problēmas iekļauties likuma noteiktajā termiņā parasti ir tad, ja viss tiek darīts novēloti un pēdējā brīdī. Pēc vairāku ekspertu domām, TAP plāna saskaņošanu varētu pagarināt atsevišķos gadījumos, ja tam patiešām ir objektīva nepieciešamība, piemēram, TAP tiek piemērots ļoti liels uzņēmumam, kuram ir daudz kreditoru.

Procedūra TAP plāna saskaņošanai ar VID

Atsevišķi nozares eksperti norādīja, ka praksē ir problēmas ar TAP plāna saskaņošanu ar VID likumā noteiktās procedūras dēļ, kura paredz iesniegt saskaņošanai TAP plānu 10 dienu laikā pēc TAP lietas ierosināšanas. To apliecina arī VID sniegtā informācija.⁴³ Gan nozares eksperti, gan VID pārstāvji pieļāva, ka bieži vien šo prasību TAP subjekti neizpilda nezināšanas dēļ. Neizslēdzot to, ka varētu būt atsevišķi gadījumi, kad kvalitatīvi TAP plāni nav tikuši apstiprināti VID procesuālu ieganstu dēļ, interviju gaitā netika gūts apliecinājums tam, ka likumā noteiktā TAP plāna saskaņošanas procedūra ar VID būtu sistēmisks šķērslis TAP īstenošanai situācijās, kad ir pamats saprātīgi cerēt uz TAP izdošanos. Pēc VID pārstāvju teiktā, saņemot TAP plānu pēc likuma noteiktā termiņa, VID parasti cenšas meklēt procesuālus risinājumus, lai TAP plānu izskatītu, ja pirmsšķietami ir pamats uzskatīt, ka TAP varētu būt īstenojams. To apliecināja arī vairāki intervētie TAP subjekti un nozares eksperti.

Revidenta atzinums par kreditoru iebildumiem

Gan nozares eksperti, gan VID pauda bažas par normu, kas paredz obligātu revidenta atzinuma sagatavošanu situācijā, kad kreditori sniedz iebildumus par TAP plānu. Šādā gadījumā revidenta pakalpojumi ir jāapmaksā attiecīgajiem kreditoriem. VID ar šādu situāciju vēl nebija saskārušies, taču norādīja, ka varētu nebūt skaidrs, kā šo normu īstenot, ņemot vērā, ka VID ir valsts iestāde ar regulētu budžetu. Viens no nozares ekspertiem atzina, ka viņa praksē ir bijis viens šāds gadījums un tas ir būtiski aizkavējis TAP lietas virzību.

Ierobežojums veikt TAP plānā nenorādītus maksājumus

Atsevišķi nozares eksperti norādīja, ka praksē praktiski nedarbojas likuma norma, kas paredz ierobežojumu parādniekam veikt tādus maksājumus, kas nav norādīti TAP plānā un kopsummā pārsniedz 2% no kreditoru prasījumu summas. TAP plānā tiek plānota naudas plūsma un izdevumi diviem gadiem, taču prognoze ir ļoti provizorisks, un TAP plāna sastādīšanas brīdī nav iespējams prognozēt, kāda būs situācija nākotnē. Tāpēc bieži vien rodas ar saimniecisko darbību saistīti izdevumi, kas formāli nav iekļauti TAP plānā, un ir nepieciešams veikt TAP plāna grozījumus, ievērojot visu saskaņošanas procedūru, kas var prasīt ievērojamu laiku un resursu patēriņu.

Nav atbildības par TAP izpildi nedz TAP plāna sastādītājam, nedz TAP uzraugošajai personai

Intervijās izskanēja, ka likumā trūkst regulējuma, kas noteiktu atbildību par TAP plāna izpildi personām, kas piedalās TAP plāna sastādīšanā, un TAP uzraugošajai personai, kas uzrauga tā izpildi. Šādu viedokli, piemēram, pauda uzņēmējs, kurš bija iztērējis ievērojamas naudas summas konsultantu algošanai, lai īstenotu TAP, taču tas nebija izdevies. To, ka konsultantiem, kuri sastāda TAP plānus, mēdz būt formāla attieksme pret savu darbu un ka viņi nav ieinteresēti TAP plāna īstenošanā, bija novērojuši arī kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti.

⁴³ Saskaņā ar VID pārstāvju sniegto informāciju, 2017.gadā šajā termiņā bija iesniegti 6% iesniegumu, bet 2018.gadā- 10% iesniegumu

Nelietderīgas izmaksas par TAP uzraugošās personas atlīdzību

Atsevišķi TAP subjekti uzskatīja, ka nav lietderīgs TAP uzraugošās personas institūts, jo tas rada izmaksas, taču nav skaidra ieguvuma no šīs personas klātbūtnes procesā. No intervijām varēja spriest, ka TAP uzraugošo personu loma TAP mēdz būtiski atšķirties dažādos procesos. Atsevišķi citi TAP subjekti bija apmierināti ar TAP uzraugošās personas dalību procesā, jo saņēma no šīs personas konsultācijas un atbalstu dažādās ar TAP īstenošanu saistītās situācijās.

TAP uzraugošās personas tirgus liberalizācija

Atsevišķi nozares eksperti uzskatīja, ka kļūdaina ir bijusi TAP uzraugošo personu tirgus liberalizācija. Pēc šo speciālistu domām, tas noved pie nepietiekamas kompetences un kontroles. Pētījuma gaitā gan netika konstatēti gadījumi, kad likuma regulējums, kas nosaka prasības TAP uzraugošajām personām, būtu jebkādi traucējis TAP īstenošanu.

Atbildība par TAP negodprātīgu izmantošanu un noilgums darījumiem

Vairāki nozares eksperti norādīja, ka pietrūkst regulējuma, kas noteiktu uzņēmumu vadītāju atbildību par TAP negodprātīgu izmantošanu. Tas šobrīd esot viens no būtiskākajiem iemesliem, kāpēc TAP bieži tiek izmantoti negodprātīgiem mērķiem. Tāpat, pēc speciālistu novērojumiem, TAP tiek izmantots, lai panāktu noilguma iestāšanos atsevišķu darījumu apstrīdēšanai. TAP laikā uzņēmuma darījumu apstrīdēšanas noilguma termiņš apstājas. Tika izteikts priekšlikums, ka TAP laikā būtu jāaptur darījumu apstrīdēšanas noilguma termiņš.

Mantas un kreditoru saraksta iesniegšana, ierosinot TAP

Atsevišķi nozares eksperti norādīja, ka likumā būtu jāparedz, ka TAP ierosināšanas brīdī tiesā tiek iesniegts TAP subjekta mantas saraksts un kreditoru saraksts. Tas varētu palīdzēt pret fiktīvu kreditoru radīšanu un aktīvu nobēdzināšanu TAP laikā.

Kreditoru pieteikums par TAP ierosināšanu

Intervijās nozares ekspertiem un kreditoriem tika vaicāts, vai viņi atbalsta ideju, ka TAP pieteikumu varētu iesniegt ne tikai parādnieks, bet arī kreditori. Šādā veidā, iespējams, varētu panākt savlaicīgāku TAP ierosināšanu. Idejai bija vairāki atbalstītāji, tomēr kopumā respondentu starpā nebija pārliecības, ka tas varētu būtiski uzlabot TAP piemērošanas efektivitāti, jo TAP izdošanās ir atkarīga no paša parādnieka motivācijas un spējām. Tāpat tika norādīts arī uz reiderisma riskiem.

Biznesa atsavināšana TAP laikā

Uzņēmējiem un nozares ekspertiem tika vaicāts, vai viņi atbalsta ideju, ka TAP ietvaros būtu iespējams pārdot TAP subjekta biznesu ("uzņēmumu" Komerclikuma izpratnē). Šādā veidā, iespējams, varētu daļēji novērst tendenci TAP izmantot kā aizsegu aktīvu atsavināšanai. Ja business tiktu pārcelts uz citu uzņēmumu TAP laikā, tas notiktu caurskatāmā veidā un ievērojot kreditoru intereses. Vienota viedokļa starp nozares ekspertiem un uzņēmējiem par šo jautājumu nebija. Daži uzskatīja, ka tas varētu būt noderīgs instruments, kamēr pēc citu domām, šādai iespējai nebūtu liela pieprasījuma.

Atsevišķs restrukturizācijas likums

Uzņēmējiem un nozares ekspertiem tika vaicāts, vai TAP efektivitāti varētu uzlabot, ja TAP regulējumu nošķirtu no maksātnespējas regulējuma un ietvertu atsevišķā likumā. Tādā veidā tiktu risināta problēma, ka TAP šobrīd tiek asociēts ar maksātnespēju, kas rada psiholoģisku pretestību to izmantot parādniekiem. Asociācijas ar maksātnespēju arī rada kreditoru un sadarbības partneru neuzticību un piesardzību sadarbībā ar TAP subjektiem.

Atsevišķi eksperti un uzņēmēji uzskatīja, ka atsevišķs TAP likums un TAP nošķiršana no maksātnespējas varētu uzlabot TAP efektivitāti, tomēr lielākajai daļai respondentu nebija pārliecības, ka šis risinājums varētu būtiski mainīt esošo situāciju.

Secinājumi par uzņēmēju un ekspertu viedokli par TAP regulējumu

Nozares eksperti un uzņēmēji intervijās norādīja uz atsevišķiem TAP regulējuma aspektiem, kurus varētu precizēt vai uzlabot. Taču kopumā tika atzīts, ka esošais TAP regulējums nodrošina efektīvu TAP īstenošanu, ja TAP tiek piemērots savlaicīgi un lietpratīgi.

2.5.2.13. Konsultantu izmantošana TAP

Kvalitatīvai TAP īstenošanai ir nepieciešamas gan zināšanas juridiskajos jautājumos, gan finanšu jautājumos. Pētījumā tika skaidrots, vai un cik bieži uzņēmēji izmanto konsultantus, kāda veida jautājumos konsultanti tiek piesaistīti un kāda ir konsultāciju kvalitāte.

No intervētajiem **TAP subjektiem** lielākā daļa bija izmantojuši juristu palīdzību, lai sastādītu TAP plānu. Juristi parasti bija vai nu maksātnespējas administratori, vai arī advokāti. Ar konsultantu sniegtajiem pakalpojumiem TAP subjekti lielākoties bija apmierināti. Lai gan daži norādīja, ka TAP plānos, kurus gatavoja juristi, esot bijušas daudzas neprecizitātes skaitļos. Atsevišķi TAP subjekti bija gatavojuši TAP plānu paši un izdarījuši to veiksmīgi. Nevieni no intervētajiem TAP subjektiem, pat samērā lieli uzņēmumi, nebija izmantojuši finanšu konsultantus. Tas tika skaidrots ar to, ka paši ir kompetenti šajos jautājumos. Tika apšaubīta finanšu konsultanta piesaistīšanas lietderība.

Arī intervētie **nozares eksperti**, kuri praktizē kā maksātnespējas administratori un TAP uzraugošās personas, atzina, ka TAP plānus parasti gatavo juristi, savukārt TAP plānā ietveramo finanšu informāciju nodrošina pats uzņēmums. Bieži vien šo informāciju sniedz uzņēmuma grāmatvedis.

Intervētajiem **nenodrošinātajiem kreditoriem** pārsvarā nebija viedokļa un informācijas par to, vai un kādus konsultantus izmanto TAP subjekti. Taču **VID** pārstāvji norādīja, ka nereti pēc TAP plāna var redzēt atsevišķu maksātnespējas administratoru "rokrakstu". VID pārstāvji arī apstiprināja, ka pārsvarā TAP subjektiem ir juridiskie konsultanti, kā arī grāmatveži, kuri tikai palīdz "tehniski salikt ciparus". Pēc VID novērojumiem, finanšu konsultantu piesaiste notiek reti. Vērtējot piesaistīto konsultantu kompetenci, VID pārstāvji sliecās uzskatīt, ka biežāk ir gadījumi, kad konsultanti nav pietiekami kompetenti. Kā vienu no pazīmēm, kas parasti liecina

par parādnieka negodprātību, VID pārstāvji minēja parādnieka atteikšanos atklāt savus konsultantus.

Kredītiestāžu restrukturizācijas speciālistu novērojumi apstiprināja, ka TAP plānu gatavošanā klienti lielākoties piesaista juristus un tikai retos gadījumos finanšu konsultantus. Kredītiestāžu pārstāvju arī norādīja uz likumsakarību, ka TAP plāna kvalitāte lielākoties ir sliktāka, ja parādnieks nav piesaistījis konsultantus. Attiecīgi, ja ir piesaistīts tikai jurists, tad TAP plāns atbilst formālajām prasībām, bet finanšu un biznesa sadaļa bieži ir nekvalitatīva (piemēram, tajā ir nereālistiskas uzņēmuma darbības prognozes). Savukārt viskvalitatīvākie plāni ir tad, kad ir iesaistīti gan juristi, gan finanšu speciālisti. Tika atzīts, ka konsultantu kompetence mēdz būt dažāda un atsevišķos gadījumos tā ir traucējusi sekmīgai restrukturizācijas sarunu vešanai. Taču kopumā kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti atzina, ka konsultantu un, jo īpaši, finanšu konsultantu dalība restrukturizācijas procesā ievērojami atvieglo un veicina restrukturizāciju, t.sk. kvalitatīva TAP plāna izstrādi un saskaņošanu.

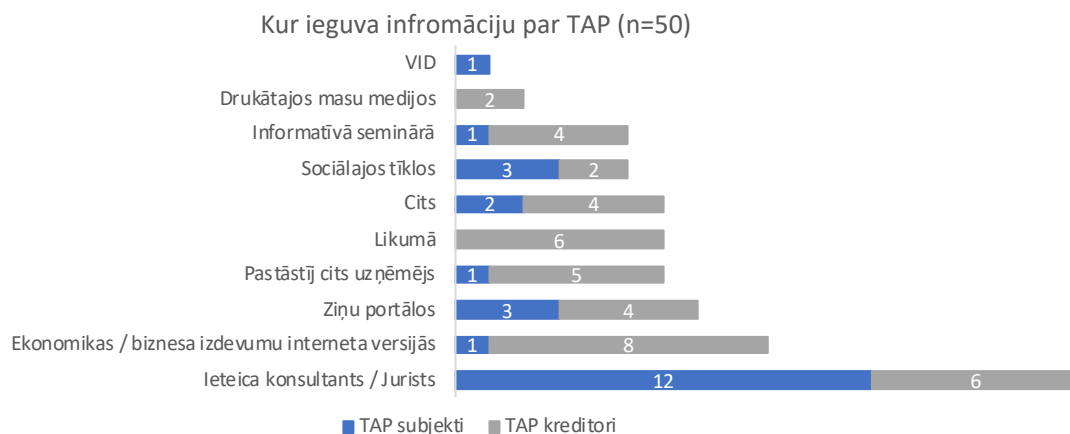
Secinājumi par konsultantu izmantošanu TAP

- TAP īstenošanā uzņēmumi lielākoties izmanto juristu konsultācijas un tikai retos gadījumos finanšu konsultācijas.
- Konsultantu izmantošana parasti nodrošina kvalitatīvāku TAP īstenošanu, jo īpaši, ja ir piesaistīts finanšu konsultants.

2.5.2.14. Uzņēmumu informētība par TAP

TAP savlaicīga un efektīva īstenošana ir iespējama tikai tad, ja uzņēmējiem ir pilnvērtīga informācija par TAP kā procedūru un tās sniegtajām iespējām. Tāpēc intervijās un aptaujā tika skaidrots, cik informēti ir uzņēmēji par TAP un kā šī informācija tikusi iegūta.

Lielākā daļa **TAP subjektu** norādīja, ka par TAP bija aptuveni zinājuši pirms TAP ierosināšanas, taču pieņēma lēmumu par TAP īstenošanu pēc tam, kad to bija ieteikuši konsultanti vai VID. To apliecina arī tiešsaistes aptauja, kurā TAP subjektiem tika uzdots jautājums, no kurienes viņi ieguva informāciju par TAP. Absolūti lielākā daļa informāciju bija ieguvuši no konsultantiem. Ņemot vērā to, ka, pēc nozares ekspertu novērojumiem, uzņēmumi pēc konsultācijām parasti vērsas novēloti, var secināt, ka zināšanu trūkums par TAP varētu būt viens no iemesliem novēlotai TAP uzsākšanai.

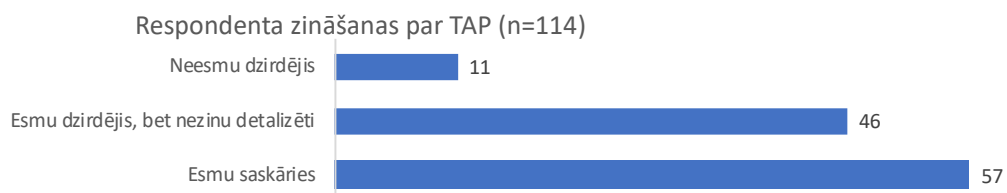

No intervijām ar TAP subjektu pārstāvjiem un citiem uzņēmumu pārstāvjiem varēja noprast, ka uzņēmēju kopējā izpratne par TAP piedāvātajām iespējām un priekšrocībām ir diezgan vispārīga un fragmentēta.

Kā savā ziņā kuriozu piemēru var minēt interviju ar kādu uzņēmuma īpašnieku, kurš bija sekmīgi īstenojis ĀTAP. Intervijas gaitā tika apspriestas TAP piedāvātās iespējas, t.sk. iespēja daļēji dzēst parādus. Intervijas noslēgumā uzņēmuma īpašnieks atzina, ka sarunas gaitā bija nonācis pie secinājuma, ka TAP ir vērtīgāks finansiālo grūtību risināšanas instruments, nekā viņš līdz tam bija domājis (pat neskatoties uz to, ka viņa uzņēmumam bija īstenots ĀTAP).

Piemērs norāda uz to, ka uzņēmumiem mēdz pietrūkt pilnvērtīgas izpratnes par TAP sniegtajām iespējām un finansiālo grūtību gadījumā, iespējams, TAP izmantošana vai nu netiek apsvērta, vai arī tiek apsvērta, neapzinoties visus aspektus, ko TAP var sniegt (gan negatīvos, gan pozitīvos).

Intervētie **nozares speciālisti** norādīja, ka uzņēmēju zināšanas par TAP mēdz būt dažādas. Taču atzina, ka tās mēdz būt arī nepietiekamas.

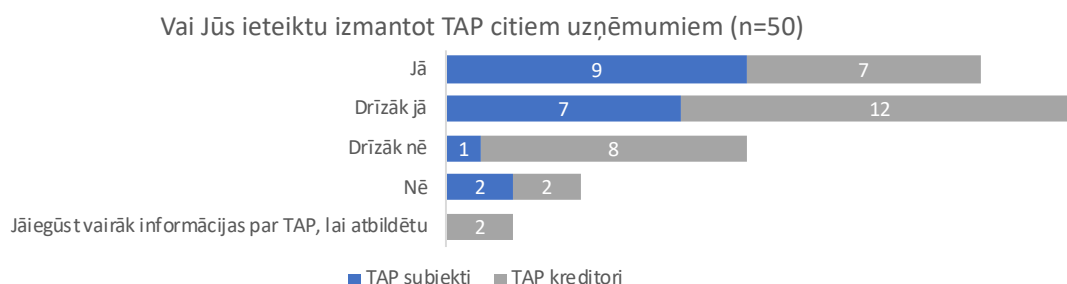

Tiešsaistes aptaujā uzņēmējiem tika lūgts novērtēt savas zināšanas par TAP. 9% par TAP nebija vispār neko dzirdējuši. Savukārt gandrīz 40% bija dzirdējuši, bet nezināja neko detalizētāk. Pārējie lielākoties bija saskārušies ar TAP kā parādnieki vai kreditori.

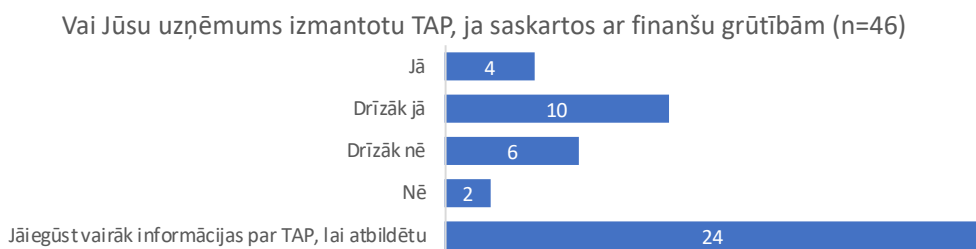
Par kopsakarību starp ar uzņēmumu informētību par TAP un TAP piemērošanu liecina arī atbildes uz tiešsaistes aptaujā uzdotajiem jautājumiem par TAP izmantošanu. TAP subjektiem tika uzdots jautājums, vai viņi ieteiktu izmantot TAP citiem uzņēmumiem. Savukārt, pārējiem uzņēmumiem tika vaicāts, vai tie izmantotu TAP, ja saskartos ar finanšu grūtībām.

84% aptaujāto TAP subjektu norādīja, ka viņi ieteiktu vai drīzāk ieteiktu citiem uzņēmumiem izmantot TAP. Tikai 16% atbildēja, ka citiem neieteiktu vai drīzāk neieteiktu izmantot TAP.

No uzņēmumiem, kuriem bija pieredze ar TAP kā kreditoriem, 51% atbildēja, ka izmantotu, vai drīzāk izmantotu TAP, ja saskartos ar finanšu grūtībām. 32% norādīja, ka neizmantotu vai drīzāk neizmantotu TAP, savukārt 7% atzina, ka viņiem vajadzētu iegūt vairāk informācijas, lai noformulētu savu viedokli.

No uzņēmumiem, kuriem nebija nekādas pieredzes ar TAP, 51% atzina, ka viņiem būtu nepieciešams iegūt vairāk informācijas par TAP, lai izlemtu vai TAP būtu piemērots līdzeklis finanšu grūtību risināšanā, ja tādas rastos. 32% atbildēja, ka finanšu grūtību gadījumā viņi TAP izmantotu vai drīzāk izmantotu. Un tikai 17% atbildēja, ka TAP neizmantotu vai drīzāk neizmantotu.

No visām trim aptaujāto uzņēmumu grupām, uzņēmumi, kuri bija izmantojuši TAP kā parādnieki, bija vislabāk informēti par to, kā TAP darbojas un cik lielā mērā tas palīdz finanšu grūtību gadījumā, jo viņiem bija empīriskā ceļā iegūta praktiska pieredze. Kreditoriem, kuri izteicās par TAP piemērošanu, bija ieskaits tajā kā TAP darbojas, taču nebija praktiskas pieredzes parādnieku lomā, tāpēc var uzskatīt, ka kreditoru zināšanas par TAP atbilstību finanšu krīzes risināšanai bija vairāk teorētiskas. Visbeidzot uzņēmumiem, kuri ar TAP nebija saskārušies, zināšanas par TAP bija tikai virspusējas.

Ņemot vērā šos atšķirīgos zināšanu līmeņus, visu trīs uzņēmumu grupu atbildes norāda uz to, ka jo labāk uzņēmumi ir informēti par TAP (it īpaši, ja tiem ir personiska pieredze TAP izmantošanā), jo vairāk uzņēmumi atzīst TAP par lietderīgu instrumentu finansiālo grūtību risināšanā. Šīs atbildes arī norāda uz to, cik svarīga loma ir tam, kā uzņēmumiem tiek skaidrots TAP un tā sniegtās iespējas.

Secinājumi par uzņēmēju informētību par TAP

- Uzņēmēju vidū kopējais zināšanu līmenis par TAP ir viduvējs.
- Visbiežāk pilnvērtīgu informāciju par TAP uzņēmumi iegūst no konsultantiem.
- Jo labākas ir uzņēmumu zināšanas par TAP, jo vairāk uzņēmumi to novērtē kā noderīgu līdzekli finanšu grūtību risināšanai.

2.5.3. Uzņēmumu interviju un aptaujas kopsavilkums

- Laika posmos, kad nav makroekonomisku vai ģeopolitisku notikumu, kas ietekmē nozares vai lielu skaitu uzņēmumu, finansiālo grūtību iemesli lielākā mērā ir saistīti ar subjektīvajiem apstākļiem nekā ar objektīvajiem apstākļiem, t.i., uzņēmumus finansiālajās grūtībās noved lielākoties uzņēmumu īpašnieku un vadītāju ilgtermiņa un īstermiņa kļūdas. Uzņēmuma finansiālās grūtības mēdz būt arī apzinātas un negodprātīgas biznesa prakses rezultāts.
- Pastāv likumsakarības starp TAP subjektu parādu struktūru un TAP piemērošanu. Nodokļu parādi veicina TAP izmantošanu, jo TAP ir efektīvākais veids, kā restrukturizēt nodokļu parādus, un VID aktīvi iesaka izmantot TAP. Savukārt parādi kredītiestādēm attur TAP piemērošanu, jo kredītiestādēm TAP nav parocīgs restrukturizācijas instruments un tās cenšas restrukturizēt klientu parādus individuāli. TAP subjekta parādu struktūra var liecināt arī par uzņēmuma prioritātēm saistību izpildē.
- Kopumā TAP subjektu motivācija izmantot TAP un ieguvumi no TAP sakrīt ar TAP regulējuma mērķi un tajā atrodamajiem instrumentiem. Būtiskākie motivatori un ieguvumi ir aizsardzība pret kreditoriem un iespēja ilgākā termiņā restrukturizēt parādus. Būtisks faktors TAP izmantošanā ir arī uzņēmēja reputācijas saglabāšana.
- Pēc ekspertu un kreditoru domām, parādnieki TAP bieži vien izmanto pretēji TAP mērķim. Izplatītākā TAP izmantošana pretēji TAP mērķim ir laika novilcināšana un piedziņas darbību apturēšana, izmantojot TAP ierosināšanas stadiju un neveicot pilnvērtīgas darbības TAP īstenošanai. Dažkārt tas tiek darīts, lai nobēdzinātu aktīvus un sagrozītu grāmatvedības dokumentus vai panāktu noilguma iestāšanos darījumu apstrīdēšanai. TAP plāna saskaņošanai tiek izmantoti fiktīvi kreditori, taču šādu gadījumu skaitam ir tendence samazināties. Nereti TAP plānus saskaņo ar pašu parādnieku saistīti kreditori.
- Līdz 2015.gada 1.janvārim ĀTAP galvenokārt tika izmantots negodprātīgi, lai parādnieks iegūtu sev vēlamu administratoru maksātnespējas procesā. Savukārt pēc 2015.gada 1.janvāra ĀTAP bieži tiek izmantots kā līdzeklis, lai atjaunotu maksātnespējas procesā nonākušu uzņēmumu darbību.
- Pastāv divas izplatītākās alternatīvas, kas tiek izmantotas TAP vietā – privātas vienošanās ar kreditoriem par parādu restrukturizāciju un biznesa pārceļšana uz jaunu uzņēmumu. Izvēloties starp biznesa pārceļšanu uz citu uzņēmumu un TAP, uzņēmēji lielākoties izvērtē izmaksas, juridiskos riskus un reputācijas riskus.
- Finansiālo grūtību risināšana ir vēlama tad, kad tiek identificētas finansiālo grūtību pazīmes un pirms ir ilgstoši kavēti maksājumi. Pēc uzņēmēju un ekspertu novērojumiem,

Latvijā finansiālās grūtībās nonākuši uzņēmumi lielākoties savas finansiālās grūtības nerisina savlaicīgi. Lielākoties savlaicīgi arī netiek piemērots TAP.

- Par to, vai TAP izmanto dzīvotspējīgi uzņēmumi, speciālistu viedokļi dalījās, taču kopumā tika atzīts, ka dzīvotspēju lielā mērā nosaka uzņēmuma īpašnieku un vadītāju spēja tikt galā ar grūtībām, nevis ārējie apstākļi.
- Kreditoriem TAP bieži asociējas ar parādnieka maksātnespēju un negodprātīgu rīcību. Tomēr kopumā kreditori ir atvērti uz sadarbību un piekrīt parādnieka TAP, ja parādnieks komunicē un piedāvā saprātīgus risinājumus. Mēdz būt grūtības saskaņot TAP plānu ar kreditoriem, kuri ir lieli uzņēmumi vai organizācijas, kā arī ar tādiem kreditoriem, kuru preces vai pakalpojumi ir grūti aizstājami.
- Būtiskākie faktori, kas traucē TAP plāna īstenošanu, ir novēlota TAP uzsākšana, uzņēmuma vadības nespēja atrisināt finansiālo grūtību cēloņus, kā arī piegādātāju un klientu negatīvā attieksme pret TAP subjektiem.
- Izplatītākās TAP parādu restrukturizācijas metodes ir maksājumu atlikšana, blakus prasījumu dzēšana un dažkārt tiek piemērota arī pamatparāda dzēšana. Izplatītākās TAP biznesa restrukturizācijas metodes ir aktīvu atsavināšana, izmaksu samazināšana un investora piesaiste. TAP ietvaros lielāks uzsvars parasti ir uz parādu restrukturizācijas metodēm, nevis biznesa restrukturizāciju.
- TAP lielākoties tiek finansēts no parādnieka līdzekļiem, ieskaitot TAP uzraugošās personas algošanu. Galvenās izmaksas, kas ir saistītas ar TAP procedūras īstenošanu, ir konsultāciju apmaksa TAP plāna sagatavošanai un TAP uzraugošās personas atlīdzība. Lielākoties TAP subjekti TAP izmaksas vērtēja kā samērīgas, taču bija gadījumi, kad parādniekiem tās bija nesamērīgi lielas. Daudzi TAP subjekti apšaubīja lietderību maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai.
- Nozares eksperti un uzņēmēji intervijās norādīja uz atsevišķiem TAP regulējuma aspektiem, kurus varētu precizēt vai uzlabot. Taču kopumā tika atzīts, ka esošais TAP regulējums nodrošina efektīvu TAP īstenošanu, ja TAP tiek piemērots savlaicīgi un lietpratīgi.
- TAP īstenošanā uzņēmumi lielākoties izmanto juristu konsultācijas un tikai retos gadījumos finanšu konsultācijas. Konsultantu izmantošana parasti nodrošina kvalitatīvāku TAP īstenošanu, jo īpaši, ja ir piesaistīts finanšu konsultants.
- Uzņēmēju vidū kopējais zināšanu līmenis par TAP ir viduvējs. Visbiežāk informāciju par TAP uzņēmumi iegūst no konsultantiem. Jo labākas ir uzņēmumu zināšanas par TAP, jo vairāk uzņēmumi to novērtē kā noderīgu līdzekli finanšu grūtību risināšanai.

2.6. TAP piemērošanas sociālpsiholoģiskie aspekti

TAP īstenošana lielā mērā ir atkarīga no tajā iesaistīto cilvēku motivācijas, paradumiem, priekšstatiem un savstarpējās mijiedarbības. Tāpēc Pētījuma intervijās un aptaujā iegūtā informācija tika analizēta no sociālpsiholoģiskā viedokļa, lai noteiktu tendences un

likumsakarības TAP iesaistīto cilvēku uzvedībā. Apzinoties šīs likumsakarības, ir iespējams veiksmīgāk radīt apstākļus, kas veicinātu cilvēku uzvedības izmaiņas vēlamajā virzienā.

2.6.1. TAP vērtējuma indekss

Tiešsaistes aptaujā tika testēts uzņēmumu kopējais viedoklis par TAP funkcionalitāti/efektivitāti, kā arī uzņēmēju emocionālā attieksme pret TAP. Atsevišķi tika noskaidrots kāds ir viedoklis uzņēmējiem, kuri bija izmantojuši TAP kā parādnieki, kuri ir bijuši TAP kreditoru lomā, un kuriem nav bijusi personiska pieredze ar TAP.

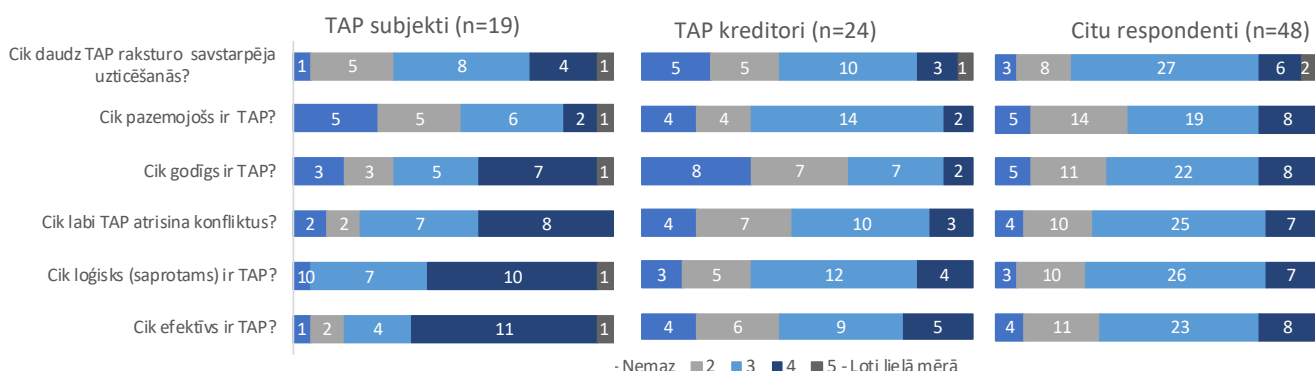
Par TAP funkcionalitāti/efektivitāti tika uzdoti jautājumi:

- Cik labi TAP atrisina konfliktus?
- Cik loģisks (saprotams) ir TAP?
- Cik efektīvs ir TAP?

Lai noteiktu uzņēmēju emocionālo attieksmi pret TAP tika uzdoti jautājumi:

- Cik daudz TAP raksturo savstarpējā uzticēšanās?
- Cik pazemojošs ir TAP?
- Cik godīgs ir TAP?

Rezultātos parādās skaidra tendence, ka visās pozitīvajās vērtēšanas dimensijās uzņēmumi, kam ir TAP pieredze procesu vērtē pozitīvāk nekā uzņēmumi, kuri bijuši TAP kreditori. Pozitīvi tika novērtēta gan TAP funkcionalitāte, gan arī kopumā pozitīva bija emocionālā attieksme pret TAP. Piemēram, TAP subjekti vairumā gadījumu neuzskatīja, ka TAP būtu pazemojošs. Šie, protams, ir subjektīvi rādītāji, kas atspoguļo cilvēki tendenci pozitīvāk vērtēt procesus un pasākumus, kuros paši ir bijuši iesaistīti un kas ļāvuši vismaz mēģināt tikt galā ar parādiem. Skatoties no sabiedrības skatu punkta – pozitīvs atklājums ir tas, ka visticamāk informācija, ko TAP subjektu pārstāvji izplatīs būs vairāk pozitīva, nekā negatīva.

Arī TAP kreditoru viedoklis, lai gan mazāk pozitīvs, tomēr kopumā nav negatīvs – gandrīz visos gadījumos atbilstu aritmētiskie vidējie rādītāji ir virs skalas viduspunkta.

Nosacīti indiferenta attieksme pret TAP bija uzņēmējiem, kuriem nebija pieredzes ar TAP. Lielākā daļa šīs grupas uzņēmēju 5 baļļu skalā izvēlējās vidējo vērtējumu 3. Tas ir izskaidrojams ar tiešas pieredzes trūkumu, taču vienlaikus ir arī pozitīvs signāls, jo arī šo uzņēmēju attieksme nav negatīva, bet drīzāk nogaidoši neitrāla.

2.6.2. Atšķirīgi fokusi uz ieguvumiem un zaudējumiem

Cilvēki nav nevainojami lemšanas eksperti (par spīti pašu viedoklim) un bieži izrādās, ka pamatīgas izmaksu un ieguvumu analīzes vietā tiek lietoti tā sauktie domāšanas īsceļi (shortcuts – angļu val.). Šāda procesa rezultātā rodas spriešanas kļūdas un/vai domāšana, novirzoties no optimālā domāšanas modeļa. Tas summējas tā sauktajās izziņas nosliecēs (cognitive biases – angļu val.).

Tendence sevi nepiepūlēt kognitīvā nozīmē ir saistīta ar to, ka būtiski liela daļa no ikdienas lēmumiem tiek pieņemta tā sauktās domāšanas 1. sistēmas (ātra, automātiska, intuitīva, prasa mazu piepūli) ietvaros, turpretī, pieņemot sarežģītākus un svarīgākus lēmumus, lielākoties tiek izmantota tā sauktā domāšanas 2. sistēma (lēna, reflektējoša, sistemātiska, prasa piepūli kognitīvā nozīmē).

Šāda veida domāšanas problēmas, protams, ir novērojamas arī TAP laikā gan no TAP subjektu, gan kreditoru puses. Ideālā pasaulē cilvēki censtos lēni, pamatīgi un sistemātiski izsvērt visu pieejamo informāciju un tad atbilstoši rīkoties. Taču uzņēmuma finansiālās problēmas, sadarbība ar kreditoriem vai debitoriem un TAP kopumā pēc savas būtības nevar nebūt nervozs, tāds, kas rada stresu lielākā mērā nekā “normālas” uzņēmējdarbības gadījumā.

Paaugstināts stress un nervozitāte palielina iespējamību, ka TAP procesa laikā dominēs ātrā un virspusējā domāšana. Piemēram, uzmanības fokuss var būt vērsts uz ieguvumiem īstermiņā (ieguvumi), ignorējot ilgtermiņa zaudējumus. Vai otrs variants – fokusēties uz zaudējumiem, bet neņemt vērā ieguvumus.

Aptaujas un interviju rezultāti parādīja, ka atkarībā no respondenta lomas TAP procesā atšķiras uzmanības pievēršana īstermiņa vai ilgtermiņa ieguvumiem – kreditoriem svarīgāki ir mērķi, kurus raksturo tuvāks laika horizonts (kā piemēram, maksājuma veikšana), kamēr debitoriem svarīgi ir arī laika ziņā tālāki mērķi (kā piemēram, reputācijas saglabāšana).

Ņemot vērā šo fenomenu, ir nepieciešams kadrēt pieejamo informāciju no atšķirīgām laika un viedokļu perspektīvām – domāt ne tikai īstermiņā, bet arī ilgākā laika perspektīvā. Šāds domāšanas modelis ir jāizmanto, veidojot jebkāda veida komunikāciju par TAP, stimulējot procesa dalībniekus domāt gan par īstermiņa, gan ilgtermiņa ieguvumiem un zaudējumiem.

2.6.3. TAP iesaistīto pušu perspektīvas

Perspektīva burtiskā nozīmē tiek saprasta kā noteikta skatu leņķa izvēle, aplūkojot kādu priekšmetu (izmantojot analogiju ar redzi). No tā izriet, ka, izvēloties noteiktu skata leņķi, mēs nespējam iegūt pilnīgu priekšstatu par uztveramo objektu, leņķis, kādā kaut ko aplūkojam, ir

kā ierobežojums, tas kaut ko atklāj, kaut kam pievērš uzmanību, kamēr pārējais paliek ārpus redzes lauka. Ideālā uztvere nozīmētu iedomāties, iztēloties to informāciju, kas paliek aiz uztveres lauka robežām.

Tas pats attiecas uz perspektīvu, domājot par konkrētu problēmu, izdarot spriedumus un secinājumus – šajā gadījumā redzes leņķa analogs ir mērķi, intereses un vajadzības. Cilvēki parasti domā, izmantojot tikai vienu no iespējamām perspektīvām, un uzskata, ka ir ieguvuši objektīvu priekšstatu par notiekošo, par pasauli. Viens no izņēmumu gadījumiem, ar kuru esam pazīstami, ir gatavošanās kādai sarunai vai pat strīdam – mēs cenšamies iztēloties, kā sarunas biedrs (vai oponents) iztēlojas sarunas objektu, taču, kā zināms (arī šajā Pētījumā, skat. iepriekš), mēs domājam līdzīgi (vai vismaz mums šķiet, ka domājam līdzīgi).

Intervijas un aptauja parādīja, ka TAP laikā debitori un kreditori savstarpēji var nesaprasties tieši tādēļ, ka katrai grupai ir daļēji atšķirīgas intereses. Konkrēti, bija novērojamas krasas atšķirības tajā, kā dažādu grupu pārstāvji skaidro iemeslus, kas uzņēmumu noveduši līdz TAP. Pašu uzņēmumu pārstāvji ar lielu pārsvaru izvēlas minēt ārējus (un lielā mērā nekontrolējamus) iemeslus kā 2008. gada krīze, krīze Krievijā, negaidīti laika apstākļi, negaidīts (!) VID uzlikts sods (kas ir ārējs cēlonis, bet kontrolējams). Un tikai retos gadījumos tiek pieminēti iekšēji (un kontrolējami) cēloņi – zināšanu trūkums, nepareiza naudas plūsmas organizēšana, “seno laiku” vadītāju vērtības. Šāda atribūcija (cēloņu piedēvēšana) nozīmē zināmu stigmatizāciju (izstumšanu) tiem uzņēmumiem, kas TAP procesā nonākuši patiesi nejaušu ārēju cēloņu dēļ.

Tāpat atšķirās arī nolūki, ko piedēvē TAP procesa uzsākšanai – gan kreditori, gan TAP procesā iesaistīto uzņēmumu pārstāvji bieži min “iegūt laiku” kā motīvu. Taču atšķiras interpretācijas, kāpēc šis laiks ir vajadzīgs – kreditoriem būtiski biežāk šķiet, ka TAP process palīdz novilcināt laiku, lai varētu izsaimniekot uzņēmuma aktīvus, kamēr paši parādnieki uzskata, ka tas palīdz sakārtot finanšu plūsmu, veikt sarunas ar kreditoriem.

Tas norāda, cik atšķirīgi var tikt interpretēta viena un tā pati uzvedība. Sekas šādai interpretācijai var būt tādas, ka, piemēram, TAP procesā esošo uzņēmumu rūpes par savas reputācijas atjaunošanu var tikt interpretētas arī aplam, gluži pretēji iecerētajam un reputācija var ciest.

Kā atklāja pētījuma aptaujas daļa, TAP subjektiem šķita, ka kreditori nebūs pārāk precīzi savos minējumos par debitoru viedokli, taču rezultāti rādīja, ka kreditoru viedoklis kopumā sakrīt ar debitoriem. Šādi rezultāti liecina, ka vismaz noteiktos apstākļos produktīva mijiedarbība starp abām grupām ir iespējama.

Ir svarīgi izcelt sarunu nozīmi TAP, kuru laikā sarunu dalībnieki iedomājas, kā uz notiekošo raugās otras puses pārstāvis. To iespējams veicināt, gan iesaistot TAP sarunu vedēju, kurš ņem vērā abu pušu uztveres perspektīvas, gan arī aprakstot TAP iesaistīto pušu uztveres perspektīvas jebkāda veida skaidrojošos materiālos.

2.6.4. Konfliktu risināšana

Ar konfliktu šajā gadījumā tiek saprasta divu pušu interešu sadursme, kurā vienas puses interešu īstenošana reāli (vai tikai šķietami) izslēdz otras puses interešu īstenošanu. Konflikta risināšanai izmanto sekojošas taktikas:

Izvairīšanās. Vistiešākā un aktīvākā izvairīšanās forma ir jebkādu sarunu un līdz ar to arī attiecību pārtraukšana ar otru pusi. Biežāk izvairīšanās izpaužas kā atteikšanās diskutēt, apspriest kādu konkrētu strīdīgu jautājumu, saglabājot komunikāciju visos pārējos jautājumos. Šo izturēšanās tipu nevar uzskatīt par konflikta risinājumu, tā drīzāk ir izstāšanās no spēles vispār vai arī uz kādu laiku.

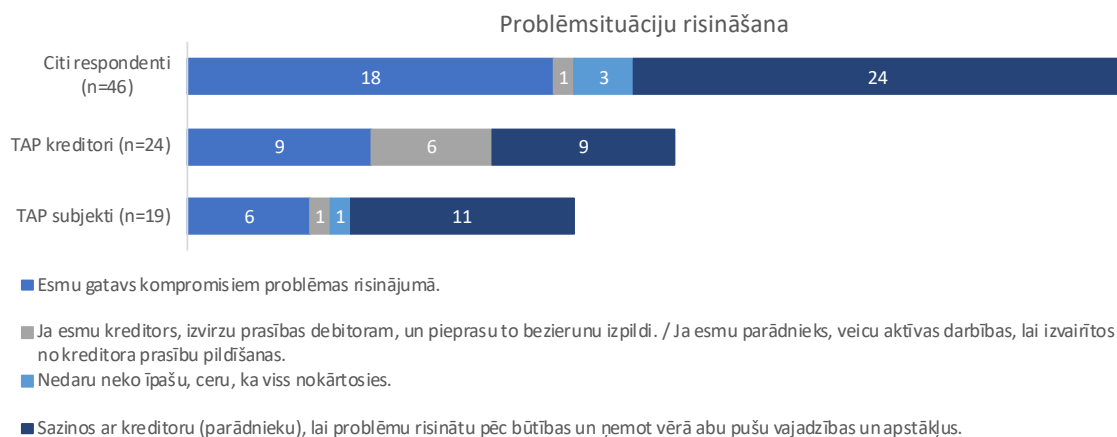
Sacensība. Sāncensībai jeb konkurencei ir raksturīga neatlaidīga tieksmās sasniegt savus mērķus, realizēt savas intereses, panākot to, ka otra puse piekāpjas vai nonāk zaudētāja pozīcijā. Šeit var tikt izmantota gan pārliecināšana, gan emocionālā iespaidošana, gan arī piespiešana, sava spēka un varas lietošana. Reizēm izturēšanās var kļūt par ļoti agresīvu, draudīgu otrai pusei. Individīds vai organizācija ir orientēta uz "uzvarēts/zaudēts" iznākumu un šajā gadījumā viņu mazāk nodarbina iespējamā attiecību ar otru pusi pasliktināšanās vai pat pilnīga pārtraukšana.

Pielāgošanās. Šajā gadījumā viena no konfliktējošām pusēm piekāpjas un atsakās no saviem mērķiem un interesēm attiecību saglabāšanas labā. Reizēm šī piekāpšanās var būt slēpta, konfliktējošais pat neliek manīt otrai pusei, ka viņa intereses tiek aizskartas vai vajadzības ignorētas. Reizēm šādu izturēšanos konfliktsituācijās dēvē arī par pakļaušanos.

Kompromiss. Šajā gadījumā notiek abpusēja piekāpšanās mazāk nozīmīgos jautājumos, saglabājot svarīgāku interešu realizācijas iespējas. Kompromisam ir nepieciešama abu pušu gatavība piekāpties un risināt sarunas, lai panāktu izlīgumu vai arī risinājumu, kurš nosargā abu pušu galvenās intereses.

Sadarbība. Sadarbība jeb kooperācija ir izturēšanās stils, kuram ir raksturīga savstarpēja uzticēšanās un atklātība. Abas puses kopējiem spēkiem mēģina atrast tādu risinājumu, kurš

pilnībā apmierinātu abu pušu intereses. Bieži vien tas prasa jaunu, radošu pieeju esošajai problēmai.

Kā rādīja aptaujas rezultāti, uzņēmumi, kam bija pieredze TAP parādnieka lomā lielākā mērā bija tendēti izmantot problēmas patiesās risināšanas taktiku – sadarbību. Kreditoru vidū sāncensības taktika bija nedaudz populārāka nekā starp TAP parādniekiem, un šāda asimetriska pieeja problēmām un konfliktiem nevar būt pārāk produktīva. Taču kopumā gan TAP kreditori, gan uzņēmumi, kuri nebija saskārušies ar TAP, ir tendēti uz kompromisiem un problēmas patiesās izmantošanas taktiku.

Atsevišķi tika aplūkots kādu problēmsituāciju risināšanas taktiku izvēlas TAP subjekti, kuriem bija veiksmīgi izdevies īstenot TAP un TAP subjektiem, kuriem TAP nebija izdevies. Lai gan respondentu loks bija samērā šaurs, neļaujot izdarīt pilnvērtīgus secinājumus, rezultāti uzrādīja tendenci, ka veiksmīgie TAP subjekti vairāk bija vērsti uz sadarbību, nekā tie TAP subjekti, kuriem TAP nebija izdevies. Šie rezultāti ļauj izdarīt pieņēmumu, ka sadarbības prasmju trūkums varētu arī būt viens no iemesliem kāpēc TAP nebija izdevies un vienlaikus norāda uz to, cik sadarbības prasmes ir svarīgas TAP īstenošanā.

TAP īstenošanā ir būtiski ņemt vērā dažādu skatu punktu esamību, domājot par vienu un to pašu situāciju (skat. iepriekš). Ir svarīgi vienmēr censties iesaistīt otru pusi, lai pieņemtu vismaz daļēji apmierinošu risinājumu.

2.6.5. Iespējami paņēmieni TAP dalībnieku uzvedības koriģēšanai

Tradicionāli valstis ekonomikā un arī likumdošanas veidošanā balstās uz pieņēmumu, ka indivīds (šajā gadījumā uzņēmējs) pieņems racionālu lēmumu, kura rezultātā pēc iespējas palielināsies viņa ieguvumi. Tomēr cilvēki ne vienmēr rīkojas racionāli un ne vienmēr cenšas palielināt savu ieguvumu un labumu.

Cilvēki nav perfekti lēmumu pieņēmēji un bieži vien aptverošas izmaksu un ieguvumu analīzes vietā lieto izziņas īsceļus (pārmērīgi vienkāršo pieejamo informāciju), kas rada kļūdas un neracionālas noslieces. Lielākā daļa ikdienas rutīnas lēmumu tiek pieņemti, izmantojot domāšanas 1. sistēmu (ātra, automātiska, intuitīva), savukārt pieņemot komplicētus un

nozīmīgus lēmumus, parasti tiek izmantota domāšanas 2. sistēma (lēna, apzināta, sistemātiska), kas no indivīda prasa lielāku kognitīvo piepūli (par šī spriešanas modalitātēm skat. arī iepriekš). Pats divu spriešanas sistēmu pastāvēšanas fakts nav uzskatāms par cilvēka dabas trūkumu, par problēmu tas kļūst situācijās, kurās cilvēki domā intuīcijas vadīti, lai gan būtu bijis jādomā sistemātiski. Kā rāda pētījumi, tas ir viens no uzņēmumu finanšu problēmas sekmējošiem psiholoģiskajiem mehānismiem.

Ņemot vērā šos spriedumu un lēmumu pieņemšanas trūkumus, ir iespējams ne tikai labāk izprast indivīdu uzvedību, bet tos var arī izmantot, lai mainītu cilvēku uzvedību un palīdzētu veikt labākas izvēles. To sauc par paviszīšanu (nudging – angl.val.). Paviszīšana ir izvēļu arhitektūras aspekts, kas maina cilvēku uzvedību prognozējamā veidā, neaizliedzot citas izvēles iespējas. Tie ir netieši ieteikumi, lai mēģinātu bez piespiešanas ietekmēt grupu un indivīdu motīvus, stimulus un lēmumu pieņemšanu un palīdzētu cilvēkiem veikt labākas izvēles, lai viņu dzīve ilgtermiņā būtu veselīgāka, labklājīgāka un laimīgāka. Tas ir, cilvēkus nevar padarīt racionālākus, taču iespējams izmantot cilvēku šķietamos trūkumus viņu pašu labā.

Arī, ņemot vērā iepriekš aprakstītas cilvēku uzvedības likumsakarības TAP piemērošanā, ir iespējams mēģināt piemērot paviszīšanas tehnikas, kuras sekmīgi darbojas citās dzīves sfērās. Tālāk ir ilustratīvi aprakstīti daži no iespējamajiem risinājumiem.

Depozīta iemaksa

TAP pieteicējs procesa sākumā iemaksā naudas summu, kurai nav jābūt ļoti lielai, taču subjektīvi izjūtamai Jāpiezīmē, ka depozīta summa nevar tikt aprēķināta kā lineāri atkarīga no, piemēram, uzņēmuma gada apgrozījuma apjoma, jo lielāka apgrozījuma gadījumā subjektīvi vienādaī proporcijai atbildīs objektīvi lielāka proporcija, piemēram, 5% no 100 eiro subjektīvi šķiet lielāka proporcija nekā 5% no 1000 eiro. Iemaksāto depozītu būtu iespējams atgūt, ja tiek izpildītas kādas prasības, kurām būtu jāsekmē TAP īstenošana.

Piemēram, iemaksāto depozītu TAP subjekts atgūst tad, ja tiesā tiek apstiprināts parādnieka iesniegtais TAP plāns. Tas varētu papildus motivēt parādnieku izmantot TAP ierosināšanas stadiju aktīvām darbībām TAP plāna izstrādei un saskaņošanai, nevis tikai izmantot TAP ierosināšanas stadiju aizsardzībai pret kreditoriem. Iemaksāto depozītu parādnieks varētu atgūt piemēram, arī tad, ja piesaistītu TAP īstenošanā kvalificētu finanšu konsultantu, vai izpildītu citas prasības, kuras praksē parasti sekmē TAP īstenošanu.

Depozīta princips ir empīriski pārbaudīts gan videi draudzīgas uzvedības veicināšanā (kā taras depozīta maksa), gan veselības uzvedības veicinoša uzvedība (pacients iemaksā naudas summu, kuru atgūst, ja precīzi pilda ārstēšanās režīma priekšrakstus).

Automātiskās izvēles

Automātiskās izvēles (*default choices*) ir psiholoģijā un uzvedības ekonomikā pārbaudīts un jau relatīvi lielu popularitāti iemantojis princips kurš sekmē sabiedrībai noderīgas uzvedības sekmēšanu (zinātniski pārbaudīti piemēri – automātiska iesaiste pensiju fondos, piekrišana

orgānu ziedošanai pēkšņas nāves gadījumā). Princips nozīmē, to, ka automātiski cilvēks izvēlas noteikta veida saistības vai uzvedības modeli, lai gan neviens neliedz izvēlēties citu alternatīvu. Tomēr ērtības labad cilvēki ar lielāku varbūtību "izvēlas" nemainīt automātiski piedāvāto izvēli.

Automātiskās izvēles principu ir iespējams izmantot arī TAP gadījumā, lai veicinātu sabiedrībai noderīgu uzvedību. Piemēram, automātiska "izvēle" var būt apņemšanās izmantot mediatora pakalpojumus gadījumā, ja rastos grūti risināms konflikts ar kreditoru.

Sociālās normas

Sociālās normas sociālajā psiholoģijā tiek uzskatītas par nozīmīgu faktoru, kas ietekmē cilvēku uzvedību, piemēram, tas, kā rīkojas citi tiek uzskatīts par situācijai atbalstošu uzvedības modeli. Pēdējās desmitgades laikā ir pieaudzis to pētījumu skaits, kuros mēģina noskaidrot kā sabiedrībā cirkulējošas zināšanas par citu viedokli vai uzvedību iespaido lemšanu un tai sekojošo rīcību.

Tipiski cilvēku uzvedību ietekmējoši mūsdienu sociālo normu piemēri būtu: *"lielākā daļa iedzīvotāju nodokļus samaksā laikā"* vai *"deviņi no desmit viesnīcas viesiem divieļus lieto atkārtoti"*. Šis noteiktu uzvedības modeli sekmējošais princips izmantojams arī TAP – piemēram, sākot TAP procesā iesaistītie iegūst informāciju ilustratīvu un statistiskā nozīmē korektu stāstu formā par to, kādu rīcības modeli lietojuši TAP sekmīgi pabeigušie uzņēmumi. Uzņēmēji šādi tiek informēti par citu uzņēmēju rīcību līdzīgās situācijās.

2.6.6. Kopsavilkums par TAP piemērošanas sociālpsiholoģiskajiem aspektiem

- TAP izmantojušie uzņēmēji vērtē TAP izteikti pozitīvāk, nekā uzņēmēji, kuri ir bijuši kreditora lomā, vai ar TAP nav saskārušies. Tomēr uzņēmēju kopējā emocionālā attieksme pret TAP un TAP funkcionālais vērtējums kopumā ir drīzāk pozitīvs vai neitrāls.
- TAP dalībniekiem mēdz būt atšķirīgs uzmanības fokuss uz īstermiņa un ilgtermiņa ieguvumiem un zaudējumiem no TAP piemērošanas.
- TAP dalībniekiem mēdz būt atšķirīga izpratne par otras puses motīviem.
- TAP dalībniekiem mēdz būt atšķirīgas konfliktu risināšanas stratēģijas, kas var novest pie neveiksmes komunikācijā. Augstākas sadarbības prasmes veicina TAP izdošanos.
- Minētie fenomeni ir jāņem vērā, veidojot jebkāda veida komunikāciju par TAP, stimulējot TAP dalībniekus domāt par TAP ieguvumiem gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, kā arī izprast otras puses rīcības motīvus un ieguvumus no sadarbības.
- Pastāv praksē aprobežoti paņēmieni, kā cilvēku rīcība tiek „pavirzīta”, lai panāktu sabiedrībai noderīgu uzvedību. Šādus paņēmienus ir iespējams izmantot arī, lai sekmētu efektīvu TAP īstenošanu. Piemēram, izmantojot, depozīta iemaksas, automātiskās izvēles vai sociālo normu efektu.

3. Ārvalstu prakses analīze

3.1. Vispārējs ārvalstu regulējuma apskats

Lai gan daudzās Eiropas Savienības valstīs maksātnespējas regulējums jau ilgstoši paredzēja iespēju atjaunot maksātnespējīga parādnieka maksātspēju, īpaša uzmanība uzņēmumu restrukturizācijas regulējumam un kultūrai Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs ir pievērsta tikai pēdējā desmitgadē.

Pēc Eiropas Savienības institūciju iniciatīvas un pasūtījuma, pēdējo gadu laikā ir tapuši vairāki apjomīgi pētījumi, kuros ir atrodams Eiropas Savienības dalībvalstu un atsevišķu ekonomiski attīstīto valstu (piemēram, ASV) regulējuma, prakses un tipiskāko problēmu apkopojums un analīze uzņēmumu restrukturizācijas jomā.⁴⁴ Šajos pētījumos ir atrodamas arī rekomendācijas, kā nodrošināt uzņēmumu restrukturizācijai labvēlīgu regulējumu un praksi.

Pētījumi liecina, ka līdzīgi kā Latvijā, daudzās Eiropas Savienības valstīs pēdējās desmitgadēs ir veikti grozījumi tiesiskajā regulējumā, lai panāktu, ka:

- finansiālās grūtībās esoša uzņēmuma restrukturizācija tiek uzsākta ātrāk un ārpus formālās maksātnespējas procedūras;
- restrukturizācijas ietvaros parādnieks turpina vadīt un kontrolēt savu komercdarbību (t.s. *debtor in possession* princips, kas aizgūts no ASV maksātnespējas regulējuma (*Chapter 11*));
- restrukturizācijas procedūra paredz terminētus ierobežojumus kreditoriem veikt piedziņas darbības;
- ir pieļaujama restrukturizācijas piemērošana arī attiecībā uz mazākuma kreditoriem, kuri nav devuši tai savu piekrišanu.

⁴⁴ Piemēram, Eiropas tiesību institūta (European Institute of Law, jeb ELI) pētījums "Biznesa glābšana maksātnespējas likumā" (Business rescue in Insolvency law), atrodams šeit: https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/Instrument_INSOLVENCY.pdf, Līdsas Universitātes pētījums "Pētījums par jauno pieeju biznesa neveiksmēm un maksātnespējai. Salīdzinoša juridiskā analīze par dalībvalstu regulējumu un praksi" (Study on a new approach to business failure and insolvency Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices), kas veikts 2016.gadā un ietver ES dalībvalstu regulējuma un prakses apkopojumu par maksātnespējas procedūrām, t.sk. tādām, kas ir vērstas uz uzņēmumu restrukturizāciju. Atrodams šeit: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/insolvency_study_2016_final_en.pdf; 2018.gada pētījums "Līgumiski finanšu grūtību risinājumi likuma ēnā: Juridisks vērtējums un apskats par maksātnespējas un pirms maksātnespējas procedūrām" (The Contractualised distress resolution in the shadow of the law: Effective judicial review and oversight of insolvency and pre-insolvency proceedings jeb CODIRE), ko savstarpēji sadarbojoties veica Florences Universitāte, Humbolta Universitāte Berlīnē un Madrides Universitāte. Pētījumā ir apkopota Itālijas, Vācijas, Spānijas un Lielbritānijas prakse uzņēmumu restrukturizācijā, kā arī sniegtas likumdošanas un labas prakses rekomendācijas. Atrodams šeit: <https://www.codire.eu/materials/>

- **Tiesnešu un restrukturizācijas speciālistu kompetencei** ir jābūt tādā līmenī, lai to iesaistīšanās restrukturizācijas procesā būtu lietpratīga.
- **Restrukturizācijas speciālistu uzraudzības un apmaksas sistēma**, kas motivē un disciplinē restrukturizācijas speciālistus.
- **Elektroniskā saziņa** starp restrukturizācijas procesā iesaistītajām personām, t.sk. tiesu.
- **Datu apkopošana** par būtiskākajiem restrukturizācijas procesu raksturlielumiem: skaitu, rezultātu, izlīgumu, atgūto līdzekļu apmēru u.c.

Salīdzinot Latvijas TAP regulējumu ar Direktīvas projektu, jāsecina, ka kopumā Latvijas regulējums jau šobrīd paredz lielu daļu no būtiskākajiem Direktīvas projektā minētajiem uzņēmumu restrukturizācijas regulējuma elementiem. Taču Latvijas regulējumā būs arī nepieciešamas atsevišķas izmaiņas.

Secinājumi par kopējām tendencēm ārvalstu regulējumā

- Pēdējās desmitgades laikā Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs īpaša uzmanība uzņēmumu restrukturizācijas veicināšanai. Daudzās ES valstīs ir pieņemts un papildināts regulējums, lai nodrošinātu, ka finansiālās grūtībās esoša uzņēmuma restrukturizācija tiek veikta ārpus formālās maksātnespējas procedūras, parādnieks restrukturizācijā turpina kontrolēt savu komercdarbību, restrukturizācijas laikā tiek ierobežotas kreditoru tiesības vērst piedziņu un nav nepieciešama pilnīgi visu kreditoru piekrišana restrukturizācijai.
- Ir izstrādāts Direktīvas projekts, kurā paredzēts visu ES dalībvalstu regulējumā ieviest gan iepriekš minētos elementus, gan arī citus pasākumus, kas veicinātu uzņēmumu restrukturizāciju.
- Latvijas TAP regulējums kopumā atbilst galvenajām starptautiskajām tendencēm restrukturizācijas regulējuma jomā un tajā ir atrodami lielākā daļa no Direktīvas projekta paredzētajiem elementiem. Tomēr Direktīvas projekta apstiprināšanas gadījumā būs nepieciešami arī atsevišķi grozījumu Latvijas regulējumā.

3.2. Ārvalstu pieredze Latvijai raksturīgajos problēmjautājumos

Pētījuma ietvaros nav veikta detalizēta ārvalstu regulējuma analīze un salīdzinājums ar Latvijas regulējumu, pievēršoties tikai tiem ārvalstu regulējuma un Direktīvas projekta elementiem, kuri varētu būt noderīgi Pētījumā konstatēto Latvijas uzņēmumu restrukturizācijas problēmjautājumu risināšanā.

Ārvalstu regulējuma apskats ir veikts vispārēju tendenču veidā, identificējot ārvalstu regulējumā esošos elementus, kas skar Latvijai raksturīgos problēmjautājumus, bet neveicot tā padziļinātu izpēti. Tāpat Pētījuma ietvaros bija limitētas iespējas pārliecināties par ārvalstu regulējuma efektivitāti praksē, jo šāda informācija ne vienmēr ir publiski pieejama un vienīgais pieejamais informācijas avots bija intervētie ārvalstu eksperti. Šis apstāklis arī ir galvenais šķērslis tam, lai pilnvērtīgi analizētu aplūkotās ārvalstu prakses pārņemšanas iespējas un lietderību, jo ne vienmēr regulējuma tekstā atrodamās normas efektīvi darbojas arī praksē.

Pēc Pētījumā iegūto datu apstrādes, tika nedefinēti šādi būtiskākie Latvijai raksturīgie TAP piemērošanas problēmjautājumi, kuru risinājumi tika aplūkoti ārvalstu praksē:

- Novēlota finansiālo grūtību risināšana;
- Kompetences trūkums finanšu un restrukturizācijas jautājumos;
- Restrukturizācijas procedūru izraisītie apgrūtinājumi parādnieka komercdarbībai;
- Restrukturizācijas procedūru negodprātīga izmantošana.

3.2.1. Savlaicīgas finansiālo grūtību risināšanas veicināšana

Novēlota finansiālo grūtību risināšana ir atzīta par vienu no galvenajiem šķēršļiem sekmīgai uzņēmumu restrukturizācijai Eiropas Savienības līmenī. To apstiprina gan pētījumi par restrukturizācijas regulējumu un praksi⁴⁷, gan arī aptaujātie Vācijas, Somijas, Igaunijas, Zviedrijas un Dānijas eksperti, kuri norādīja, ka šāda problēma pastāv arī viņu valstīs. Īpaši tas attiecas uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kurus vada uzņēmuma īpašnieki.

Somijas eksperts atzina, ka lielle uzņēmumi pēdējā desmitgadē ir sākuši savlaicīgāk uzsākt formālās restrukturizācijas procedūras. Taču saskaņā ar Somijas Maksātnespējas ombudsmena sniegto informāciju Somijā vairāk kā puse no visiem restrukturizācijas pieteikumiem tiek iesniegti tad, kad kreditori jau ir iesnieguši maksātnespējas pieteikumu.

⁴⁷ Piemēram, CODIRE pētījumā ir norādīts, ka pēc Vācijas, Lielbritānijas, Spānijas un Itālijas maksātnespējas speciālistu domām novēlota reakcija uz finanšu grūtībām ir galvenais iemesls, kāpēc uzņēmumu restrukturizācijas mēģinājumi beidzas ar likvidāciju. Skatīt: <http://www.codire.eu/wp-content/uploads/2018/07/Final-report-draft-of-3-July-2018.pdf>

Līdzekļus, kas pēc ārvalstu ekspertu domām ir vērsti uz to, lai motivētu uzņēmumus savlaicīgāk risināt finansiālās grūtības, var nosacīti iedalīt tādos, kas vai nu draud ar sankcijām, vai arī stimulē.

Sankcijas parasti ir dažāda veida atbildība, kas tiek piemērota uzņēmumu vadītājiem. Savukārt pozitīvo stimulu loks ir plašāks.

Saskaņā ar ārvalstu prakses pētījumu rekomendācijām un intervēto ārvalstu ekspertu domām, pozitīvie stimuli, kas varētu veicināt savlaicīgu restrukturizācijas pasākumu veikšanu, ir šādi:

- savlaicīgas brīdināšanas sistēma;
- parādnieka tipam piemērotas restrukturizācijas procedūras;
- neveiksmīgas uzņēmuma restrukturizācijas gadījumā uzņēmums automātiski netiek pasludināts par maksātnespējīgu (Zviedrija);
- parādnieka tiesības izraudzīties restrukturizācijas uzraugu (Zviedrija, Dānija);
- parādnieka darbinieku atalgojuma segšana no garantiju fonda restrukturizācijas procesa laikā (Zviedrija);
- kreditoru tiesības ierosināt restrukturizācijas procesu (Zviedrija, Dānija, Somija. Igaunijā šobrīd notiek diskusija par šāda regulējuma ieviešanu);

Sankciju piemērošana

Tipiskākais sankciju piemērs, kuram būtu jāmotivē uzņēmuma vadītājus savlaicīgi risināt finansiālās grūtības, ir uzņēmuma vadītāju civiltiesiskā un krimināltiesiskā atbildība par uzņēmuma darbības turpināšanu, atrodoties faktiskā maksātnespējas stāvoklī. Uz to norādīja gan Vācijas, gan Dānijas, gan arī Zviedrijas eksperti.

Piemēram, Vācijas maksātnespējas likumā (Insolvenzordnung jeb InsO)⁴⁸, līdzīgi kā Latvijā, ir noteikts uzņēmuma vadītāja pienākums iesniegt maksātnespējas pieteikumu, ja uzņēmums nespēj segt savas saistības vai saistības pārsniedz aktīvus. Par kavēšanos izpildīt šo pienākumu paredzēts naudas sods vai ieslodzījums līdz trīs gadiem.⁴⁹

Zviedrijā ir noteikts kapitālsabiedrību valdes pienākums sagatavot ārkārtas finanšu pārskatu, ja sabiedrības pašu kapitāls kļūst mazāks par pusi no pamatkapitāla. Pēc pārskata sagatavošanas tas tiek nodots izvērtēšanai sabiedrības auditoram, un par situāciju tiek informēti sabiedrības dalībnieki. Ja finanšu situācija neuzlabojas un sabiedrības dalībnieki neveic nekādus pasākumus, lai to uzlabotu, valdei ir pienākums iesniegt tiesā pieteikumu par sabiedrības likvidāciju. Ja valde nepilda likumā noteiktos pienākumus, tā personiski atbild par

⁴⁸ Insolvenzordnung [Maksātnespējas likums]: Vācijas Federatīvās Republikas likums. Angliski atrodams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html

⁴⁹ Maksātnespējas likuma 15a.pants.

sabiedrības saistībām, kuras ir radušās no brīža, kad valdei bija jāpastāda ārkārtas finanšu pārskats.

Zviedrijā ir arī noteikta uzņēmumu valdes locekļu personiskā atbildība par nodokļu saistībām, ja nodokļu saistību neizpilde ir bijusi apzināta vai arī rupjas nolaidības rezultāts. Tomēr saskaņā ar zviedru ekspertu sniegto informāciju tiesu praksē ir atzīts, ka valdes atbildība neiestājas, ja valde ir veikusi atbilstošus pasākumus, lai veiktu parādu nokārtošanu restrukturizācijas veidā. Respektīvi, uzņēmumu vadītāju atbildība par nodokļu saistībām varētu būt stimuls nodokļu parādu restrukturizācijas centieniem. Zviedrijas normatīvie akti sevišķi smagu pārkāpumu gadījumā paredz arī kriminālatbildību, ja uzņēmuma darbība tiek turpināta neraugoties uz faktisku maksātnespēju vai arī, pastāvot vērā ņemamai iespējai, ka uzņēmums varētu kļūt maksātnespējīgs.⁵⁰

Neskatoties uz to, ka starptautiskajā praksē ir plaši izplatīta uzņēmumu vadītāju atbildība par kavēšanos risināt finanšu problēmas un iesniegt maksātnespējas pieteikumu, kopumā nedz intervētie ārvalstu eksperti, nedz arī Pētījumā izmantotie starptautiskie pētījumi neapstiprināja, ka šis institūts būtu efektīvs stimuls finansiālās grūtībās nonākušiem uzņēmumiem izmantot restrukturizācijas pasākumus un veikt to savlaicīgi. Tādējādi starptautiskā prakse sasaucas ar situāciju Latvijā, kur iespēja uzņēmumu vadītājiem par novēlotu finanšu problēmu risināšanu piemērot civiltiesisko, administratīvi tiesisko un krimināltiesisko atbildību, nesniedz ievērojamu pozitīvu rezultātu.

Par stimulu, kas ir balstīts uz sankcijām jeb ierobežojumiem, nosacīti var uzskatīt, piemēram, Vācijas maksātnespējas likumā noteikto ierobežojumu uzsākt TAP līdzvērtīgu restrukturizācijas procedūru (kurā parādnieks var turpināt vadīt uzņēmumu), ja uzņēmumam ir t.s. naudas plūsmas maksātnespēja – uzņēmums nav spējīgs segt saistības, kuru termiņš jau ir iestājies. Šī procedūra tiek pieļauta tikai tad, ja pastāv tuvojošās maksātnespējas draudi vai arī parādnieka kopējās saistības pārsniedz aktīvus.⁵¹ Citiem vārdiem sakot šī procedūra netiek piemērota, ja finansiālās grūtības ir pārāk lielas. Teorētiski tam vajadzētu stimulēt parādniekus ātrāk uzsākt šo procedūru. Tomēr spriežot pēc CODIRE pētījumā norādītā, ka arī Vācijā tāpat kā citviet Eiropā novēlota restrukturizācijas uzsākšana ir akūta problēma⁵², ir jāšaubās, vai šis ierobežojums praksē būtiski sekmē savlaicīgu restrukturizāciju.

Brīdināšanas sistēma

Direktīvas projektā kā viens no līdzekļiem savlaicīgai restrukturizācijas uzsākšanai ir piedāvāts ieviest savlaicīgas finansiālo grūtību identificēšanas sistēmu, kas ļautu laikus identificēt finansiālās grūtības un par to brīdināt parādniekus.

⁵⁰ Brottsbalken [Krimināllikums]: Zviedrijas karalistes likums. 11.nodaļas 3.pants. Atrodams: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

⁵¹ Maksātnespējas likuma 270b.pants.

⁵² Sk. CODIRE pētījuma gala ziņojuma 5.lpp. Atrodams: <https://www.codire.eu/publications/>.

Uz savlaicīgas brīdināšanas sistēmas nozīmi savlaicīgā uzņēmumu restrukturizācijā norāda arī CODIRE pētījums⁵³ un ELI pētījums⁵⁴. Tiek norādīts, ka ir būtiski paredzēt mehānismus, kas uzņēmumu vadītājiem liktu ikdienā sekot līdzīgi uzņēmumu finanšu stāvoklim un reaģēt uz signāliem, kas varētu liecināt par potenciālām problēmām, piemēram, nozīmīgu piegādātāju vai klientu maksātnespēja, zaudējumi, kas pārsniedz noteiktu līmeni, nozīmīgu darbinieku zaudēšana, ienākošo maksājumu būtiski kavējumi, nozīmīgs pasūtījumu kritums u.c. Tiek ieteikts uzlikt par pienākumu valdei uzņēmuma finansiālo stabilitāti apdraudošas situācijas gadījumā informēt par to uzņēmuma īpašniekus un atsevišķos gadījumos pat brīdināt kreditorus vai darījuma partnerus, ka līguma izpilde varētu būt apdraudēta. Par šo pienākumu neizpildi uzņēmumu vadītājiem būtu paredzama atbildība. Tādā veidā uzņēmumu vadītāji būtu spiesti vairāk pievērst uzmanību nozīmīgiem uzņēmuma finanšu radītājiem.

Tomēr ārvalstu praksē konstatētā problemātika, kas būtiski kavē savlaicīgu finansiālo grūtību identificēšanu, faktiski neatšķiras no Latvijā novērotā: nepienācīga grāmatvedības vešana un dokumentācijas kārtošana, uzņēmumu vadītāju nekompetence finanšu jautājumos, nevēlēšanās atzīt faktiskās uzņēmuma finansiālās problēmas, u.tml. Minētie apstākļi vienlaikus kalpo par dabisku šķērslī savlaicīgu brīdināšanas mehānismu ieviešanai un efektīvai darbībai.

Tiek arī norādīts, ka nozīmīga loma parādnieka informēšanai par potenciālajām problēmām ir trešajām personām, kuras ir informētas par parādnieka saimniecisko darbību, kā piemēram, auditori, kredītiestādes, nodokļu administrācija u.c. Šīm personām, uzzinot par uzņēmuma finansiālajām grūtībām, būtu par to jāinformē uzņēmums.

Nemot vērā, ka savlaicīgie brīdināšanas mehānismi par uzņēmuma finansiālajām grūtībām arī Eiropas līmenī šobrīd ir vien iecere, ir saprotams, ka starptautiskā prakse un eksperti šobrīd vēl nepiedāvā konkrētus risinājumus, kā to efektīvi īstenot. Tas nozīmē, ka katrai valstij, t.sk., Latvijai, ir jāspēj izstrādāt tādus mehānismus, kas, neradot pārlietu lielu administratīvo slogu uzņēmējiem, savlaicīgi tiem norādītu par nepieciešamību uzsākt finansiālo problēmu risināšanu. Piemēram, Somijas maksātnespējas ombudsmens atzina, ka Somija šo rīku ieviešanu vērtēs pēc tam, kad tiks pieņemts Direktīvas projekts.

Tomēr vienlaikus tiek atzīts, ka šādi agrīnās brīdināšanas rīki praksē jau eksistē atsevišķās sfērās. Kā piemērs tiek minēts finanšu sektors, kurā ir pastiprināta kredītiestāžu uzraudzība un kredītiestādēm uzlikts par pienākumu rūpīgāk sekot līdzīgi aizņēmēju kredīspējai un finansiālajam stāvoklim. Pārsvārā visur Eiropas Savienībā, t.sk. Latvijā, kredītlīgumos ir ietvertas finanšu kovenantes, kuras parādniekam ir jāizpilda, kā arī parādnieka pienākums ir ziņot kredītiestādei par nobīdēm no šīm kovenantēm. Tāpat kredītiestādes ir tās, kas bieži

⁵³ Sk. sīkāk CODIRE pētījuma gala ziņojuma 1.nodaļu.

⁵⁴ SK. ELI pētījuma 1.21.rekomendāciju, 24.lpp.

vien mēdz pirmās vērsties pie parādnieka un aicināt parādnieku veikt pasākumus finanšu situācijas risināšanai.

Parādnieka tipam piemērotas restrukturizācijas procedūras

Kā atsevišķu pozitīvās stimulācijas piemēru var uzskatīt arī konkrētā parādnieka tipam piemērotu restrukturizācijas procedūru pieejamību. Lai arī aplūkoto valstu likumos nebija atrodamas šāds īpašs regulējums, CODIRE pētījumā⁵⁵ un Eiropas Savienības iniciatīvās⁵⁶, jo īpaši ņemot vērā mazo un vidējo uzņēmumu nozīmi ekonomikā, ir norādīts uz nepieciešamību paredzēt tiem piemērotas restrukturizācijas procedūras.

Galvenie secinājumi par iemesliem, kādēļ šī tipa uzņēmumiem maksātnespējas problēmu risināšana sagādā grūtības, gandrīz pilnībā sakrīt ar situāciju Latvijā, un tās ir saistītas ar uzņēmumu vadītāju nepietiekamām finanšu un juridiskām zināšanām, novēlotu vēšanos pēc palīdzības pie speciālistiem, brīvprātīgu maksātnespējas risināšanas procedūru neizmantošana, vai to uzsākšana, kad uzņēmuma darbību vairs nav iespējams atjaunot u.tml.⁵⁷

Saskaņā ar CODIRE pētījumā norādītajiem secinājumiem formālās procedūras, kurās parādnieka restrukturizācija tiek īstenota tiesas ceļā, principā nav piemērots maziem un vidējiem uzņēmumiem to dārdzības un regulējuma neelastības dēļ. Tādēļ būtu ieviešami tādi restrukturizācijas mehānismi, kuros saglabāts līdzšinējo procedūru kodols, taču vienlaikus samazinātas administratīvās procedūras un atļauta elastīga tādu mehānismu piemērošana, kas katrā konkrētā gadījumā ļautu panākt maksātspējas problēmu risinājumu.⁵⁸

Jānorāda, ka Somijas likumā ir paredzēta vienkāršota restrukturizācijas procedūra, taču tā nav saistīta ar parādnieka uzņēmuma tipu. Proti, minētais regulējums paredz, ka tajos gadījumos, kad restrukturizācijas pieteikumu iesniedz parādnieks, tiesa var neiecelt administratoru, ja vien kāda no pusēm to nav pieprasījusi. Savukārt atsevišķas administratora funkcijas šādā gadījumā tiek sadalītas starp tiesu, kreditoriem un parādnieku.⁵⁹

Kā liecina Pētījuma dati, Latvijā TAP ļoti bieži izmanto salīdzinoši mazi uzņēmumi, kuriem dažkārt arī rodas grūtības ar TAP izmaksu segšanu, piemēram, TAP uzraugošās personas atlīdzības apmaksu. Tāpēc, iespējams, būtu apsverama TAP procedūru vienkāršošana, piemēram, paredzot iespēju pēc TAP pasludināšanas neizmantot TAP uzraugošās personas pakalpojumus, ja tam piekrīt visas iesaistītās puses. Vienlaikus jāatzīst, ka šādā veidā TAP

⁵⁵ Sk. sīkāk CODIRE pētījuma gala ziņojuma 8.nodaļu.

⁵⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0723&from=EN>

⁵⁷ CODIRE pētījuma gala ziņojuma 234.lpp.

⁵⁸ CODIRE pētījuma gala ziņojuma 239 – 241.lpp.

⁵⁹ Laki yrityksen saneerausesta [Uzņēmumu restrukturizācijas likums]: Somijas Republikas likums. 13.nodaļa. Pieejams: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930047>

varētu padarīt pievilcīgāku mazajiem uzņēmumiem, taču varētu nebūt spēcīgs dzinulis piemērot TAP savlaicīgi.

Maksātnespējas procesa neuzsākšana

Intervētie Zviedrijas eksperti uzskatīja, ka viens no stimuliem, kas Zviedrijā varētu veicināt restrukturizācijas procedūru izmantošanu, ir maksātnespējas procesa automātiska neuzsākšana gadījumā, ja parādniekam neizdodas restrukturizācijas process.

Maksātnespējas procesa neuzsākšana neveiksmīgas restrukturizācijas gadījumā daļēji darbojas arī Latvijā. Gadījumā, ja TAP netiek pirmo reizi pasludināts, parādniekam netiek automātiski pasludināta maksātnespēja. Taču jāatzīst, ka tas nav bijis pietiekams stimuls parādniekiem uzsākt TAP savlaicīgi. Tāpēc ir jāšaubās, vai parādnieku motivācija būtiski mainītos, ja arī pēc TAP pasludināšanas un plāna neizpildes automātiski netiktu pasludināta maksātnespēja. Turklāt TAP plāna neizpilde norāda uz acīmredzamām maksātnespējas pazīmēm, savukārt maksātnespējas procesa nepasludināšana varētu būtiski pasliktināt kreditoru stāvokli, jo, parādniekam turpinot darboties, varētu vēl vairāk samazināties parādnieka aktīvi.

Parādnieka tiesības izraudzīties restrukturizācijas uzraugu

Zviedrijā un Dānijā parādniekam ir tiesības izraudzīties un ieteikt tiesai restrukturizācijas procesa uzraugu^{60,61}. Pēc šo valstu ekspertu domām, tas varētu motivēt parādniekus aktīvāk izmantot restrukturizācijas procedūras.

Parādnieka tiesības izraudzīties TAP uzraugu Latvijā ir darbojušās ilgstošu laika periodu, līdz šī kārtība tika nesen mainīta – sākot ar 2017.gada 1.jūliju. Parādnieka uzticība TAP uzraugošajai personai ir būtisks faktors, lai parādnieks izšķirtos par labu TAP. Tomēr, ņemot vērā to, ka gan no likuma, gan praktiskā viedokļa TAP uzrauga kandidatūra vienmēr ir bijusi jāsaskaņo ar kreditoru vairākumu, jaunākās likuma izmaiņas, kas uzraugošās personas izraudzīšanas formāli ir nodevušas kreditoru rokās, pēc būtības nav mainījušas situāciju. Proti, gan pirms, gan pēc likuma grozījumiem uzraugošās personas noteikšana ir parādnieka un kreditoru vienošanās rezultāts. Tāpēc šajā ziņā būtiskas izmaiņas būtu tikai gadījumā, ja parādniekam tiktu dotas iespējas ieteikt TAP uzraugu, kuru tiesa ieceltu, neprasot formālu kreditoru saskaņojumu. Taču pirmšķietami nav saskatāmas nekādas indikācijas, kas liktu domāt, ka šāda kārtība varētu stimulēt parādniekus savlaicīgāk izmantot TAP un izmantot tos vispār (ciktāl ir runa par TAP godprātīgu izmantošanu).

⁶⁰ Lag om företagsrekonstruktion [Uzņēmumu reorganizācijas likums]: Zviedrijas karalistes likums. 2.nodaļas 3.panta 3.punkts. Atrodams: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1996764-om-foretagsrekonstruktion_sfs-1996-764

⁶¹ Konkursloven [Bankrota likums]: Dānijas karalistes likums. 11.panta pirmā un otrā daļa. Atrodams: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=158134>

Darbinieku prasījumu garantiju fonds

Pēc Zviedrijas maksātnespējas ekspertu domām, viens no stimuliem izmantot restrukturizācijas procedūras Zviedrijā ir apstākļi, ka restrukturizācijas procesa laikā parādnieka darbinieku prasījumi tiek segti no valsts izveidotā darbinieku prasījumu garantiju fonda. Tādā veidā restrukturizācijas procesa laikā parādniekam samazinās izdevumi.

Apsverot šāda principa ieviešanu Latvijā, var pieļaut, ka TAP subjekta darbinieku darba algu daļēja vai pilnīga apmaksā no garantiju fonda līdzekļiem varētu būt stimuls TAP izmantošanai kā tādai un, iespējams, pat varētu daļēji veicināt savlaicīgu TAP uzsākšanu, jo tādā veidā TAP subjektiem būtu iespējams samazināt savas izmaksas. Zviedru eksperti gan neapliecināja, ka šis instruments būtu īpaši iedarbīgs savlaicīgai restrukturizācijas uzsākšanai Zviedrijā. Jebkurā gadījumā šāda regulējuma ieviešana Latvijā būtu ļoti rūpīgi jāpārdomā, apsverot gan ļaunprātīgas izmantošanas riskus, gan fiskālās iespējas.

Kreditoru pieteikums

Kreditoriem ir tiesības iesniegt parādnieka restrukturizācijas pieteikumu Dānijā, Zviedrijā un Somijā. Diskusijas par šāda regulējuma ieviešanu šobrīd notiek Igaunijā. Tomēr, kā liecina ārvalstu pieredze, tad valstīs, kurās tiesības ierosināt restrukturizācijas procedūru ir gan parādniekam, gan kreditoriem, pārsvarā gadījumu tas notiek pēc parādnieku iniciatīvas.

Iespējams, ka atsevišķos gadījumos kreditoru ierosināts TAP varētu sekmēt veiksmīgu uzņēmuma restrukturizāciju, taču jāšaubās, vai tam varētu būt būtisks efekts. It īpaši situācijā, kad pats parādnieks nav ieinteresēts vai spējīgs veikt restrukturizāciju. Arī CODIRE pētījumā, apskatot šo iespēju, vērtējums ir atturīgs, norādot, ka šāda iespēja ir apsverama, taču nedodot tai pārliecinošu atbalstu. Latvijas apstākļos šāda iespēja būtu vērtējama ne tikai kontekstā ar efektivitāti, bet arī ar ļaunprātīgas izmantošanas jeb t.s. "reiderisma" riskiem.

Secinājumi par ārvalstu praksi savlaicīgas restrukturizācijas veicināšanā

- Novēlota restrukturizācijas procedūru uzsākšana ir būtiska problēma arī citās valstīs un ārvalstu praksē nav atrodami universāli un efektīvi funkcionējoši līdzekļi šīs problēmas risināšanā. Tas ir likumsakarīgi, jo, ja šādi līdzekļi citviet efektīvi praksē darbotos, novēlota finansiālo grūtību risināšana netiktu vairāk uzskatīta par vienu no galvenajiem restrukturizācijas šķēršļiem citās valstīs.
- Ārvalstu praksē un starptautiskajās rekomendācijās ir atrodami līdzekļi kas veicina savlaicīgu restrukturizāciju ar sankcijām un stimuliem. Sankcijas pārsvarā izpaužas uzņēmumu vadītāju atbildības veidā. Savukārt pie stimuliem var pieskaitīt pasākumus, kas konfrontē parādnieku ar informāciju par viņa finanšu grūtībām, padara parādniekam pievilcīgāku pašu restrukturizācijas procedūru vai ļauj restrukturizācijas procedūru ierosināt kreditoriem.
- No aplūkotajiem savlaicīgas restrukturizācijas veicināšanas līdzekļiem, efektīvākais varētu būt agrīnās brīdināšanas sistēmas pasākumi, kuri Latvijai būs jāievieš jebkurā gadījumā, ja tiks pieņemts Direktīvas projekts.

3.2.2. Kompetences nodrošināšana finanšu un restrukturizācijas jautājumos

Zināšanu trūkums par finansēm un uzņēmumu restrukturizāciju mazo un vidējo uzņēmumu segmentā ir vērojams arī citviet Eiropas Savienības valstīs. Arī starptautisko ekspertu pētījumos norādītās rekomendācijas – nodrošināt uzņēmējiem un uzņēmumu vadītājiem piekļuvi apmācībām grāmatvedības, finanšu, biznesa pamatos, juridisko pienākumu jautājumos⁶² nav oriģinālas, taču neapšaubāmi ir vienīgais rīks kā šīs zināšanas uzlabot.

Jāatzīst, ka nav saprātīgi no uzņēmumu vadītājiem sagaidīt kompetenci restrukturizācijas jautājumos, ja tiem pietrūkst zināšanu, lai sekmīgi vadītu uzņēmumu un novērtētu tā finanšu stāvokli. Līdz ar to, pirms risināt uzņēmēju zināšanu trūkuma problēmu restrukturizācijas jautājumos, ir jāpanāk, ka tiem ir nepieciešamās pamatzināšanas uzņēmējdarbības jautājumos.

CODIRE pētījumā ir norādīts, ka veiksmīga uzņēmuma restrukturizācija ir iespējama tad, ja tiek vienlaikus veikta gan “operacionālā” restrukturizācija, kas vērsta uz izmaiņām uzņēmuma aktīvos un komercdarbībā, gan arī “finansiālā” restrukturizācija, kas vērsta uz kapitāla struktūras un parādu restrukturizāciju. Vienlaikus tiek atzīts, ka praksē uzņēmumu vadītāji un īpašnieki bieži vien dod priekšroku finansiālajai restrukturizācijai, atstājot novārtā operacionālo.

Pētījumā arī uzsvērts, ka kvalitatīva restrukturizācijas plāna sagatavošana var prasīt zināšanas vairākās jomās – pārsvarā ir nepieciešama juridiska kompetence, vairumā gadījumu nepieciešama finanšu kompetence un dažkārt arī ekspertīze attiecīgajā nozarē, vai speciālists pārmaiņu vadībā. Tomēr kā demonstrē Lielbritānijas pieredze, ja restrukturizācijas procesu vada administrators, kurš ir nodarbināts lielā grāmatvedības uzņēmumā, iespējas sasniegt pozitīvu rezultātu būtiski palielinās.⁶³ Attiecīgi restrukturizācijas procesa vadītājam ir jāpiemīt ne vien kompetencei un pieredzei, bet arī attiecīgiem resursiem un komandai, lai konkrētā restrukturizācijas procesā varētu veiksmīgi pildīt savus pienākumus.

Lai noskaidrotu, vai un kā citās valstīs tiek veicināts, lai uzņēmumu restrukturizācijas ietvaros tiktu ne tikai restrukturizēti parādi, bet arī lietpratīgi finanšu un biznesa problēmas, tika pievērsta uzmanība tam, kādas ir prasības citu valstu likumos restrukturizācijas plānu saturam un kādi ir noteikumi attiecībā uz personām, kas piedalās restrukturizācijas plāna izstrādē un uzraudzīšanā.

Restrukturizācijas plānu izstrādā administrators

Somijā ar likumu ir noteikts, ka restrukturizācijas plānu sagatavo tiesas ieceltais administrators, konsultējoties ar parādnieku. Vienlaikus tiesības sagatavot alternatīvu plānu ir arī parādniekam, to īpašniekiem un kreditoriem. Arī Zviedrijā, līdzīgi kā Somijā, pēc

⁶² CODIRE pētījuma gala ziņojuma 1.6.rekomendācija, 14.lpp.

⁶³ Sk. sīkāk CODIRE pētījuma gala ziņojuma 80.-81.lpp.

restrukturizācijas procesa uzsākšanas tiesa ieceļ administratoru, kurš sadarbībā ar parādnienu sagatavo restrukturizācijas plānu un vēlāk uzrauga tā izpildi.

Somijas likumā īpaši uzsvērts, ka administratoram ir tiesības piedalīties un tikt uzklausītam parādnieka pārvaldes institūciju sanāksmēs un parādniekam ir pienākums administratoru par šādām sanāksmēm informēt.⁶⁴ Minētais skaidri norāda, ka Somijā administratora iesaiste restrukturizācijas procesā neaprobežojas vienīgi restrukturizācijas plāna izstrādi un tā izpildes kontroli, bet arī paredz iespēju piedalīties un dot savu pienesumu situācijās, kad tiek pieņemti lēmumi par parādnieka biznesa organizāciju.

Saskaņā ar Igaunijas likumu reorganizācijas konsultantu ieceļ tiesa un tas var būt ne tikai zvērināts advokāts, maksātnespējas procesa administrators vai auditors, bet arī cita fiziskā persona, kurai piemīt labas zināšanas ekonomikā, kā arī nepieciešamās juridiskās zināšanas un attiecīga izglītība.⁶⁵ Reorganizācijas konsultants cita starpā arī izstrādā restrukturizācijas plānu un palīdz pārrunās ar kreditoriem.⁶⁶

Kā redzams, tad atsevišķu ārvalstu likumi paredz restrukturizācijas procesa uzrauga iesaisti restrukturizācijas plāna izstrādē. Ņemot vērā, ka restrukturizācijas procesu uzraugošās personas ir speciālisti ar pieredzei attiecīgajā jomā, praksē tas varētu sekmēt restrukturizācijas plānu kopējo kvalitāti.

Latvijā likums TAP plāna sagatavošanu atstāj parādnieku ziņā, imperatīvi nepieprasot, lai tā sagatavošanā tiktu iesaistīti speciālisti. Taču kā liecina Pētījuma dati, vairumā gadījumu TAP plānus gatavo personas ar pieredzi maksātnespējas tiesību jomā- maksātnespējas procesa administratori.⁶⁷ Turklāt administratori praksē visbiežāk ir arī TAP uzraugošās personas.⁶⁸ Tāpēc, pat, ja burtiski tiktu pārņemts aplūkotais ārvalstu regulējums, ar likumu nosakot, ka TAP plāns ir jāizstrādā TAP uzraugošajai personai, pēc būtības situācija ievērojami neizmainītos. Tomēr tas varētu atvieglot un padarīt efektīvāku TAP plāna izstrādes procesu.

Finanšu zināšanu prasības administratoram

Ņemot vērā to, ka restrukturizācijas procesā ir ļoti svarīgas finanšu un biznesa zināšanas, tika pievērsta uzmanība tam, vai ārvalstu praksē kaut kādā veidā tiek stimulēta attiecīgās jomas speciālistu iesaiste. Piemēram, vai pastāv regulējums un prakse par restrukturizācijas uzraugiem iecelt personas ar atbilstošu kompetenci finanšu jautājumos.

Saskaņā ar Somijas uzņēmumu restrukturizācijas likumu par administratoru var iecelt jebkuru personu, kurai ir juridiskas zināšanas un atbilstoša kompetence, sīkāk neaprakstot

⁶⁴ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 9.panta otrā daļa.

⁶⁵ Saneerimisseadus[Reorganizācijas likums]: Igaunijas republikas likums. 15.panta trešā daļa. Angliski atrodams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510072017002/consolide>

⁶⁶ Reorganizācijas likuma 16.panta trešās daļas 3.punkts.

⁶⁷ Skatīt Pētījuma sadaļu 2.5.Uzņēmumu intervijas un aptauja.

⁶⁸ Skatīt Pētījuma sadaļu 2.2.4.TAP uzraugošo personu kvalifikācijas analīze.

kvalifikācijas prasības.⁶⁹ Saskaņā ar Somijas maksātnespējas ombudsmena sniegto informāciju, praksē par administratoriem parasti tiek iecelti privāto tiesību advokāti, kuri praktizē biznesa jomā.

Arī Zviedrijā likums neparedz stingras kvalifikācijas prasības administratoram⁷⁰, tas var būt gan ar juridisko, gan finanšu izglītību, taču, pēc Zviedrijas ekspertu novērojumiem, praksē administratori lielākoties ir advokāti.

Vācijā lielākajā daļā gadījumu administrators ir advokāts, tomēr likums tiem paredz iepriekšēju pieredzi arī finanšu jomā.⁷¹ Vienlaikus gan praksē šiem advokātiem ir atbilstoši apmācīts personāls, kuru zināšanas administrators var izmantot. Tajā pat laikā daļa administratoru pēc profesijas ir nodokļu konsultanti, grāmatveži un auditori.

Igaunijā restrukturizācijas procesa konsultants, jeb uzraugs var būt gan zvērināts advokāts, gan arī persona ar zināšanām un izglītību finanšu jomā, tādēļ teorētiski restrukturizācijas procesa vadītājam nepieciešamajām finanšu zināšanām ir jāpiemīt. Tomēr, kā norādīja maksātnespējas tiesību eksperts no Igaunijas, tad praksē vairumā gadījumu par restrukturizācijas procesa konsultantiem tiek iecelti juristi.

Dānijā pēc tam, kad ir ierosināta restrukturizācijas procedūra, tiesa ieceļ vienlaikus gan restrukturizācijas administratoru (var būt arī vairāki), gan restrukturizācijas grāmatvedi.⁷² Restrukturizācijas plānu sastāda administrators, kuram ir tiesības arī pieaicināt speciālistus. Savukārt restrukturizācijas grāmatvedis dod savu slēdzienu par parādnieka aktīviem un sastādītā plāna izpildāmību. Lai gan restrukturizācijas gadījumā uzņēmuma vadība turpina pārvaldīt uzņēmumu administratora uzraudzībā, atsevišķos gadījumos tiesa var arī pieņemt lēmumu par uzņēmuma vadības nodošanu administratora rokās. Likumā nav noteiktas speciālas prasības administratora kvalifikācijai, taču praksē visbiežāk tie ir advokāti.

Kā redzams aplūkotie ārvalstu likumi pārsvarā noteic, ka restrukturizācijas procesa uzraugam būtu jābūt ar pieredzi finanšu jautājumos, taču imperatīvi nenosaka finanšu speciālistu piesaisti. Izņēmums ir Dānija, kur tiek iecelts t.s. restrukturizācijas grāmatvedis, taču arī šajā gadījumā tiek sniegts tikai atzinums par restrukturizācijas plāna izpildes iespējām, nevis pieprasīta finanšu specialista iesaiste plāna izstrādē. Ārvalstu praksē lielākoties restrukturizācijas specialisti ir juristi ar lielāku vai mazāku pieredzi finanšu jautājumos, līdzīgi, kā tas ir Latvijā. Tāpēc burtiska aplūkotā regulējuma pārņemšana varētu būtiski nemainīt situāciju Latvijā.

⁶⁹ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 8.panta ceturtā daļa.

⁷⁰ Uzņēmumu reorganizācijas likuma 11.pants.

⁷¹ Maksātnespējas likuma 56.pants.

⁷² Bankrota likuma 11.panta otrā daļa.

Konsultantu piesaiste

Konstatējot, ka ārvalstīs, tāpat kā Latvijā, restrukturizācijas procesa uzraugi, bieži vien ir juristi, tika skaidrots, vai citviet pastāv regulējums, kas veicinātu finanšu speciālistu piesaisti.

Vācijas maksātnespējas likumā ir noteikts, ka parādniekam ir pienākums sagatavot restrukturizācijas plānu tiesas noteiktajā termiņā (līdz trim mēnešiem).⁷³ Saskaņā ar Vācijas eksperta sniegto informāciju, Vācijā restrukturizācijas procedūras pārsvarā tiek piemērotas salīdzinoši lielākiem uzņēmumiem, kuri parasti praksē izmanto konsultantus un pat ieceļ valdē personu, kuras uzdevums ir pārraudzīt restrukturizāciju. Šādas personas iecelšana mēdz būt būtisks priekšnoteikums, lai tiesa apmierinātu uzņēmuma lūgumu piemērot restrukturizācijas procedūru. Mazo un vidējo uzņēmumu segmentā Vācijā ir bijušas iniciatīvas no tirdzniecības kamerām un valsts finanšu institūcijām palīdzēt mazajiem uzņēmumiem ar konsultācijām finanšu krīzes situācijā. Tas parasti ir izpaudies konsultāciju izmaksu segšanā.

Dānijas un Somijas likums paredz iespēju restrukturizācijas procesā piesaistīt nepieciešamos konsultantus.^{74,75} Turklāt uzņēmuma gadījumos Dānijas likums pat paredz administratora un restrukturizācijas grāmatveža izmaksu segšanu no valsts līdzekļiem, ja parādnieka aktīvi nav pietiekami.⁷⁶ Somijas maksātnespējas ombudsmens norādīja, ka, lai gan administratoriem ir tiesības pieaicināt finanšu un cita veida ekspertus restrukturizācijas plāna sagatavošanai, tas ne vienmēr tiek darīts un bieži vien restrukturizācijas metodes vairāk skar parādu restrukturizāciju, nevis biznesa restrukturizāciju.

Somijas likumā papildus paredzēta iespēja izveidot kreditoru komiteju, kurai ir divi uzdevumi – kā padomdevēja orgānam palīdzēt administratoram tā pienākumu izpildē, kā arī kreditoru interesēs uzraudzīt administratora rīcību.

Atsevišķos gadījumos Igaunijā tiesa pie reorganizācijas plāna apstiprināšanas var pieaicināt speciālistus ar nepieciešamām zināšanām finanšu jautājumos.⁷⁷ Tā kā reorganizācijas plāna saskaņošana Igaunijā notiek kreditoru sapulcē, gadījumos, ja nav savākts nepieciešamais balsu skaits plāna apstiprināšanai, parādnieks tomēr ir tiesīgs iesniegt tiesā pieteikumu plāna apstiprināšanai. Attiecīgi tiesa pieaicina vismaz 2 ekspertus, lai tie sniedz rakstveida atzinumu par reorganizācijas nepieciešamību, piemērotajām metodēm, iespējamo reorganizācijas iznākumu, kā arī citiem jautājumiem. Par ekspertiem var pieaicināt auditorus un maksātnespējas procesa administratorus, kuriem ir dziļas zināšanas ekonomikā, kā arī citas fiziskās personas ar labām finanšu jautājumu zināšanām, kuras kvalificējas reorganizācijas konsultanta pozīcijai vispārējā kārtībā.

⁷³ Maksātnespējas likuma 270b.pants.

⁷⁴ Bankrota likuma 11a.panta pirmā daļa.

⁷⁵ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 9.panta trešā daļa.

⁷⁶ Bankrota likuma 11a.panta sestā daļa.

⁷⁷ Reorganizācijas likuma 31.pants.

No aplūkotā ārvalstu regulējuma var secināt, ka likumdošanas līmenī pārsvarā netiek imperatīvi pieprasīts, lai restrukturizācijas plāna izstrādē tiktu piesaistīti finanšu speciālisti. Ir paredzētas tiesības to darīt un praksē tas arī notiek, taču Pētījuma ietvaros netika iegūta pilnvērtīga informācija par to, cik šāda prakse citās valstīs ir izplatīta un sekmīga.

Restrukturizācijas plāna saturs

Attiecībā uz restrukturizācijas plāna saturu, aplūkotā ārvalstu prakse ir atšķirīga. Piemēram, Somijā likums salīdzinoši detalizēti noteic reorganizācijas plāna saturu.⁷⁸ Bez parādu restrukturizācijas pasākumiem tajā ir jānorāda arī pasākumi, kas vērsti uz uzņēmuma biznesa restrukturizāciju, piemēram ir jānorāda kādi ir plānotie pasākumi attiecībā uz uzņēmuma aktīviem, biznesa formu un darbiniekiem. Salīdzinoši detalizēti restrukturizācijas plāns ir regulēts arī Igaunijā⁷⁹, taču likums prasa tikai vispārīgi norādīt kādi pasākumi tiks veikti restrukturizācijas ietvaros, nepieprasot specifisku informāciju par biznesa restrukturizācijas pasākumiem. Savukārt, Dānijā plāna saturs likumā nav regulēts.

Nevienā no aplūkotajām valstīm likumdošanas līmenī nav pieprasīts reorganizācijas plānā ietvert ļoti specifisku finanšu informāciju un sīki detalizētu aprakstu par biznesa restrukturizācijas pasākumiem.

Secinājumi par ārvalstu praksi finanšu kompetences veicināšanā

- No aplūkoto valstu pieredzes var secināt, ka kopumā šajās valstīs normatīvā regulējuma līmenī nav atrodami speciāli noteikumi, kas ievērojami vairāk nekā Latvijas likuma regulējums nodrošinātu, ka restrukturizācijas ietvaros notiek ne tikai parādu restrukturizācija, bet arī lietpratīga biznesa restrukturizācija.
- Skandināvijas valstīs un Igaunijā restrukturizācijas plānu izstrādā restrukturizācijas uzraugi, kamēr Latvijas likums to liedz. Lai gan praksē tas, iespējams, neradītu būtiskas izmaiņas, procesa ekonomijas apsvērumu dēļ būtu apsverama iespēja atļaut TAP plāna izstrādē piedalīties TAP uzraugošajai personai arī Latvijā.
- Aplūkotie ārvalstu likumi nenosaka ļoti striktas kvalifikācijas prasības restrukturizācijas procesa uzraugam. Likumi pieļauj finanšu speciālistu iecelšanu šajā amatā, tomēr praksē citās valstīs restrukturizācijas uzraugi lielākoties ir ar jurista kvalifikāciju. Dānijā papildus restrukturizācijas procesa uzraugam, kurš arī mēdz būt jurists, tiesa ieceļ restrukturizācijas grāmatvedi, kuram ir jāsniedz savs atzinums par restrukturizācijas plānu.
- Aplūkotie ārvalstu likumi neparedz imperatīvu prasību piesaistīt finanšu ekspertus, atstājot to procesa dalībnieku ziņā. Pētījuma ietvaros netika iegūtas pilnvērtīgas ziņas par to, cik bieži un efektīvi attiecīgo ārvalstu praksē finanšu konsultanti tiek iesaistīti. Tomēr atsevišķu ārvalstu ekspertu paustais viedoklis liecina, ka finanšu ekspertu iesaistīšana citās valstīs arī varētu nebūt plaši izplatīta prakse.

⁷⁸ Sk. sīkāk Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 7.nodaļu.

⁷⁹ Reorganizācijas likuma 21.pants.

- Restrukturizācijas plānu saturs ārvalstu likumos ir regulēts atšķirīgi. Tomēr nevienā no aplūkotojām valstīm likumdošanas līmenī nav pieprasīts reorganizācijas plānā ietvert ļoti specifisku finanšu informāciju un sīki detalizētu aprakstu par biznesa restrukturizācijas pasākumiem.

3.2.3. Parādnieka komercdarbības sekmēšana

Pētījuma dati liecina, ka parādnieki Latvijā saskaras ar problēmu, ka atsevišķi kreditori TAP ietvaros nesadarbojas, bet izmanto savas ekonomiskās priekšrocības, lai panāktu prasījumu apmierināšanu, tādējādi apgrūtinot parādnieka komercdarbību. Parādnieku komercdarbība tiek būtiski apgrūtināta, arī tādēļ, ka esošie un jaunie sadarbības partneri pāriet uz daudz piesardzīgāku sadarbības modeli, piemēram, prasa priekšapmaksu par precēm vai pakalpojumiem. Tika skaidrots, vai citu valstu regulējumā ir atrodami līdzekļi, kā risināt šīs problēmas.

Prioritāru maksājumu aizliegums

Lai novērstu to, ka atsevišķi kreditori cenšas iegūt sev priekšrocības ārpus restrukturizācijas plāna, Somijā ar likumu ir noteikts, ka pēc restrukturizācijas uzsākšanas parādniekam nav tiesību maksāt atsevišķiem kreditoriem parādus, kas radušies pirms restrukturizācijas uzsākšanas. Gadījumā, ja tas ir izdarīts, šādi maksājumi ir atprasāmi.

Tāpat arī Zviedrijas Uzņēmumu restrukturizācijas likums aizliedz parādniekam maksāt “vecos” parādus, kas radušies pirms restrukturizācijas procesa uzsākšanas, un paredz pamatu restrukturizācijas plāna noraidīšanai, ja ir iegūta informācija, ka restrukturizācijas ietvaros atsevišķi kreditori gūst īpašas priekšrocības salīdzinājumā ar pārējiem.

Vācijas likumā un tiesu praksē ir ļoti stingri noteikumi attiecībā uz maksājumiem, ko parādnieks ir veicis pirms maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas un pēc tā. Maksātnespējas procesa laikā ir iespējams atprasīt pat desmit gadus vecus maksājumus, ja tie veikti ar nodomu radīt priekšrocības atsevišķiem kreditoriem un attiecīgais kreditors ir zinājis par to, ka parādnieks ir faktiskas maksātnespējas stāvoklī. Pēc Vācijas eksperta novērojumiem, šie noteikumi padara gandrīz neiespējamu parādu restrukturizāciju ārpus formālās procedūras, jo kreditori, piekrītot jebkādiem restrukturizācijas pasākumiem, uzņemas risku, ka saņemtie maksājumi tiks atprasīti. Tā vietā drošāks variants kreditoriem ir izmantot piedziņas līdzekļus.

Vācijā šie noteikumi būtiski apgrūtinā uzņēmumu darbību arī laika posmā no brīža, kad tiesā ir iesniegts pieteikums par restrukturizācijas procedūras piemērošanu, līdz brīdim, kad tiesa apstiprina restrukturizāciju. Pēc tam, kad uzņēmumam ir uzsākta restrukturizācija, likums aizliedz kreditoriem pieprasīt jebkādu saistību izpildi ārpus restrukturizācijas plāna, un šādi maksājumi ir atzīstami par spēkā neesošiem un atprasāmiem.

Arī Latvijas Maksātnespējas likumā ir noteikts vispārējs aizliegums kreditoriem gūt priekšrocības, kaitējot kreditoru kopuma interesēm⁸⁰, kā arī aizliegums parādniekam veikt tādus maksājumus kreditoriem, kas nav paredzēti TAP plānā⁸¹. Tomēr Pētījumā iegūtā informācija liecina, šīs normas ne vienmēr tiek ievērotas.⁸² Tāpēc, pat burtiski pārņemot ārvalstu likumos atrodamos normu formulējumus par ierobežojumiem priekšrocību gūšanā, nepieciešamais rezultāts var tikt sasniegts tikai tad, ja šādas normas tiek arī konsekventi piemērotas praksē.

Līgumu laušanas ierobežojumi

Saskaņā ar ELI pētījumā iekļautajām rekomendācijām valstīm būtu jāparedz īpašs regulējums attiecībā uz tādiem līgumiem, kas ir būtiski parādnieka uzņēmējdarbības turpināšanai, piemēram, nekustamā īpašuma noma, enerģijas piegāde, intelektuālais īpašums, licences līgumi u.tml. Kas attiecīgi nozīmē, ka līgumos ietvertās klauzulas, kas paredz šādu līgumu laušanu parādnieka restrukturizācijas procesa uzsākšanas gadījumā var nebūt piemērojamas.⁸³

Aplūkoto valstu normatīvajos aktos ir atrodamas normas par otras līgumslēdzēj puses tiesībām lauzt līgumu parādnieka ierobežotas maksātnespējas dēļ. Piemēram, saskaņā ar Igaunijas likumu nav piemērojamas tādas klauzulas, kas ļauj lauzt noslēgtos līgumus, ja vienai no līguma pusēm ir pasludinātas reorganizācijas procedūras.⁸⁴

Dānijas likums noteic, ka restrukturizācijas procesā esoša uzņēmuma noslēgto līgumu otra līgumslēdzēj puse nav tiesīga pieprasīt īpašus līguma izpildes noteikumus tikai tā iemesla dēļ, ka līgumslēdzējs ir restrukturizācijas procesā, piemēram, pieprasīt līguma izpildi pirms termiņa, pašiem apturēt saistību izpildi, vai arī noteiktos gadījumos lauzt līgumu parādnieka kavējuma dēļ.⁸⁵ Arī Vācijas likumā paredzēti īpaši noteikumi attiecībā uz otras līgumslēdzēj puses tiesībām lauzt ar parādnieku noslēgtos līgumus. Piemēram, iznomātājs pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas nav tiesīgs lauzt nomas līgumu tikai tā iemesla dēļ, ka parādnieks nespēj samaksāt pirms procesa pasludināšanas radušos nomas maksājuma parādu, vai arī tādēļ, ka parādnieka finansiālā situācija ir pasliktinājusies.⁸⁶

Somijas likumā attiecībā uz līgumu laušanu īpašas tiesības ir paredzētas arī parādniekam, piemēram, pēc reorganizācijas procedūras uzsākšanas, tas iegūst tiesības lauzt nomas līgumus, pat ja līgumā ir paredzēti atšķirīgi izbeigšanas noteikumi.⁸⁷

⁸⁰ Maksātnespējas likuma 6.panta 3.punktā ir minēts patvaļas aizlieguma princips: kreditors un parādnieks nedrīkst veikt individuālas darbības, kas nodara kaitējumu kreditoru kopuma interesēm.

⁸¹ Maksātnespējas likuma 49.panta pirmās daļas 6.punkts.

⁸² Skatīt Pētījuma sadaļu 2.5.2.8. Kreditoru attieksme pret TAP.

⁸³ Sk. Sīkāk ELI pētījuma 3.nodaļu.

⁸⁴ Reorganizācijas likuma 6.pants.

⁸⁵ Bankrota likuma 12q.panta pirmā daļa.

⁸⁶ Maksātnespējas likuma 112.pants.

⁸⁷ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 27.pants.

Latvijas likumos nav ietverts tiešs aizliegums līgumos ietvert normas, kuras ļauj līgumslēdzējusei atkāpties no līguma, ja otrai pusei rodas finansiālas grūtības un tiek uzsākts TAP. Iespējams, ka šādu normu iekļaušana Latvijas regulējumā būtu lietderīga un varētu sekmēt TAP efektivitāti, taču nav iespējams viennozīmīgi prognozēt šādu normu sekas. Būtu jāvērtē vai šādas normas nesamērīgi neierobežo privātās autonomijas principu un vai nesamērīgi neaizskar kreditoru intereses, ņemot vērā to, ka praksē pagaidām lielākā daļa TAP beidzas neveiksmīgi un TAP kreditoriem objektīvi rada finansiālo zaudējumu risku.

[Stimuli sadarboties ar parādnieku](#)

Saskaņā ar Somijas ekspertu sniegto informāciju, Somijā likumdošanas līmenī nepastāv speciāli noteikumi, kas būtu vērsti uz to, lai kreditorus un citus uzņēmumus stimulētu sadarboties ar restrukturizējamu uzņēmumu. Somijas eksperts, kurš praktizē kā maksātnespējas administrators, atzina, ka restrukturizējamajiem uzņēmumiem, kuros viņš ir pildījis uzrauga funkciju, ir bijušas grūtības ar jaunu sadarbības partneru iegūšanu sakarā ar to, ka otra puse apšaubā parādnieka spējas izpildīt savas saistības. Taču arī norādīja, ka viņš kā restrukturizācijas uzraugs šādos gadījumos mēdz iesaistīties un palīdzēt pārliecināt darījuma partnerus, ka darījums ir drošs, jo, atšķirībā no parasta uzņēmuma, restrukturizējamam uzņēmumam jebkuru saistību savlaicīga nepildīšana draud ar restrukturizācijas procesa izbeigšanu. Somijas administrators arī atzina, ka to dara tad, ja ir pārliecināts par parādnieka spēju kārtot saistības, lai nezaudētu reputāciju un autoritāti uzņēmēju vidū.

Zviedrijā saistības, kuras uzņēmums ar administratora piekrišanu ir uzņēmis restrukturizācijas laikā, tiek segtas prioritārā kārtībā uzņēmuma likvidācijas gadījumā, t.i., ja restrukturizācija neizdodas.

Latvijā saistības, ko TAP subjekts uzņemas TAP laikā, netiek segtas prioritārā kārtībā, ja TAP pāriet maksātnespējas procesā. Šādas normas ieviešana būtu apsverama, jo tas, iespējams, varētu iedrošināt TAP subjekta sadarbības partnerus sākt vai turpināt sadarbību uz tādiem noteikumiem, kas neprasa priekšapmaksu. Taču šis priekšlikums prasītu rūpīgu ieguvumu un risku izvērtējumu. No vienas puses, ņemot vērā kopējo TAP un maksātnespējas procesu tendenci un uzņēmēju vidū izveidojušos priekšstatu, ka kreditoru izredzes šajos procesos atgūt līdzekļus ir nelielas, priekšlikuma ieviešana varētu arī nedot jūtamu efektu (vismaz tīkmēr, kamēr būtiski neuzlabojas kreditoru izredzes TAP un maksātnespējas procesā atgūt savus līdzekļus). No otras puses, šis priekšlikums, iespējams, pasliktinātu TAP plānā iekļauto kreditoru stāvokli situācijā, ja TAP neizdodas un tiek pasludināta maksātnespēja. Taču pastāv iespēja šo principu piemērot nevis visām TAP laikā iegūtajām saistībām, bet kādai atsevišķai saistību daļai.

[Secinājumi par ārvalstu praksi parādnieka komercdarbības sekmēšanā](#)

- Ārvalstu praksē likumdošanas līmenī ir noteikti ierobežojumi veikt prioritārus maksājumus kreditoriem ārpus reorganizācijas plāna. Līdzīgs regulējums ir Latvijā, taču

tas ne vienmēr tiek ievērots. Tāpēc šī regulējuma papildināšana var sasniegt mērķi tikai tad, ja tam seko konsekventa piemērošana praksē.

- Aplūkotajos ārvalstu likumos ir ietverts aizliegums kreditoriem piemērot līguma izbeigšanas klauzulas, ja parādnieks nonāk finansiālās grūtībās. Šādu regulējumu būtu iespējams pārņemt Latvijā, taču pirms tam būtu veicama rūpīga ieguvumu un risku analīze.
- Aplūkotajos ārvalstu likumos netika konstatēti plaši izplatīti un efektīvi pasākumi, kas stimulētu darījumu parterus sadarboties ar restrukturizējamu uzņēmumu. Taču par šādu pasākumu var uzskatīt Zviedrijas regulējumā atrodamo principu, ka restrukturizācijas laikā uzņemtās saistības tiek segtas prioritāri parādnieka maksātspējas procesā, ja restrukturizācija beidzas neveiksmīgi. Līdzīga principa pārņemšanu būtu iespējams apsvērt arī Latvijā.

3.2.4. Ierobežojumi ļaunprātīgai restrukturizācijas procesa izmantošanai

Restrukturizācijas procesa negodprātīga izmantošana ir plaši izplatīta Latvijā un mēdz notikt arī citās valstīs, tāpēc tika aplūkoti risinājumi, kā citas valstis risina šo problēmu. Pieņemot, ka visās valstīs pastāv kriminālatbildība par dažāda veida nodarījumiem finanšu jomā, tika pievērsta uzmanība tādiem pasākumiem, kas ierobežo tieši restrukturizācijas procesu negodprātīgu izmantošanu.

Restrukturizācijas procesa nepiemērošana

Somijas tiesai ar likumu ir dotas pilnvaras neuzsākt un pārtraukt restrukturizācijas procedūras, ja:

- 1) ir pamatots iemesls uzskatīt, ka restrukturizācijas pieteikuma mērķis ir izvairīties no parādu piedziņas, vai kā citādi kaitēt kreditoru interesēm,
- 2) ir pamatots iemesls uzskatīt, ka nepastāv nepieciešamie priekšnoteikumi restrukturizācijas programmas sagatavošanai vai pieņemšanai,
- 3) parādnieka grāmatvedības dokumenti ir nepilnīgi vai kļūdaini, ja vien tos bez grūtībām nav iespējams sakārtot atbilstošā un uzticamā stāvoklī.⁸⁸

Tāpat restrukturizācijas procedūras nav pamata uzsākt, ja parādnieks, tā amatpersonas vai dalībnieki ir atzīti par vainīgiem noteikta rakstura finanšu pārkāpumos.⁸⁹

Igaunijas likums paredz restrukturizācijas procedūras pārtraukšanu pirms reorganizācijas plāna apstiprināšanas ja atklājas, ka:

- 1) parādnieks izšķērdē savu mantu vai arī veic darījumus, kas kaitē kreditoru interesēm,

⁸⁸ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 7.panta pirmās daļas 4., 5. un 6.punkts.

⁸⁹ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 7.panta otrā daļa.

2) kreditora prasījums, kuru ietekmē plāns, neeksistē, prasījuma apmērs ir neskaidrs, vai arī reorganizācijas konsultants nespēj noteikt prasījuma likumību vai pamatotību.⁹⁰

Savukārt, pēc reorganizācijas plāna apstiprināšanas to var atcelt, ja parādnieks tiek notiesāts par pārkāpumiem maksātnespējas jomā vai arī noziegumu, kas saistīts ar izpildes procedūru (*criminal offence to enforcement procedure*).⁹¹

Dānijas likums nesatur izvērstu restrukturizācijas piemērošanas ierobežojumu kritēriju uzskaitījumu, kas saistīti ar, iespējami, nepamatotu restrukturizācijas piemērošanu, tomēr likumā noteikts, ka tiesa var neapstiprināt restrukturizācijas piedāvājumu, ja tas ir neproporcionāls parādnieka finansiālajam stāvoklim.⁹² Vienlaikus Dānijas tiesai ir tiesības izbeigt restrukturizācijas procedūras arī gadījumos, ja nav sagaidāms veiksmīgs restrukturizācijas rezultāts (*no prospects for successful restructuring*).⁹³

Dānijā, ja parādnieks bez likumīga iemesla nepiedalās kreditoru sapulcē (restrukturizācijas piedāvājuma izstrādāšanas laikā), tiesa pārtrauc restrukturizācijas procesu, ja vien nav iestājies pamats administratoram pārņemt parādnieka vadību, piemēram, gadījumā, kad pastāv risks, ka parādnieks atsavinās mantu, kaitējot kreditoru interesēm.⁹⁴

Latvijas Maksātnespējas likumā ir lietoti atšķirīgi formulējumi iemesliem, kuru dēļ tiesa var neapmierināt TAP pieteikumu vai pārtraukt pasludinātu TAP, tomēr pēc būtības tie neliedz Latvijas tiesām noraidīt TAP pieteikumu vai pārtraukt TAP, ja parādnieks rīkojas negodprātīgi. Kā liecina tiesu prakses analīze, tiesas šādas situācijas arī mēdz identificēt un attiecīgi rīkoties.

Tāpēc var secināt, ka, aplūkotie ārvalstu praksē izmantotie pamati restrukturizācijas neuzsākšanai vai pārtraukšanai var tikt izmantoti kā piemērs gadījumā, ja nepieciešams precizēt tiesas lomu TAP uzraudzībā, taču Pētījuma ietvaros netika iegūta informācija par to, cik bieži un efektīvi šis regulējums tiek piemērots attiecīgajās valstīs.

Uzraudzība reorganizācijas procesa laikā

Igaunijā reorganizācijas konsultantam ir ne tikai jāuzrauga plāna īstenošana, bet arī reizi 6 mēnešos jāsniedz kreditoriem informācija par parādnieka ekonomisko situāciju, plāna īstenošanu un citiem jautājumiem, kas var būt kreditoru interešu lokā.⁹⁵ Līdz ar to reorganizācijas konsultants patstāvīgi seko līdzi ne vien plāna izpildei, bet arī vispārējai parādnieka ekonomiskai situācijai, kas, neraugoties uz plāna sekmīgu izpildi, var norādīt uz restrukturizācijas neiespējamību, vai pat parādnieka prettiesisku rīcību, piemēram, kārtējo izmaksu nesegšana u.tml.

⁹⁰ Reorganizācijas likuma 41.pants un 43.pants.

⁹¹ Reorganizācijas likuma 51.panta pirmās daļas 1.punkts.

⁹² Bankrota likuma 13e.panta piektā daļa.

⁹³ Bankrota likuma 15.panta pirmās daļas iv punkts.

⁹⁴ Bankrota likuma 11d.panta otrā daļa.

⁹⁵ Reorganizācijas likuma 50.panta otrā daļa.

Līdzīgi arī Somijas likumā noteikts, ka restrukturizācijas uzraugam vai parādniekam regulāri ir jāinformē kreditori par restrukturizācijas programmas izpildi, bet ne retāk kā reizi sešos mēnešos.⁹⁶

Lai nodrošinātu, ka restrukturizācija netiek izmantota, lai izvairītos no saistību izpildes, Igaunijas likums paredz reorganizācijas procedūras atcelšanu, ja pēc vismaz puses no reorganizācijas īstenošanas termiņa, ir acīmredzams, ka parādnieks nespēs izpildīt plānā paredzētos pienākumus⁹⁷.

Dānijas likumā (*konkrēti un tieši kā LV, EST, FIN likumos par uzraudzību nav rakstīts*) noteikts, ka, pamatojoties uz kreditora vai uzrauga pieteikumu, tiesa var izbeigt restrukturizācijas procedūru, ja:

- 1) parādnieks saistībā ar restrukturizāciju ir krāpies,
- 2) parādnieks pats, vai arī parādniekam zinot, trešās personas, pirms restrukturizācijas apstiprināšanas, ir radījušas kādam no kreditoriem priekšrocības,
- 3) parādnieks būtiski nepilda savus restrukturizācijas procesā noteiktos pienākumus⁹⁸.

Līdzīgi kā aplūkotajos ārvalstu likumos, arī Latvijas Maksātne spējas likums paredz parādnieka uzraudzību TAP laikā. Turklāt parādniekam ir pienākums informēt TAP uzraugošo personu par TAP plāna izpildes gaitu vismaz vienu reizi mēnesī.⁹⁹ Lai gan aplūkotajos ārvalstu likumos atšķiras procedūra, kā notiek restrukturizācijas procesa uzraudzība, ir pamats pirmsšķietami secināt, ka tie neparedz kardināli atšķirīgu pieeju, kuru pārņemot Latvijā varētu būtiski uzlabot TAP uzraudzības efektivitāti.

Secinājumi par ārvalstu praksi, ierobežojot ļaunprātīgu restrukturizācijas izmantošanu

- Papildus kriminālatbildībai par nodarījumiem finanšu sfērā, aplūkotajos ārvalstu likumos galvenie līdzekļi pret ļaunprātīgu restrukturizācijas izmantošanu ir tiesas īstenota kontrole restrukturizācijas uzsākšanas stadijā, kā arī regulāra restrukturizācijas procesa uzraudzība.
- Lai gan ārvalstu praksē izmantoti uzraudzības paņēmieni atšķiras no Latvijas regulējuma, tie nepiedāvā neko kardināli atšķirīgu, kas pārņemot tos Latvijā, pirmsšķietami ļautu krasi samazināt TAP negodprātīgu izmantošanu.

⁹⁶ Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 62.pants

⁹⁷ Reorganizācijas likuma 51.panta pirmās daļas 3.punkts.

⁹⁸ Bankrota likuma 14e.panta pirmā daļa.

⁹⁹ Maksātne spējas likuma 49.panta trešās daļas 4.punkts.

3.3. Kopsavilkums par ārvalstu praksi un tās izmantošanas iespējām

- Pēdējās desmitgades laikā Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs īpaša uzmanība uzņēmumu restrukturizācijas veicināšanai. Daudzās ES valstīs ir pieņemts un papildināts regulējums, lai nodrošinātu, ka finansiālās grūtībās esoša uzņēmuma restrukturizācija tiek veikta ārpus formālās maksātnespējas procedūras, parādnieks restrukturizācijā turpina kontrolēt savu komercdarbību, restrukturizācijas laikā tiek ierobežotas kreditoru tiesības vērst piedziņu un nav nepieciešama pilnīgi visu kreditoru piekrišana restrukturizācijai.
- Ir izstrādāts Direktīvas projekts, kurā paredzēts visu ES dalībvalstu regulējumā ieviest gan iepriekš minētos elementus, gan arī citus pasākumus, kas veicinātu uzņēmumu restrukturizāciju.
- Latvijas TAP regulējums kopumā atbilst galvenajām starptautiskajām tendencēm restrukturizācijas regulējuma jomā un tajā ir atrodami lielākā daļa no Direktīvas projekta paredzētajiem elementiem. Tomēr Direktīvas projekta apstiprināšanas gadījumā būs nepieciešami arī atsevišķi grozījumi Latvijas regulējumā.
- Novēlota restrukturizācijas procedūru uzsākšana ir būtiska problēma arī citās valstīs un ārvalstu praksē kopumā nav atrodami universāli un efektīvi funkcionējoši līdzekļi šīs problēmas risināšanā. Šo problēmu parasti valstis cenšas risināt ar sankciju un stimulu palīdzību. Sankcijas pārsvarā izpaužas uzņēmumu vadītāju atbildības veidā. Savukārt pie stimuliem var pieskaitīt pasākumus, kas konfrontē parādnieku ar informāciju par viņa finanšu grūtībām, padara parādniekam pievilcīgāku pašu restrukturizācijas procedūru vai ļauj restrukturizācijas procedūru ierosināt kreditoriem.
- No aplūkotajiem savlaicīgas restrukturizācijas veicināšanas līdzekļiem, efektīvākais varētu būt agrīnās brīdināšanas sistēmas pasākumi, kuri Latvijai būs jāievieš jebkurā gadījumā, ja tiks pieņemts Direktīvas projekts.
- No aplūkoto valstu pieredzes var secināt, ka kopumā šajās valstīs normatīvā regulējuma līmenī nav atrodami speciāli noteikumi, kas ievērojami vairāk nekā Latvijas likuma regulējums nodrošinātu, ka restrukturizācijas ietvaros notiek ne tikai parādu restrukturizācija, bet arī lietpratīga biznesa restrukturizācija.
- Skandināvijas valstīs un Igaunijā restrukturizācijas plānu izstrādā restrukturizācijas uzraugi, kamēr Latvijas likums to liedz. Lai gan praksē tas, iespējams, neradītu būtiskas izmaiņas, procesa ekonomijas apsvērumu dēļ būtu apsverama iespēja atļaut TAP plāna izstrādē piedalīties TAP uzraugošajai personai arī Latvijā.
- Aplūkotie ārvalstu likumi nenosaka ļoti striktas kvalifikācijas prasības restrukturizācijas procesa uzraugam. Likumi pieļauj finanšu speciālistu iecelšanu šajā amatā, tomēr praksē citās valstīs restrukturizācijas uzraugi lielākoties ir ar jurista kvalifikāciju. Dānijā papildus restrukturizācijas procesa uzraugam, kurš arī mēdz būt jurists, tiesa ieceļ restrukturizācijas grāmatvedi, kuram ir jāsniedz savs atzinums par restrukturizācijas plānu.

- Aplūkotie ārvalstu likumi neparedz imperatīvu prasību piesaistīt finanšu ekspertus, atstājot to procesa dalībnieku ziņā. Pētījuma ietvaros netika iegūtas pilnvērtīgas ziņas par to, cik bieži un efektīvi attiecīgo ārvalstu praksē finanšu konsultanti tiek iesaistīti. Tomēr atsevišķu ārvalstu ekspertu paustais viedoklis liecina, ka finanšu ekspertu iesaistīšana citās valstīs arī varētu nebūt plaši izplatīta prakse.
- Restrukturizācijas plānu saturs ārvalstu likumos ir regulēts atšķirīgi. Tomēr nevienā no aplūkotajām valstīm likumdošanas līmenī nav pieprasīts reorganizācijas plānā ietvert ļoti specifisku finanšu informāciju un sīki detalizētu aprakstu par biznesa restrukturizācijas pasākumiem.
- Ārvalstu praksē likumdošanas līmenī ir noteikti ierobežojumi veikt prioritārus maksājumus kreditoriem ārpus reorganizācijas plāna. Līdzīgs regulējums ir Latvijā, taču tas ne vienmēr tiek ievērots. Tāpēc šī regulējuma papildināšana var sasniegt mērķi tikai tad, ja tam seko konsekventa piemērošana praksē.
- Aplūkotajos ārvalstu likumos ir ietverts aizliegums kreditoriem piemērot līguma izbeigšanas klauzulas, ja parādnieks nonāk finansiālās grūtībās. Šādu regulējumu būtu iespējams pārņemt Latvijā, taču pirms tam būtu veicama rūpīga ieguvumu un risku analīze.
- Aplūkotajos ārvalstu likumos netika konstatēti plaši izplatīti un efektīvi pasākumi, kas stimulētu darījumu parterus sadarboties ar restrukturizējamu uzņēmumu. Taču par šādu pasākumu var uzskatīt Zviedrijas regulējumā atrodamo principu, ka restrukturizācijas laikā uzņemtās saistības tiek segtas prioritāri parādnieka maksātspējas procesā, ja restrukturizācija beidzas neveiksmīgi. Līdzīga principa pārņemšanu būtu iespējams apsvērt arī Latvijā.
- Papildus kriminālatbildībai par nodarījumiem finanšu sfērā, aplūkotajos ārvalstu likumos galvenie līdzekļi pret ļaunprātīgu restrukturizācijas izmantošanu ir tiesas īstenota kontrole restrukturizācijas uzsākšanas stadijā, kā arī regulāra restrukturizācijas procesa uzraudzība.
- Lai gan ārvalstu praksē izmantoti uzraudzības paņēmieni atšķiras no Latvijas regulējuma, tie nepiedāvā neko kardināli atšķirīgu, kas pārņemot tos Latvijā, pirmšķietami ļautu krasi samazināt TAP negodprātīgu izmantošanu.

4. Secinājumi un rekomendācijas

4.1. Secinājumi par Pētījuma uzdevuma izpildē apskatītajiem jautājumiem

4.1.1. TAP uzsākšanas laicīgums

Rādītāji, kas ļauj novērtēt TAP uzsākšanas laicīgumu

Atšķirībā no maksātnespējas procesa, kura uzsākšanas kritēriji ir “formalizēti” un skaidri noteikti likumā¹⁰⁰, TAP gadījumā likums noteic, ka šī procedūra ir paredzēta parādniekiem, kuri ir nonākuši finansiālās grūtībās, vai uzskata, ka tajās nonāks.¹⁰¹ Tuvāk likums nepaskaidro to, kas ir uzskatāms par finansiālām grūtībām un kādām jābūt finansiālo grūtību izpausmēm, un aptuveni kad TAP piemērošana būtu pieļaujama un vēlama. Respektīvi, juridiski TAP uzsākšanas brīdis pēc būtības nav regulēts, atstājot to paša parādnieka ziņā, kurā brīdī uzsākt TAP.

Aplūkojot TAP uzsākšanas laicīgumu, ir jāuzsver, ka TAP ir tikai viens no līdzekļiem, kuru uzņēmumi var izmantot savu finansiālo grūtību risināšanai, un būtu pārspīlēti apgalvot, ka, saskaroties ar jebkādām finansiālajām grūtībām, uzņēmumiem būtu nekavējoties jāizmanto TAP. Tāpēc drīzāk būtu iespējams atbildēt uz jautājumu, kad TAP uzsākšana ir novēlota, nekā precīzi pateikt, kad tieši būtu jāuzsāk TAP.

No ekonomiskā viedokļa pastāv likumsakarība, ka finansiālo grūtību apmērs pieaug, ja netiek veikti nekādi pasākumi, lai to risinātu. Un jo lielākas ir finansiālās grūtības, jo sarežģītāk tās ir atrisināt. Tāpēc vispārīgi var teikt, ka galvenais TAP uzsākšanas laicīguma kritērijs ir tas, vai TAP uzsākšanas brīdī uzņēmuma finansiālais stāvoklis vēl ir tāds, kas ļauj saprātīgi cerēt uz situācijas atrisināšanu.

Uzņēmuma finansiālo stāvokli raksturo dažādi rādītāji, kā arī finansiālo grūtību pakāpi un uzņēmuma izredzes tās atrisināt var ietekmēt daudzi mainīgie faktori. Tipiskākie saimniecisko darbību raksturojošie rādītāji, kuru analīze jāveic, lai novērtētu uzņēmuma finanšu situāciju, ir šādi:

- pašu kapitāla rādītājs – uzņēmuma pašu kapitāla rādītājs ļauj novērtēt, cik daudz uzņēmuma rīcībā ir aktīvu un kapitāla, lai turpinātu uzņēmējdarbību, piesaistītu papildu finansējumu vai norēķinātos ar kreditoriem. Ilgstoši uzņēmuma zaudējumi rada pašu kapitāla samazinājumu, līdz ar to, pirms tiek uzsākta uzņēmuma restrukturizācija, nepieciešams izvērtēt, vai bez papildu investīciju piesaistes

¹⁰⁰ Maksātnespējas likumā 57.pantā ir noteiktas maksātnespējas pazīmes, kuras ir pamats maksātnespējas procesa pasludināšanai. Pārsvārā tās balstās uz tā saucamo “maksāšanas testu”, kur par maksātnespējīgu tiek uzskatīts parādnieks, kurš noteiktu laika posmu nepilda saistības, kurām ir iestājies izpildes termiņš.

¹⁰¹ Maksātnespējas likuma 3.panta pirmā daļa.

uzņēmums spēs turpināt darbību, vai arī pašu kapitāla samazinājums ir tik kritisks, ka uzņēmumam nākotnē nebūs iespējas piesaistīt ne investīcijas, ne aizņemtus līdzekļus;

- bruto marža – bruto marža norāda, vai uzņēmuma saimnieciskā darbība, t.i., pamatdarbība, spēj nodrošināt pozitīvu rezultātu un vai problēmas radušās citu apstākļu ietekmē. Ja uzņēmuma pamatdarbības bruto marža ir negatīva, tad, turpinot darbību, šī negatīvā tendence palielināsies un uzņēmums turpinās ciest zaudējumus;
- likviditāte – likviditātes rādītājs ļauj novērtēt, cik uzņēmuma rīcībā esošie aktīvi ir pietiekami īstermiņa saistību segšanai. Ja šis rādītājs tuvojas nullei vai ir negatīvs, uzņēmuma rīcībā nav pietiekoši daudz likvidu aktīvu, lai pildītu savas saistības.

Bez minētajiem finanšu rādītājiem TAP uzsākšanas savlaicīgumu raksturo arī organizatoriski, juridiski un sociālpsiholoģiski aspekti. Tipiska finanšu grūtību izpausme ir maksājumu saistību neizpilde un kavējumi. Tas savukārt neizbēgami noved pie konflikta starp parādnieku un kreditoriem. Konflikta eskalācija parasti noved pie tā, ka ar parādnieku tiek pārtraukta sadarbība un sāktas piedziņas darbības. Viens no veiksmīga TAP stūrakmeņiem ir pušu sadarbība un uzticība. Jo vairāk konflikts starp parādnieku un kreditoriem ir eskalējies, jo vairāk tas samazina pušu savstarpējo uzticību un izredzes uz konstruktīvu risinājumu, t.sk. kreditoru piekrišanu TAP īstenošanai.

Tāpēc par savlaicīgu TAP uzsākšanu var uzskatīt brīdi, kad konflikts starp parādnieku un kreditoriem nav eskalējies līdz neatgriezeniskam apmēram. Piemēram, TAP varētu uzskatīt par savlaicīgu tad, ja TAP ir uzsākts, pirms parādniekam nozīmīgi kreditori ir sākuši piedziņas darbības.

[Pazīmes, kas signalizē, ka uzņēmumam ir jā sāk restrukturizācijas pasākumi](#)

Nav iespējams izsmeļoši aprakstīt visas pazīmes, kas norāda uz finansiālu grūtību riskiem, jo finansiālās grūtības var izraisīt ļoti plašs faktoru loks, piemēram, nozīmīgu piegādātāju vai klientu maksātnespēja, zaudējumi, kas pārsniedz noteiktu līmeni, nozīmīgu darbinieku zaudēšana, ienākošo maksājumu būtiski kavējumi, nozīmīgs pasūtījumu kritums u.c. Tomēr būtiskākie finanšu rādītāji, kas norāda uz nepieciešamību veikt korektīvus pasākumus, ir šādi:

- bruto maržas samazinājums, kas liecina par ieņēmumu proporcijas samazinājumu pret izmaksām;
- pašu kapitāla samazinājums, kas liecina, ka uzņēmums cieš zaudējumus un uzkrāj parādsaistības;
- debitoru dienu pieaugums, kas liecina, ka uzņēmuma debitori sāk kavēt maksājumus un var radīt likviditātes problēmas;
- kreditoru dienu pieaugums, kas liecina, ka uzņēmums sāk kavēt maksājumus kreditoriem;
- kopējo parādu attiecība pret pašu kapitālu (no angļu valodas – debt to equity ratio) pieaugums, kas norāda, ka uzņēmuma saistību apmēra pārsvars pār pašu kapitālu var kļūt kritisks un ierobežot iespējas piesaistīt aizņemtus līdzekļus turpmāk.

Kad parasti uzņēmuma vadība sāk rīkoties un kādi ir uzņēmumu motīvi attiecībā uz TAP uzsākšanas brīdi

Uzņēmēju un ekspertu intervijas un aptaujas norāda uz to, ka uzņēmumi, kuri nonāk būtiskās finansiālās grūtībās, parasti novēloti uzsāk šo grūtību risināšanu. Tas savukārt ir viens no būtiskākajiem iemesliem, kāpēc TAP piemērošana ir neveiksmīga.

Tipiskas ir situācijas, kad parādnieki, būdami finansiālās grūtībās, turpina veikt saimniecisko darbību, veic selektīvus maksājumus par kavētajām saistībām tiem kreditoriem, kuri ir uzstājīgāki vai svarīgāki saimnieciskās darbības turpināšanai, ar pārējiem mēģinot vienoties vai pat ignorējot tos. Ja šajā laikā netiek paralēli veikti nekādi pasākumi naudas plūsmas atjaunošanai un biznesa restrukturizācijai, finansiālajai situācijai tipiski ir tendence pasliktināties.

Apsvērumi tam, kāpēc uzņēmēji savlaicīgi neuzsāk TAP, ir dažādi.

- Lielā mērā tas ir izskaidrojams ar psiholoģisku fenomenu, ka cilvēki ir tendēti ticēt mazāk iespējamam situācijas attīstības iznācumam, kurš viņiem ir patīkamāks, nekā tādām scenārijiem, kurš ir daudz reālāks, taču mazāk patīkams. Proti, uzņēmumi, kuri ir finansiālās grūtībās, cer, ka situācija kaut kā atrisināsies, neveicot kardinālus un, iespējams, nepatīkamus soļus.
- Daļēji kavēšanos var saistīt arī ar to, ka uzņēmējiem mēdz būt nepilnīgas zināšanas par TAP, t.sk. TAP ieguvumiem un riskiem. Respektīvi, nezinot, kādi būs ieguvumi/zaudējumi no TAP piemērošanas, TAP tiek izmantots kā pēdējais “izmisuma salmiņš”, kad situācija jau ir kritiska un uzņēmēji ir gatavi riskēt ar TAP izmantošanu. Bieži vien par uzņēmēji informāciju par TAP iegūst no konsultantiem, pie kuriem vēršas novēloti.
- TAP savlaicīgu izmantošanu kavē TAP statusa ietekme uz saimnieciskās darbības veikšanu. Raugoties no parādnieku pozīcijām, TAP piemērošana ir atklāta savu finansiālo grūtību atzīšana, kas sabiedrībā asociējas ar maksātnespēju. Kā norāda uzņēmēji, TAP uzsākšana var būtiski apdraudēt turpmāko saimniecisko darbību un, kā rāda Pētījums, šīs bažas ir pamatotas. TAP uzņēmumiem ir grūtāk veikt saimniecisko darbību, jo piegādātāji un klienti kļūst kritiskāki par uzņēmuma spējām pildīt savas saistības.

Ņemot vērā to, ka TAP ļauj izmantot restrukturizācijas instrumentus, bet tā izmantošana rada pietiekami nopietnas negatīvas sekas uzņēmuma darbībai, uzņēmumu īpašnieki ir savdabīgas dilemmas priekšā. TAP veiksmīga piemērošana ir iespējama, ja to uzsāk savlaicīgi. Taču pastāv arī būtisks risks, ka, uzsākot TAP ātrāk, nekā to prasa situācija, zaudējumu ir vairāk nekā ieguvumu. Šajā ziņā var vilkt paralēles ar dilemmu, ar kuru cilvēki saskaras progresējošu veselības traucējumu gadījumā – vai izmantot “nekaitīgākus” ārstniecības līdzekļus, kuriem ir vājāks efekts, taču arī mazāk blakņu, vai arī tādus līdzekļus, kas it kā ir efektīvāki, bet ar nopietnākām iespējamām blaknēm.

ļespējamie mehānismi, kas uzņēmuma vadībai uzliktu pienākumu sekot līdz uzņēmuma saimnieciskās darbības rādītājiem un savlaicīgi reaģēt uz uzņēmuma finansiālajām grūtībām. Piemērojamajiem mehānismiem būtu jābūt, no vienas puses, vienkāršiem un īstenojamiem, no otras – salīdzinoši efektīviem.

Nosakot likumā vispārējus vai specifiskus valdes locekļu pienākumus sekot līdz uzņēmuma finanšu stāvoklim, var nepanākt vajadzīgo efektu, ja valdes locekļiem nebūs spēcīga pozitīva vai negatīva stimula šos pienākumus pildīt. Piemēram, kapitālsabiedrību valdes locekļi šobrīd ir juridiski atbildīgi gan civiltiesiski¹⁰², gan krimināltiesiski¹⁰³ par uzņēmuma novešanu līdz maksātnespējai, ja tas ir izdarīts aiz nolaidības vai ļaunprātīgi. Taču, pēc nozares ekspertu domām, gadījumu, kad kāds valdes loceklis tiek saukts pie atbildības, ir ievērojami mazāk nekā to gadījumu, kuru apstākļi liecina, ka būtu juridisks pamats šādu atbildību piemērot. Tas nozīmē, ka šobrīd likums paredz mehānismu, kā atturēt uzņēmumu vadītājus no vieglprātīgas vai ļaunprātīgas attieksmes pret uzņēmuma finanšu stāvokli, taču tas pilnvērtīgi nedarbojas un savu mērķi nerasniedz.

Var pieņemt, ka pārsvarā uzņēmumu vadītāji ir ieinteresēti uzņēmuma sekmīgā darbībā un uzņēmuma finanšu stāvoklim nepievērš pienācīgu uzmanību kompetences trūkuma un psiholoģisku aspektu dēļ (uzņēmumu vadītāji vai nu nespēj identificēt problēmas, vai arī psiholoģiski atsakās tās pieņemt kā realitāti un noticēt negatīvajām sekām, kas var iestāties).

Tāpēc būtu svarīgi, lai uzņēmumu vadītāji tiktu savlaicīgi konfrontēti ar realitāti par finansiālajām grūtībām un to sekām. Mehānismam būtu jābūt tādām, lai tas iekļautos uzņēmuma darbības rutīnā un no tehniskā viedokļa to būtu grūti ignorēt.

Detalizētāks apraksts par to, kādi varētu būt savlaicīgas brīdināšanas sistēmas rīki, ir atrodamas rekomendāciju sadaļā.

4.1.2. Uzņēmumu motivācija izmantot TAP

Kādos gadījumos uzņēmumi izvēlas vai neizvēlas ierosināt TAP

Uzņēmumi pārsvarā izvēlas TAP kā pēdējo un/vai vienīgo iespēju atrisināt finansiālās grūtības un turpināt uzņēmuma darbību.

TAP bieži tiek uzsākts situācijās, kad viens vai vairāki uzņēmuma kreditori ir sākuši piedziņas darbības, kas vienlaikus ir rādītājs, ka TAP tiek piemērots samērā novēlotā fāzē.

Kā vienīgā iespēja atrisināt finansiālās grūtības TAP bieži ir gadījumos, kad parādniekam ir būtiski nodokļu parādi, it īpaši, ja VID ir jau sācis piedziņas darbības. Tādā gadījumā TAP ir vienīgais efektīvais risinājums nodokļu parādu restrukturizācijai. Atšķirībā no pārējiem

¹⁰² Komerclikuma 169.panta pirmā un otrā daļa noteic, ka valdes loceklim ir jārikojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam, preteja gadījumā valdes loceklis ir atbildīgs par zaudējumiem, kas ar viņa rīcību ir nodarīti sabiedrībai. Nevērība vai ļaunprātība uzņēmuma finanšu lietās neatbilst krietna un rūpīga saimnieka mērauklai.

¹⁰³ Krimināllikuma 213.pants

kreditoriem, VID ir šaurāka rīcības brīvība, vienojoties par nodokļu parādu restrukturizāciju ārpus TAP.

TAP uzņēmumi neizvēlas situācijās, kurās pastāv, viņuprāt, reālas iespējas atrisināt finansiālās grūtības citādā veidā, piemēram, privāti vienojoties ar kreditoriem vai arī pārnesot un sākot biznesu citā uzņēmumā.

Vai TAP kā instruments ir pievilcīgs rīks parādnieka acīs

Tie uzņēmumi, kuri bija veiksmīgi izmantojuši TAP, pārsvarā atzina TAP par samērā efektīvu līdzekli finansiālo grūtību risināšanā. It īpaši atzinīgi tika novērtēta aizsardzība pret kreditoriem TAP ierosināšanas stadijā, kā arī iespēja kopumā ilgtermiņā risināt parādu problēmas ar visiem kreditoriem vienkopus. Lielāka daļa aptaujāto TAP subjektu norādīja, ka ieteiktu vai drīzāk ieteiktu TAP izmantot arī citiem uzņēmumiem finansiālo grūtību risināšanā.

Lai gan daudzi uzņēmēji norādīja, ka TAP tiek izmantots negodprātīgi, un reti kuram uzņēmumam ir pozitīva pieredze ar TAP kreditora lomā, kopumā respondenti atzīst, ka šāds instruments ir vajadzīgs un noderīgs, ja vien tiek izmantots godprātīgi. Lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu, kuriem bija pieredze ar TAP kreditoru lomā atzina, ka izmatotu vai drīzāk izmatotu TAP, ja tas būtu nepieciešams.

Daudziem uzņēmumiem ir virspusēja izpratne par TAP – gandrīz puse no aptaujātajiem uzņēmējiem vai nu nezina par TAP, vai nu zināja, ka šāda procedūra ir, bet nezina neko detalizētāk. Tomēr uzņēmumi, kuriem nebija pieredzes ar TAP vairumā gadījumu arī neizslēdza iespēju TAP izmantot, norādot ka lēmuma pieņemšanai būtu nepieciešams iegūt vairāk informācijas par TAP.

Kādi ir TAP piemērošanu kavējošie faktori

Visbūtiskākais kavējošais faktors, uz ko norādīja uzņēmumi, kas bija izmantojuši TAP, ir tas, ka TAP asociējas ar maksātnespēju un TAP laikā ir sarežģītāk secīgi veikt saimniecisko darbību. Piemēram, ļoti bieži TAP subjektiem nākas maksāt priekšapmaksu pat tad, ja attiecīgie pakalpojumi tipiski pieejami ar pēcapmaksu. Tāpat ir jāsaskaras ar piesardzīgāku attieksmi arī no sadarbības partneru un klientu puses.

Likumdošanas līmenī visbūtiskākais kavējošais faktors ir publisko iepirkumu regulējums, kas neļauj piedalīties publiskajos iepirkumos tādiem uzņēmumiem, kuru nodokļu parādi pārsniedz 150 EUR, pat ja šie nodokļu parādi tiek restrukturizēti TAP ietvaros. Attiecīgi uzņēmumiem, kuriem ievērojamu daļu no apgrozījuma nodrošina dalība publiskajos iepirkumos, ir nepieciešama papildu motivācija izmantot TAP, jo vieglākais ceļš šādā situācijā ir pārceļt saimniecisko darbību uz citu uzņēmumu, kuram formāli nav nodokļu parādu.

Kādas TAP alternatīvas tiek izmantotas

Ja finansiālās grūtībās nonākuša uzņēmuma īpašnieki un vadītāji vēlas turpināt saimniecisko darbību (t.i., palikt biznesā), visizplatītākās ir divas TAP alternatīvas:

- restrukturizēt uzņēmuma parādus ārpus TAP ar dažādu vienošanos palīdzību;
- ļaut uzņēmumam nonākt maksātnespējas procesā un tikt likvidētam, sākot saimniecisko darbību citā uzņēmumā.

Ārpus TAP restrukturizācijas pasākumi ir izplatīti situācijās, kad kreditoru vidū ir kredītiestādes (pārsvārā kā nodrošinātie kreditori). Tāpat salīdzinoši bieži ir arī nodokļu restrukturizācijas pasākumi gan uz vispārējiem likuma “Par nodokļiem un nodevām” noteikumiem, gan piemērojot īpašos nodokļu atbalsta pasākumus. Pie restrukturizācijas pasākumiem pieskaitāmas arī dažādas vienošanās ar nenodrošinātajiem kreditoriem, kuras bieži vien mēdz būt mazāk formālas, t.sk. mutiskas. Individuāli parādu restrukturizācijas gadījumi praksē ir nesalīdzināmi biežāk, nekā tiek izmantots TAP.

Saimnieciskās darbības pārcelšana uz citu uzņēmumu var tikt īstenota dažādi – gan ar prettiesiskām metodēm, gan arī nosacīti tiesiskā ceļā. Pie prettiesiskām metodēm var pieskaitīt, piemēram, aktīvu pārcelšanu, izmantojot dažādus fiktīvus darījumus. Kā norādīja nozares eksperti un kredītiestāžu pārstāvji, tad pēdējos gados šādu gadījumu skaitam ir tendence sarukt. Kā nosacīti tiesisku varētu raksturot situāciju, kad uzņēmumam nav būtisku aktīvu, bet būtiskākais resurss ir uzņēmuma īpašnieku intelektuālais resurss. Ja uzņēmums nonāk finansiālās grūtībās un esošā uzņēmuma glābšana īpašnieka ieskatā nav lietderīga, uzņēmuma īpašnieks nodibina citu uzņēmumu un turpina saimniecisko darbību tajā.

Kādi subjekti TAP piemēro visbiežāk

Kā rāda TAP subjektu analīze, tad TAP izmanto visdažādāko nozaru uzņēmumi. Vairumā gadījumu tie ir uzņēmumi, kuri ir vismaz piecus gadus veci. Visbiežāk TAP izmanto uzņēmumi, kuru apgrozījums nepārsniedz 2 milj. EUR, bet gandrīz pusē gadījumu apgrozījums nepārsniedz 500 tūkst. EUR.

Faktori, kas veicina TAP izmantošanu atbilstoši tā mērķim

Par TAP izmantošanu atbilstoši mērķim var uzskatīt situāciju, kad parādnieks uzsāk TAP ar mērķi atjaunot uzņēmuma maksātnespēju un veic mērķtiecīgas un tiesiskas darbības, lai to īstenotu.

Galvenie faktori, kas veicina TAP izmantošanu atbilstoši tā mērķim, ir:

- TAP pieejamība un skaidrība (vienkāršība);
- TAP piedāvāto iespēju efektivitāte finansiālo grūtību risināšanā (aizsardzība pret kreditoriem, parādu restrukturizācijas instrumenti);
- uzņēmēju izpratne par TAP piedāvātajām iespējām un ilgtermiņa ieguvumiem no TAP;
- TAP tēls, ja tas asociējas ar cienījamu veidu, kā atrisināt finansiālās grūtības.

4.1.3. Kreditoru attieksme pret TAP

Kāds Latvijā ir tipiskais kreditoru sastāvs un kā tas ietekmē TAP plāna saskaņošanu un īstenošanu

Kā liecina TAP lietu izlases izpēte, nepastāv izteikti dominējoša kreditoru struktūra uzņēmumiem, kuri izmanto TAP. Gandrīz visiem uzņēmumiem ir nenodrošinātie kreditori. Tomēr no aplūkotajām lietām tikai nepilnos 15% gadījumos to bija vairāk par 10. Apmēram pusē gadījumos bija arī nodrošinātie kreditori (lielākoties kredītiestādes). Samērā bieži mēdza būt vairāki nodrošinātie kreditori.

Visbiežāk kreditoru starpā (gan nodrošinātā, gan nenodrošinātā kreditora statusā) ir VID ar nodokļu prasījumiem – gandrīz 80% no visiem aplūkotajiem gadījumiem.

Kreditoru prasījumu apmēra proporcijai starp nodrošinātajiem un nenodrošinātajiem kreditoriem nav izteikta pārsvara uz vienu vai otru pusi.

Kopumā kreditoru sastāvam un proporcijai nav izšķirošas ietekmes uz TAP plāna saskaņošanu un TAP veiksmīgu īstenošanu. TAP plānus saskaņo visu kategoriju kreditori.

Kāda ir kreditoru motivācija un apsvērumi, piekrītot vai atsakoties piekrist TAP plāna saskaņošanai

Kreditoru motivāciju atbalstīt vai neatbalstīt TAP izteikti ietekmē kreditora statuss un nozīme TAP subjekta komercdarbībā.

Nenodrošinātie kreditori, kuriem ir maza nozīme TAP subjekta komercdarbībā un/vai to pakalpojumi vai preces ir viegli aizstājamas, ir tendēti piekrist jebkādam TAP plāna piedāvājumam, ja tas vismaz teorētiski saglabā cerības atgūt vismaz daļu no parāda.

Nenodrošinātie kreditori, kuri ir būtiskāki TAP subjekta komercdarbībā, ir tendēti piekrist TAP plānam tad, ja tas piedāvā viņiem pietiekami izdevīgus nosacījumus, kā arī pastāv prakse, ka šādi kreditori piekrīt TAP plānam ar nosacījumu, ka TAP subjekta īpašnieki nodrošina vai garantē šo kreditoru saistību izpildi ārpus TAP plāna.

Nodrošinātie kreditori (kredītiestādes) TAP plānu saskaņo tad, ja tas ir vismaz pirmsšķietami dzīvotspējīgs, kā arī izvērtējot ieguvumus un zaudējumus, ja TAP vietā būtu jāveic piedziņas darbības.

VID kā kreditors ir tendēts piekrist TAP tad, ja pastāv iespēja TAP plānu īstenot, īpaši ja TAP subjekts ir nozīmīgs ekonomikai, tas nodarbina darbiniekus u.tml.

Lemjot par piekrišanu TAP, kreditori mēdz ņemt vērā arī to, kāda ir bijusi līdzšinējā sadarbība ar parādnieku un cik tā ir svarīga nākotnē. Tāpat kreditoriem (it īpaši kredītiestādēm) mēdz būt svarīgi parādnieka darbības tiesiskie un ētiskie aspekti.

Kāda ir lielāko kreditoru – kredītiestāžu, nodokļu administrācijas loma TAP īstenošanā

Uzņēmumu aptauja un intervijas liecina, ka VID un kredītiestādēm ir ļoti būtiska loma TAP saskaņošanā un īstenošanā, un bieži vien pārējo kreditoru attieksme pret TAP iespējām un TAP plāna saskaņošanu ir atkarīga no tā, vai plānu atbalsta VID un kredītiestāde. Tas pats darbojas arī savstarpēji starp VID un kredītiestādēm. Kredītiestādēm svarīgs priekšnoteikums TAP plāna saskaņošanai ir VID piekrišana, un otrādi.

Cik efektīva ir likumā noteiktā TAP plāna saskaņošanas procedūra un vai tajā ir nepieciešami kādi uzlabojumi

Uzņēmēju un nozares ekspertu intervijās un aptaujā tika izteikti atsevišķi kritiski komentāri par TAP plāna saskaņošanas procedūru, taču dominējošais viedoklis bija, ka esošā TAP procedūra nerada nekādus būtiskus šķēršļus TAP plāna saskaņošanai.

Pie kritiskajām piezīmēm var pieskaitīt ierosinājumu aktīvāk izmantot kreditoru sapulces TAP plāna apspriešanai, lai gan domas šajā jautājumā dalījās. Tāpat tika norādīts uz praktiskām grūtībām fiksēt kreditoru sastāvu, kas ir nepieciešams TAP plāna saskaņošanai, jo likumā tas nav precīzi pateikts.

Attiecībā uz TAP plāna saskaņošanas termiņu atsevišķi parādnieki norādīja, ka vēlētos to garāku, taču statistika liecina, ka TAP saskaņošanas termiņš kopumā būtiski neietekmē TAP saskaņošanas iespējas. Jo īpaši tāpēc, ka pārsvarā gadījumu TAP subjekts uzsāk TAP tad, kad jau ir noteiktu laika posmu mēģinājis tikt galā ar finansiālām grūtībām un jau komunicējis ar kreditoriem.

Vai un kādi papildu kreditoru aizsardzības stiprināšanas pasākumi būtu nepieciešami TAP un vai ir nepieciešami kādi papildu kompensējošie mehānismi kreditoriem, kuru intereses tiek visvairāk aizskartas

Likums kopumā paredz pietiekami daudz kreditoru aizsardzības pasākumus un mehānismus, kā līdzsvarot parādnieka un kreditoru intereses. Nedz uzņēmēji, nedz eksperti nenorādīja uz akūtu nepieciešamību ieviest kādus papildu pasākumus,

Kā būtiskākā kreditoru aizsardzības problēma šobrīd saglabājas tendence parādniekiem izmantot TAP, lai iegūtu īslaicīgu tiesisko aizsardzību uz TAP ierosināšanas brīdi. Šādā gadījumā pastāv liels risks, ka TAP ierosināšanas stadijas laikā tiek pasliktināts uzņēmuma finanšu stāvoklis – atsavināti aktīvi utml. Tas, savukārt, samazina kreditoru izredzes uz prasījumu apmierināšanu maksātnespējas procesā, kas parasti neizbēgami seko šādai TAP izmantošanai.

Apsverot šīs problēmas risinājumus, vispirms būtu veicama papildus izpēte par to, vai un cik efektīvi šobrīd darbojas uzņēmumu vadītāju civiltiesiskā un krimināltiesiskā atbildība par darbībām, kas TAP izmantošanas rezultātā ir pasliktinājušas kreditoru stāvokli. Šādas izpētes ietvaros būtu jāanalizē maksātnespējas procesi, kuri ir uzsākti pēc neveiksmīga TAP, kā arī prakse attiecīgās kategorijas civillietās un krimināllietās.

Cik efektīva ir TAP īstenošanas uzraudzība un vai ir nepieciešami kādi uzlabojumi

Šobrīd kopumā ir efektīva TAP plāna izpildes uzraudzība sadaļā, kas attiecas uz parādu restrukturizācijas pasākumu izpildi. Taču kontrole pār biznesa restrukturizācijas pasākumu veikšanu ir vai nu virspusēja, vai arī nepastāv nemaz.

Būtu nepieciešams apsvērt pasākumus, kas pastiprinātu uzraudzību pār TAP subjektu biznesa restrukturizāciju un finanšu rādītājiem TAP īstenošanas laikā. Piemēram, varētu ieviest prasību par noteiktu finanšu kovenanšu noteikšanu TAP plānā un to izpildi TAP laikā, līdzīgi kā tas tiek noteikts kredītīgumos.

4.1.4. TAP subjektu dzīvotspēja

Faktori, kas norāda, vai uzņēmums ir dzīvotspējīgs un to ir vērts restrukturizēt

Lai gūtu pilnvērtīgu vērtējumu par uzņēmuma dzīvotspēju, parasti ir nepieciešams veikt padziļinātu un neatkarīgu tā biznesa, finanšu un nozares izvērtējumu (due diligence – angļu val.). Tomēr šādas izpētes veikšana prasa speciālistu piesaisti, ir laikietilpīga un prasa ievērojamus finanšu līdzekļus. Tomēr daži no visbiežāk izmantotajiem faktoriem, kas norāda uz uzņēmuma dzīvotspēju un kurus var izvērtēt uzņēmuma īpašnieki un vadība, ir šādi:

- produktu vai pakalpojumu pieprasījuma potenciāls – vai, turpinot piedāvāt produktus vai pakalpojumus, pēc tiem būs pietiekošs pieprasījums, lai uzņēmums gūtu darbības nodrošināšanai nepieciešamos līdzekļus;
- finanšu rādītāju stabilitāte – vai uzņēmuma pamata finanšu rādītāji ir pietiekoši stabili, lai veiktu restrukturizāciju, turpinātu darbību un nākotnē arī attīstītos;
- darbības sabalansētība – vai uzņēmums nav pārāk atkarīgs no konkrēta piegādātāja vai klienta, kas var radīt augstu darbības risku nākotnē.

Vai un kā uzņēmumu dzīvotspēja tiek pārbaudīta praksē, piemērojot TAP

Ņemot vērā TAP procedūru, TAP dzīvotspējas izvērtējums var notikt vairākās stadijās.

- Vispirms tad, kad TAP subjekts pieaicina speciālistu, kura uzdevums ir palīdzēt restrukturizēt parādus. Taču, kā rāda uzņēmēju un ekspertu aptauja, finanšu ekspertu pieaicināšana praksē notiek samērā reti. Pārsvārā pieaicinātie speciālisti ir juristi, maksātspējas administratori, kuriem, bez šaubām, ir pieredze finanšu jautājumos, taču salīdzinājumā ar finanšu speciālistiem šīs zināšanas ir limitētas.
- TAP dzīvotspēja var tikt izvērtēta brīdī, kad TAP uzraugošā persona sniedz savu atzinumu par TAP. Taču praksē TAP uzraugošās personas 90% gadījumu ir ar jurista kvalifikāciju, līdz ar to ir kritiski vērtējama iespēja, ka praksē TAP uzraugošās personas veic pilnvērtīgu finanšu analīzi, izvērtējot TAP plānus.
- TAP dzīvotspēju teorētiski var izvērtēt kreditori pirms plāna saskaņošanas. Taču praksē ar to parasti nenodarbojas nenodrošinātie kreditori, jo tiem nav nedz motivācijas, nedz resursu to darīt. Visbiežāk un kvalitatīvāk dzīvotspēju vērtē kredītiestādes kā nodrošinātie kreditori. Taču arī šo kreditoru pārstāvji intervijās norādīja, ka ne visos

gadījumos to ir viegli izvērtēt. VID arī mēģina vērtēt dzīvotspēju, taču, kā atzina VID pārstāvji, tad to nedara darbinieki ar speciālām zināšanām finanšu jomā.

- TAP plāna galējo apstiprinājumu veic tiesa, kas praksē arī mēdz pievērsties TAP subjekta dzīvotspējas vērtējumam, taču tikai tad, ja uz to norāda un argumentē kāds no kreditoriem. Kopumā tiesām nav nedz kvalifikācijas, nedz iespēju TAP subjektu dzīvotspēju izvērtēt. Taču ir arī jāšaubās, vai tas būtu primārais tiesas uzdevums, apstiprinot TAP plānu.

Vai pastāv gadījumi, kad TAP ir piemērots pretēji tā mērķim uzņēmumiem, kuri nav dzīvotspējīgi

Par TAP izmantošanu pretēji TAP mērķim tipiski var uzskatīt situācijas, kad:

- TAP tiek uzsākts uzņēmumam, kurš nav finansiālās grūtībās, lai sasniegtu kādus prettiesiskus mērķus (kā piemēram, reiderisma izpausme);
- uzņēmumam ir finansiālās grūtības, taču TAP tiek uzsākts bez reāla nodoma restrukturizēt uzņēmumu TAP ietvaros (piemēram, lai novilcinātu piedziņu, noslēptu aktīvus, iegūtu maksātnespējas procesā vēlamu administratoru u.tml.);
- TAP tiek piemērots finansiālās grūtībās esošam uzņēmumam ar mērķi atgūt maksātspēju, taču tiek izmantotas prettiesiskas metodes, lai to panāktu (piemēram, fiktīvi kreditori).

Statistika liecina, ka 75% gadījumu TAP pieteikums tiesā tiek noraidīts. To, cik liela daļa no tiem ir bijusi dzīvotspējīga un cik liela daļa – nē, ir neiespējami noteikt bez katra gadījuma atsevišķas izpētes. Taču uzņēmumu un ekspertu intervijas un aptauja liecina, ka gadījumi, kad TAP tiek izmantots uzņēmumiem, kuri vairs nav dzīvotspējīgi, ir samērā izplatīti. Netieši šo apgalvojumu apliecina TAP subjektu finanšu analīze, kura parādīja izplatītu tendenci, ka TAP subjektiem, kuriem nebija izdevies TAP, pirms TAP uzsākšanas bija strauji krities pašu kapitāls. Protams, pašu kapitāla izmaiņām varētu būt bijuši daudz iemeslu, tāpēc nav iespējams izdarīt kategoriskus apgalvojumus, taču viens no iemesliem varētu būt bijis arī uzņēmuma aktīvu (piemēram, pamatlīdzekļu) atsavināšana.

Vai un kāda ietekme uz TAP izdošanos ir uzņēmuma lielumam, vecumam un nozarei

Sekmīgi pabeigušo TAP uzņēmumu analīze rāda, ka uzņēmuma lielumam, vecumam un nozarei nav izšķirošas ietekmes uz TAP izdošanos.

4.1.5. Piemēroto TAP metožu efektivitāte

Kādas restrukturizācijas metodes ir efektīvas, un kā tās būtu jāpiemēro

Ir jānošķir parādu restrukturizācijas metodes no biznesa restrukturizācijas metodēm.

Izvērtējot parādu restrukturizācijas metodes no parādnieka interešu viedokļa, neapšaubāmi par efektīvākajām ir atzīstamas tās, kuras maksimāli samazina parādu apmēru un attālina parādu apmaksu. Taču šajā jautājumā ir būtisks kreditoru interešu jautājums - cik daudz

kreditori ir gatavi piekāpties un cik daudz tas būtu saprātīgi nepieciešams. Tas vienmēr ir vērtēšanas un vienošanās jautājums.

Biznesa restrukturizācijas metodes ir efektīvas tad, ja tās risina naudas plūsmas problēmas. Pie šādām metodēm var pieskaitīt nevajadzīgo aktīvu atsavināšanu, izmaksu samazināšanu, nerentablu biznesa virzienu slēgšanu u.tml.

[Vai šobrīd TAP metodes tiek piemērotas prasmīgi un efektīvi](#)

Parādu restrukturizācijas metožu piemērošana ir atkarīga no kreditoru piekrišanas. Kopumā kreditori piekrīt samaksas termiņu pagarinājumam, bieži arī blakus prasījumu dzēšanai. Taču retākos gadījumos kreditori ir gatavi daļēji dzēst pamatparādu. Iespējams, ka atsevišķos gadījumos tas tomēr būtu nepieciešams. Tāpēc kopumā varētu teikt, ka, iespējams, šī parādu restrukturizācijas metode netiek pilnvērtīgi izmantota.

Spriežot pēc statistikas par zemo TAP izdošanās gadījumu skaitu, var izdarīt secinājumu, ka, visticamāk, biznesa restrukturizācijas metodes netiek izmantotas prasmīgi. To apliecina arī ekspertu un uzņēmēju – īpaši kredītiestāžu – sniegtā informācija.

[Kādi TAP finansēšanas avoti, veidi un mehānismi tiek izmantoti praksē](#)

Likums noteic, ka TAP tiek finansēts no parādnieka līdzekļiem, izņemot atlīdzību, kas maksājama TAP uzraugošajai personai, ko maksā kreditori. Likums arī paredz iespēju TAP laikā piesaistīt finansējumu no malas.

Tika konstatēts, ka praksē nedarbojas norma, kas noteic TAP uzraugošās personas atlīdzības samaksu no kreditoru līdzekļiem. Faktiski maksā pats parādnieks.

Analizējot TAP lietas un veicot intervijas ar uzņēmējiem un ekspertiem, tika secināts, ka TAP pārsvarā tiek finansēts no parādnieku līdzekļiem. Ar parādnieku nesaistītas personas piešķir finansējumu TAP īstenošanai samērā reti.

[Kādi uzlabojumi nepieciešami TAP metožu piemērošanā](#)

Šobrīd praksē vairāk ir uzsvars uz parādu restrukturizāciju TAP ietvaros, tāpēc ir nepieciešams stimulēt un likt akcentu uz TAP subjektu restrukturizācijas metožu piemērošanu. Detalizētāks apraksts par to, kā veicināt TAP restrukturizācijas metožu izmantošanu, ir atrodams rekomendāciju sadaļā.

4.2. Galvenie TAP problēmjaudājumi un rekomendācijas

Pētījuma ietvaros tika identificēti samērā daudz faktoru, kuri ietekmē TAP piemērošanas praksi. Tomēr, aplūkojot faktorus, ir ļoti svarīgi ņemt vērā šādus kritērijus:

- a) cik būtiski tie ietekmē TAP piemērošanas efektivitāti,
- b) cik lielā mērā tiem ir sistēmisks raksturs (vai šie faktori norāda uz izplatītu tendenci, vai arī tie ir atsevišķi gadījumi).

Tika konstatēti šādi problēmjaudājumi, kuriem ir gan būtiska ietekme uz TAP piemērošanas efektivitāti, gan arī sistēmisks raksturs:

- **uzņēmējiem pietrūkst finanšu prasības** gan ikdienas darbībā, gan risinot finansiālās grūtības. TAP ietvaros tiek restrukturizēti parādi, nepietiekami pievērsties komercdarbības restrukturizācijai;
- **uzņēmumi novēloti risina finansiālās grūtības**, t.sk. novēloti uzsāk TAP, novēloti sāk izstrādāt TAP plānu un saskaņot to ar kreditoriem;
- **TAP statuss apgrūtina parādnieku komercdarbību**. Piegādātāji lielākoties pieprasa priekšapmaksu, var būt rezervēta attieksme no klientiem un apgrūtinātas iespējas iegūt jaunus pasūtījumus;
- **TAP tiek izmantoti negodprātīgi un pretēji mērķim** – lai novilcinātu piedziņu vai “sagatavotu” uzņēmumu maksātnespējas procesam, t.sk. “pārceltu” uzņēmuma biznesu uz citu uzņēmumu, atsavinātu atsevišķus aktīvus vai koriģētu grāmatvedības dokumentus.

Papildus minētajiem būtiskākajiem TAP problēmjaudājumiem, tika konstatēti arī šādi faktori, kuriem ir vai nu sistēmisks raksturs, bet salīdzinoši mazāka ietekme uz TAP efektivitāti, vai arī būtiska ietekme uz TAP efektivitāti, bet nesistemātisks raksturs.

- **neveiksmīga vai nepietiekama komunikācija starp parādnieku un kreditoriem** mēdz būt iemesls grūtībām iegūt kreditoru piekrišanu TAP plāna saskaņošanai;
- **pastāv faktiska nevienlīdzība starp TAP kreditoriem**, jo nenodrošināto kreditoru vidū mēdz būt neoficiāli prioritārie kreditori, kuru prasījumi tiek segti pilnā apmērā, t.sk. ārpus TAP plāna;
- **TAP izmaksas mēdz būt būtisks apgrūtinājums daļai mazo uzņēmumu**, kā rezultātā ir apdraudēta šo uzņēmumu restrukturizācija;
- **Likumā noteiktais TAP uzraugošas personas finansēšanas modelis praksē nedarbojas** un rada TAP dalībniekiem papildus laika un resursu patēriņu;
- **Likumā noteiktais aizliegums TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna izstrādē praksē darbojas daļēji** un no TAP efektivitātes viedokļa kopumā rada vairāk sarežģījumu, nekā ieguvumu.

- **TAP tiek plaši izmantots nodokļu parādu restrukturizēšanai**, t.sk. pēc nodokļu uzrēķiniem, iesaistot tajā pārējos kreditorus. Atšķirībā no privātajiem kreditoriem, nodokļu administrācijai nav instrumentu, kā efektīvi restrukturizēt nodokļu parādus ārpus TAP.

4.2.1. Finanšu kompetences trūkums

Uzņēmējiem mēdz pietrūkt finanšu pratības gan ikdienas darbībā, gan risinot finansiālās grūtības. TAP ietvaros tiek restrukturizēti parādi, nepietiekami pievēršoties biznesa restrukturizācijai un nenovēršot sistemātisko finansiālo grūtību cēloņus. Tas ir viens no būtiskākajiem iemesliem, kāpēc TAP neizdodas.

Skaidrojums un pamatojums

No intervētajiem uzņēmumu un nozares speciālistu pārstāvjiem vislielākā pieredze un kompetence finanšu un biznesa restrukturizācijas jautājumos bija kredītiestāžu restrukturizācijas speciālistiem. Visi šie speciālisti intervijās norādīja, ka lielākajā daļā gadījumu, kad viņu korporatīvie klienti (uzņēmumi) saskaras ar finansiālām grūtībām, to iemesls ir subjektīvi apstākļi jeb uzņēmumu vadītāju kļūdas un kompetences trūkums, it īpaši finanšu vadībā. Īpaši šī problēma ir aktuāla mazo un vidējo uzņēmumu segmentā, kurā bieži vien vienīgais uzņēmuma īpašnieks vienpersoniski vada uzņēmumu. Šo tendenci apstiprināja arī intervētie maksātnešpējas administratori.

Pētījuma ietvaros analizētie TAP uzņēmumu finanšu dati neļauj nedz apstiprināt, nedz noliegt šo apgalvojumu, jo to ir iespējams pārbaudīt tikai detalizēti analizējot katru atsevišķo gadījumu. Turklāt Pētījumā aplūkotajos TAP plānos lielākoties nebija atrodama pilnvērtīga finanšu informācija un biznesa restrukturizācijas metožu apraksts, kas no vienas puses liedza pārliecināties par ekspertu novērojumiem, no otras puses tos daļēji apstiprināja. Jo pietiekamas finanšu informācijas neesamība varētu liecināt, ka šim jautājumam parādnieks un TAP plāna sastādītājs, nav pievērsis nepieciešamo uzmanību. Tāpēc visticamāk nav pamata apšaubīt speciālistu vērtējumu par TAP subjektu finanšu pratību, kurš ir radies empīriskā veidā, ilgstoši analizējot daudzu problemātisko uzņēmumu darbību un pieejamos finanšu datus.

TAP regulējums paredz, ka TAP plāna izstrādi nodrošina pats parādnieks un TAP laikā TAP subjekta vadība turpina vadīt uzņēmumu, īstenojot TAP plānu.

Kā liecina uzņēmumu un speciālistu intervijas, sākoties finansiālajām grūtībām un vēlāk uzsākot TAP, uzņēmumi lielākoties izmanto juristu, t.sk. maksātnešpējas administratoru, konsultācijas, taču reti – finanšu speciālistu konsultācijas. TAP plānu parasti gatavo konsultants ar jurista kvalifikāciju, izmantojot finanšu informāciju, ko sniedz pats uzņēmums. Arī TAP uzraugošā persona, kura sniedz atzinumu par TAP plāna īstenošanas iespējām, līdz šim vismaz 95% gadījumos ir bijis jurists. Lielākoties TAP plānos uzsvars ir uz parādu restrukturizāciju, nevis biznesa restrukturizāciju. Apstākļi, ka no Pētījumā analizētajiem TAP plāniem nebija iespējams gūt skaidru priekšstatu par to, kādā veidā uzņēmumi plānoja

novērst savu finansiālo grūtību cēloņus, visticamāk norāda uz to, ka to sagatavošanā bija izmantota tikai juristu palīdzība.

Šo apstākļu kopums lielā mērā izskaidro to, kāpēc veiksmīgi īstenoto TAP skaits, salīdzinājumā ar TAP īstenošanas mēģinājumu skaitu, ir neliels – apmēram 4% no ierosināto TAP skaita un 15% no pasludināto TAP skaita. Ļoti iespējams, uzņēmumu vadītājiem, kuru kļūdu dēļ uzņēmums ir nonācis finansiālās grūtībās, nepietiek kompetences, lai novērstu finansiālo grūtību cēloņus ar biznesa restrukturizācijas metodēm. Savukārt speciālisti, kas varētu kompetenti palīdzēt finanšu vadības un biznesa restrukturizācijas jautājumos, TAP īstenošanā lielākoties netiek iesaistīti.

Spriežot pēc uzņēmumu intervijām, galvenie iemesli, kāpēc TAP īstenošanā netiek piesaistīti finanšu speciālisti, ir šādi:

- uzņēmumu vadītāji uzskata, ka pietiekami orientējas finanšu un biznesa jautājumos un netic, ka finanšu speciālistu piesaiste varētu sniegt būtisku labumu;
- kvalificētu finanšu speciālistu pakalpojumi ir salīdzinoši dārgi maziem un vidējiem uzņēmumiem un pietiekami dārgi lielākiem uzņēmumiem, lai tos izmantotu bez pārliecības, ka tam būs ievērojama pievienotā vērtība;
- finanšu konsultantu izmantošana ir saistīta ar uzticību, jo ir nepieciešams atklāt visu finanšu informāciju, tāpēc uzņēmumu vadītājiem ir bažas, ka varētu “noplūst” sensitīva informācija, kas saistīta, piemēram, ar komercnoslēpumu vai nedeklarētiem darījumiem.

Pie trūkumiem uzņēmēju kompetencē ir jāpiemin arī zināšanas par TAP. Lai gan kopumā uzņēmēji zina par TAP, daļa no intervētajiem TAP parādniekiem arī atzina, ka tiem nav bijis vajadzīgo zināšanu par TAP un, iespējams, tie būtu uzsākuši TAP ātrāk vai būtu to veikuši savādāk, ja vajadzīgo informāciju būtu zinājuši iepriekš. Uzņēmēju aptaujā 8% no uzņēmējiem vispār nebija dzirdējuši par TAP, savukārt 44% bija dzirdējuši, bet nezināja par neko detalizētāk.

Kopumā ir jāatzīst, ka, neuzlabojot uzņēmumu finanšu un restrukturizācijas pratību un nestimulējot šī profila speciālistu iesaisti uzņēmumu finansiālo grūtību risināšanā un TAP īstenošanā, visticamāk, nav iespējams būtiski palielināt veiksmīgi īstenotu TAP skaitu un veiksmīgo TAP īpatsvaru kopējā TAP statistikā.

Rekomendācijas

Domājot par risinājumiem, būtu jāapzinās, ka visefektīvākie un ilgtspējīgākie risinājumi būs tie, kuri nevis “piespiestu” uzņēmumu vadītājus formāli izmantot finanšu konsultācijas, bet gan pārliecinātu, ka šāda rīcība dod labumu uzņēmumam un tā vadītājam. Kā vienkāršu piemēru var minēt to, ka neviens normatīvais akts neliek uzņēmumiem izmantot juristu pakalpojumus. Taču liela daļa uzņēmumu šos pakalpojumus izmanto, jo apzinās, ka tie ir nepieciešami, lai uzņēmums varētu pilnvērtīgi darboties un lai pasargātu uzņēmumu no

zaudējumu riskiem. Citiem vārdiem sakot, uzņēmēji redz skaidru ieguvumu no juristu pakalpojumiem, t.sk. TAP īstenošanā.

Protams, cilvēki ne vienmēr rīkojas racionāli, pat teorētiski apzinoties, ka attiecīgā rīcība viņiem nāk par labu. Tāpēc risinājumus, kas ir vērsti uz pārliccināšanu, būtu vēlams kombinēt ar tādiem, kuri „pastumj” vēlamajā virzienā.

Lai uzlabotu uzņēmēju finanšu pratību un informētību par TAP, kā arī veicinātu kvalificētu finanšu konsultāciju izmantošanu, būtu apsverami šādi pasākumi:

- Ir ļoti svarīgi valsts līmenī izstrādāt un īstenot skaidri definētu un efektīvu komunikācijas stratēģiju par uzņēmumu finanšu veselību, tādā veidā pievēršot uzņēmēju uzmanību šim jautājumam, kā arī sniedzot viegli saprotamu un noderīgu informāciju par profilaksi un rīcību finansiālo grūtību gadījumā. Piemēram, izveidot atsevišķu tīmekļa vietni, kurā būtu pieejama viegli uztverama informācija par šādiem jautājumiem:
 - par uzņēmumu finanšu veselības galvenajiem kritērijiem;
 - par finanšu veselības uzturēšanas profilaksi;
 - par pazīmēm, kas liecina par problēmām ar uzņēmuma finanšu veselību;
 - par tipiskākajām kļūdām, ko pieļauj uzņēmēji finanšu jomā;
 - par sekām, kas rodas, nerūpējoties par finanšu veselību (viegli uztverama statistika, vizualizācijas);
 - par rīcību gadījumā, ja ir pamanītas finanšu veselības problēmas;
 - par “zālēm” finanšu veselības atgūšanai, t.sk. par TAP;
 - par speciālistiem, kas var palīdzēt atgūt finanšu veselību;
 - ieteikumi, kā labāk komunicēt ar kreditoriem, it īpaši VID un kredītiestādēm, vēlams ar atbildīgo personu kontaktinformāciju;
 - par veiksmīgiem gadījumiem, kad, izmantojot TAP, ir izdevies atveseļoties.
- Dažādu uzņēmēju atbalsta pasākumu ietvaros ir veicamas uzņēmēju apmācības finanšu jautājumos, kā arī par to, kā rīkoties finanšu grūtību gadījumā.
- Uzņēmumu finanšu vadītāju un grāmatvežu apmācības par TAP.
- Lai sniegtu praktisku palīdzību mazo un vidējo uzņēmumu segmentam, būtu jāievieš valsts daļēji finansētas finanšu konsultācijas, t.sk. gadījumos, kad uzņēmums saskaras ar finanšu grūtībām. Vēlams, lai konsultanti būtu valsts institūciju algoti vai “autorizēti”, tādā veidā radot lielāku uzticību uzņēmējos.
- Likumdošanas līmenī var apsvērt domu koriģēt likuma prasības TAP plāna saturam attiecībā uz biznesa restrukturizācijas pasākumiem, lai:
 - TAP plāna saturs ļautu gūt pilnvērtīgāku priekšstatu par biznesa restrukturizācijas pasākumiem un to īstenošanas perspektīvām;
 - TAP plāna satura prasības būtu tādas, ka TAP plāna sastādīšanā būtu nepieciešamas pietiekami labas zināšanas finanšu vadībā.

Minēto pasākumu uzskaitījums, protams, nav izsmelošs. Finanšu pratības un TAP efektivitātes uzlabošanai ir iespējams apsvērt arī citus pasākumus, kuru ieviešana tomēr prasītu padziļinātu izpēti un diskusiju. Piemēram, īpaši nodokļu atvieglojumi uzņēmumiem, kuri izmanto finanšu konsultācijas, vai TAP procedūras atvieglojumi uzņēmumiem, kuri ir piesaistījuši vai iecēluši valdē kvalificētu finanšu specialistu TAP īstenošanai. Vai arī depozīta iemaksa, ierosinot TAP lietu, ja uzņēmums TAP īstenošanai nav piesaistījis kvalificētu finanšu specialistu. Un citi risinājumi.

4.2.2. TAP novēlota uzsākšana

Uzņēmumi novēloti risina finansiālās grūtības, t.sk. novēloti uzsāk TAP, novēloti sāk izstrādāt TAP plānu un saskaņot to ar kreditoriem.

Skaidrojums un pamatojums

Lielākā daļa intervēto un aptaujāto kreditoru un nozares speciālistu norādīja, ka parasti parādnieki savas finanšu problēmas risina novēloti, t.sk. novēloti uzsāk TAP. Arī trešā daļa no intervētajiem parādniekiem tieši vai netieši atzina, ka TAP nav uzsākts savlaicīgi. Pētījumā analizēto TAP subjektu finanšu dati liecina, ka lielai daļai no uzņēmumiem pirms TAP uzsākšanas finanšu radītāji ir pakāpeniski pasliktinājušies ilgākā laika periodā, kas netieši apstiprina intervijās un aptaujās izskanējušo valdošo viedokli.

Analizējot novēlotās rīcības cēloņus, ir jāsecina, ka tie varētu būt saistīti ar vairākiem faktoriem:

- novēlota reakcija ir tiešā cēloņsakarībā ar kopējo finanšu pratību. Ja uzņēmums nespēj savlaicīgi identificēt apstākļus, kas izraisa finanšu problēmas un adekvāti prognozēt sekas, tad novēlota ir arī rīcība attiecībā uz problēmu. Rīcība sākas tikai tajā brīdī, kad problēma ir acīmredzama un eskalējusies;
- pēc tam, kad uzņēmēji apzinās, ka ir finansiālās grūtības, notiek neveiksmīga to risināšana, piemēram, solot kreditoriem samaksāt vēlāk, bet nenovēršot naudas plūsmas problēmu, vai arī ilgstoši ignorējot problēmu, cerot, ka situācija “kaut kā pati atrisināsies”.
- uzņēmēji TAP parasti uzskatīja par galējo līdzekli, ko izmantot, ja visas citas iespējas ir izmēģinātas (t.sk. tādas, kuras iepriekš minēto iemeslu dēļ nav bijušas veiksmīgas). Tas ir saistīts ar to, ka:
 - TAP izmantošana rada negatīvas “blaknes” uzņēmumam – negatīvu publicitāti un apgrūtinātu saimniecisko darbību. Uzņēmēji ne vienmēr spēj saskatīt ieguvumus (pat, ja tādi ir), kas atsvērtu šīs blaknes;
 - uzņēmēji iegūst detalizētāku informāciju par TAP no konsultantiem. Savukārt pie konsultantiem uzņēmēji parasti vērstas novēloti. Attiecīgi arī informāciju par TAP iespējām iegūst novēloti.

Pat tad, ja TAP ietvaros uzņēmums nopietni pievēršas biznesa restrukturizācijai un mēģina to darīt lietpratīgi, novēlota šo pasākumu veikšana var būtiski apgrūtināt TAP veiksmīgu īstenošanu, nemaz nerunājot par gadījumiem, kad biznesa restrukturizācijas pasākumi netiek veikti, vai arī tie ir nepietiekami lietpratīgi. Restrukturizācijas pasākumu novēlota uzsākšana ir arī plaši atzīta par vienu no galvenajiem veiksmīgas restrukturizācijas šķēršļiem citās valstīs.

Tāpēc var secināt, ka TAP novēlota uzsākšana būtiski ietekmē TAP īstenošanas efektivitāti un kopējo TAP īstenošanas efektivitātes statistiku var uzlabot tikai tad, ja tiek veikti mērķtiecīgi pasākumi, kas veicina TAP savlaicīgu uzsākšanu.

Rekomendācijas

Kā liecina gan Latvijas, gan ārvalstu pieredze, regulējuma līmenī uzņēmumu vadītāji līdz šim lielākoties ir stimulēti savlaicīgi risināt finansiālās grūtības ar sankciju palīdzību. Tomēr praksē šī pieeja nedod vajadzīgo rezultātu un ir samērā neefektīva. Nenoliedzot sankciju nepieciešamību, domājams, ka ir jāmeklē efektīvi risinājumi, kas uzņēmumu vadītājus stimulētu arī pozitīvā veidā.

Ņemot vērā Eiropas Savienības līmenī veiktos pētījumus un analīzi, visticamāk, efektīvākais līdzeklis, kas varētu veicināt uzņēmumu savlaicīgu reakciju uz finanšu grūtībām ir t.s. savlaicīgas brīdināšanas sistēmas pasākumi, kuru ieviešanu paredz arī Direktīvas projekts.

Diemžēl, pagaidām šādi mehānismi nav plaši izplatīti un efektīvi izmantoti citās valstīs, no kurām varētu pārņemt veiksmīgo pieredzi. Ņemot vērā Pētījuma ierobežoto apjomu, nav iespējams arī sniegt rekomendācijas par konkrētiem risinājumiem, jo šo risinājumu izstrādē ir nepieciešams ņemt vērā daudzus faktorus (juridiskus, tehniskus, finansiālus, organizatoriskus un sociāli psiholoģiskus), kā arī iesaistīt plašu institūciju loku. Tomēr, Pētījuma autori norāda uz vairākām vadlīnijām, kuras būtu jāņem vērā, ieviešot savlaicīgas brīdināšanas pasākumus:

- Mehānismam būtu jābūt tādām, lai tas, neradītu nesamērīgu papildus birokrātisko slogu, bet iekļautos uzņēmuma darbības rutīnā un no tehniskā viedokļa to būtu grūti ignorēt. *Piemēram, jebkuram uzņēmumam ir jāsaprot gada pārskats, kurš tiek gatavots elektroniskā formā VID Elektroniskās deklarēšanas sistēmā. Gadījumā, ja ievadītie dati liecina par uzņēmuma finanšu stāvokļa pasliktināšanos, tehniski varētu ģenerēt un nosūtīt uz uzņēmuma e-pasta adresi attiecīga satura brīdinājumu. Tāpat pastāv iespēja, piemēram, liegt uzņēmumam elektroniski parakstīt un iesniegt gada pārskatu, kurš atspoguļo finanšu situācijas pasliktināšanos, kamēr uzņēmums, nav apliecinājis, ka apzinās riskus (t.sk. civiltiesiskās un krimināltiesiskas atbildības riskus), kas var iestāties, ja situācija netiek risināta, utml. Pat ja šādā veidā uzņēmuma vadītājam netiktu tieši uzlikti nekādi pienākumi, šis mehānisms varētu iedarboties uz uzņēmumu vadītājiem psiholoģiski.*
- Savlaicīga finanšu problēmu identificēšana un risināšana būtu atsevišķa tēma, kas būtu jāintegrē kopējā komunikācijas stratēģijā par uzņēmumu finanšu veselību (skatīt rekomendācijas pie 4.2.1.punkta). *Piemēram, ja uzņēmumam pēc gada pārskata*

iesniegšanas no VID tiek nosūtīts brīdinājums par finansiālās situācijas pasliktināšanos, brīdinājumā būtu arī jāiekļauj informāciju par to, kādas statistiski ir sekas šādai situācijai un kādi pasākumi būtu jāveic, lai to risinātu. No psiholoģiskā viedokļa būtu svarīgi arī nekavējoties tehniski piedāvāt arī izvēlnes, piemēram, iespēju pieteikties uz konsultāciju pie speciālista.

- Par finansiālām grūtībām un to risināšanas iespējām uzņēmumus varētu brīdināt personas ar atbilstošu informācijas pieejamību, kompetenci un kapacitāti. Šādas personas, piemēram, varētu būt zvērināti revidenti, kuru pienākums ir pārbaudīt lielāko uzņēmumu finanšu pārskatus, kredītiestādes, kuras parasti seko klientu finanšu stāvoklim, un VID, kuram ir informācija gan par klientu finanšu pārskatiem, gan aktuālajiem nodokļu parādiem. Psiholoģiskais efekts būtu lielāks, ja brīdinājumu par finanšu situācijas pasliktināšanos uzņēmums saņemtu paralēli no vairākiem avotiem. *Iepriekš aplūkotajā piemērā uzņēmums saņem brīdinājumu no VID. Taču iesniegtā gada pārskatu informācija vēlāk nonāk gan Uzņēmumu reģistra, gan informācijas atkalizmantošanas komercsabiedrību rīcībā. Arī šīs institūcijas varētu iesaistīt brīdināšanas sistēmas darbībā, piemēram, uzņēmums veicot jebkuras darbības Uzņēmumu reģistrā (reģistrējot izmaiņas, vai pieprasot informāciju) vienlaikus saņem atgādinājumu/brīdinājumu par sliktajiem finanšu radītājiem gada pārskatā.*
- Pasākumiem, būtu jābūt tādiem, kuri sekmētu uzņēmuma finansiālā stāvokļa monitorēšanu biežāk nekā reizi gadā, kad tiek sastādīts gada pārskats. *Piemēram, gadījumā, ja uzņēmuma gada pārskats uzrāda negatīvu finanšu radītāju tendenci, šādam uzņēmumam būtu pienākums sniegts VID operatīvos finanšu pārskatus par īsākiem laika periodiem, piemēram, par katru ceturksni. Tādā veidā uzņēmums tiktu biežāk konfrontēts ar finanšu problēmām.*
- Savlaicīgu brīdinājumu mehānismu izstrādē būtu nepieciešams padziļināti pētīt kredītiestāžu izmantotās metodes klientu finansiālā stāvokļa monitorēšanā, jo kredītiestādēm šobrīd praksē ir visliekākā pieredze ar šādu mehānismu darbību.
- Savlaicīgu brīdinājuma mehānisma izstrādē būtu ieteicams pētīt un izmantot arī ārpusstiesas parādu piedziņas komercsabiedrību pieredzi, jo šajā nozarē pastāv praksē pārbaudītas un aprobētas metodes kādā veidā panākt personu vēlamo rīcību, neizmantojot piespiedu līdzekļus.

4.2.3. TAP statusa ietekme uz komercdarbību

TAP statuss apgrūtina parādnieku komercdarbību. Piegādātāji lielākoties pieprasa priekšapmaksu, var būt rezervēta attieksme no klientiem un ierobežotas iespējas iegūt jaunus pasūtījumus.

Skaidrojums un pamatojums

Uz to, ka TAP statuss ir apgrūtinājis komercdarbību, norādīja gandrīz visi intervētie parādnieki. Savukārt visi intervētie kreditori atzina, ka izturas ar lielāku piesardzību pret sadarbības partneriem, kas ir uzsākuši TAP.

Galvenais iemesls piegādātāju un klientu piesardzībai attiecībā uz uzņēmumu, kam tiek īstenots TAP, ir bažas, ka šis uzņēmums neizpildīs uzņemtās saistības. TAP asociējas ar tuvojošos vai faktisku maksātnespēju. Jāatzīst, ka TAP statistika apliecina, ka bažām par TAP subjektu spēju izpildīt saistības ir arī objektīvs iemesls – iespēja, ka TAP subjekts kļūs maksātnespējīgs statistiski šobrīd ir ievērojami lielāka, nekā iespēja, ka TAP veiksmīgi tiks izpildīts (85% pret 15%).

Kā negatīvas sadarbības partneru attieksmes izpausmi var uzskatīt arī likumā noteikto ierobežojumu TAP subjektiem piedalīties publiskajos iepirkumos. Kā problēmu to norādīja daži no intervētajiem TAP subjektiem un arī daži nozares eksperti. Praksē gan pastāv arī metodes, kā šo ierobežojumu apiet, piemēram, izmantojot dalībai publiskajos iepirkumos saistītus uzņēmumus. Tomēr šāda ierobežojumu apiešana prasa papildu resursu patēriņu un samazina īpašnieku motivāciju izmantot TAP tā uzņēmuma glābšanai, kuram šis ierobežojums formāli tiek piemērots.

Rekomendācijas

Protams, privātajās tiesībās valdošais privātautonomijas princips liedz ieviest pasākumus, kas uzspiestu kreditoriem sadarbošanos ar finansiāli nestabiliem uzņēmumiem, citiem vārdiem sakot – uzspiestu kreditoriem palielinātus finanšu riskus. Tas būtu pretrunā arī ar komerciesībās valdošo principu, ka uzņēmumu vadītājiem jārikojas kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem, t.sk. rūpīgi jāizvēlas sadarbības partneri, izvērtējot to finansiālo stāvokli.

Tāpēc vienīgie pasākumi, kas varētu risināt šo problēmu būtu tādu mehānismu ieviešana, kas atceltu formālus aizliegumus sadarboties ar TAP subjektiem, ļaujot institūcijām pieņemt lēmumu par sadarbību, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus, kā arī tādu mehānismu ieviešana, kas kompensētu kreditoriem zaudējumu riskus, ja sadarbība ar TAP subjektu beidzas neveiksmīgi.

- Būtu ieteicams pārskatīt likumos noteikto un praksē piemēroto ierobežojumu publiskajos iepirkumos piedalīties tādiem TAP subjektiem, kuriem TAP ietvaros tiek restrukturizēti nodokļu parādi.
- Varētu tikt izskatīta iespēja noteikt TAP laikā uzņemtās, bet neizpildītās saistības par maksātnespējas procesa izmaksām, ja TAP pāriet maksātnespējas procesā. Šis risinājums gan saistās arī ar negodprātīgas izmantošanas riskiem, tomēr, iespējams, ierobežotā apmērā tas varētu atvieglot TAP subjektu komercdarbību
- Varētu tikt izskatīta iespēja kreditoriem atvieglotu zaudējumu norakstīšanas kārtību nodokļu mērķiem, ja parāds zaudēts sadarbībā ar TAP subjektu.

Apzinoties TAP statusa negatīvo ietekmi uz parādnieka komercdarbību, alternatīvs virziens būtu atvieglot un veicināt uzņēmumu restrukturizācijas pasākumus ārpus TAP, piemēram:

- Būtu izvērtējamas iespēja nodokļu likumos atzīt par zaudētajiem parādiem arī tos parādus, kuri ir dzēsti ne tikai TAP vai maksātnespējas procesa ietvaros, bet arī privātu vienošanos rezultātā, piemēram, ja tie nepārsniedz noteiktu apjomu.
- Ņemot vērā, ka TAP šobrīd ir efektīvākais līdzeklis nodokļu parādu restrukturizēšanai, būtu ieteicams izvērtēt iespēju palielināt VID pilnvaras, restrukturizējot nodokļu parādus ārpus TAP.

4.2.4. TAP negodprātīga izmantošana

TAP mēdz izmantot, lai aizkavētu piedziņu un lai “sagatavotu” uzņēmumu maksātnespējas procesam, t.sk. “pārceltu” uzņēmuma biznesu uz citu uzņēmumu, atsavinātu atsevišķus aktīvus vai koriģētu grāmatvedības dokumentus.

Skaidrojums un pamatojums

Sprīžot pēc uzņēmumu nozares speciālistu intervijām, kā arī tiesu prakses analīzes un publiski pieejamās informācijas, tipiskākās situācijas, kad TAP tiek izmantots negodprātīgi ir šādas:

- TAP tiek uzsākts uzņēmumam, kurš nav finansiālās grūtībās, lai sasniegtu kādus prettiesiskus mērķus (kā piemēram, reiderisma izpausme);
- uzņēmumam ir finansiālās grūtības, taču TAP tiek uzsākts bez reāla nodoma restrukturizēt uzņēmumu TAP ietvaros (piemēram, lai novilcinātu piedziņu, noslēptu aktīvus u.tml.);
- TAP tiek piemērots finansiālās grūtībās esošam uzņēmumam ar mērķi atgūt maksātspēju, taču tiek izmantotas prettiesiskas metodes, lai to panāktu (piemēram, fiktīvi kreditori).

Vēsturiski līdz 2015.gadam TAP (it sevišķi ĀTAP), tika plaši izmantots, lai maksātnespējas procesā iegūtu vēlamu maksātnespējas administratoru. Taču šī tendence ir pārtraukta ar likuma grozījumu palīdzību.

Bez TAP lietu padziļinātas analīzes kopumā ir grūti pateikt, cik statistiski bieži TAP tiek izmantots negodprātīgi, taču pēc intervēto kreditoru un speciālistu domām, tam ir sistemātisks raksturs, nevis tie ir atsevišķi gadījumi. Netieši to apliecina arī vairāki statistiskie rādītāji:

- ĀTAP lietu krasais samazinājums pēc tam, kad stājas spēkā likuma grozījumi par TAP administratora nomaiņu pārejā uz maksātnespējas procesu liecināja ka ĀTAP ir masveidīgi izmantots negodprātīgi. Kā rāda intervijās iegūtie dati, tad bieži negodprātīgus risinājumus uzņēmējiem mēdz ieteikt konsultanti ar zemiem profesionālās ētikas standartiem. Pastāv liela iespējamība, ka šie konsultanti sistemātiski ir snieguši un turpina sniegt padomus, kā negodprātīgi izmantot TAP sniegtās priekšrocības citādā veidā.

- Kopumā vidēji 75% gadījumos TAP pieteikums tiek noraidīts, savukārt no aplūkotajām TAP lietām 80% gadījumu TAP plāns nemaz nebija iesniegts. Protams, pastāv iespēja, ka šajos gadījumos parādnieks centās plānu izstrādāt un saskaņot ar kreditoriem, bet saskārās ar noraidošu kreditoru attieksmi. Taču intervijas un aptauja liecina, ka kreditori kopumā ir samērā atsaucīgi un lielākoties bez pamatota iemesla neatsaka sadarbību. Tāpēc pastāv liela iespēja, ka daudzos gadījumos, kad parādnieks neiesniedz TAP plānu, nekādas saprātīgas darbības TAP plāna izstrādei un saskaņošanai nav veiktas.
- TAP subjektu finanšu analīze parādīja izplatītu tendenci, ka TAP subjektiem, kuriem nebija izdevies TAP, pirms TAP uzsākšanas bija strauji krities pašu kapitāls. Protams, pašu kapitāla izmaiņām varētu būt bijuši daudz iemeslu, tāpēc nav iespējams izdarīt kategoriskus apgalvojumus, taču viens no iemesliem varētu būt bijis arī uzņēmuma aktīvu (piemēram, pamatlīdzekļu) atsavināšana.

TAP sistemātiska negodprātīga izmantošana negatīvi ietekmē TAP piemērošanas efektivitāti vairākos veidos:

- rada tiešus finansiālus zaudējumus kreditoriem;
- rada būtisku kaitējumu TAP tēlam, jo kreditoriem ir izveidojusies neuzticība pret TAP institūtu, kas apgrūtina godprātīgiem TAP subjektiem TAP piemērošanu.

Rekomendācijas

Vienam no TAP negodprātīgas izmantošanas novēršanas stūrakmeņiem būtu jābūt neizbēgamai un konsekventai piemērotai civiltiesiskajai un krimināltiesiskajai atbildībai. Pētījuma ietvaros netika veikta padziļināta izpēte par to, cik veiksmīgi praksē tiek piemērota civiltiesiskā un krimināltiesiskā atbildība par TAP izmantošanu pretēji tā mērķim. Taču no uzņēmumu un ekspertu intervijām varēja spriest, ka gadījumi, kad šāda atbildība tiek piemērota, ir salīdzinoši daudz retāki nekā gadījumi, kad būtu pamats atbildības piemērošanai.

- Ir nepieciešams veikt padziļinātu izpēti, lai noteiktu, kāda ir prakse civiltiesiskās un krimināltiesiskās atbildības piemērošanai par TAP negodprātīgu izmantošanu, un kādi ir juridiskie un praktiskie šķēršļi tās piemērošanai. Šādas izpētes ietvaros būtu jāanalizē maksātnespējas procesi, kuri ir uzsākti pēc neveiksmīga TAP, kā arī prakse attiecīgās kategorijas civillietās un krimināllietās.
- Ņemot vērā, ka uzņēmumi, kuri ir negodprātīgi izmantojuši TAP, pārsvarā nonāk maksātnespējas procesā, Maksātnespējas kontroles dienestam būtu ieteicams rekomendēt maksātnespējas administratoriem pievērst pastiprinātu uzmanību šo uzņēmumu darbības izvērtēšanai, kā arī pastiprināti pārbaudīt administratora darbību šo uzņēmumu maksātnespējas procesos. Šādā veidā gan tiktu iegūta pilnvērtīgāka informācija par TAP negodprātīgas izmantošanas praksi un juridiskās atbildības

piemērošanas praktiskajām problēmām, gan arī veicināta prakses attīstība atbildības piemērošanā.

Vienlaikus, lai ierobežotu TAP negodprātīgu izmantošanu varētu apsvērt šādus pasākumus:

- Likumā noteikt pienākumu TAP subjektam kopā ar TAP pieteikumu iesniegt tiesā kreditoru sarakstu un informāciju par uzņēmuma aktīviem un svarīgākajiem finanšu rādītājiem. Daļēji šis pasākums jau darbojas tiesu praksē, ierobežojot manipulācijas ar kreditoru sastāvu TAP plāna saskaņošanas laikā. Informācija par uzņēmuma aktīviem un svarīgākajiem finanšu rādītājiem ļautu vieglāk izsekot līdzī uzņēmuma finanšu stāvokļa izmaiņām TAP laikā un ierobežotu iespējas atsavināt būtiskus aktīvus TAP laikā. Vienlaikus informācija aktīvu sastāvs ļautu vieglāk identificēt mēģinājumus novilcināt laiku ar TAP palīdzību, ja uzņēmums biznesam būtiskus aktīvus ir atsavinājis jau pirms TAP uzsākšanas.
- Likumā noteikt, ka uz TAP laiku tiek apturēts noilguma termiņa tecējums darījumu apstrīdēšanai maksātnespējas procesā. Tādā veidā tiktu ierobežota TAP izmantošana atsevišķu darījumu apstrīdēšanas noilguma termiņa panākšanai.
- Apsvērt iespēju TAP uzraugošo personu iecelt vienlaikus ar TAP lietas ierosināšanu, paredzot pienākumu TAP uzraugošajai personai aktīvi iesaistīties TAP plāna izstrādē un saskaņošanā. Tādā veidā, iespējams varētu ierobežotu to gadījumu skaitu, kad parādnieks panāk TAP ierosināšanu, bet neveic nekādas darbības TAP īstenošanai.
- Paredzēt iespēju atsavināt uzņēmuma biznesu (uzņēmumu Komerclikuma izpratnē) TAP ietvaros. Tādā veidā tiktu daļēji legalizēta uzņēmuma biznesa pārceļšanas prakse, kura notiek gan ārpus TAP, gan TAP aizsegā, aizskarot kreditoru kopuma vai atsevišķu kreditoru intereses. Biznesa atsavināšana TAP ietvaros padarītu šo procesu caurskatāmu un nodrošinātu lielāku kreditoru interešu aizsardzību.

4.2.5. Citi TAP problēmjaucājumi

4.2.5.1. *Komunikācijas trūkumi starp parādnieku un kreditoriem*

Neveiksmīga vai nepietiekama komunikācija starp parādnieku un kreditoriem mēdz būt iemesls grūtībām iegūt kreditoru piekrišanu TAP plāna saskaņošanai

Skaidrojums un pamatojums

Komunikācija un savstarpējā uzticība starp parādnieku un kreditoriem, neapšaubāmi, ir viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem TAP efektivitātei. Uz to norādīja gan intervētie nozares eksperti, gan kreditori. Arī TAP subjekti, kuriem bija izdevies veiksmīgi īstenot TAP, atzina ka komunikācija ar kreditoriem ir bijis ļoti būtisks priekšnoteikums tam, lai TAP plāns tiktu saskaņots un TAP izdots.

Kā rāda uzņēmumu un ekspertu intervijas un aptauja, ka arī TAP lietu tiesu prakses izpēte, kreditori Latvijā kopumā ir samērā atvērti sadarbībai un atteikums sadarboties bieži vien ir pamatots ar objektīviem iemesliem (novēlota rīcība, neapmierinošas restrukturizācijas

metodes, parādnieka negodprātība utml). Tomēr lielais gadījumu skaits, kad pēc TAP lietas ierosināšanas, tiesā nemaz netiek iesniegts TAP plāns, liecina, ka viena no problēmām varētu būt arī komunikācijas trūkumi. Un, spriežot pēc kreditoru kopējās atsaučības, galvenokārt, TAP neizdošanās varētu būt saistīta ar parādnieku neveiksmēm komunikācijā.

Tomēr Pētījumā tika identificēti arī tipiski gadījumi, kad komunikācija ir bijusi apgrūtināta kreditoru dēļ. Ir runa par kreditoriem, kuri ir lielas organizācijas vai uzņēmumi. Parādniekiem mēdz būt grūtības noskaidrot, ar kuriem šo kreditoru pārstāvjiem ir jākomunicē par restrukturizācijas jautājumiem, dažādi šo kreditoru pārstāvji mēdz rīkoties savstarpēji pretrunīgi. Šādas situācijas tika konstatētas VID un kredītiestāžu darbībā. Tāpat tika identificēti gadījumi, kad lieli kreditori iekšējas birokrātijas dēļ nespēja saprātīga termiņā reaģēt uz TAP plāna saskaņošanu.

Uz parādnieku un kreditoru savstarpējo komunikāciju attiecas arī likumā noteiktā TAP plāna saskaņošanas procedūra. Lai gan kopumā uzņēmumi un nozares eksperti to atzina par pietiekami labu, izskanēja arī dažas kritiskas piezīmes.

Piemēram, likumā noteiktā kārtība, kādā VID saskaņo TAP plānus. Kā liecina statistika, tad aptuveni tikai 10% gadījumu parādnieki izpilda likumā noteikto prasību iesniegt TAP plānu VID 10 dienu laikā no TAP lietas ierosināšanas. Lai gan tas praksē netraucē VID saskaņot TAP plānus, iespējams ir nepieciešams izvērtēt esošā regulējuma efektivitāti. Tika paustas arī bažas par to, ka kreditoru intereses ierobežo likuma norma, kas paredz kreditoru finansēta revidenta atzinuma sagatavošanu par kreditoru iebildumiem par TAP plānu. Šāda kārtība mēdz aizkavēt TAP virzību un vienlaikus ierobežo kreditoru iespējas iebilst pret TAP plānu.

Vienlaikus gan jāuzsver, ka parādnieku savstarpējā komunikācija parasti ir vērsta uz parādu restrukturizācijas metožu apspriešanu. Retāk skar parādnieka biznesa restrukturizāciju. Kā jau norādīts iepriekš, tad būtisks šķērslis TAP īstenošanai ir nepietiekama uzmanības pievēršana biznesa restrukturizācijai. Tāpēc pat vislabākā komunikācija ar kreditoriem, pati par sevi nevar atrisināt biznesa restrukturizācijas problēmu. Tomēr ir gadījumi, kad arī komunikācija palīdz risināt biznesa restrukturizācijas jautājumus, piemēram, ja parādnieki sadarbojas, kredītiestāžu restrukturizācijas speciālisti, mēdz palīdzēt parādniekiem ar padomiem biznesa restrukturizācijas jautājumos.

Rekomendācijas

Komunikācijai starp parādnieku un kreditoriem būtu jābūt sākas nevis tikai TAP laikā, bet jau pirms TAP, kad rodas pirmās pazīmes, ka saistību izpilde būs apgrūtināta.

- Parādnieku un kreditoru savstarpējā komunikācija būtu veicināma un popularizējama, pirmkārt, ārpus TAP. To būtu iespējams darīt, piemēram, savlaicīgas brīdināšanas sistēmas ietvaros, informējot uzņēmumus par komunikācijas nozīmi finanšu grūtību risināšanā.

- Būtu ieteicams risināt lielo kreditoru komunikācijas problēmu, aicinot VID, kredītiestādes un lielākos uzņēmumus izvērtēt savu iekšējo un ārējo komunikāciju – cik lielā mērā tā veicina sadarbību ar parādniekiem un TAP mērķu sasniegšanu.
- Būtu ieteicams izvērtēt TAP plāna saskaņošanas procedūru VID.
- Būtu ieteicams pārskatīt likuma normu, kas paredz obligātu kreditoru finansēta revidenta atzinuma sagatavošanu par kreditoru izteiktajiem iebildumiem par TAP plānu.
- Lai veicināt komunikāciju TAP ietvaros, būtu ieteicams apsvērt TAP uzraugošās personas iecelšanu vienlaikus ar TAP ierosināšanu. Protams, nodrošinot, ka TAP uzraugošā persona ir kvalificēts un uzticams sarunu vedējs.

4.2.5.2. *Privilēģētie kreditori*

TAP ietvaros nodrošināto kreditoru vidū ir faktiski neoficiāli prioritārie kreditori, kuru prasījumi tiek segti pilnā apmērā, t.sk. ārpus TAP plāna.

Skaidrojums un pamatojums

Uzņēmumu intervijās atklājās tendence, ka tie kreditori, kuru pakalpojumi vai piegādātās preces ir stratēģiski svarīgi parādnieka komercdarbībai, mēdz izmantot savu stāvokli un panākt savu prasījumu pilnīgu segšanu pat tad, ja TAP plāns paredz citu kreditoru prasījumu daļēju dzēšanu. Tas var notikt dažādos veidos, piemēram, apmaksājot visu kavēto parādu pirms TAP ierosināšanas vai ar saistīto personu un uzņēmumu starpniecību ilgākā laika periodā. Tas tiek darīts gan pēc parādnieka iniciatīvas, lai saglabātu labas attiecības gan pēc kreditora pieprasījuma, kas kalpo kā priekšnoteikums turpmākai sadarbībai.

Šāda prakse, no vienas puses, apgrūtina un samazina parādniekam pieejamās parādu restrukturizācijas iespējas TAP ietvaros. No otras puses, rada nevienlīdzīgu situāciju kreditoru starpā un negatīvu attieksmi pret TAP to kreditoru vidū, kuri neatrodas šādā privilēģētā stāvoklī.

Rekomendācijas

- Būtu apsverama juridiskas atbildības ieviešana par kreditoru vienlīdzības principa pārkāpumiem un vienošanos, kas paredz labvēlīgākus noteikumus atsevišķiem kreditoriem ārpus TAP plāna.
- Gadījumi, kad kreditori izmanto savu dominējoši stāvokli savu prasījumu apmierināšanai ārpus TAP, pretēji kreditoru kopuma interesēm, būtu izvērtējami kontekstā ar konkurences regulējumu, piesaistot Konkurences padomi.
- Būtu izvērtējama iespēja ar likumu ierobežot tādu līguma noteikumu spēkā esamību, kas ļauj atkāpties no līguma, ja parādniekam tiek uzsākts TAP.

4.2.5.3. *TAP izmaksu nesamērība mazajiem uzņēmumiem*

TAP izmaksas mēdz apgrūtināt TAP izmantošanu mazākiem uzņēmumiem.

Skaidrojums un pamatojums

Statistiski aptuveni 90% Latvijas uzņēmumu atbilst mazo uzņēmumu kategorijai. Arī TAP lielākoties izmanto šīs kategorijas uzņēmumu, turklāt aptuveni puse no TAP subjektiem ir bijuši uzņēmumi ar vidējo apgrozījumu līdz 500 tūkstošiem EUR.

Atbilstoši intervijās iegūtajai informācijai, galvenās ar TAP saistītas izmaksas ir atlīdzība konsultantiem (t.sk. par TAP plāna sagatavošanu) un TAP uzraugošajai personai. Šo izmaksu apmērs mēdz būt ļoti dažāds, un liela daļa TAP subjektu intervijās un aptaujā pauda viedokli, ka tās ir kopumā bija samērīgās. Taču daļai TAP subjektu tās tomēr bija nesamērīgi lielas salīdzinājumā ar apgrozījumu. Šāda situācija ir gan šķērslis TAP izmantošanai kopumā, gan apgrūtinājums TAP īstenošanai. Arī raugoties no kreditoru interešu viedokļa, ja TAP izmaksas ir nesamērīgi lielas pret parādnieka apgrozījumu un kreditoru prasījumiem, TAP ir mazāk efektīvs, jo mazāk līdzekļu atliek kreditoru prasījumu segšanai TAP laikā.

Vairāki TAP subjekti un kreditoru pārstāvji bija kritiski par TAP uzraugošas personas lomu TAP un attiecīgi apšaubīja izmaksu lietderību TAP uzraugošas personas algošanai, jo TAP uzraugošo personu loma TAP ietvaros mēdz būt arī tikai formāla.

Rekomendācijas

TAP izmaksu nesamērības jautājumu ir iespējams risināt divējādi: vai nu meklējot risinājumus, kā šīs izmaksas samazināt TAP ietvaros, vai arī atzīstot, ka TAP nav piemērota procedūra mazākiem uzņēmumiem un veicināt šo uzņēmumu restrukturizāciju ārpus TAP.

- Varētu apsvērt iespēju, ka pēc TAP ietvaros netiek iecelta TAP uzraugošā persona vai arī TAP uzraugošā persona nepiedalās TAP plāna izpildes uzraudzībā, ja tam piekrīt parādnieks un kreditoru vairākums. Tādā veidā būtu iespējam ietaupīt uz TAP uzraugošas personas atlīdzību gadījumos, kad situācija to ļauj.
- Mazāku uzņēmumu restrukturizācijas (t.sk. TAP) izmaksas būtu iespējams samazināt arī ar valsts daļēji finansētu konsultantu palīdzību, ciktāl to pieļauj valsts atbalsta regulējums. Šādā gadījumā vienlaikus tiktu risināta gan izmaksu, gan finanšu kompetences problēma.

4.2.5.4. TAP uzraugošās personas finansēšanas modelis

Likumā noteiktais TAP uzraugošas personas finansēšanas modelis praksē nedarbojas un rada TAP dalībniekiem papildus laika un resursu patēriņu.

Skaidrojums un pamatojums

Gan TAP subjekti, gan kreditoru pārstāvji intervijās norādīja, ka praksē nedarbojas likuma norma, kas paredz pienākumu kreditoriem maksāt atlīdzību TAP uzraugošajai personai. Parasti šī norma tiek apieta, izmantojot dažādas juridiskas konstrukcijas, kuru rezultātā ekonomiski atlīdzību samaksā pats parādnieks.

Lai gan netika identificēts neviens gadījums, kad šis apstāklis būtu bijis izšķirošs šķērslis TAP īstenošanai, varēja noprast, ka šīs normas apiešanai puses ir spiestas tērēt papildus laiku un

resursus situācijā, kad laiks un resursi ir ierobežoti. Tādējādi esošais regulējums ne tikai netiek atzīts par sapratīgu no TAP dalībnieku puses un netiek pildīts, bet arī rada nevajadzīgus sarežģījumus TAP procesā.

Rekomendācijas

Visi respondenti, kuri norādīja uz šo problēmu (t.sk. kredītiestāžu pārstāvji), uzskatīja, ka ir esošā TAP uzraugošās personas finansēšanas kārtība ir jāmaina, veicot attiecīgas izmaiņas likumā.

- Būtu jāveic likuma grozījumi, paredzot, ka atlīdzību TAP uzraugošajai personai maksā parādnieks, ja vien netiek panākta cita vienošanās.

4.2.5.5. *Ierobežojums TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna izstrādē*

Likumā noteiktais aizliegums TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna izstrādē praksē darbojas daļēji un no TAP efektivitātes viedokļa kopumā rada vairāk sarežģījumu, nekā ieguvumu.

Skaidrojums un pamatojums

No intervijām varēja spriest, ka TAP uzraugošās personas cenšas ievērot likumā noteikto ierobežojumu nepiedalīties TAP plāna izstrādē, taču nereti tas notiek formāli. Piemēram, TAP plāna sagatavotājs un TAP uzraugošā persona ir dažādas personas, taču praktizē vienā birojā.

Nozares eksperti norādīja, ka šis ierobežojums ir neloģisks no praktiskā viedokļa, jo, lai TAP uzraugošā persona varētu dot pozitīvu slēdzienu par TAP plānu, tam ir jāatbilst gan elementārām likuma prasībām, gan TAP uzraugošās personas izvirzītajiem plāna kvalitātes kritērijiem. Tāpēc, ja TAP plānu gatavo pats parādnieks vai tā pieaicināts konsultants, TAP uzraugošā persona mēdz būt spiesta sniegt norādījumus par to, kādam būtu jābūt TAP plānam, lai tas atbilstu šiem kritērijiem. Tas savukārt nonivelē starpību starp TAP plāna gatavošanu un atzinuma došanu par TAP plānu.

Kā norādīja intervētie kreditoru pārstāvji, mēdz būt gadījumi, kad TAP plāna sagatavošanā iesaistītie konsultanti savu darbu veic formāli un bez atbildības sajūtas. TAP uzraugošās personas aizliegums piedalīties TAP plāna izstrādē šo tendenci, iespējams, tikai pastiprina. Ja TAP uzraugošā persona nav iesaistīta TAP plāna izstrādē, tai ir mazāka emocionālā sasaiste ar TAP plānu un mazāka ieinteresētība, lai TAP plāns tiktu izpildīts.

Rekomendācijas

Aplūkojot ārvalstu praksi ir redzams, ka daudzās valstīs restrukturizāciju uzraugošā persona ne tikai ir tiesīga piedalīties restrukturizācijas plāna izstrādē, bet ar likumu tai pat ir uzlikts par pienākumu to darīt. Respektīvi, starptautiskajā praksē tajā netiek saskatīts interešu konflikts vai apdraudējums restrukturizācijas efektivitātei un tiesiskumam.

- Būtu ieteicams pārskatīt likumā noteikto ierobežojumu TAP uzraugošajai personai piedalīties TAP plāna sagatavošanā.
- Būtu apsverama iespēju noteikt, ka TAP uzraugošai personai ir pienākums iesaistīties TAP plāna izstrādē un vismaz daļēji uzņemt atbildību par tā īstenošanu.

4.2.5.6. TAP izmantošana nodokļu parādu restrukturizēšanai

TAP bieži var tikt izmantots, lai risinātu nodokļu parādu problēmas, t.sk. pēc nodokļu uzrēķiniem, iesaistot tajā pārējos kreditorus un vienlaikus apgrūtinot parādnieka komercdarbību. Atšķirībā no privātajiem kreditoriem, nodokļu administrācijai nav instrumentu, kā efektīvi restrukturizēt nodokļu parādus ārpus TAP.

Skaidrojums un pamatojums

TAP izmantošana nodokļu parādu problēmas risināšanai, no vienas puses, apliecina tendenci, ka nodokļu maksājumus bieži vien uzņēmēji neuzskata par prioritāriem, un ja ierobežotu finanšu līdzekļu gadījumā ir jāizvēlas, vai maksāt kredītiestādei, nozīmīgam piegādātājam vai VID, biežāk izvēlas pirmos divus.

No otras puses, lai kādi arī būtu iemesli TAP parādnieku nodokļu maksājumu problēmām, fakts, ka TAP ir visefektīvākais līdzeklis nodokļu parādu restrukturizācijai, rada vairākas praktiskas dabas problēmas.

Pirmkārt, atšķirībā no divpusējas vienošanās ar VID par jebkādiem nodokļu restrukturizācijas pasākumiem, lai izmantotu parādu restrukturizācijai TAP, parādniekam rodas papildu izmaksas, kuras mazākiem uzņēmumiem mēdz būt ļoti nozīmīgas.

Otrkārt, tas prasa papildu laika un organizatoriskos resursus, kas ir saistīti ar TAP lietas ierosināšanu, TAP plāna saskaņošanu ar kreditoriem un TAP lietas izskatīšanu tiesā.

Treškārt, ņemot vērā, ka TAP statuss apgrūtina parādnieka komercdarbību, tas arī vienlaikus apgrūtina iespējas ģenerēt naudas plūsmu, ar kuru segt nodokļu parādus. Tādējādi rodas savā ziņā apburtais loks.

Ceturtkārt, TAP izmantošana nodokļu parādu problēmas risināšanai rada izteiktu interešu sadursmi starp VID un kredītiestādēm. Jo VID šobrīd aktīvi aicina izmantot TAP tāpēc, ka tas ir efektīvākais veids, kā VID var palīdzēt nodokļu maksātājiem ar nodokļu parādu restrukturizēšanu, savukārt, kredītiestādēm TAP rada negatīvas finansiālās sekas, jo rodas pienākums veikt papildus uzkrājumus par TAP ietvaros restrukturizētajām saistībām. Tāpēc kredītiestādes ar mazāku entuziasmu piekrīt TAP un labprātāk izmanto individuālus restrukturizācijas pasākumus. Arī intervētie VID pārstāvji norādīja, ka ir bijuši gadījumi, kad, viņuprāt, perspektīvi TAP nav izdevušies kredītiestāžu rezistences dēļ.

No otras puses nav pamata arī apgalvot, ka TAP izmantošanai nodokļu problēmu risināšanā būtu tikai negatīvas sekas. Situācija nav viennozīmīga un TAP izmantošanai ir arī savas priekšrocības. Piemēram, intervētie VID pārstāvji norādīja, ka TAP gadījumā viņiem ir iespēja

iegūt daudz pilnīgāku informāciju par parādnieka pārējiem kreditoriem un ierobežot situācijas, kad tiek veikti prioritāri maksājumi atsevišķiem kreditoriem, nemaksājot VID. Uz to, ka TAP ļauj iegūt lielāku pārskatāmību pār parādnieka saistībām un darbību, norādīja arī kredītiestādes.

Rekomendācijas

Ņemot vērā, ka TAP izmantošana nodokļu restrukturizācijai ir ļoti plaši izplatīta prakse, kurai ir gan savi trūkumi, gan priekšrocības, iespējams, būtu lietderīgi šo fenomenu padziļināti izvērtēt, lai mazinātu negatīvās sekas, kas rodas, izmantojot TAP nodokļu parādu restrukturizācijai.

- Būtu apsveramas izmaiņas nodokļu likumos, kas ļautu VID īstenot ārpus TAP plašākus nodokļu parādu restrukturizācijas pasākumus, nekā tas ir šobrīd.

5. Izmantoto avotu saraksts

Normatīvie akti

1. KOMISIJAS REGULA Nr. 651/2014 (2014. gada 17. jūnijs)
2. Direktīvas projekts (COM(2016) 723 final 2016/0359(COD)), kas vērsts uz ES valstu regulējuma harmonizēšanu uzņēmumu restrukturizācijas jomā
3. Maksātnespējas likums
4. Civilprocesa likums
5. Publisko iepirkumu likums
6. Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums
7. Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likums
8. Publiskās un privātās partnerības likums
9. Likums "Par valsts ieņēmumu dienestu"
10. Uzņēmumu ienākuma nodokļu likums
11. Nodokļu atbalsta pasākuma likums
12. Likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"
13. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda vadības likums;
14. Eiropas atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likums;
15. Iekšējās drošības fonda un Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likums.
16. Eiropas ekonomisko interešu grupu likums
17. Likums "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru"
18. Administratīvo pārkāpumu kodekss
19. Krimināllikums
20. Finanšu instrumentu tirgus likums
21. Likums "Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm"
22. Komerčķīlu likums
23. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums
24. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likums
25. Aizsardzības un drošības jomas iepirkuma likums
26. Publiskās un privātās partnerības likums
27. Ministru kabineta 30.10.2018. noteikumi Nr. 661 "Kārtība, kādā maksā nodokļus, nodevas, citus valsts noteiktos maksājumus un ar tiem saistītos maksājumus un novirza tos saistību segšanai"
28. Ministru kabineta 03.05.2017. noteikumi Nr. 233 "Maksātnespējas procesa administratoru un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu disciplinārlietu noteikumi"
29. Ministru kabineta 05.11.2018. noteikumi Nr. 677 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība"

30. Ministru kabineta 07.08.2018. noteikumi Nr. 496 "Reemigrācijas atbalsta pasākuma īstenošanas, novērtēšanas un finansēšanas kārtība"
31. Ministru kabineta 24.07.2018. noteikumi Nr. 446 "Noteikumi par lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības saimnieciskās darbības veicēju aizdevumu programmu" u.c.
32. Ministru kabineta 07.02.2017. noteikumi Nr. 78 "Dabaszāģes tirdzniecības un lietošanas noteikumi"
33. Lag om företagsrekonstruktion [Uzņēmumu reorganizācijas likums]: Zviedrijas karalistes likums. Atrodams: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1996764-om-foretagsrekonstruktion_sfs-1996-764
34. Konkursloven [Bankrota likums]: Dānijas karalistes likums. Atrodams: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=158134>
35. Laki yrityksen saneerauksesta [Uzņēmumu restrukturizācijas likums]: Somijas Republikas likums. Atrodams: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930047>
36. Insolvenzordnung [Maksātnespējas likums]: Vācijas Federatīvās Republikas likums. Atrodams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html
37. Brottsbalken [Krimināllikums]: Zviedrijas karalistes likums. Atrodams: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700
38. Saneerimisseadus[Reorganizācijas likums]: Igaunijas republikas likums. Atrodams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510072017002/consolide>

Pētījumi un literatūra

1. Eiropas tiesību institūta (European Institute of Law, jeb ELI) pētījums "Biznesa glābšana maksātnespējas likumā" (Business rescue in Insolvency law), atrodams šeit: https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/Instrument_INSOLVENCY.pdf,
2. Līdsas Universitātes pētījums "Pētījums par jauno pieeju biznesa neveiksmēm un maksātnespējai.
3. Salīdzinoša juridiskā analīze par dalībvalstu regulējumu un praksi" (Study on a new approach to business failure and insolvency Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices). Atrodams šeit: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/insolvency_study_2016_final_en.pdf
4. 2018.gada pētījums "Līgumiski finanšu grūtību risinājumi likuma ēnā: Juridisks vērtējums un apskats par maksātnespējas un pirms maksātnespējas procedūrām" (The Contractualised distress resolution in the shadow of the law: Effective judicial review and oversight of insolvency and pre-insolvency proceedings). Atrodams šeit: <https://www.codire.eu/materials/>
5. E.Ostrovskā. Tiesiskās aizsardzības procesi 2015–2017: Problēmas un iespējamie risinājumi. Jurista Vārds: 19. JŪNIJS 2018 /NR. 25 (1031).
6. Torgāns Kalvis. Trieciens samākslotām tiesiskās aizsardzības shēmām. Jurista Vārds, 16. DECEMBRIS 2014 /NR. 49 (851).

Tiesu prakse

1. TIESU PRAKSES APKOPOJUMS MAKSĀTNESPĒJAS LIETĀS (judikatūras atziņas un aktuālā tiesu prakse: 2015.–2018. gada augusts), Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojs/civiltiesibas>
2. Augstākās tiesas 2013.gada 23.oktobra spriedums lietā Nr. SPC 48/2013
3. Augstākās tiesas 2014. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. [SPC-27/2014](#) (C27150012)
4. Augstākās tiesas 2015. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. [SPC-5/2015](#) (C27144014)
5. Augstākās tiesas 2015. gada 28. decembra spriedums lietā Nr. [SPC-17/2015](#) (C30557714)
6. Augstākās tiesas 2016. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. [SPC-1/2016](#) (C30447716)

Elektroniskie resursi

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0723&from=EN>
2. <http://www.codire.eu/wp-content/uploads/2018/07/Final-report-draft-of-3-July-2018.pdf>
3. <http://blog.lursoft.lv/2018/02/27/kuram-nozarem-ir-lielakie-nodoklu-paradi/>
4. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/ukrainas-spriedzis-del-prognoze-lenaku-latvijas-ekonomisko-izaugsmi.a79473/>
5. <https://www.tvnet.lv/5211562/vid-autoservisiem-nodoklu-auditos-papildus-uzrekinajis-vairak-neka-divus-miljonus-eiro>
6. https://www.iub.gov.lv/sites/default/files/upload/skaidrojums_nodoklu_neesibas_apliecinasanap_20180601.pdf
7. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/270931-likums-ka-muris-starp-taisnigumu-un-netaisnigumu-2015>
8. https://www.ficil.lv/wp-content/uploads/2018/02/Deloitte_presentation.pdf .
9. <https://www.firmas.lv/lbgpp/2016/articles/virsnozares>
10. <http://blog.lursoft.lv/2018/02/27/kuram-nozarem-ir-lielakie-nodoklu-paradi/>
11. https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/uznemejdaribas_vide/
12. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/spruda-lieta-par-kisezera-zemes-aferu-apsudzari-bijuso-tieslietu-ministrijas-amatpersonu-lusi.a271009/>
13. <https://nra.lv/skandalozu/213139-peltes-ipasumi-lieta-starp-aizdomas-turetajiem-spruds-un-vina-dzivesbiedre.htm>
14. <http://www.la.lv/verienigais-kisezera-zemes-darjums-lusa-darjumu-apmaksajis-spruda>

Pielikumi

Pielikums Nr. 1. Anotācija Pētījumam

Pētījums

Pētījums "Par tiesiskās aizsardzības procesa regulējuma efektivitāti", identifikācijas Nr. MKD 2018/2.

Pētījums izstrādāts latviešu valodā, to veido ievads, divas analīzes daļas, secinājumi un priekšlikumi. Pētījuma apjoms ir 78 lpp., tajā iekļauti 24 attēli un 8 tabulas. Atsauces uz izmantotajiem avotiem norādītas attiecīgās lapaspuses apakšā.

Pētījuma kopsavilkums

Pētījuma mērķis ir identificēt problēmjautājumus TAP tiesiskajā regulējumā un tā piemērošanas praksē un sagatavot pamatotus priekšlikumus, kas ļautu novērst konstatētās problēmas, un veicinātu TAP piemērošanu.

Nozīmīgākie secinājumi ir:

- Uzņēmējiem pietrūkst finanšu pratības, gan ikdienas darbībā, gan risinot finanšu grūtības. TAP ietvaros tiek restrukturizēti parādi, nepietiekami pievēršoties komercdarbības restrukturizācijai.
- Uzņēmumi novēloti risina finanšu grūtības, t.sk. novēloti uzsāk TAP, novēloti sāk izstrādāt TAP plānu un saskaņot to ar kreditoriem
- TAP statuss apgrūtina parādnieku komercdarbību. Piegādātāji lielākoties pieprasa priekšapmaksu, var būt rezervēta attieksme no klientiem un apgrūtinātas iespējas iegūt jaunus pasūtījumus.
- Pastāv faktiskā nevienlīdzība starp TAP kreditoriem, jo nenodrošināto kreditoru vidū mēdz būt neoficiāli prioritārie kreditori, kuru prasījumi tiek segti pilnā apmērā, t.sk. ārpus TAP plāna. Tas tiek darīts gan pēc parādnieka iniciatīvas, lai saglabātu labas attiecības un sadarbību nākotnē, gan pēc kreditora pieprasījuma, kā priekšnoteikums turpmākai sadarbībai. Jo īpaši, ja piegādātāju ir grūti vai neiespējami aizstāt.
- TAP tiek bieži izmantoti negodprātīgi un pretēji mērķim: lai novilcinātu piedziņu un, lai "sagatavotu" uzņēmumu maksātnespējas procesam, t.sk. "pārceltu" uzņēmuma biznesu uz citu uzņēmumu, atsavinātu atsevišķus aktīvus vai koriģētu grāmatvedības dokumentus.
- TAP tiek izmantots nodokļu saistību dzēšanai, t.sk. pēc nodokļu uzrēķiniem, iesaistot tajā pārējos kreditorus un vienlaikus apgrūtinot parādnieka komercdarbību. Atšķirībā no privātajiem kreditoriem, nodokļu administrācijai nav instrumentu, kā efektīvi restrukturizēt nodokļu parādus ārpus TAP.

Nozīmīgākās rekomendācijas ir:

- Finanšu problēmu identificēšanas un brīdināšanas sistēma izveide.
- Uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi, uzņēmēju apmācības finanšu jautājumos un par to, kā rīkoties finansiālo grūtību gadījumā.
- Juridiskās atbildības prakses attīstīšana TAP subjektiem.

- Mehānismi, kā mazināt sekas kreditoram gadījumā, ja TAP parādnieks nav īstenojis TAP un nav izpildījis TAP laikā uzņemtās saistības.
- Atvieglota restrukturizācijas procedūra mazajiem uzņēmumiem.
- Atcelt likuma normu, kas paredz uzraugošās personas pakalpojumu apmaksāšanu no kreditoru līdzekļiem.
- Juridiskas atbildības ieviešana par kreditoru vienlīdzības principa pārkāpumiem.
- Izmaiņas nodokļu likumos, kas ļautu VID īstenot ārpus TAP tādus pašus nodokļu restrukturizācijas pasākumus, kādus tas šobrīd ir tiesīgs īstenot TAP ietvaros.

Galvenās pētījumā aplūkotās tēmas

TAP piemērošanas efektivitāte, TAP statistika, TAP subjektu attieksme un pieredze ar TAP, TAP kreditoru attieksme un pieredze ar TAP, ārvalstu pieredzes analīze, normatīvā regulējuma efektivitātes analīze.

Pētījuma pasūtītājs

Pasūtītājs: Maksātnešpējas kontroles dienests

Reģistrācijas numurs: 900015287943

Adrese: Mārstaļu iela 19, Rīga, LV – 1050

Pētījuma īstenotājs

Izpildītājs: Pašnodarbināta persona Artūrs Zandersons un piesaistītais pētnieks Helmutš Jauja

Reģistrācijas numurs: 28048810614

Adrese: Avotu iela 1-3, Rīga, LV - 1050

Pētījuma īstenošanas gads

Pētījums īstenots 2018.gadā

Pētījuma finansēšanas summa un finansēšanas avots

Pētījuma kopējās izmaksas nepārsniedz EUR 34'000.00 (trīsdesmit četri tūkstoši euro, 00 centi)

Pētījuma klasifikācija

Padziļinātas analīzes pētījums

Politikas joma, nozare

Tiesiskās aizsardzības procesa piemērošana

Pētījuma ģeogrāfiskais aptvērums

Visa Latvija

Pētījuma mērķa grupa/-as

Uzņēmumi - TAP subjekti, uzņēmumi, kuri bijuši kreditori TAP procesā

Pētījumā izmantotās metodes pēc informācijas ieguves veida:

- 1) tiesību aktu vai politikas plānošanas dokumentu analīze
- 2) statistikas datu analīze
- 4) padziļināto/ekspertu interviju veikšana un analīze
- 7) kvantitatīvās aptaujas veikšana un datu analīze

Kvantitatīvās pētījuma metodes

Aptaujas izlases metode – TAP subjekti, kreditori TAP procesā, Latvijā darbojošies uzņēmumi

Aptaujāto respondentu skaits – 114 respondenti

[Kvalitatīvās pētījuma metodes](#)

Padziļināto/ekspertu interviju skaits – 35 intervijas

[Izmantotās analīzes grupas](#)

TAP subjekti, nodrošinātie kreditori TAP procesā, nenodrošinātie kreditori TAP procesā

[Pētījuma pasūtītāja kontaktinformācija](#)

Tālrunis: 6 7099100

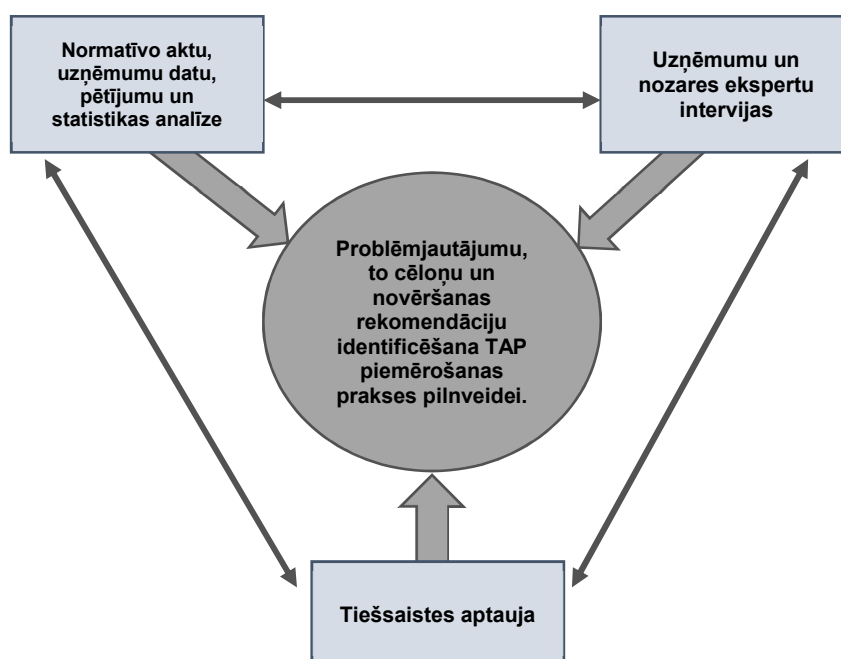
Fakss: 6 7099118

E-pasts: mkd@mkd.gov.lv

Pielikums Nr. 2. Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķu sasniegšanai izmantotas dažādas metodes, kas ļauj apzināt un identificēt uz faktiem balstītus secinājumus par TAP piemērošanas problēmjautājumiem un sniegt rekomendācijas to novēršanai. Atbilstoši Pētījuma pieejai, izmantoti trīs galvenie informācijas ieguves un apstrādes elementi, kas nepieciešami informācijas pārbaudes triangulācijas veikšanai, tādējādi nodrošinot augstāku secinājumu un rekomendāciju precizitāti.

Pētījumā izmantoti šādi informācijas ieguves un apstrādes elementi:

1. **Normatīvo aktu, uzņēmumu datu, pētījumu un statistikas analīze** ļauj noteikt likumsakarības, identificēt pastāvošos problēmjautājumus un to radītās sekas ilgtermiņā, t.sk. ārvalstu pieredzi.
2. **Uzņēmumu un nozares ekspertu intervijas** balstītas uz identificēto problēmjautājumu padziļinātu izpēti un iespējamo risinājumu identificēšanu, padziļināti izpētot TAP iesaistīto pušu pieredzi un sadarbību.
3. **Tiešsaistes aptauja**, kas ietver dažādus uzņēmumus, t.sk. uzņēmumus, kuri iesnieguši TAP, bijuši kreditori, kā arī uzņēmumus, kuriem nav bijusi saskare ar TAP, lai noskaidrotu vispārīgu kvantitatīvu pieredzi TAP piemērošanā un pārbaudītu izvirzīto problēmjautājumu aktualitāti.

Informācijas ieguves un apstrādes elementu realizācijā tika pielietotas vairākas pētījumu metodes, kā arī pētāmo subjektu izlases.

Statistikas analīze

Dažādu avotu statistikas datu un pētījumu analīze par Pētījumā apskatīto laika periodu, ar mērķi gūt padziļinātu izpratni.

Kopumā iegūta un analizēta informācija par 1 180 TAP subjektiem un 391 ĀTAP subjektu.

Statistikas datu analīze veikta visiem Lursoft datu bāzēm par visiem TAP un ĀTAP subjektiem, t.sk.

- Ierosināto TAP skaita dinamika (n=1 080);
- Pasludināto TAP skaita dinamika (n=300);
- Izpildīto TAP skaita dinamika (n=45);
- TAP noraidīšanas iemesli (n=768);
- Pārtraukto TAP skaita dinamika (n=36);
- TAP notikumu izpildes analīze;
- ĀTAP ierosināto, pasludināto un izpildīto lietu analīze (n=391);
- TAP subjektu vispārīgs apskats, t.sk. uzņēmumu nozare, vecums, apgrozījums, u.c. rādītāji;
- TAP subjektu statuss pēc TAP plāna izpildes;
- TAP uzraugošo personu kvalifikācijas analīze.

Uzņēmumu finanšu datu analīze

Uzņēmumu, t.sk. TAP subjektu, saimnieciskās darbības, finanšu rezultātu u.c. darbības rezultātu analīze balstoties uz publiski pieejamiem datiem, kas iegūti no Lursoft datu bāzēm, kas satur datus no dažādiem valsts reģistriem, piemēram, komercreģistra, maksātspējas reģistra u.c.

Uzņēmumu finanšu datu analīzes ietvaros veikta uzņēmumu apgrozījuma, bruto maržas, pašu kapitāla un likviditātes rādītāju analīze. Analīzes ietvaros tiek novērtēti vidējie un mediānas rādītāji, lai iegūtu vispusīgu ieskatu tendencēs.

Uzņēmumu datu analīze veikta atšķirīgām uzņēmumu grupām dažādā apjomā:

- **Vispārēja TAP subjektu finanšu rādītāju analīze:**
 - analīzē iekļauti TAP un ĀTAP (kopā 1 471) subjekti, par kuriem pieejami konkrēto saimnieciskās darbības rādītāju raksturojoši dati;
 - Finanšu rādītāju izmaiņu tendenču analīze piecu gadu periodā līdz TAP vai ĀTAP ierosināšanas brīdim.
- **TAP subjektu finanšu analīze pirms TAP ierosināšanas:**
 - analīzē veikta 26 TAP subjektu finanšu rādītāju izmaiņas 3-5 gadu periodā pirms TAP ierosināšanas;

- 9 subjekti, kuriem tika ierosināts TAP, bet tas netika pasludināts, 12 subjekti, kuriem TAP tika pasludināts, bet netika izpildīts, un 5 subjekti, kuriem TAP tika izpildīts;
- Pētījumā noteiktajos laika periodu ietvaros aptverot noraidītos, pasludinātos un izbeigtos TAP:
 - 2010. gada 1. novembris – 2014. gada 31. decembris: 6 uzņēmumi, no kuriem TAP plāns izpildīts 3 subjektiem;
 - 2015. gada 1. janvāris – 2017. gada 30. jūnijs: 15 uzņēmumi, no kuriem TAP plāns izpildīts 2 subjektiem;
 - no 2017. gada 1. jūlija: 5 uzņēmumi.
- **TAP subjektu finanšu analīze pēc TAP izpildes:**
 - analīze veikta 23 TAP subjektiem, kuri veiksmīgi izpildījuši TAP;
 - veikta uzņēmumu finanšu rādītāju izmaiņu analīze pēc TAP izpildes.
- **TAP plānos iekļautās uzņēmumu finanšu informācijas izvērtējums:**
 - analīze veikta 12 TAP subjektiem, kuri veiksmīgi izpildījuši TAP;
 - uzņēmumi, kuriem pasludināts TAP, bet plāns nav izpildīts (8) un uzņēmumi, kuru plāns veiksmīgi izpildīts (4).

Tiesu prakses analīze

Pētījuma ietvaros tika veikta 76 tiesas spriedumu analīze proporcionāli vienlīdzīgi aptverot noraidītos, pasludinātos un izbeigtos TAP šādos periodos:

- 2015. gada 1. janvāris – 2017. gada 30. jūnijs;
- no 2017. gada 1. jūlija.

Tiesas spriedumi tika pieprasīti no Tiesu administrācijas atbilstoši padziļinātājā uzņēmumu datu analīzē identificētajiem uzņēmumiem.

Tiesas spriedumu analīzes mērķis ir identificēt galvenos problēmjasūtājumus konkrētu uzņēmumu spriedumos un tiesas lēmumu pamatojumus un cēloņus, kā arī kopsakarības starp pieņemtajiem lēmumiem, uzņēmumu sniegto informāciju, TAP plāniem, finanšu rezultātiem u.c. aspektiem.

Tiesu spriedumu analīzē tika apskatīti šādi jautājumi:

- TAP (finanšu grūtību) iemesls;
- TAP noraidīšanas/ izbeigšanas iemesls;
- Kreditoru sastāvs un proporcija;
- Kreditoru iebildumi;
- TAP metodes:
 - a) parādu restrukturizācija,
 - b) uzņēmuma restrukturizācija.
- TAP izdevumi un izmaksas;

- TAP plāns un grozījumi TAP plānā;
- Cits svarīgi jautājumi.

Normatīvā regulējuma analīze

Pētījuma ietvaros veikta normatīvā regulējuma analīze šādos periodos:

- 2010. gada 1. novembris – 2014. gada 31. decembris;
- 2015. gada 1. janvāris – 2017. gada 30. jūnijs;
- no 2017. gada 1. jūlija.

Normatīvā regulējuma analīzes ietvaros identificētas galvenās izmaiņas TAP regulējošajos normatīvajos aktos, kas likumsakarīgi var ietekmēt iesniegto un ierosināto TAP skaitu.

Normatīvā regulējuma analīze veikta saskaņā ar izpētītajiem TAP statistikas datiem un uzņēmumu analīzi, identificējot kopsakarības starp ierosinātajiem TAP, to rezultātiem un uzņēmumu saimnieciskās darbības rādītājiem un iesniegtajiem dokumentiem atbilstoši tā brīža normatīvajam regulējumam. Ņemta vērā izmaiņu ietekme uz TAP skaitu, ilgumu, rezultātu u.c. raksturlielumiem.

Tāpat normatīvo aktu izmaiņu vērtējums gūts no uzņēmumu pārstāvju un nozares ekspertu viedokļa attiecībā uz veiktajām izmaiņām un to ietekmes vērtējumu.

Ārvalstu labākās prakses un tiesiskā regulējuma analīze

Ārvalstu prakses izpētes mērķis ir noteikt vai līdzīgas problēmas pastāv arī citās valstīs un veidus kā šīs problēmas tiek risinātas. Ārvalstu prakses un normatīvā regulējuma izpētē ņemtas vērā dažādu valstu uzņēmējdarbības īpatnības, normatīvā regulējuma atšķirības un makroekonomiskā vide.

Ārvalstu labākā prakses analīze veikta ņemot vērā identificētās problēmas Latvijā. Informācija par ārvalstu pieredzi gūta no šādiem avotiem:

- Statistika no publiski pieejamās informācijas;
- Ekspertu intervijas.

Secinājumi no ārvalstu prakses un normatīvā regulējuma izpētes apkopoti Pētījumā, kā arī iekļauti rekomendāciju izstrādē.

Ārvalstu prakses izpētes ietvaros aplūkots 5 Eiropas Savienības dalībvalstu normatīvais regulējums un prakse : Somijas, Vācijas, Dānijas, Zviedrijas un Igaunijas.

Ārvalstu prakses izpētes ietvaros veiktas konsultācijas ar šādiem valstu ekspertiem:

Somija:

- Helena Kontkanen: Somijas Maksātnespējas Ombudsmens.
- Pekka Jaatinen: pieredzējis advokāts un maksātnespējas praktiķis, Skandināvijas - Baltijas valstu maksātnespējas ekspertu darba grupas loceklis.

Vācija:

- Volfgans Cenkers: maksātnespējas tiesību eksperts un pasniedzējs Humbolta Universitātē Berlīnē.

Dānija:

- Anders Orgaards: Aalborgas Universitātes profesors, specializējies maksātnespējas tiesībās.

Zviedrija:

- Mareks Kellers: Upsalas Universitātes doktorands un maksātnespējas tiesību pētnieks.
- Markus Ehrenpils: Upsalas Universitātes doktorands un maksātnespējas tiesību pētnieks.

Igaunija:

- Pauls Varuls: advokāts un vecākais partneris advokātu birojā TGS Baltic, bijušais Tartu Universitātes profesors, specializējies maksātnespējas tiesībās.

Nīderlande:

- Jans - Gerts Van Boons: Leidenes Universitātes pētnieks, specializējies maksātnespējas tiesībās.

Latvijas un ārvalstu ekspertu veikti pētījumi

Ārvalstu ekspertu un Latvijas nozares pētījumu un apkopojumu analīze, lai gūtu ieskatu ārvalstu TAP aktualitātēs, t.sk. regulējumā, procesu efektivitātē un labākajā praksē, kā arī identificētu problēmjasautājumus.

Ekspertu pētījumu izpētes ietvaros veikta šādu pētījumu analīze:

- Eiropas tiesību institūta (European Institute of Law, jeb ELI) pētījums "Biznesa glābšana maksātnespējas likumā" (Business rescue in Insolvency law), atrodams šeit: https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/Instrument_INSOLVENCY.pdf,
- Līdsas Universitātes pētījums "Pētījums par jauno pieeju biznesa neveiksmēm un maksātnespējai.
- Salīdzinoša juridiskā analīze par dalībvalstu regulējumu un praksi" (Study on a new approach to business failure and insolvency Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices). Atrodams šeit: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/insolvency_study_2016_final_en.pdf
- 2018.gada pētījums "Līgumiski finanšu grūtību risinājumi likuma ēnā: Juridisks vērtējums un apskats par maksātnespējas un pirms maksātnespējas procedūrām" (The Contractualised distress resolution in the shadow of the law: Effective judicial

review and oversight of insolvency and pre-insolvency proceedings). Atrodams šeit: <https://www.codire.eu/materials/>

- E.Ostrovskā. Tiesiskās aizsardzības procesi 2015–2017: Problēmas un iespējamie risinājumi. Jurista Vārds: 19.06.2018 /NR. 25 (1031).
- Torgāns Kalvis. Trieciens samākslotām tiesiskās aizsardzības shēmām. Jurista Vārds, 16.12.2014 /NR. 49 (851).

Uzņēmumu pārstāvju un ekspertu intervijas

Uzņēmumu un ekspertu intervijas organizētas ar mērķi identificēt raksturīgākos TAP problēmjautājumus, gūt ieskatu dažādu iesaistīto pušu pieredzē, kā arī pārbaudīt iepriekš identificētos secinājumus.

Kopumā veiktas 35 intervijas ar šādiem TAP iesaistīto pušu pārstāvjiem:

- Intervijas ar 16 uzņēmumu pārstāvjiem - TAP subjektiem, t.sk.:
 - 7 Mazi uzņēmumi no pakalpojumu, ražošanas un pārvadājumu nozarēm;
 - 7 Vidēji uzņēmumi no pakalpojumu, Informācijas tehnoloģiju, būvniecības un pārvadājumu nozarēm;
 - 2 Lielu uzņēmumi no ražošanas un pakalpojumu nozarēm.
- Intervijas ar 5 finanšu nozares kreditoru – banku - pārstāvjiem.
- Intervijas ar 6 nenodrošināto kreditoru pārstāvjiem.
- Intervija ar Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvjiem.
- Intervijas ar 3 maksātnespējas procesa administratoriem.
- Intervijas ar 2 tiesnešiem.
- Intervija ar 1 restrukturizācijas konsultāciju uzņēmuma pārstāvjiem.

Intervijas tika organizētas un vadītas saskaņā ar vienotu interviju struktūru, lai nodrošinātu maksimāli vienlīdzīgu informācijas tvērumu un salīdzināmus rādītājus. Interviju struktūra tika saskaņota arī ar veikto tiešsaistes aptauju struktūru, lai gūtu kvantitatīvu un kvalitatīvu ieskatu Pētījuma priekšmetā.

Tiešsaistes aptauja

Lai gūtu pēc iespējas plašāku viedokli par TAP procesu un informāciju triangulācijas veikšanai un izvirzīto problēmjautājumu pārbaudei, tika realizēta kvantitatīva uzņēmumu – TAP subjektu -, iesaistīto pušu pārstāvju, kreditoru un vispārīga uzņēmumu pārstāvju elektroniska tiešsaistes aptauja.

Aptauja tika veikta ar mērķi noteikt dažādu uzņēmumu, t.sk. TAP subjektu un kreditoru, viedokli par TAP procesu, iepriekšējo pieredzi un gūt rekomendācijas uzlabojumiem. Papildus aptauja ļauj identificēt uzņēmumu pārstāvju subjektīvo attieksmi pret TAP un ieskatu ar TAP procesu saistītajos sociālajos un psiholoģiskajos aspektos.

Lai gūtu pēc iespējas plašāku viedokli par TAP, aptauja tika nosūtīta dažādām uzņēmumu mērķu grupām, izmantojot sadarbības partneru atbalstu:

- **TAP subjekti**, kuri ietverti Maksātspējas reģistrā. Kopumā Mērķa grupas uzdevums ir sniegt ieskatu TAP iesniedzēja pieredzē.

Aptauja TAP subjektiem tika nosūtīta sadarbībā ar Maksātspējas kontroles dienestu.

- **Finanšu nozares kreditori** – finanšu kreditori, bankas u.c. kredītiestādes, lai gūtu ieskatu TAP finanšu kreditoru pieredzē. Aptauju finanšu nozares kreditoriem nosūtīja Pētījuma autori.
- **Latvijā darbojošies uzņēmumi** - pēc iespējas plašāks Latvijā darbojošos uzņēmumu loks, lai gūtu ieskatu dažādu uzņēmumu pārstāvju zināšanās par TAP un, iespējams, kreditora lomu TAP procesā.

Vispārīgā uzņēmumu aptauja tika nosūtīta sadarbībā ar šādām nozaru un uzņēmumu organizācijām un publiskām personām:

- LTRK;
- LDDK;
- Vidzemes plānošanas reģions;
- Latgales plānošanas reģions;
- Zemgales plānošanas reģions;
- Kurzemes plānošanas reģions.

Aptaujas svarīgākie raksturlielumi:

- Aptauja tika realizēta laika posmā no 2018.gada 16.oktobra līdz 2018.gada 5.novembrim.
- Aptauju bija iespējams aizpildīt 3 valodās – latviešu, angļu un krievu.
- Kopumā aptaujas jautājumi tika nosūtīti vairāk nekā 2 500 adresātiem, t.sk. aptuveni 1 100 TAP subjektiem.

Uz Pētījuma Gala ziņojuma izstrādes brīdi saņemtas 114 uzņēmumu pārstāvju atbildes.

Pielikums Nr. 3. Interviju jautājumu struktūra

Interviju jautājumi TAP subjektiem

1. Realizētā procesa veids (TAP/ĀTAP).
2. Uzņēmuma raksturojums (darbības nozare/lielums/apgrozījums/darbinieku skaits).
3. Finansiālo grūtību cēlonis.
4. Kādēļ izmantoja TAP?
5. Izmantotās TAP metodes.
6. Kā tika veikta uzņēmuma restrukturizācija?
7. Ieguvumi no TAP.
8. Kreditoru attieksme pret TAP.
9. TAP saskaņošanas process.
10. TAP statusa radītie darbības ierobežojumi.
11. Vai TAP tika sākts laicīgi?
12. Ja uzņēmums likvidēts, vai to bija iespējams glābt?
13. Sadarbība ar konsultantiem.
14. TAP izmaksas.
15. Pieredze sadarbībā ar TAP subjektu un TAP procesu.
16. Piedziņas prakse un raksturīgākās problēmas.
17. Viedoklis par TAP procedūru.
18. Viedoklis par TAP tēlu.
19. Novērotās problēmas.
20. Ierosinājumi uzlabojumiem.

Interviju jautājumi nodrošinātajiem un nenodrošinātajiem kreditoriem

1. Pieredze sadarbībā ar TAP subjektu un TAP procesu.
2. Piedziņas prakse un raksturīgākās problēmas.
3. Parādnieka finansiālo grūtību cēloņi.
4. Vai parādnieki sāk risināt finansiālās grūtības savlaicīgi?
5. Kad būtu jāuzsāk finansiālo grūtību risināšana?
6. Biežāk izmantotie finansiālo grūtību risinājumi.
7. Kāpēc izvēlas izmantot TAP?
8. Vai parādnieki stāsta patiesību?
9. Kreditora attieksme pret uzņēmumiem, kuri izmanto TAP.
10. Kad saskaņo TAP plānu?
11. Sadarbība ar citiem kreditoriem.
12. Sadarbība ar parādnieka konsultantiem.
13. Viedoklis par TAP procedūru.
14. Viedoklis par TAP tēlu.
15. Novērotās problēmas.
16. Ierosinājumi uzlabojumiem.

Interviju jautājumi ekspertiem un administratoriem

1. Statuss (konsultants/administrators/experts)
2. Pieredze ar TAP.
3. Privātu restrukturizāciju pieredze.
4. Kāpēc uzņēmumiem radušās finansiālās grūtības?
5. Kāpēc izvēlas TAP?
6. Kā vērtē alternatīvas TAP?
7. Cik daudz zina par TAP?
8. Kādi uzņēmumi izmanto TAP?
9. Vai parādnieki ir atklāti pret kreditoriem?
10. Pieredze ar negodprātīgiem TAP.
11. Kādos gadījumos kreditori piekrīt TAP?
12. Kreditoru savstarpējā komunikācija.
13. Pieredze ar TAP konsultantu izmantošanu.
14. TAP uzsākšanas savlaicīgums.
15. TAP parādnieku dzīvotspējas vērtējums.
16. TAP metodes un to izmantošana.
17. Uzņēmuma restrukturizācijas pieredze.
18. Uzņēmuma pāreja TAP.
19. Kreditoru ierosināts TAP.
20. TAP regulējuma efektivitāte.
21. Uzraugošās personas loma TAP.
22. TAP finansēšana.
23. Vai nepieciešams atsevišķs TAP likums?
24. Viedoklis par TAP procedūru.
25. Viedoklis par TAP tēlu.
26. Novērotās problēmas.
27. Ierosinājumi uzlabojumiem.

Pielikums Nr. 4. Aptaujas jautājumu struktūra

1. Pamatinformācija

1.2. Kurā reģionā atrodas Jūsu uzņēmums?

- a Rīga
- b Kurzeme
- c Latgale
- d Vidzeme
- e Zemgale

1.3. Uzņēmuma darbības nozare

CITI PAKALPOJUMI
LAUKSAIMNIECĪBA, MEŽSAIMNIECĪBA UN ZIVSAIMNIECĪBA
VAIRUMTIRDZNIECĪBA UN MAZUMTIRDZNIECĪBA; AUTOMOBILU UN MOTOCIKLU REMONTS
APSTRĀDES RŪPNIECĪBA
BŪVNICĪBA
INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI
TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA
MĀKSLA, IZKLAIDE UN ATPŪTA
VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE
IZGLĪTĪBA
PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI
IEGUVES RŪPNIECĪBA UN KARJERU IZSTRĀDE
ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA
ELEKTROENERĢIJA, GĀZES APGĀDE, SILTUMAPGĀDE UN GAISA KONDICIONĒŠANA
OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU
ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA
VALSTS PĀRVALDE UN AIZSARDZĪBA; OBLIGĀTĀ SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA

1.4. Uzņēmuma vecums

Brīva atbilde

1.5. Uzņēmuma darbinieku skaits

- a 1 - 9 darbinieki
- b 10 - 49 darbinieki
- c 50 - 249 darbinieki
- d vairāk nekā 249 darbinieki

1.6. Kāds ir Jūsu uzņēmuma vidējais apgrozījums par pēdējiem 3 gadiem?

Brīva atbilde

1.7. Anketas aizpildītāja pozīcija uzņēmumā

- a uzņēmuma īpašnieks
- b uzņēmuma vadītājs/vadošais darbinieks
- c grāmatvedis
- d jurists
- e cits (paskaidrojiet)

2. Pieredze ar procedūrām

- 2.1. Vai Jūsu uzņēmumam bijušas problēmas norēķināties?**
 Jā
 Nē
- 2.2. Vai Jūsu uzņēmumam ir bijuši debitori, kuriem bijušas problēmas ar norēķiniem?**
 Jā
 Nē
- Lūdzu atzīmējiet atbilstošu atbildi par Jūsu uzņēmuma pieredzi**
 Jūsu uzņēmumam ir bijušas problēmas norēķināties ar kreditoriem.
 Jūsu uzņēmumam ir debitori, kuriem bijušas problēmas ar norēķiniem.
- 2.3. Kā Jūsu uzņēmums rīkojās, lai nokārtotu saistības?**
- a Vienojās par norēķinu termiņa pagarināšanu
 - b Aizņēmas naudu
 - c Piesaistīja investorus
 - d Atsavināja uzņēmuma aktīvus
 - e Samazināja darbinieku skaitu
 - f Samazināja izmaksas
 - g Īstenoja tiesiskās aizsardzības procesu
 - h Sāka maksāt algas "aploksnē"
 - j Sāka lielāku daļu algas maksāt "aploksnē"
 - k Kreditoram samaksāja saistīts uzņēmums vai persona
 - l Neko speciāli nedarīja, situācija pati atrisinājās
 - m Saistības nebija izdevīgi nokārtot, tāpēc uzņēmums nonāca maksātnespējas procesā
 - n cits
- 2.3.a Kad jūsu uzņēmums parasti sāk aktīvi rīkoties, lai risinātu finanšu grūtības?**
 pirms ir iestājies termiņš maksāt, ja ir redzams, ka nebūs iespēju laikus nokārtot kārtējos
- a maksājumus
 - b tad kad ir pienācis maksājumu termiņš, bet nav līdzekļu par ko maksāt
 - c pēc tam, kad maksājumi ir kavēti līdz vienam mēnesim
 - d pēc tam kad maksājumi ir kavēti vismaz vienu mēnesi un ilgāk
 - e kad kreditori uzsākuši piedziņas darbības
 - f cits
- 2.4. Kā jūsu uzņēmums visbiežāk rīkojās, lai atgūtu debitoru parādus?**
- a Veic sarunas ar debitoriem un vienojās par saistību nokārtošanu
 - b Vēršas ar prasību tiesā
 - c Piesaka parādnieka maksātnespēju
 - d Piedraud parādniekam ar maksātnespējas pieteikšanu
 - e Brīdina parādnieku, ka informācija par parādu tiks publiskota
 - f Brīdina parādnieku, ka tiks pārtraukta sadarbība, t.sk.ar saistītajiem uzņēmumiem
 - g Piesaista neregistrētus parādu piedzinējus
 - h Nodod prasījumus parādu oficiāli reģistrētiem parādu piedzinējiem
 - i Nedara neko
 - j Cits
- 2.5. Lūdzu paskaidrojiet savu pieredzi ar Tiesiskās aizsardzības procesu**
 Uzņēmums ir ierosinājis TAP

3. Pieredze ar TAP izmantošanu

- 3.1. Lūdzu, novērtējiet cik lielā mērā minētie faktori bija iemesls TAP uzsākšanai?**
- a Nodokļu parādi
 - b Nenokārtoti maksājumi kredītiestādēm
 - c Nenokārtoti maksājumi citiem kreditoriem (piegādātājiem utt.)
 - d Debitoru parādu pieaugums (klienti utt.)
 - e Neparedzētu biznesa risku iestāšanās
 - f Nodokļu politika
 - g Uzņēmuma vadības kļūdas
- 3.1a. Lūdzu, novērtējiet ieguvumus no TAP procesa?**
- a Laiks sarunām ar kreditoriem
 - b Laiks finanšu līdzekļu piesaistei
 - c Iespēja sakārtot/pārveidot uzņēmuma darbību
 - d Iespēja piesaistīt specialistu finanšu krīzes risināšanai
 - e Iespēja atlikt / daļēji dzēst saistības
 - f Iespēja pasargāt uzņēmumu no maksātnespējas
 - g Iespēja saglabāt uzņēmuma reputāciju
 - h Iespēja saglabāt uzņēmuma licences, atļaujas u.c. intelektuālo īpašumu
 - i Iespēja iegūt aizsardzību pret kreditoriem
 - j Iespēja samazināt nodokļu parādus
 - k Cits
- 3.2. Kurā gadā Jūsu uzņēmums uzsāka TAP?**
- brīvā formā
- 3.3. Kāds bija TAP procesa rezultāts?**
- a TAP tika apstiprināts, uzņēmums tika restrukturēts un atjaunota maksātpēja
 - b TAP tika apstiprināts, bet vēlāk iestājās maksātnespēja
 - c TAP tika noraidīts
- 3.4. Lūdzu, norādiet TAP noraidīšanas galvenos iemeslus**
- a Uzņēmums nepaspēja sagatavot TAP pasākumu plānu
 - b TAP plānu neapstiprināja kreditori
 - c TAP plānu kreditori apstiprināja, bet noraidīja tiesa
 - d Cits
- 3.5. Lūdzu, norādiet galvenos iemeslus, kādēļ tomēr iestājās uzņēmuma maksātnespēja**
- a TAP plāns paredzēja pārāk optimistiskas prognozes par ieņēmumiem
 - b Bija nepietiekami samazināti kreditoru prasījumi
 - c Netika novērsti trūkumi uzņēmuma darbībā, kas bija izraisījuši finanšu grūtības
 - d TAP bija uzsākts par vēlu
 - e Uzņēmums nevarēja pilnvērtīgi darboties, tāpēc, ka tam bija TAP statuss
 - f TAP uzsākšanas mērķis nebija uzņēmuma maksātpējas atjaunošana
 - g Cits
- 3.6. Lūdzu novērtējiet sava uzņēmuma pieredzi ar TAP izmantošanu**
- a Vispārīgas informācijas pieejamība par TAP

- b Informācijas par TAP procesu un iesniedzamajiem dokumentiem kvalitāte
- c TAP pieteikuma sagatavošana un iesniegšana
- d TAP plāna izstrāde
- e TAP plāna saskaņošana
- f Sadarbība ar Tiesu
- g Sadarbība ar TAP uzraugošo personu (administratoru)
- h Sadarbība ar Nodokļu administrāciju (Valsts ieņēmumu dienestu)
- i Ar TAP saistīto izmaksu apmērs

3.6.a Kur Jūs ieguvāt informāciju par TAP?

- a internetā
- b pastāstīja cits uzņēmējs
- c ieteica konsultants
- d informatīvā seminārā
- e cits

Vai Jūsu uzņēmums piesaistīja ārējos konsultantus TAP procesā? Ja jā, lūdzu novērtējiet pieredzi.

3.7.

Brīva atbilde

3.8. Vai Jūsprāt uzņēmums TAP procedūru uzsāka laicīgi? Paskaidrojiet savu atbildi.

Brīva atbilde

3.9. Vai likumā noteiktais laiks (2 + 1 mēneši) TAP plāna izstrādei un saskaņošanai ir pietiekams

Brīva atbilde

3.9a Kāds Jūsprāt ir optimālais TAP plāna saskaņošanas termiņš?

Brīva atbilde

3.10. Vai Jūsprāt parādnieka atļautā rīcība un pienākumi TAP laikā ir pietiekoši skaidri noteikti?

- a Jā, pietiekoši skaidri
- b Nē, nepieciešami nelieli skaidrojumi
- c Nē, nav skaidri

3.11. Lūdzu, novērtējiet cik lielā mērā zemāk minētie faktori traucēja TAP piemērošanai

- a Rīcība uzsākta novēloti
- b Sarunas ar kreditoriem uzsāktas novēloti
- c Uzņēmuma vadības nespēja veikt nepieciešamos pasākumus
- d Grūtības TAP saskaņošanai ar kreditoriem
- e Piegādātāju negatīvā attieksme, uzzinot par TAP
- f Finansiālās situācijas pasliktināšanās plāna izstrādes laikā
- g Uzraugošās personas nepietiekoša izpratne par uzņēmuma un parādnieka vajadzībām
- h Cits

3.12. Lūdzu, novērtējiet Jūsu uzņēmuma kreditoru attieksmi pret TAP procedūru?

- a Kreditori (piegādātāji, sadarbības partneri u.c.)
- b Kredītiestādes
- c Nodokļu administrācija (Valsts ieņēmumu dienests)
- d Cits

3.13. Lūdzu, norādiet jūsu prāt galvenos iespējamus iemeslus nesaskaņām ar kreditoriem

- a Rīcība uzsākta novēloti
- b Sarunas ar kreditoriem uzsāktas novēloti

- c Uzticēšanās trūkums
- d Iebildumi, neizpratne par TAP procesu
- e Iepriekšēju solījumu neturēšana pret kreditoriem
- f Savstarpēji konflikti
- g Cits

3.19. Vai Jūs citiem uzņēmumiem ieteiktu izmantot TAP?

- a Jā
- b Drīzāk jā
- c Nē
- d Drīzāk nē

4. Pieredze kā kreditoram TAP procesā

4.1. Kurā gadā Jūsu uzņēmums bija kreditors TAP?

brīvā formā

4.2. Kāds bija TAP rezultāts?

- a TAP tika apstiprināts, uzņēmums tika rekonstruēts un atjaunots maksāspēja
- b TAP tika apstiprināts, bet iestājās maksātnespēja
- c TAP tika noraidīts

4.2.a Lūdzu, novērtējiet cik lielā mērā minētie faktori bija iemesls TAP uzsākšanai?

- a Nodokļu parādi
- b Nenokārtoti maksājumi kredītiestādēm
- c Nenokārtoti maksājumi citiem kreditoriem (piegādātājiem utt.)
- d Neparedzētu biznesa risku iestāšanās
- e Nodokļu politika
- f Uzņēmuma vadības kļūdas
- g Cits

4.3 Lūdzu, novērtējiet kādi bija parādnieka ieguvumi no TAP procesa?

- a Laiks sarunām ar kreditoriem
- b Laiks finanšu līdzekļu piesaistei
- c Iespēja sakārtot/pārveidot uzņēmuma darbību
- d Iespēja piesaistīt specialistu finanšu krīzes risināšanai
- e Iespēja atlikt / daļēji dzēst saistības
- f Iespēja pasargāt uzņēmumu no maksātnespējas
- g Iespēja saglabāt uzņēmuma reputāciju
- h Iespēja saglabāt uzņēmuma licences, atļaujas u.c. intelektuālo īpašumu
- i Iespēja iegūt aizsardzību pret kreditoriem
- j Iespēja samazināt nodokļu parādus
- k Cits

4.4. Lūdzu, norādiet Jūsprāt galvenos iemeslus, kādēļ TAP bija neveiksmīgs

- a TAP plāns paredzēja pārāk optimistiskas ieņēmumu prognozes
- b Novēloti uzsākta rīcība finanšu grūtību risināšanai
- c Nespēja vienoties ar kreditoriem
- d Pārāk sliktais uzņēmuma finanšu stāvoklis
- e Neperspektīva uzņēmuma darbības nozare

- f Netika novērsti trūkumi uzņēmuma darbībā, kas izraisīja finanšu grūtības
 - g Bija nepietiekami samazināti kreditoru prasījumi
 - h Uzņēmums nevarēja pilnvērtīgi darboties, jo tam bija TAP statuss
 - i TAP uzsākšanas mērķis nebija maksātspējas atjaunošana
- 4.5. Vai Jūsaprāt uzņēmumu bija iespējams restrukturizēt un atjaunot tā maksātspēju?**
Brīva atbilde
- 3.6. Lūdzu novērtējiet sava uzņēmuma pieredzi ar TAP**
- a Vispārīgas informācijas pieejamība par TAP
 - b Informācijas par TAP procesu kvalitāte
 - c TAP plāna saturs
 - d TAP saskaņošana
 - e Izmaksas, kas saistītas ar interešu pārstāvību TAP
 - f Sadarbība ar Tiesu
 - g Sadarbība ar TAP uzraugošo personu (administratoru)
 - h Sadarbība ar Nodokļu administrāciju (Valsts ieņēmumu dienestu)
- 3.6.a Kur Jūs ieguvāt informāciju par TAP?**
- a internetā
 - b pastāstīja cits uzņēmējs
 - c paskaidroja konsultants
 - d informatīvā seminārā
 - e cits
- 4.6. Lūdzu novērtējiet sadarbībā ar šādām TAP iesaistītajām pusēm**
- a Sadarbība ar parādnieku
 - b Sadarbība ar Tiesu
 - c Sadarbība ar TAP uzraugošo personu (administratoru)
 - d Citi kreditori
 - e Cits
- Vai uzņēmums piesaistīja ārējos konsultantus TAP procesā? Ja jā, lūdzu novērtējiet pieredzi.**
Brīva atbilde
- 4.7.a Lūdzu, norādiet galvenos iemeslus kāpēc jūs nesasakņojāt TAP plānu**
- a Rīcība uzsākta novēloti
 - b Sarunas ar kreditoriem uzsāktas novēloti
 - c Uzticēšanās trūkums
 - d Iebildumi, neizpratne par TAP procesu
 - e Iepriekšēju solījumu neturēšana pret kreditoriem
 - f Savstarpēji konflikti
 - g Cits
- 4.8. Vai Jūsaprāt uzņēmums TAP procedūru uzsāka laicīgi? Paskaidrojiet savu atbildi.**
- a Jā
 - b Nē, lūdzu paskaidrojiet
- 4.9. Vai likumā noteiktais laiks TAP plāna izstrādei un saskaņošanai ir pietiekams**
- a Jā
 - b Nē, lūdzu paskaidrojiet atbildi

4.10. Vai Jūsu uzņēmuma kā kreditora tiesības tika pietiekoši pasargātas TAP procedūras ietvaros?

- a Jā
- b Nē, lūdzu paskaidrojiet

4.11. Vai Jūsu uzņēmums izmantotu TAP, ja saskartos ar finanšu grūtībām?

- a Jā
- b Drīzāk Jā
- c Nē
- d Drīzāk nē
- e Būtu jāiegūst vairāk informācijas par TAP, lai atbildētu

5. Tikai zina par TAP

5.1 Kādas Jūsaprāt ir galvenās TAP funkcijas?

- a Dot parādniekam uz brīdi "atelpu" no kreditoriem
- b Dot iespēju parādniekam izklūt no finanšu grūtībām un atjaunot maksātspēju
- c Sagatavot parādnieku maksātspējas procesam

5.2. Vai Jūsu uzņēmums izmantotu TAP, ja saskartos ar finanšu grūtībām?

- a Jā
- b Drīzāk Jā
- c Nē
- d Drīzāk nē
- e Būtu jāiegūst vairāk informācijas par TAP, lai atbildētu

6. Noslēguma jautājumi

6.1. Kopumā ņemot cik efektīvs ir TAP

- a Neskaidrs vai neefektīvs regulējums
- b Neefektīva procedūra
- c Negatīva attieksme / aizspriedumi
- d Asociācijas ar maksātspēju
- e Nav skaidrs ieguvums no TAP procedūras

6.2. Lūdzu, novērtējiet TAP procedūru.

Kopumā ņemot, cik efektīvs ir TAP?

Kopumā ņemot, cik loģisks (saprotams) ir TAP?

Kopumā ņemot, cik labi TAP atrisina konfliktus?

Kopumā ņemot, cik pazemojošs ir TAP?

Kopumā ņemot, cik lielā mērā TAP raksturo iesaistīto pušu savstarpēja uzticēšanās?

6.3. Kurš uzvedības modelis vislabāk raksturo jūsu rīcību, ja maksājumi ir kavēti vismaz divus mēnešus?

(izvēlēties vienu)

- a Nedaru neko īpašu, ceru, ka viss nokārtosies.
Izvirzu prasības debitoram, un pieprasu to bezierunu izpildi. / Veicu aktīvas darbības, lai izvairītos
- b no kreditora prasību pildīšanas.
Cenšos bez ierunām darīt to, ko vēlas kreditors. / Bez īpašam ierunā piekrītu debitora
- c priekšlikumiem par saistību nokārtošanu.
- d Esmu gatavs kompromisiem problēmas risinājumā.

Sazinoties ar kreditoru (debitoru), lai problēmu risinātu pēc būtības un ņemot vērā abu pušu vajadzības un apstākļus.